تارىم

4

AltunOq

1990

2 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ، سانجىدا ئاپتونوم رايونى بويىچە دېڭ شياۋ ـ پىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئۆگىنىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش يىغىنى ئۆتكۈزۈلدى .

سۈرەتتە : يىغىندىن كۆرۈنۈشلەر .

شالڭ ئەنخې فوتوسى.

باش مۇھەررىر : مەھەممەت شاۋدۇن
مەسلىھەتچىلەر: ياسىن خۇدا بەردى ، ئابلىز نازىرى ، ئەلقەم ئەختەم .

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن ، ئارسلان ، ئابدۇروسۇل ئۆمەر ، ئابلىكىم باقى ، تۇرغان شاۋدۇن ، تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن ، قەييۇم تۇردى ، مەھەممەت شاۋدۇن ، مەھەممەت زۇنۇن ، مەھمۇد زەيدى ، ئىمىن تۇرسۇن ، ئىمىن ئەخمىدى ، زوردۇن سابىر .

www.uyghurkitap.com

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژورنال)

4

AltunOq

1990

40 -يىل نەشرى

www.uyghurkitap.com

ماقالىلەر

فېڭ داجىن............ دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتىمىزنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۈرەيلى!.. 4

نەسرىي ئەسەرلەر

ئالىمجان ئىسمايىل............ ئوي مەھەللىنىڭ ئادەملىرى (ھېكايە).............. 17
مەھەممەتجان راشىدىن........ تونجى ئەسىرىم (ھېكايە).............................. 32
سەيپىدىن ئەزىزى................ سەپەر خاتىرىلىرى (نەسىر)........................ 44
ئەسئەت ئابدۇقادىر.............. نەسىرلەر 54
ئەسقەر ياسىن..................... نەسىرلەر 57
ھۈسەنجان ئەسقەر............... ئۈچ نەسىر... 58
قاھار نىياز......................... ئىككى نەسىر.. 60
ئەكبەر غولام....................... ئىككى ھېكايە.. 71
قادىر ئارسلان...................... كۈتۈلمىگەن ھادىسە (ھېكايە)...................... 88

شېئىرلار

مۇھەممەتجان سادىق.............. شېئىرلار.. 34
ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن.... غەزەللەر.. 38
مامۇت زايىت........................ شېئىرلار.. 41
مىجىت تاش........................... شائىر قەلبى... 62
تۇرسۇنجان ھاشىمى.............. نازۇك ھېسلار....................................... 63
كېرىمجان سۇلايمان............... ئاخشامقى لىرىكا 65
تۇردى ئەخمەت..................... شېئىرلار.. 66
ئۆمەر رەجەپ....................... كۆل سۈيىدەك تىنىق ئىدى بۇ كۆڭلۈم......... 68
غاپپار جاپپار......................... يۇرتۇم.. 68
ئابلىمىت تۇردى.................... ياشا شۇنداق، يەتمىگەي خەۋپ.................. 68
ئابابەكرى توختى................... ئاقار يۇلتۇزلار..................................... 69
سەمەت دۇگايىلى.................. شېئىرلار.. 92

مەمتىمىن ئابدۇقادىر .... ئىككى شېئىر 93
ئابدۇلئەھەد سەلەي .... ئىككى شېئىر 94
رىزۋانگۈل ھۈسەيىن .... شېئىرلار 95
بەگمەت يۈسۈپ .... قەلبىمدە بار ناخشا ئۇلۇغ ۋە راۋان 96
پەرھات مۇھەممەت .... باللىقتا خاتىمە 96
مۇختار سېيپۇرگى .... «كۆزى يامان» قىز 96
ئابدۇرېشىت بارات .... ئىككى شېئىر 97
ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر .... شېئىرلار 97
مەھەممەت سالىم .... خاتىمە بەر ھىجرانغا 98
ئاتىكە دۆرەخمەت .... ئۈمىد 98
ئەركىن ياسىن .... شېئىرلار 99

ئەدىبلىرىمىز چەت ئەللەردە

قەييۇم تۇردى .... ئۇنتۇلماس دوستلۇق سەپىرى (زىيارەت خاتىرىسى) 100

باللار ئەدەبىياتى

مۇھەممەت ئەخمەت .... «ئاق يولۋاس» 128

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئىبراھىم ئىمزاقى .... شائىر ۋە شېئىرىيەت ماھىرلىقى 137

كىتابخانىلاردىن خەت

ئەنۋەرجان تۇردى .... بىزگە مۇشۇنداق ئەسەرلەر كېرەك 144
ئابدۇكېرىم ناسىر .... «خەير، ياشلىقىم» توغرىسىدا ئويلىغانلىرىم 145

سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىن

شايىم شاۋايېۋ .... ئېيىق بالىسى (ھېكايە) 148

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

ئالبېرت موراۋىيا .... پايلاش (ھېكايە) 153

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

* *

بۇ ساندىكى رەسىم ۋە ھۈسن خەتلىرىنى مەھەممەت ئايۇپ، ئابدۇسالاملار ئىشلىگەن.

uyghurkitap.com

دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ، كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئىتىمىزنى راۋاجلاندۇرايلى ۋە گۈللەندۈرەيلى

— ئاپتونوم رايون بويىچە چاقىرىلغان دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئۆگىنىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز

فېڭ داجېن

ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەر كۆپ يىللاردىن بېرى مۇنداق ئۆگىنىش ۋە مۇھاكىمە يىغىنىنى تۇنجى قېتىم ئېچىپ ئولتۇرىمىز. بولۇپمۇ بۇنتۇر ئەكسىلئىنقىلابىي توپىلاڭ تىنچىتىلغاندىن كېيىن، دېڭ شياۋپىڭنىڭ «ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدا» دېگەن كىتابى نەشىردىن چىققان مەزگىلدە، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەر بىر يەرگە جەم بولۇپ، ماۋجۇشىنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» نى، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرىنى، يولداش لى رۇيخۇەننىڭ مۇھىم سۆزىنى ئۆگىنىپ، ئىلگىرىكى خىزمەتلەرنى يەكۈنلەپ، تونۇشنى ئۆستۈرۈپ، ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۈردۇق، ۋەزىپىلەرنى ئايدىڭلاشتۇردۇق. بۇ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىدا مۇھىم تۈرتكىلىك رول ئوينىغۇسى.

تۆۋەندە مەن بىرنەچچە تۈرلۈك قارىشىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، يولداشلار بىلەن پىكىر ئالماشتۇرماقچىمەن.

بىرىنچى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىگە بولغان ئومۇمىي مۆلچەر. مېنىڭچە، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرى قوشۇنى ئومۇمىي جەھەتتىن ئېيتقاندا ناھايىتى ياخشى. پارتىيىنىڭ 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، 1983-يىلى مەنىۋى بۇلغىنىشقا قارشى تۇرۇش، 1987-يىلى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى كۈرەش ۋە ئۆتكەن يىلى ئەكسىلئىنقىلابىي توپىلاڭنى تىنچىتىش كۈرىشى بولۇپ ئۆتتى. بۇ بىرنەچچە قېتىملىق زور سىياسىي كۈرەشتە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت سا-

ھەسسىدىكى يولداشلار سىناققا بەرداشلىق بەردى، بۇرژۇئا-اچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە دائىر
زور ئىشلار، تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا قارشى تۇرىدىغان، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇن-
چىلىق قىلىدىغان ئېغىر ئەھۋاللار كۆرۈلمىدى، ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىدىمۇ زور نە-
تىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى. ئىلگىرىكىدەك ئۇنداق چوڭ مۇھىتتا، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ
ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسى بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىمىدى، ئاز-
راقمۇ مەسىلە يۈز بەرمىدى دېسەك، بۇمۇ ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. مېنىڭچە، مە-
سىلە ئاساسەن ئۈچ جەھەتتە كۆرۈلدى: بىرىنچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا، ۋەتەننىڭ
بىرلىكىگە پايدىسىز بولغان ئايرىم ئەسەرلەر جەمئىيەتتە يامان تەسىر پەيدا قىلدى. بۇخىل
مەسىلىلەر خەنزۇ يازغۇچىلاردا سادىر بولدى، مىللىي يازغۇچىلاردىمۇ سادىر بولدى. شىنـ-
جاڭدا ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، مىللىي بۆلگۈن-
چىلىككە قارشى تۇرۇش باشتىن - ئاياغ بىرىنچى دەرىجىلىك مۇھىم مەسىلە بولۇپ كەلدى،
شۇنداقلا ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ زىممىسىدىكى مۇھىم ۋەزىپە بولۇپ كەلدى.
بۇ مەسىلە تېخى بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىمىزنىڭ كەڭ دىققەت - ئېتىبارىنى
قوزغىيالمىدى. ئىككىنچى، بىزنىڭ بەزى ئەسەرلىرىمىز سوتسىيالىستىك رېئال تۇر-
مۇشنى ئەينەن ئەكس ئەتتۈرمىگەنلىكى ئۈچۈن، جەمئىيەتتە ئوخشاشلا يامان تەسىر پەيـ-
دا قىلدى. مەسىلەن، ئۆتكەن يىلى «ئەدەبىي ئاخباراتلار» ژۇرنىلىنىڭ 7- سانىغا «شىنـ-
جاڭ ئىشلەپچىقىرىش بىڭتۈەنىنىڭ ئىچكى ئەھۋالىدىن دوكلات» دېگەن ئەدەبىي ئاخبارات
بېسىلىپ، بىڭتۈەنىنىڭ ئىچكى قىسمىدا ۋە يەرلىك كادىرلار ۋە ئامما ئارىسىدا ناھايىتى
زور ئەكس سادا قوزغىدى، كىتابخانلارنىڭمۇ ئاچچىقى كەلدى. ئۈچىنچى، بۇرژۇ ئاچە ئەر-
كىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمىنىڭ تەسىرىدە، 1988- يىلىنىڭ ئاخىرىدىن 1989- يىلىنىڭ ئالدىنقى
يېرىمىغا قەدەر، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى سېرىق نەرسىلەر شىنجاڭغىمۇ يېتىپ
كەلدى. شۇنىڭ بىلەن شىنجاڭدىكى بىر قىسىم ئەدەبىي ژۇرناللاردىمۇ مۇقامى تۆۋەن،
شەھۋانە نەرسىلەر بېسىلىپ، جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئەكس تەسىر قوزغىدى. بۇنىڭدىن كا-
دىرلار، ئوقۇتقۇچىلار، ئامما، رەھبەرلىك نارازى بولۇپ، بىزنى كەسكىن تەنقىد قىلدى،
مەملىكەت بويىچىمۇ نامىمىز چىقتى. بۇ، پارتىيە 11- نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-
ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە كۆرۈل-
گەن بىرقەدەر ئېغىر مەسىلە. بۇنىڭغا چېتىشىدىغان ئەدەبىيات - سەنئەت ژۇرناللىرىمۇ ئاز
ئەمەس. شۇڭلاشقا مەركەز جىددىي تەدبىر قوللىنىپ، بۇ تەتۈر قۇيۇننى توستى. بولمىسا بۇ
مەسىلىنى ئوڭشاش ناھايىتى قىيىنغا چۈشكەن بولاتتى. ھازىر بۇ مەسىلە ھەل قىلىنغان
بولسىمۇ، لېكىن ئايرىم يولداشلارنىڭ ئىدىيىسىدىن ئانچە ئۆتمەيۋاتىدۇ. ئۇلار بىزنىڭ بە-
زى ئەسەرلەر توغرىسىدىكى باھايىمىزنى، قارىشىمىزنى، بەزى ژۇرناللارغا كۆرگەن چارىمىز-
نى بەك ئېغىر بولۇپ كەتتى، دەۋاتىدۇ. مېنىڭچە، ئومۇمىي ئەھۋالدىن قارىغاندا، مەركەز ۋە
ئاپتونوم رايون بۇخىل ژۇرنال ۋە ئەسەرلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا پوزىتسىيىدە قەتئىي،
ئۇسۇل جەھەتتە سالماق بولدى. ئەگەر مەركەز ۋە ئاپتونوم رايون بۇ تەتۈر قۇيۇننى كەسكىن
تەدبىر قوللىنىپ توسىۋالمىغان بولسا، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت بازى-

www.uyghurkitap.com

سىدا تېخىمۇ زور مەسىلە چىققان بولاتتى، ئامما ئىچىدىكى يامان تەسىرىنى تۈگىتىشمۇ تەسكە چۈشەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، مۇنداق كېتىۋەرسە يازغۇچىلىرىمىزنىڭ كۆڭلىمۇ ئۇنىمايتتى. چۈنكى بۇنداق ئەسەرلەر ھەقىقەتەن بىر قىسىم ئاممىنى، بولۇپمۇ ياشلىرىمىزنى، ئۆسمۈرلىرىمىزنى زەھەرلىدى. بۇ ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى دەپ ئاتىلىۋاتقان ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئېغىر مەسئۇلىيەتسىزلىك ئىدى. بۇ مەسىلىدە تونۇشى ئايدىڭ بولمىغان ياكى پىكرى بار يولداشلارنىڭ بۇ قېتىمقى ئۆگىنىش ئارقىلىق تونۇشىنى ئۆستۈرۈپ، تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلەپ، ئۇقۇشماسلىقلارنى تۈگىتىپ، يەڭگىللىنىپ سەپكە ئاتلىنىشىنى، زېھنىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ مۇندىن كېيىنكى سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىنى تېخىمۇ ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن ھەسسە قوشۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتى، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ياخشى، گەرچە مۇنداق ياكى ئۇنداق مەسىلىلەر كۆرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىنىڭ نەتىجىلىرىنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ، ھەتتا ئۆتكەن يىلى مەملىكىتىمىزدە ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدا ئېغىر سىياسىي مالىمانچىلىق يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ئەمما ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى ئاڭلىق ھالدا تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سوتسىيالىستىك يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇپ، بىرمۇنچە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى يارىتىپ، ئىككىنچى قېتىملىق سەنئەت بايرىمىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتكۈزۈپ، جەمئىيەتتە ياخشى باھاغا ئېرىشتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىنىڭ توغرا يېرى يوق دېيىشكە بولمايدۇ، ئازراقمۇ مەسىلە يوق دېيىشكىمۇ بولمايدۇ. ئومۇمىي جەھەتتىن ئېيتقاندا ياخشى، لېكىن ساقلانغان مەسىلىلەرمۇ بار، دېيىش كېرەك. شۇڭا مۇندىن كېيىن ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنى تېخىمۇ ياخشى راۋاجلاندۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ھەممەيلەن تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلىشى كېرەك.

ئىككىنچى، نۆۋەتتىكى ۋەزىيەت بىزدىن ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشنى مۇھىم ئورۇنغا قويۇشنى تەلەپ قىلماقتا. نۆۋەتتە ۋەزىيەت چوڭ ياخشى بولسىمۇ، ئەمما بىز جىددىي خەلقئارا ۋەزىيەت ۋە ئىچكى ئەھۋالغا دۇچ كەلمەكتىمىز. بۇ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر ئۈچۈن تېخىمۇ يۇقىرى تەلەپ قويىدۇ. شۇنى كۆرۈپ يېتىشىمىز كېرەككى، خەلقئارا جەھەتتىن قارىغاندا، مونوپول بۇرژۇئازىيە سوتسىيالىستىك دۆلەتلەرگە قارىتا «تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش»نى ھەدەپ يولغا قويۇپ، ئوق ئېتىلمىغان ئۇرۇش ئارقىلىق جۇڭگو كومپارتىيىسىنى ئاغدۇرۇۋېتىشكە، سوتسىيالىزم يولىنى ئىنكار قىلىشقا ئۇرۇنماقتا. بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىمىزنىڭ مۇشۇنداق ۋەزىيەتتىكى مەسئۇلىيىتى پارتىيىنىڭ فاڭجېن - سىياسەتلىرى ۋە لۇشيەنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ۋە يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت مەسىلىسى توغرىسىدىكى فاڭجېنىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، يۇقىرى سۈپەتلىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنى ئىجات قىلىش، ئۆز ئەسەرلىرى ئارقىلىق ھەر مىللەت خەلقىنى تەربىيىلەش، كاپىتالىزمنىڭ تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش ئىستراتېگىيىسىگە

قارشى كۆرەش قىلىش ئاگاھلىقىنى ئۆستۈرۈشتىن ئىبارەت. ئىچكى جەھەتتىن ئالغاندا، بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمى قايتا باش كۆتۈرۈپ چىقىشقا ئۇرۇنماقتا. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىمىز روھىنى ئۇرغۇتۇپ، ئەسەرلىرى ئارقىلىق خەلقنى تەربىيىلەپ، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمىغا قارشى كۆرەش قىلىش ئاگاھلىقىنى ئۆستۈرۈشى زۆرۈر. شىنجاڭدىن ئالغاندا، چەت ئەللەردىكى مىللىي بۆلگۈنچى كۈچلەرنىڭ سىڭىپ كىرىشى ۋە بۇنىڭ ئۈستىگە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئىنتايىن ئازساندىكى كىشىلەرنىڭ مىللىي بۆلگۈنچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشىنى بىر كۈنمۇ توختاتمىغانلىقى تۈپەيلىدىن، بىز ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىمىزنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئەسەرلىرى ئارقىلىق ۋەتەنپەرۋەرلىكنى، مىللەتلەرنىڭ ئىناق - ئىتتىپاقلىقىنى، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇشنى، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداشنى تەشۋىق قىلىشنى تەلەپ قىلىمىز. دېمەك، بىر تەرەپتىن تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇپ، بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇشنى تۇتۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىمىزنى چىڭ تۇتۇپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىمىزنى زور كۈچ بىلەن گۈللەندۈرۈشىمىز لازىم. ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ھەم پارتىيىمىزنىڭ ئىزچىل فاڭجېنى، شۇنداقلا نۆۋەتتىكى سوتسىيالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ جىددىي ئېھتىياجى، ھەم بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈشنى تەنقىد قىلىش، ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى تەسىرىنى تازىلاپ، بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈشكە قارشى تۇرۇش كۈرىشىنىڭ مېۋىلىرىنى مۇستەھكەملەش ۋە كېڭەيتىشنىڭ جىددىي ئېھتىياجى. بىز شەھۋانە مەدەنىيەتنى تازىلاش، بۇرژۇئازىچە ئەركىنلەشتۈرۈشنىڭ تەسىرىنى تازىلاش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يېڭى، ساغلام ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىنى يارىتىپ، خەلق ئاممىسىنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشىمىز كېرەك. بولمىسا، ئامما بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىمىزدىن رازى بولماي قالىدۇ.

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ۋە راۋاجلاندۇرۇش خىزمىتىنى ھەممىشە مۇھىم ئورۇنغا قويۇش لازىم. بۇنىڭدىكى ئاچقۇچ ھەرقايسى تەرەپلەرنىڭ ئاكتىپلىقىنى ئىشقا سېلىپ، تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر يازغۇچى، مۇزىكانت، ئۇسسۇلچى، رەسسام قاتارلىقلارنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، ئاپتونوم رايونىمىز ۋە پۈتۈن مەملىكەتتە داغدۇغا قوزغايدىغان تېخىمۇ نۇرغۇن ئەسەر يارىتىشتىن ئىبارەت. ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىمىزدە نەتىجىنىڭ بار - يوقلۇقىنى، شۇنداقلا نەتىجىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىنى ساغلام، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ گۈللەنگەن - گۈللەنمىگەنلىكى بىلەن ئۆلچىشىمىز كېرەك. مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر چىقالمىسا، مەسىلە چىقماسلىققا كاپالەتلىك قىلىش بىلەنلا قانائەتلىنىپ قېلىنسا، بۇ يېتەكچىلىك ئىدىيە جەھەتتىن ئالغاندا توغرا ئەمەس. مەسىلە چىقارماسلىق ناھايىتى ئاددىي گەپ، قىرقىساق، توختاتساق، بەزى كىتابلارنى نەشر قىلمىساقلا بولغىنى. لېكىن، ئەدەبىيات - سەنئەتنى ھەقىقىي رەۋىشتە گۈللەندۈرۈش خېلى تەس. شۇڭا ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنى ئىجادىيەتنى چىڭ تۇتۇپ، ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلارنى يېتەرلىك

دەرىجىدە يارىتىپ، مەدەنىيەت بازارلىرىنى، ھەر خىل كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنى، كىشىلەرنىڭ ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىۋى بوشلۇقىنى ئىگىلەشكە سەپەرۋەر قىلىش لازىم. بۇ خىزمەت يۈكسەلمىسە، چىرىك نەرسىلەر يوچۇق تېپىپ كىرىۋالىدۇ-دە، بىز تەنقىد قىلغان نەرسىلەر قايتا باش كۆتۈرۈپ چىقىشى مۇمكىن. ئەدەبىيات-سەنئەت خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى جەريانىدا مەسىلە كۆرۈلۈشى مۇمكىن. مەسىلە كۆرۈلسە، سىياسىي مەسىلە بولمىسىلا، پارتىيىگە، سوتسىيالىزمغا، تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا قارشى بولمىسىلا، يەنىلا تەربىيىلەش مەسىلىسىگە ياتىدۇ. بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش تەنقىد قىلىنغاندىن كېيىن، كىشىلەر يېزىشقا، ئەسەر ئېلان قىلدۇرۇشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالغان بولسا، گەرچە مەسىلە چىقمىسىمۇ، لېكىن ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ گۈللىنىشى چۈرۈپ تاشلىۋېتىلسە، ئەمەلىيەتتە مەغلۇپ بولغانلىق بولىدۇ، ئۇنى نەتىجە دەپ قارىغىلى بولمايدۇ. قىسقىسى، كۆپچىلىكنىڭ نۆۋەتتىكى ئومۇمىي ۋەزىيەتنى ۋە ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈشنىڭ مۇھىملىقىنى تونۇپ، بۇ تارىخىي ۋەزىپىنى ئاڭلىق تۈردە ئۈستىگە ئېلىپ، خىزمەتنى پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي قولغا ئېلىپ، ئىمكان قەدەر تېز ئۈنۈم ھاسىل قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئۈچىنچى، ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ سوتسىيالىزم يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش كېرەك. ئىككى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇش، تۆت ئاساسىي پرىنسىپ ۋە ئېچىلىش-سايراش فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇش ھەر مىللەت ئەدەبىيات-سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى. بۇ مەسىلە ھەل بولماي تۇرۇپ، قانداقتۇر ئەدەبىيات-سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش ھەققىدە قۇرۇق گەپ سېتىلسا بولمايدۇ. بىزنىڭ گۈللەندۈرىدىغىنىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت، ھەرگىزمۇ پارتىيە رەھبەرلىكىنى يوققا چىقىرىدىغان، سوتسىيالىزمنى خۇنۇكلەشتۈرىدىغان، مىللىي بۆلگۈنچىلىكنى قوزغىتىدىغان، كاپىتالىزمنىڭ قىممەت قارىشىنى تەرغىپ قىلىدىغان سېرىق ئەدەبىيات-سەنئەت ياكى بۇرژۇئا ئەدەبىيات-سەنئىتى ئەمەس. بىزنىڭ گۈللەندۈرىدىغىنىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت بولغانىكەن، ئۇنداقتا ئىككى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشىمىز، تۆت ئاساسىي پرىنسىپتا چىڭ تۇرۇشىمىز، ماۋجۇشىنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» ىدا كۆرسىتىلگەن يۆنىلىشتە چىڭ تۇرۇشىمىز، بۇرژۇئا ئەدەبىيات-سەنئىتى ۋە ھەر خىل شەھۋانە ئەدەبىيات-سەنئەتكە قارشى تۇرۇشتا چىڭ تۇرۇشىمىز كېرەك. بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىمىزدىن ئاڭلىق ھالدا ماۋجۇشىنىڭ «يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» ىدا چىڭ تۇرۇش ۋە ئۇنى ئۆگىنىش، يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرى ۋە سۆزلىرىنى ئۆگىنىش، ماركسىزملىق ئەدەبىيات-سەنئەت قارىشىدا چىڭ تۇرۇشنى تەلەپ قىلىمىز. يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمى يامراپ

كەتكەچكە، نۇرغۇن يولداشلارنىڭ كاللىسىدا بۇ مەسىلە سۇسلىشىپ كەتتى، كۆپچىلىكنىڭ ئۆگىنىشى يېتەرلىك بولمىدى. ئەمدى يەنە قارايدىغان بولساق، «نۇتۇق» يەنىلا بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىمىزگە يېتەكچىلىك قىلىدىغان تۈپ يېتەكچى ئىدىيىدۇر. ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ئارقىلىق ئۆزىمىزنى قوراللاندۇرۇپ، سىياسىي جەھەتتە تېخىمۇ مۇستەھكەم، نىشانىمىز تېخىمۇ ئېنىق بولغاندىلا، ئاندىن ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ گۈللىنىشىدىن گەپ ئاچقىلى بولىدۇ. بۇ ئالدىنقى شەرت بولمىسا، ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرگىلى بولمايدۇ، گۈللەنسىمۇ، ئەگرى يول ئۈستىگە بېرىپ «گۈللىنىدۇ.»

تۆتىنچى، كۆپ مىللەتلىك شىنجاڭدا ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈشتە، مەلۇم بىر مىللەتنىڭلا ئەدەبىيات - سەنئىتىنى ئەمەس، بەلكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات - سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈش ياكى ھەرقايسى مىللەتلەر ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىدىن بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلغان چوڭ بىر گۈلزار ھاسىل قىلىنىش كېرەك. بۇ نۇقتا بۈگۈنكى سورۇنىمىزدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ ئىدىيىسىدە ناھايىتى ئېنىق بولۇشى كېرەك. ئەگەر مەلۇم بىر مىللەتنىڭلا ئەدەبىيات - سەنئىتى گۈللەندۈرۈلۈپ، يەنە بىر مىللەتنىڭكى چۆكۈرۈلسە ياكى بىر مىللەتنىڭلا ئەدەبىيات - سەنئىتى راۋاجلاندۇرۇلۇپ، باشقا مىللەتلەرنىڭكىگە سەل قارالسا، بۇ پارتىيىنىڭ ھەممە مىللەتنى ئورتاق گۈللەندۈرۈش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇش فاڭجېنىغا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى سېنىڭ - مېنىڭ دەپ ئايرىماي ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىشى؛ سىياسىي جەھەتتە خەنزۇلار ئازسانلىق مىللەتلەردىن، ئازسانلىق مىللەتلەر خەنزۇلاردىن ئايرىلالمايدىغىنىغا ئوخشاش، ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى ئارىسىدىمۇ بۇنداق بىر - بىرىدىن ئايرىلالماسلىق مۇناسىۋىتى بولۇش كېرەك. ھېچكىم ھېچكىمدىن ئايرىلالمايدۇ، چۈنكى شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون، ھەرقايسى مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس مەدەنىيەت مىراسلىرى بار. ھېچكىم ھېچكىمدىن ئايرىلالماسلىق فاڭجېنى ئىزچىللاشتۇرۇلغاندىلا، ئاندىن ھەرمىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىپ، ئۆزئارا قوبۇل قىلىپ، ئورتاق يۈكسىلىشىنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ئەگەر مىللەتلەر ئارىسىدا، سەن مېنى ياراتمىساڭ، مەنمۇ سېنى ياراتمىسام، بۇ مىللەت ئۇ مىللەتنى، ئۇ مىللەت بۇ مىللەتنى ياراتمىسا، مىللەتلەرنىڭ باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ يېتەرسىزلىكىنى تولۇقلىشى، بىر - بىرىدىن ئۆگىنىشىگە تەسىر يېتىدۇ - دە، شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىگە پايدىسىز بولىدۇ.

شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون، ۋەتىنىمىزنىڭ بىرلىكىنى قوغداش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش — بىز شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق ۋەزىپىسى. بۇنداق بىر زور تېما بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىمىزنىڭ تولۇق دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىشى، شۇنداقلا بۇ شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىدىكى مۇھىم بىر مەسىلە ھېسابلىنىشى كېرەك. لېكىن يېقىنقى بىرنەچچە

يىلدا بۇ تېمىدا يېزىلغان ئەسەرلەر كۆپ بولمىدى. بۇندىن كېيىن مەيلى تارىخىي تېما ياكى رېئال تېمىلاردا ئەسەر يېزىشتا بولسۇن، ھەممىدە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن ئىبارەت مۇشۇ مەسىلە چىڭ تۇتۇلۇشى، ئەكس ئەتتۈرۈلۈشى لازىم. بۇ خەلق ئاممىسىنىڭ جىددىي تەلىپى، شۇنداقلا ھەرمىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى.

يازغۇچىلار تارىخنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈشى، تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن تارىختىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەنئەنىلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈشى، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ، دۈشمەنگە ئورتاق قارشى تۇرغان ئېسىل ئەنئەنىسىنى گەۋدىلەندۈرۈشى، ئەسەرلىرى ئارقىلىق ھەرمىللەت خەلقىغە ئىتتىپاقلىشىش، ۋەتەن بىرلىكىنى قوغداش، مىللىي بۆلگۈنچىلىككە قارشى تۇرۇش تەربىيىسى بېرىشى لازىم. تارىختىكى مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدىكى ماھىيەتسىز، بۈگۈنكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا زىيانلىق بولغان نەرسىلەرنى يازماسلىق لازىم. شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش لازىمكى، يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى تارىخىي تېمىنى ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەرلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ياخشى. لېكىن ئايرىم ئەسەرلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ياخشى بولمىدى، بەزىلىرى، ئەمەلىيەتتە، مالىمانچىلىق بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ بايرىقىغا ئايلىنىپ قالدى. مەن بۇ يەردە قانداقتۇر بىر ئەسەرنى ئاتىماق ھالدا بۇنداق جامائەت پىكرى توپلىغان، دېمەكچى ئەمەسمەن. يازغۇچىنىڭ ئۆزى بۇ نۇقتىنى سەزمىگەندۇ. لېكىن ئەسەرنىڭ ئۆزى ھەقىقەتەنمۇ جەمئىيەتتە بۇنداق رول ئوينىغان. بەزى ئىشلار تارىختا مەۋجۇت، تارىخچىلار ئۇنى ئەينەن بايان قىلىپ بېرىشى كېرەك. لېكىن تارىخمۇ ساپ ئوبيېكتىپ بولمايدۇ، ئۇ رېئاللىق ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، ئەدەبىيات-سەنئەت تېخىمۇ شۇنداق بولۇشى لازىم. ئەگەر تارىختا ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىتتىپاقلىشىپ، جاسارەت بىلەن ئىلگىرىلەپ، جۇڭخۇانى ئورتاق گۈللەندۈرگەنلىكىدىن ئىبارەت زور تېمىلارنى قازماي، مەلۇم بىر تەرەپنىڭ نەرسىلىرىگىلا بېرىلىپ كەتسەك، دەل بۇ بىر تەرەپ يەنە كېلىپ تارىخنىڭ ماھىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرمەيدىغان نەرسە بولىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا ئېغىش يۈز بېرىشى، ياخشى بولمىغان ئىجتىمائىي ئۈنۈم پەيدا قىلىشى مۇمكىن. يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئەھۋاللارنى ئەسلەيدىغان بولساق، «يېراقتىكى ئاق ئۆي» دېگەن پوۋېست شۇ قەدەر چوڭ ۋەقەگە سەۋەبچى بولدى؛ «جىنسىي ئۆرپ-ئادەتلەر» دەيدىغان كىتاب شۇقەدەر چوڭ مەسىلە تۇغدۇردى، «19-ماي» ۋەقەسىنىڭ ئوت تۇتاشتۇرغۇچى پىلتىسىگە ئايلاندى. شۇڭا يولداشلار بۇ مەسىلىدە سەگەك بولۇپ، ھوشيارلىقنى ئۆستۈرۈپ، مەيلى تارىخىي تېما ياكى رېئال تېمىدا يېزىشتىن قەتئىينەزەر، ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىن ئىبارەت بۇ ئاساسىي تېمىنى

گەۋدىلەندۈرۈشى لازىم. ئەلۋەتتە، بۇ پەقەت بىر چوڭ تېما، ھەممەيلەن بۇ تېمىنى يازسۇن، دېمەكچى ئەمەسمەن، قىسقىسى، ھەر مىللەتنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىنىڭ شىنجاڭنىڭ نۆۋەتتىكى سىياسىي ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىم بولۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىنى، ئۆزلىرىنىڭ ئىجادىيىتى ۋە ئەسەرلىرى ئارقىلىق شىنجاڭنىڭ چوڭ ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىم بولۇشى ئۈچۈن، شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن، ئۇلۇغ ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. بۇ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ بىز ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىدىن كۈتىدىغان ئۈمىدى، شۇنداقلا شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت كادىرلىرى ۋە ئاممىسىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەردىن كۈتىدىغان ئۈمىدى. بىز ئەسەرلىرىمىزدە مۇشۇ جەھەتتە كۆرۈلگەن ئېغىش ياكى ئېھتىياتسىزلىقىمىز، بىخەستەلىكىمىز تۈپەيلى ئاپتونوم رايونىنىڭ پۈتكۈل ۋەزىيىتىنىڭ مۇقىملىقىغا تەسىر يەتكۈزۈپ قويماسلىقىمىز لازىم. بۇ بىر ئەدەبىيات - سەنئەت مەسىلىسى، شۇنداقلا سىياسىي مەسىلە. جۈملىدىن بىزدىكى قەرەللىك ژۇرنال تەھرىر بۆلۈملىرى، نەشرىيات ۋە گېزىتلەرنىڭ بۇ مەسىلىدە ئۆتكەلنى چىڭ ئىگىلەپ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنى دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي رىتىمىغا ئايلاندۇرۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

بەشىنچى، شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات - سەنئىتىنى راۋاجلاندۇرۇشتا، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىپ، ئۇلارنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈشىمىز لازىم. شانلىق جۇڭخۇا مىللەتلىرى مەدەنىيىتىنى زور كۈچ بىلەن گۈللەندۈرۈشىمىز كېرەك. جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەدەنىيىتى ناھايىتى مول ۋە زور بىر ئورگانىك گەۋدە بولۇپ، ئۇ ھەم خەنزۇ مەدەنىيىتىنى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان، ھەم ئۇزۇن يىللىق تارىختا ئىگە قەدىمكى زامان مەدەنىيىتىنى، شۇنداقلا يېقىنقى زامان ۋە ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. نۆۋەتتە مونوپول بۇرژۇئازىيە بىزگە قارىتا تىنچ ئۆزگەرتىۋېتىش يۈرگۈزۈۋاتقان شارائىتتا، مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنى، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ ئېسىل مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈش، مىللىي روھنى ئۇرغۇتۇپ، مىللىتىمىزنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىش ۋە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسىنى ئۆستۈرۈشىمىزنىڭ، شانلىق ۋەتەنپەرۋەرلىك ئەنئەنىسىنى جارى قىلدۇرۇپ، چەتتىن كەلگەن بارلىق بېسىملارغا تاقابىل تۇرۇشىمىزنىڭ مۇھىم كاپالىتى. شىنجاڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، مىللىي مەدەنىيەتنى گۈللەندۈرۈش دېگەنلىك مەلۇم بىر مىللەتنىڭ مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈش دېگەنلىكتۇر. مەدەنىيەتكە مۇئامىلە قىلىش جەھەتتىكى تارىخىي ئىنكارچىلىققا قارشى تۇرۇش كېرەك. ماۋجۇشى كۆپ قېتىم، مىللىي مەدەنىيەتكە مۇئامىلە قىلىشتا ماركسىزملىق تارىخىي ماتېرىيالىزمدا چىڭ تۇرۇش كېرەك، دېگەنىدى ھەممەدە ناھايىتى ئېنىق قىلىپ، تارىخنى ئۈزۈۋەتمەسلىك، كوڭ فۇزىدىن تارتىپ سۇن جۇڭشەنگىچە بولغان پۈتۈن تارىخنى يەكۈنلەش كېرەك، دەپ كۆرسەتكەنىدى. ئۇ بىزنى تارىخىي مىراسلارغا مۇئامىلە قىلىشتا تەنقىدىي يۇسۇن-

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاپلىرى

دا يەكۈنلەش، فېئوداللىق شاكاللارنى چىقىرىپ تاشلاپ، دېموكراتىك مېغىزىنى قوبۇل قىلىش كېرەك، دەپ ئاگاھلاندۇرغانىدى. شۇڭا بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار تەرغىپ قىلغان ئومۇمىيۈزلۈك غەربلەشتۈرۈشنى، مىللىي ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىمىزنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىنكار قىلىدىغان تارىخىي ئىنكارچىلىقنى تەنقىد قىلىشىمىز كېرەك. ئەمما مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە مۇئامىلە قىلىشتىكى تەنقىدسىزلا ھەدەپ قوبۇل قىلىۋېرىدىغان، قوبۇل قىلىپ ھەزىم قىلالمايدىغان، ئاتا ـ بوۋىلارنىڭ ھەممە نەرسىسى ياخشى، دەپ قارايدىغان پوزىتسىيەمۇ توغرا ئەمەس، مۇنداق پوزىتسىيىگىمۇ قارشى تۇرۇش كېرەك.

كۆرۈشىمىز كېرەككى، شىنجاڭدىكى 13 مىللەتنىڭ ھەممىسىنىڭ مىللىي ۋەتەنپەرۋەرلىكى، ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىسى بار، شۇنداقلا مۇئەييەن فېئوداللىق خاراكتېردىكى شاكاللىرىمۇ بار. شۇڭا بىز مىللىي مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە مۇئامىلە قىلىشتا سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى ئالدىغا سۈرۈش، مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتىنى گۈللەندۈرۈش تەلىپىنى ئاساس قىلىپ، ماركسىزملىق مەيدان، كۆزقاراش ۋە ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭ مېغىزىنى تەھلىل قىلىشىمىز، قوبۇل قىلىشىمىز، قەدىمقىنى بۈگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇپ، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىنى گۈللەندۈرۈشىمىز، كېڭەيتىشىمىز كېرەك. ئومۇمەن مىللەتلەرنىڭ ئۇيۇشقاقلىقىنى كۈچەيتىشكە، ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىنى جارى قىلدۇرۇشقا، مىللەتلەرنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىسىز نەرسىلەرنى چۆرۈپ تاشلىشىمىز كېرەك. ھەر مىللەت ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلىرى ئۆز ئارا ئۆگىنىشى، ئۆز مىللىتىنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە، شۇنداقلا ئۆزگە مىللەتنىڭ ئېسىل مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگىمۇ توغرا مۇئامىلە قىلىشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا شىنجاڭدىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت خىزمىتى ئورتاق گۈللىنەلەيدۇ.

بۇ يەردە توغرا كەلگەنلىكى ئۈچۈن، 1988 ـ يىلىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن بۇيان ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە قانات يايدۇرۇلغان مەدەنىيەت قايتا ئويلىنىشى ھەققىدە سۆزلەپ ئۆتەي. ئومۇمىي جەھەتتىن ئالغاندا، بۇ بىر ئاكتىپ پائالىيەت بولدى. مۇتلەق كۆپ ساندىكى يولداشلار توغرا پوزىتسىيىدە بولدى، قايتا ئويلىنىش پائالىيىتى مىللەتلەرنىڭ ئۆز ئارا ئۆگىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى، ھەر قايسى مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە توغرا ۋارىسلىق قىلىشىغا پايدا يەتكۈزدى. ئەلۋەتتە، ئاشۇ بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمى يامراپ كەتكەن شارائىتتا ئوتتۇرىغا چىققان بەزى يولداشلارنىڭ ماقالىسى ئانچە مۇۋاپىق بولمىدى، بۇنىڭدىن ساقلىنىش قىيىن ئىدى. مەسىلەن، بەزى يولداشلارنىڭ ماقالىسىدا «لاتقا» توغرىلىق بىر تەرەپلىمە قاراش بولدى، ئۇلار «لاتقا»نىڭ بەزى ئىدىيىلىرىنى قوبۇل قىلدى، «لاتقا»نىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىنكار قىلىش، ئومۇمىيۈزلۈك غەربلەشتۈرۈشنى تەرغىپ قىلىشتەك ماھىيىتىنى كۆرۈۋالالمىدى. لېكىن كۆپ ساندىكىلىرى ياخشى ماقالە بولدى. شۇڭلاشقا شىنجاڭدا قانات يايدۇرۇلغان مەدەنىيەت قايتا ئويلىنىشىنى پۈتۈن مەملىكەتتىكى «لاتقا» نى ۋەكىل قىلغان، ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتنى پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىدىغان ئويلىنىش بىلەن بىر ئىش، دەپ قارىماسلىق كېرەك. چۈنكى رايونىمىزدا ئۆز مىللىتىنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە، شۇنداقلا ئۆزگە

مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەتلىرىگە قانداق توغرا مۇئامىلە قىلىش مەسىلىسى بار. ئۆز مىللىتىنىڭ مەدەنىيىتىنى ھەممىدىن ئۈستۈن چاغلاپ، باشقا مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئەنئەنىسىنى چۈشۈرۈشكە، ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. شۇنداق دېيىش كېرەككى، شىنجاڭدىكى ئۇيلىنىش پائالىيىتى مىللەتلەرنىڭ ئۆز-ئارا چۈشىنىشىنى ئىلگىرى سۈردى، مىللەتلەرنىڭ ئۆز-ئارا ئۆگىنىشى، باشقا مىللەتنىڭ نەرسىلىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆز مىللىتىنىڭ مەدەنىيىتىنى بېيىتىش، گۈللەندۈرۈشنى ئىلگىرى سۈرۈشتە پايدىلىق رول ئوينىدى.

ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئىتىنى گۈللەندۈرۈشتە بىز توغرا تونۇش ۋە توغرا مۇئامىلە قىلىشقا تېگىشلىك بولغان يەنە بىر مەسىلە بار، ئۇ بىر ئەدەبىيات - سەنئەت خادىمىنىڭ باشقا مىللەتنىڭ تۇرمۇشىنى قانداق يېزىش مەسىلىسىدىن ئىبارەت. چۈنكى شىنجاڭ كۆپ مىللەتلىك رايون، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت قوشۇنىمۇ كۆپ خىل مىللەتتىن تەركىب تاپقان. شۇڭا بىز خەنزۇ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرۈشىنى قارشى ئالىمىز، شۇنداقلا ئاز سانلىق مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ خەنزۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرۈشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ئازادلىقتىن بۇيان ھەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى بۇ جەھەتتە تۆھپە ياراتتى. ئەمما يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان، بەزى خەنزۇ يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىدە مەلۇم مىللەتنىڭ تارىخى ياكى رېئال تۇرمۇشى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈلمىگەنلىكتىن، ئىجتىمائىي جامائەت پىكرىنىڭ قانىي تەنقىدىگە ئۇچرىدى. شۇنىڭ بىلەن كىنو ساھەسىدىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بەزى خەنزۇ يازغۇچىلىرى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەسەرلەرنى يېزىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى. بۇ توغرا ئەمەس. يېقىندا مەن چاڭچۈن كىنو ستۇدىيىسىدىن كەلگەن بىر سىنارىست ۋە بىر رېژىسسور بىلەن كۆرۈشتۈم، ئۇلارنىڭ خۇددى 50 - يىللاردىكىگە ئوخشاشلا شىنجاڭنىڭ كىنوچىلىق ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشكە ياردەم قىلىشىنى، شىنجاڭدىكى مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن كىنو فىلىملىرىنى ئىشلىشىمىزگە ياردەم بېرىشىنى ئۈمىد قىلدىم. ھەقىقەتەن ئۇلار بۇرۇن شىنجاڭ توغرىسىدا «مۇز تاغقا كەلگەن مېھمان» قاتارلىق ياخشى فىلىملارنى ئىشلىگەنىدى. ئۇلار چاتاق چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەيمىز، شۇڭا شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن سىنارىيىلەرنى يېزىشتىن قورقىمىز، دېيىشتى. مېنىڭچە، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە ھەدەپ قاراڭغۇ تەرەپ يېزىلسا، قالاق تەرەپ يېزىلسا، غەلىتە قىلىپ قويۇلسا، ئەلۋەتتە، ئاممىنىڭ نارازىلىقى قوزغىلىدۇ. ئەمما، شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنى قىزغىن سۆيۈش مەيدانىدا تۇرۇپ، توغرا پوزىتسىيە ۋە توغرا ئۇسۇل قوللىنىلسا، چەزمەن ياخشى يازغىلى بولىدۇ. ئاپتورنىڭ نىيىتى توغرا بولسا، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇشىدىكى بەزى يېتەرسىزلىكلەر يېزىلغان تەقدىردىمۇ كىشىلەر ئالقىشلايدۇ. شۇڭلاشقا گەپ ئاز سانلىق مىللەتلەرنى يېزىش - يازماسلىقتا ئەمەس، بەلكى

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇنى قانداق يېزىشتا، باشقا بىر نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ تۇرمۇ-
شىدىكى تىپىك ئەھمىيەتكە ئىگە، ماھىيەتلىك، ئادەمنى ئاپئىتىلدۇرىدىغان نەرسىنىڭ
يېزىلغان - يېزىلمىغانلىقىدا. ئۆز مىللىتىمىز نۇقتىسىدىن قارىغاندا، مەيلى خەنزۇ ياكى
ئاز سانلىق مىللەتلەر بولسۇن، ئۆزگە مىللەت يازغۇچىسىنىڭ تۇرمۇشىمىزنى ئەكس
ئەتتۈرگەن بەزى ئەسەرلىرىدە، بولۇپمۇ تراگېدىيىلىك ئەسەرلىرىدە مەلۇم نۇقسان ۋە
خاتالىق بولغان تەقدىردىمۇ، چوڭ پرىنسىپلىق مەسىلىلەردە مەسىلا، يېنىكلىك
بىلەن تۇتقىغا كۆتۈرمەسلىكىمىز، مەسىلىنى يېنىكلىك بىلەن
مىللىي مەسىلە يۇكسەكلىكىگە كۆتۈرمەسلىكىمىز كېرەك. ئەگەر ئەسەرلەردە نۇقسان بولسا
توغرا نىيەتتە كۆرسىتىپ، تۈزىتىشكە ياردەم بېرىشىمىز كېرەك. ئەگەر بىر مىللەتنىڭ ئۆز-
گە مىللەتنىڭ ئۆگىنىشكە ئەرزىيدىغان ئارتۇقچىلىقى، شۇنداقلا ئۇ تەرەققىياتنىڭ تە-
لىپىگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، قالاق، كونا نەرسىلىرى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا مىل-
لەتلەردىمۇ بولىدۇ. ئۆز مىللىتىمىزنىڭ تۇرمۇشىدىكى ياخشى تەرەپلەرنىلا يېزىشنى
تەلەپ قىلىپ، نۇقسانلارنى يېزىشقا يول قويماسلىق، يازغان بولسا تۇتقىغا كۆتۈرۈپ
تەنقىد قىلماسلىق، يازىدىغانغا ئادەم چىقماي قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مىللىي يازغۇچىلارنىڭ
خەنزۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، خەنزۇ يازغۇچىلىرىنىڭ ئاز سانلىق مىل-
لەتلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئەسەرلەرنى يېزىشىنى قارشى ئېلىش كېرەك.
ئەسەرلەردىكى مەلۇم كونكرېت ۋەقەلەر، بەزى نۇقسانلار تۈپەيلىدىن ئۇنى تامامەن ئىن-
كار قىلىۋەتمەسلىك كېرەك. بولۇپمۇ ئوخشاشمايدىغان مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىيات - سەن-
ئەت خادىملىرى ئارىسىدا بەزى نۇقسان ۋە يېتەرسىزلىكلەردىن ساقلىنىش تەس، بۇنىڭغا
قارىتا توغرا نىيەت بىلەن تەنقىدىي ياردەم بېرىش پوزىتسىيىسىدە بولۇش كېرەك. ئەگەر
تامامەن ئۆز مىللىتىمىزنىڭ مەيدانىدا تۇرۇپ، ئۆز مىللىتىمىزنىڭ ھەممە نەرسىسىنى—
ياخشىسىنىمۇ، يامىنىنىمۇ قوغدىساق، نوقۇل مىللەتچىلىك مەيدانىدا تۇرۇپ
پىكىر قىلساق توغرا بولمايدۇ. مۇنداق قىلغاندا مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا چۈشىنىشىدىن
زادىلا سۆز ئاچقىلى، شىنجاڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئىتىنى گۈللەندۈرگىلى بولمايدۇ. بۇ
يەردە ھەم يازغۇچىنىڭ مەسئۇلىيىتى، ھەم كىتابخانىنىڭ پوزىتسىيە مەسىلىسى بار. ئەدەبى-
يات - سەنئەتنىڭ گۈللىنىشىگە پايدىسىز بۇنداق مەسىلىلەرنى جەزمەن تۈزىتىش كېرەك.

ئالتىنچى، ئەدەبىيات - سەنئەتنى گۈللەندۈرۈش مەسىلىسى ھەققىدە قىلىشتا ئەدىب -
سەنئەتكارلارنىڭ تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈش مەسىلىسىنى ھەل قىلىش كېرەك. مۇشۇ بىر قانچە
يىلدىن بۇيان، بۇ مەسىلىدە رەھبەرلىكتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، مەيلى ئاپتونوم رايون-
لۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە مەدەنىيەت
نازارىتى بولسۇن، تەشەببۇس قىلىش يېتەرلىك بولمىدى. بولۇپمۇ يازغۇچىلارنىڭ تۇر-
مۇشقا چوڭقۇر چۆكۈشىنى تەشەببۇس قىلىش، ئۇلارغا ياردەم بېرىش، ئۇلارغا مۇشۇ جە-
ھەتتە شارائىت يارىتىپ بېرىش يېتەرلىك بولمىدى. مەسىلەن، خىراجەت مەسىلىسى
ياخشى ھەل قىلىنمىدى. بۇنىڭ بىلەن ئەدىب - سەنئەتكارلارنىڭ تۇرمۇشقا چۆكۈشى قى-
يىن بولدى. يازغۇچىلارنىڭ ئۆزىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، مۇشۇ بىرقانچە يىل ئىچىدە

كۆپچىلىكىنىڭ تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈش قىزغىنلىقى يۇقىرى بولمىدى، تۆۋەنگە بېرىش-
نى ئانچە خالىمايدىغان بولۇپ قالدى. ئەگەر بۇرۇنقى ۋاقىت بولسا، بورژۇئاچە ئەركىن-
لەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمى يامراپ كەتكەن ئەھۋالدا، ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيە-
سىدە ئەسەردە ئۆزىنى ئىپادىلەش خاھىش قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، يازغۇچى ئۆيگە بىكى-
نىۋېلىپ، كىتابخانلار چۈشەنمەيدىغان، كۆرۈشنى خالىمايدىغان، ئاپتور ئۆزى يېزىپ،
ئۆزى كۆرۈپ، ئۆزى داڭلايدىغان ئەسەرلەرنى يازسىمۇ بولاتتى. ئەمما ھازىر ئەكسىلئىن-
قىلابىي توپىلاڭ تىنجىتىلغاندىن كېيىن، بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش ئىدىيىۋى ئېقىمى
تەنقىد قىلىنغان ئاساستا، پۈتكۈل ئەدەبىيات - سەنئەت قوشۇنى ئۆگىنىش ئارقىلىق ئې-
ڭىنى ئۆستۈرگەن، ئۆزىنى ئىپادىلەيدىغان ئەسەرلەر كاساتلاشقان ئەھۋالدا، ئەگەر ياز-
غۇچىلار تۇرمۇشقا، ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئارىسىغا چۆكمىسە، ھەقىقىي
قىممەتكە ئىگە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى يازمىقى ناھايىتى قىيىن بولىدۇ.
ئەدىب - سەنئەتكارلارنىڭ رېئال تۇرمۇشقا چۆكۈشى، بولۇپمۇ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاش-
تۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ بىرىنچى سەپىگە بېرىشى، يالغۇزلا خەلق ئاممىسىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ
ئىجادىيەتنىڭ تۈنجى مەنبەسى ئىكەنلىكى مەسىلىسى بولۇپلا قالماي، بەلكى بۇ يېڭى
ۋەزىيەت، يېڭى دەۋرنىڭ بىزدىن كۈتكەن تەلىپىدۇر. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلماي ئىشخا-
نىدا ياكى ئۆيدە ئولتۇرۇۋالغان بىلەن ياخشى ئەسەر يازغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن
بىز ئەدىب - سەنئەتكارلىرىمىزنىڭ يېزىلارغا، زاۋۇتلارغا، قىسىملارغا بېرىپ تۇرمۇش ئۆگى-
نىشىنى، ئىجادىيەت مەنبەسىنى بېيىتىشىنى زور كۈچ بىلەن تەشەببۇس قىلىشىمىز، قارشى
ئېلىشىمىز كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، بىزنىڭ ئەسەرلىرىمىز سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات -
سەنئەتنىڭ ئەڭ توپ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە بولالايدۇ، خەلق ئاممىسىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشەلەيدۇ.

يەتتىنچى، ئەدەبىيات - سەنئەت سىستېمىسىدىكى پارتىيە قۇرۇلۇشىنى جەزمەن كۈچەيتى-
تىپ، ھەر دەرىجىلىك پارتىيە تەشكىلاتلىرىنىڭ جەڭگىۋار قورغانلىق رولىنى، نازارەتچىلىك، كاپا-
لەتلىك قىلىش رولىنى ۋە كومپارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئاۋانگارتلىق، نەمۇنىلىك رولىنى تولۇق
جارى قىلدۇرۇپ، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكىنى ئۈنۈم-
لۈك تۈردە كۈچەيتىپ ۋە ياخشىلاپ، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرى-
نىڭ تېخىمۇ تېز گۈللىنىشىگە تۈرتكە بولۇش كېرەك. ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر «دېڭ
شياۋپىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدا» نى ئەستايىدىل ئۆگىنىش ئاساسىدا، ئىدىيە
جەھەتتىن تەرتىپكە سېلىشنى ئېلىپ بېرىپ، ئىجادىيەت نىشانىنى توغرىلىشى كېرەك. تەشكىلىي
جەھەتتە، لاياقەتسىز يازغۇچى، سەنئەتكارلارنى تەرتىپكە سېلىپ، كەسپىي قوشۇننى ياخشى
قۇرۇش كېرەك. ئەدەبىي ژۇرناللارنى ياخشى باشقۇرۇپ، ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ رەھبەرلىك
ھوقۇقىنى جەزمەن ماركسىزمدا، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت فاڭجېنىدا، ۋەتەن بىر-
لىكىدە چىڭ تۇرىدىغان يولداشلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇش كېرەك. تەھرىرلەر قوشۇنىنىڭ
سىياسىي ۋە كەسپىي ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، ئۆتكەلنى ئېگىلەش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈ-
رۈش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا پايدىسىز ياكى ئاڭلىق - ئاڭسىز ھالدا ئەركىنلەشتۈرۈشكە
يانتاياق بولىدىغان ئەسەرلەرنىڭ ژۇرناللىرىمىزدا ئېلان قىلىنىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشىمىز

ئۇيغۇر كىتابلىرى www.uyghurkitap.com

كېرەك. ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى كومپارتىيە ئەزالىرى ئۆزلىرىنىڭ نەمۇنىلىك ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق ھەرمىللەت ئەدەبىيات-سەنئەتچىلىرىنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت فاڭجېنى، سىياسەتلىرىدە چىڭ تۇرۇپ، مىللەتلەرنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى گۈللەندۈرۈشكە ئورتاق تۆھپە قوشۇشى كېرەك. ھەربىر كومپارتىيە ئەزاسى خۇددى يولداش دېڭ شياۋپىڭ دېگەندەك، پارتىيىۋىلىكتە چىڭ تۇرۇشى، پارتىيىۋىلىكىنى كۈچەيتىشى، پارتىيە نىزامنامىسى ۋە ئىنتىزامىغا رىئايە قىلىشى، ئالاھىدە بولۇۋالماسلىقى، ئۆزى بىلگىنىچە ئىش قىلىۋالماسلىقى كېرەك. ئۆتكەن يىللىقى مالىمانچىلىق مەزگىلىدە، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى بەزى پارتىيە ئەزالىرى نەسىھەتكە قۇلاق سالمىدى، پارتىيە تەشكىلىنىڭ تەنقىدىنى قوبۇل قىلمىدى، بۇ تولىمۇ خاتا ئىدى. مۇندىن كېيىن مۇنداق ئىشلارنىڭ تەكرارلىنىشىغا قەتئىي يول قويماسلىق كېرەك. بىز ئۆتكەن يىللىقى ئەكسىلئىنقىلابىي توپىلاڭنىڭ ساۋاقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، شەرقىي ياۋروپادا يۈز بەرگەن ئېغىر ۋەقەنىڭ ساۋاقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، كوممۇنىزم، سوتسىيالىزملىق ئېتىقادىمىزنى قەتئىيلەشتۈرۈشىمىز، پارتىيە رەھبەرلىكىدە، تۆت ئاساسىي پىرىنسىپتا، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ سوتسىيالىستىك يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشىمىز، ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىنىڭ ۋەزىيەتنى مۇقىملاشتۇرۇشتىكى رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، شىنجاڭدىكى ھەرمىللەت خەلقى بىلەن بىرلىكتە، شىنجاڭنىڭ تىنچ ۋەزىيىتىنى قوغدىشىمىز، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىمىزنى سوتسىيالىزم يولى بىلەن تېخىمۇ تېز گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن، شىنجاڭنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشلىرى ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشىمىز كېرەك. چوڭقۇر ئىشىنىمىزكى، بىز ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكى پارتىيە قۇرۇلۇشىنى ياخشى ئېلىپ بارىدىغان، ھەربىر كومپارتىيە ئەزاسى ئۆزىمىزنىڭ نەمۇنىلىك، باشلامچىلىق رولىنى ئاڭلىق جارى قىلدۇرىدىغانلا بولساق، سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىمىزنىڭ گۈللەپ ياشنىشىدىن زور ئۈمىد كۈتكىلى بولىدۇ، بىزنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش ئىشلىرىمىزدىن زور ئۈمىد كۈتكىلى بولىدۇ.

ئالىمجان ئىسمايىل

ئۇي مەھەللىنىڭ ئادەملىرى

(ھېكايە)

مانا مۇشۇ تېرەكلىك كوچا مېنىڭ
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن-مەھەللەم، شەھەرنىڭ
شەرقىي چېتىدىكى بۇ كوچىنىڭ ئىسمى مەن
ئېسىمنى بىلسەم «ئۇي مەھەللە» دەپ ئا-
تىلاتتى، كېيىنچە كىملەردۇر ئۇنى «5-
كوچا» دەپ ئۆزگەرتتى، مەدەنىيەت ئىنقى-
لابىغا كەلگەندە بولسا «قىزىلبايراق» دەپ
نام ئالدى، لېكىن نېمىشقىدۇر كېيىنكى بۇ
ئىسىملار بۇ كوچىغا زادىلا يۇقمىدى، كى-
شىلەر ھامان شۇ كونا «ئۇي مەھەللە» دې-
گەن نامنى تاشلىمىدى.

ئۇي مەھەللە — ئىلگىرى پەقەت رو-
زىيوپكاملارنىڭ تاختايلىق ئۆيىنى ھېسابقا
ئالمىغاندا ماختانغۇدەك تۈزۈككىنە ئۆيلىرى
يوق كونا مەھەللە ئىدى، كوچا ئىسمىغا لا-
يىق ئۇيغا جايلاشقاچقا ئەتىياز، كۈزلۈكى
كوچىدىن پاتقاق قۇرۇمايتتى، يازلىقى توپا
ئۆرلەپلا تۇراتتى. قىسقىسى مەن ئۆز مەھەل-
لەمدىن بىزار ئىدىم. تەلىيىمگە 9173 - يىلى
ئۇرۇمچىگە ئوقۇشقا كەتتىم، ئوقۇشنى تۈگى-

تىپمۇ ئۆز يۇرتۇمغا قايتقۇم كەلمەدى، مەھەللىنىڭ پاتقاقلىرى كۆز ئالدىمغا كەلسىلا رايىم ياناتتى، ئۈرۈمچىدە ئۆي - ئوچاقلىق بولدۇم، مانا بالىلىرىمنىڭ ئالدى ئون نەچچە ياشقا كىرىپ قالدى، ئادەم ياشقا چوڭايغانسېرى نېمىشقىدۇر ئۇرۇق - تۇغقاننى، ئۆز يۇرتىنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالىدىكەن، «ئوي مەھەللە» نىڭ ئاشۇ توپىلىق كوچىسى پات - پاتلا كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ئارام بەرمەيتتى، ياشىنىپ قالغان ئاتا - ئانامنىمۇ يوقلايدىغان يېرى كەلگەندى، ئاخىرى يازلىق تەتىلگە توغرىلاپ ئائىلەم بويىچە يۇرتقا سەپەر قىلدۇق.

مانا نەق 15 يىلدىن كېيىن ئۆز مەھەللەمگە كېلىشىم، مېنى بۇ كونا مەھەللىدىكى ئۆزگىرىشلەر ھەيران قالدۇردى، ھېلىقى مەن بىزار بولىدىغان توپىلار يۇتۇپ ئۇنىڭ ئورنىغا يوللارغا قاراماي ياتقۇزۇلۇپتۇ، كوچا تاپتازا، ئىلگىرىكى پاكار، كېسەك ئۆيلەرنىڭ ئورنىغا خىش بىلەن بىر - بىرىدىن ھەشەمەتلىك كۆتۈرۈلۈپ سېلىنغان بىنالار، رىشاتكىغا قويغان پېشايۋانلار قەد كۆتۈرۈپتۇ، خىشتىن گۈل چىقىرىپ ئىشلەنگەن نەقىشلەرنىڭ چىرايلىقلىقىنى دېمەيسىز تېخى، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرمۇ كونا ئۆيىمىزنى بۇزۇپ خېلى تۈزۈكلا تۆت ئېغىزلىق ئۆي سېلىۋاپتۇ، بۇلارغا قاراپ كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالدى، ئۈرۈمچىلىك ئايالىمنىڭ ئالدىدىمۇ مەھەللىمىزنى ئۇچۇرۇپ خېلى ماختىنىۋالدىم.

بىر ئاينىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى تۇيمايلا قالدىم، ماڭا ھەممە نەرسە يېڭىلىق تۇيۇلاتتى، مەن بارا - بارا شۇنى ھېس قىلىشقا باشلىدىمكى، ھايات مەھەللىمىزنىڭ قىياپىتىنىلا ئەمەس، بۇ يەردە ياشاۋاتقان كىشىلەرنىمۇ غەلىتىلا ئۆزگەرتىۋەتكەندەك تۇرىدۇ، قىممەتلىك كىتابخان، مېنىڭ سىلەرگە ھېكايە قىلىدىغىنىم ئەنە شۇ مەھەللىدىكى بەزى كىشىلەر توغرىسىدا بولىدۇ...

يۇرت بېشى

مەھەللىگە كېلىپ، ماڭا يېڭىلىق تۇيۇلغان تۇنجى ئىش — ئەزان بولدى. ئۇ مېنى تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغاتتى، تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلگەن، دېرىزىدىن خىرە - شىرە يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى، ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىن چىققاندەكلا ياڭرىغان ئەزان ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتىم، مەزىننىڭ ئۈزۈپ - ئۈزۈپ توۋلىغان مۇڭلۇق ئاۋازى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئاڭلىمىغاچقىمۇ مېنى خۇددى باشقا بىر جاھانغا كېلىپ قالغاندەك تۇيغۇغا چۆمدۈردى. بىز ئۈرۈمچىدە رادىئودىن بېرىلىدىغان مۇزىكا، ناخشىلار بىلەن ئويغىناتتۇق، بۇ يەردە بولسا كىشىلەر ئەزاننىڭ نالىلىق ئاۋازى بىلەن يېڭى كۈننى كۈتۈۋالىدۇ.

يېنىمدا ياتقان ئىنىم ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى، ئۇ مېنى ئويغىتىۋەتمەي دېدىمۇ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ سىرتقا ماڭدى.

— مەسچىتكە چىقامسەن؟ — دەپ سورىدىم مەن سەل ئەجەبلىنىپ.

— ھەئە ... — دېدى ئۇ توختاپ، — سەنمۇ ئويغىنىپ كېتىپسەندە ...

— ئەزان ئويغىتىۋەتتى، — دېدىم مەن قوپۇپ ئولتۇرۇپ، — مەسچىت يېقىنلا ئوخشىمامدۇ؟

— يوقىرىدىدىلا، تۇراقكامنى بىلمەنغۇ، شۇ تۇراقكام ئۆز هويلىسىغا كاتتا قىلىپ مەسچىت سالدۇردى ...

ياندىكى ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ دادامنىڭ يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

— مەن نامازغا چىقىپ كېلەي، — دې-
دى ئىنىم ئالدىراپ، — سەن ھەقىچان نا-
ماز ئوقۇمايدىغانسەن؟

ئۇ خۇددى بىر ئەتىگىنى خىزمەتكە ئاپىرىدىغان ئاپتوبۇسقا ئالدىرىغاندەك گې-
پىنى ئۈزۈپ، چوڭگۇننى كۆتۈرگىنىچە تا-
لاغا چىقىپ كەتتى.

مېنىڭ ئۇيقۇم قېچىپلا كەتتى، كال-
لامغا بولسا ئىنىمنىڭ «تۇراقكام ئۆز هوي-
لىسىغا مەسچىت سالدۇردى» دېگەن گېپى كىرىۋالدى، توۋا، ئاشۇ تۇراقكام شۇنداق قىلدۇرغان بولسا ھە ... نېمىشقىدۇر بۇ گەپكە ئىشەنگۈم كەلمەيتتى، چۈنكى، مەن تۇراقكامنى ياخشى بىلمەيمەن، ئۇ مەن ئې-
سىمنى بىلسەم مەھەللىمىزنىڭ مۇددىرى ئىدى، ئورا كۆز، قاتما، ئورۇق كەلگەن بۇ ئادەم ھەمىشەم كۆك خادانىدىن كادىرچە چاپان - ئىشتان، بېشىغا سېرىق شەپكە كى-
يىپ يۈرەتتى، «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» غا كەلگەندە كۆك كىيىمنىڭ ئورنىغا سېرىق ئالماشتى، مەيدىسىگە قاتار قىلىپ ئىزناك-
لارنى تاقىدى، مۇرىسىدىن بولسا قىزىل كىتاب قاچىلانغان سېرىق سومكا چۈشمەي-
دىغان بولدى.

ئۇ ھەمىشەم قاپىقىنى تۈرۈپلا يۈرەت-
تى، شۇڭلاشقىمۇ مەھەللىدە چوڭ - كىچىك ھەممەيلەن ئۇنىڭ تۇرقىدىن چۆچۈيتتى، ئانىلار: «ئەنە، تۇراق جۇرىن كېلىۋاتىدۇ!» دېسە قەغىشلىك قىلغان بالىلىرى شۇ ھامان جىم بولاتتى، مېنىڭ ئېسىمدىن بىر ئىش زادىلا چىقمايدۇ، بۇ مەدەنىيەت ئىنقىلابى-
تازاقىزىپ، تۆت كوننى يوقىتىش باشلانغان چاغلار ئىدى، بىر كۈنى ئەتىگەندىلا تۇ-
راقكام ۋارقىراپ - جارقىراپ پۈتۈن مەھەللە ئادىمىنى يىغدى، ئاندىن جامائەتكە بۈگۈن تۆت كوننى يوقىتىشقا باردىغانلىقلىرىنى، بۈگۈن ھەر بىر ئادەمنىڭ ساداقىتىنى سىنايدىغان كۈن ئىكەنلىكىنى ئۇزاق چۈ-
شەندۈردى، ئاندىن ئەڭ ئالدىدا بايراقنى ئۆزى كۆتۈرۈپ ئۆي مەھەللىنىڭ جامائە-
تىنى باشلاپ ماڭدى، ھەممەيلەن نەگە بېرىپ نېمىش قىلىدىغانلىقلىرىنى ئۇقالماي ئۆزئارا پىچىرلىشاتتى، پەقەت «بۇلاق» مەھەللىسىدىكى ئاق مەسچىتكە كەلگەندىلا ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ ھەممەيلەننىڭ دې-
مى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى، ھەيۋەتلىك مەسچىتنىڭ ئالدى ئادەملەر بىلەن تولغان، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى، ئىدارە كادىرلىرى، قوشنا مەھەللىنىڭ ئادەملىرى سەپ - سەپ بولۇپ تۇرۇشاتتى، داقا - دۇمباقلار گۈلدۈر-
لەيتتى، شوئارلار توۋلىنىپ تۇراتتى، لېكىن ھېچكىم بىرىنچى بولۇپ مەسچىتنىڭ پەش-
تىقىغا دەسسەشكە جۈرئەت قىلالمايتتى، بىر چەتتە ئاپئاق ساقال ئاخۇنۇملار يەرگە قا-
راپ تۇرۇشاتتى، بىر كەمدە پۈتۈن تۈپ ھوۋۇلداپ تەۋرىنىپ كەتتى، ھەممەيلەن مەسچىت پەشتىقىغا يۈزلەندى، بۇ چاغدا مەسچىتنىڭ پەشتىقىدا قولدا جوتۇنى تۇ-
تۇپ تۇراقكام پەيدا بولدى، ئۇ خۇددى ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئالدىدا تۇرغان ئەسكەر-
لەرگە بۇيرۇق بېرىۋاتقان قوماندانىدەك مەي-
دىسىنى كېرىپ تۇرۇپ قول شىلتىدى.

— ئىنقىلابىي يولداشلار! — دېدى ئۇ بىر قولدا ئۆزۈندىنى پۇلاڭلىتىپ، — ئۇلۇغ داھىيمىز ماۋجۇشى بىزگە: بۇزمىغۇچە قۇر-

غىلى بولمايدۇ، دەپ تەلىم بېرىدۇ، مانا بۇ
مەسچىت تارىختىن بۇيان بىزنىڭ ئەۋلادلى-
رىمىزنى زەھەرلەپ كەلگەن جاھىل قورغان،
بۇ ئۇگىنى بۇزۇپ تاشلىمىغۇچە ماۋجۇشى-
نىڭ ئىنقىلابىي ئىدىيىسى تەلتۆكۈس غە-
لىبىگە ئېرىشەلمەيدۇ، جىن، شەيتانلار تۇ-
گىمەيدۇ، شۇڭا بىز بۇگۈن بۇنى قەتئىي
بۇزۇپ تاشلىشىمىز كېرەك...

ئۇ شۇنداق دېدى-دە، قولىدىكى جوتونى
ئېگىز كۆتۈرۈپ ئالدىدىكى كىچىككىنە مۇ-
نارغا زەرب بىلەن ئۇردى، مۇنارنىڭ ئۈس-
تىدىكى ئاي بەلگىسى قومۇرۇلۇپ يەرگە
ئۇچۇپ چۈشتى، ئۇ غالجىرلاشقان قىياپەتتە
تەلۋىلىك بىلەن ئۇدا-تۇر كەلگەن يەرگە
جوتۇ ئۇراتتى، ئاشۇنچە تۇراقكامدىن تە-
سىرلەنگەن ئىنقىلابچىلار ئارقا-ئارقىدىن
پەشتاقتا پەيدا بولدى، بىردەمنىڭ ئىچى-
دە خېلىلا چوڭ بۇ مەسچىتنىڭ ھەيۋەت-
لىك قۇببىسى يەر بىلەن يەكسان
بولدى...

تۇراقكام ئىنقىلابىي مەيدانى ئەنە
شۇنداق مۇستەھكەم، جاراڭلاپ تۇرغان ئاك-
تىپ ئادەم ئىدى، ئەمدى ھازىر نېمە
بولغىنى؟...

چۈشكە يېقىن ئىنىم ئىككىمىز كو-
چىغا چىقتۇق، مېنىڭ كاللامغا نېمىشقىدۇر
تۇراقكام بىلەن ئۇنىڭ ھويلىسىدىكى مەس-
چىت كىردۇۋالدى، تۇراقكامنىڭ ئۆيى بىز-
نىڭ قورۇدىن ئىككى ھويلا نېرىدا ئىدى،
مەسچىتنىڭ ئېگىز پەشتىقى يىراقتىنلا
كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى، مەسچىت ئانچە
چوڭ بولمىسىمۇ، پەشتىقى خېلىلا ھەيۋەت-
لىك ئىدى. گۈمبىزىگە كاھىش ياتقۇزۇل-
غان بولۇپ، قۇياش نۇرىدا ۋاللىداپ پارقىراپ
تۇراتتى.

— تۇراقكام قانداق بولۇپ ھويلى-
لىسىنى مەسچىتكە بەردى؟ — دەپ
سورىدىم مەن ئاخىرى ئىنىمدىن.

— خۇدايىم دىلىغا ئىمان سالغانلىق-
تىن-دە، قىلغان گۇناھلىرىنى بىر يۇيای دې-
گەن بولسا كېرەك، ھەر ھالدا ساۋابلىق
ئىش قىلدى، مەسچىتكە يەر بەردى، ئاز-
دىن ئۆزى باش بولۇپ جامائەتتىن يىغىش
قىلىپ ئاخىرى مۇشۇ مەسچىتنى ئۆرە قىل-
دى، ئاسان ئەمەس-تە...

— ئۇ ھازىرمۇ مەھەللىنىڭ مۇدىرىمۇ؟

— ياقە، ئىنقىلابتىن كېيىنلا مۇدىر-
لىقنى تاشلىدى، پارتىيىدىنمۇ تەلەپ قىلىپ
يۇرۇپ چىقىۋالدى، ئۇزۇن بولدى مۇشۇ
مەسچىتكە مەزىنلىك قىلىۋاتىدۇ.

— مەزىن؟!

— ھە، ئەتىگەن سېنى ئويغاتقان
شۇنىڭ ئاۋازى، قانداق، ئاۋازى سازمى-
كەن؟!... ئەنە ئۆزىمۇ كېلىۋاتىدۇ، تۇۋا،
ئاخىر زامان بولۇۋاتامدۇ نېمە، كىمنىڭ
كېپىنى قىلسا شۇ كېلىۋاتمامدا...

كوچىنىڭ ئۇبېشىدىن بېشىغا چىرايلىق
قىلىپ يوغان سەللە يۆگىگەن، ئۇچىسىغا
ئاق شايىدىن يەكتەك كىيگەن ئورۇقىنا
ئادەم مەسچىتكە قاراپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ
ئورۇق، قاتما يۈزى يوغان سەللىنىڭ ئاس-
تىدا كۆرۈنمەيلا قالغانىدى، مۇشۇ ئادەم-
نىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى مەن بىلىدىغان تۇراق-
كام ئىكەنلىكىگە زادىلا ئىشەنگۈم كەلمەيتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، — ئىنىم ھۆر-
مەت بىلەن ئۇنىڭغا سالام قىلدى، تۇراق-
كام جاۋاب قايتۇردى، ئۇنىڭ چىرايى ئىل-
گەركىدەكلا سۇرلۇك ئىدى، مەنمۇ ئۇنىڭغا
سالام قىلدىم.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، — ئۇ مەھ-

نۇنلۇق بىلەن ئالدىرىماي سالام ياندۇردى ۋە گېلىنى سالاپەت بىلەن قىرىپ قويۇپ ئۆتۈپ ماڭدى.

— تۇراقىسا، مېنى تونۇمىدىڭىزمۇ؟— مەن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ سورىدىم.

ئۇ گۇنسىز، ياشاڭغۇراپ تۇرغان كۆزىدە ماڭا بىر پەس تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن مېنى تونۇدى:

— ۋاھ، يارمۇھەممەتمۇ سەن؟ تىنچ ئامانچىلىقمۇ، يوقاپلا كەتتىڭمۇ، ئۇزۇن يىللار بولۇپتۇ، ئەلەكمۇلىدىلا، ئامانچىلىقلا بولسا ئاللا - ئىگەم دىدارلاشتۇرىدىكەن...

— يېڭى خىزمەتلىرىڭگە مۇبارەك بولسۇن،— دېدىم مەن بىز ھال - ئەھۋال سورىشىپ بولغاندىن كېيىن.

— خۇدا يولىدا خىزمەت قىلىۋاتىمىز ئۇكا، مۇسۇلمان بەندىسى ئۇ دۇنيالىقنى ئويلىمىسا بولامدۇ؟ ياراتقان ئىگەم ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ...

مەن، ئەجەب مەسچىتنى چاققان ۋاقتىڭدا ئۇ دۇنيانى، دوزاخنى ئويلىمىغانتىڭمۇ، خۇدانىڭ كۆزى بولسا بەلكى ھەممىدىن بۇرۇن سېنى كۆرگەندۇ، دېدىم ئىچىمدە، مەن ئۇنىڭغا لايىقىدا بىر گەپ قىلاي دەپ تۇراتتىم، ئاڭغىچە ئۇ كۈنگە بىر قاراپ قويدى-دە،

— پېشىن بولۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ، مەن ئەزان ئېيتىۋېتەي... — دېدى-دە، ئالدىراپ يېنىك قەدەم تاشلاپ مەسچىت ئىچىگە كىرىپ كەتتى، ھايال ئۆتمەي مەسچىت ئاسمىنىدا ئۇنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازى ياڭرىدى:

— ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر؟...

كېيىن كەلگەن ئەقىل

چوڭ بولغان مەھەللەمنى ئارىلاپ كېلىۋاتىمەن، مەن ئۇنىڭغا قانچە زەن قويغانسېرى ئۆزگىرىشلەرنىڭ شۇنچە كۆپلىكىنى سېزىۋاتىمەن، ھايات ئۆزگەرگەن، كىشىلەرمۇ ئۆزگەرگەن...

مانا، مېنىڭ ئالدىمدا تاملىرى ھاۋارەڭ ئاقارتىلغان چىرايلىق پېشايۋانلىق قورۇ تۇرۇپتۇ، ئۆينىڭ تاملىرى يېرىمىغىچە پىششىق خىشتا گۈل چىقىرىپ سېلىنىپتۇ، مەن بۇ قورۇنىڭ ئىگىسىنى ئېسىمگە ئېلىشقا تىرىشتىم، توغرا، بۇ ھويلىدا روزىيوپ ئاكا ئولتۇراتتى، قارىغاندا ئۇلارمۇ ئۆيىنى باشقىدىن سالغاندەك تۇرىدۇ.

— ئېسىمدە بار ئىكەن،— دېدى ئىنىم مېنىڭ گېپىمنى تەستىقلاپ،— بۇ شۇ روزىيوپ ئاكامنىڭ قورۇسى، ئۆتكەن ياز يېڭىلاپ سالدى، قالتىس ئىشلەپ سالدىغۇ، لېكىن ئۆزى ئولتۇرمىدى، ئۇ ئادەمنىڭ ئىدارىسىدا ياخشى ئۆي بار، بۇ ئۆيلەرنى ئىجارىگە بېرىپ قويدى. 80 مىڭغا چىقسا ساتىمەن دەۋاتقۇدەك.

— نېمىشقا مۇشۇنداق ھاۋالىق يەردە ئۆزى ئولتۇرمىغاندۇ؟

— قىزىقسەن-دە ئاكا، ئىدارىسىنىڭ ئەرزان ئۆيى تۇرسا، ئۇنىڭدا ئولتۇرۇپ نېمە قىلىدۇ؟ ئاڭلىشىمىزچە ئۇنىڭ دۆڭمەھەللىدىمۇ بىر قورۇ - جايى بارمىش، ھازىر ئېيپى بارلار يامان بولۇپ كەتتى، ھوقۇقنىڭ بارىدا قىلىۋاتىدۇ.

روزىيوپ ئاكام مېنىڭ بىلىشىمچە بىزنىڭ مەھەللىمىزدىن چىققان چوڭ باشلىق ئىدى. مەن كىچىك چاغلاردا ئۇ ئادەم پاگونلار تاقالغان ھەربىي كىيىم كىيىپ يۈرەتتى، ئۇ كىيىملەر ئۇنىڭ قامەتلىك بەستىگە بەك يارىشاتتى، بىز ئۇنىڭغا ھەۋەسلىنىپ قاراپ كېتەتتۇق، مەن ئۆز كۆڭلۈمدە، چوڭ بول-

www.uyghurkitap.com

سام روزىيوپ ئاكامدەك ھەربىي بولمەن، دەيتتىم، 1958 - يىلى بولسا كىرەك، ئۇ ئادەم ھەربىيلىكتىن ئالمىشىپ ۋىلايەتلىك سوتقا باشلىق بولدى، سۈرلۈك، كەم سۆز بۇ ئادەمدىن مەھەللىدە ھەممە ئادەم تەپتارتاتتى، ھۆرمەت قىلاتتى، كېيىن مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا ئۇ بەك خاراب بولۇپ كەتتى.

شۇ ۋاقىتتىكى بىر ئىش مېنىڭ ئېسىمدىن ھازىرغىچە چىقمايدۇ، مەن ئۇ چاغدا مەكتەپتە ئوقۇغۇچى ئىدىم، ئىنقىلاب تازا ئەۋجىگە چىقىپ ھوقۇقدارلارنى تۇتۇش باشلانغان چاغلاردا بۇ ئادەمنى بىزنىڭ مەكتەپتىكى تەشكىلات تۇتۇپ ئېلىپ كەلدى. ئەتىسى مەكتەپنىڭ زالىدا ئۇنىڭ ئۈستىدىن كۆرەش ئېلىپ بېرىلدى، ئۇنىڭ بوينىغا ئىنچىكە سىم بىلەن يوغان تاختا ئېسىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا «ئەشەددىي مىللەتچى، كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار» دەپ يېزىلغانىدى، كۆرەش جەريانىدا ئۇ بىرەر جىنايىتىگىمۇ ئىقرار قىلمىدى، ھەممىنى رەت قىلدى، ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا سۈرلۈك ۋە مەغرۇر تۇراتتى، ئىسيانچىلار ئۇنىڭ بويىنىنى ئېگىشكە قانچە تىرىشسىمۇ، ئۇ يەنە تىك تۇراتتى. ئۇ كۈنكى كۆرەش يىغىنىدىن ھېچبىر نەتىجە چىقمىدى، ئەكسىچە روزىيوپنىڭ ھەيۋىسى تېخىمۇ ئاشتى، شۇ كۈنى كېچىدە ئۇنى قاتتىق ئۇرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ھەتتا ھوشىدىن كېتىپ كېچىسى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قۇتقۇزۇپ قاپتۇ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇنى ھاجەتخانا تازىلاشقا چىقىرىپ قويدى، ئۇ ئىلگىرىكىدەكلا قەددىنى تىك تۇتۇپ يۈرەتتى، لېكىن بۇرۇنقىدىن جىق ئورۇقلاپ، قارىداپ كەتكەنىدى. ئازادلىق ئۈچۈن قان كېچىپ جەڭ قىلغان، شۇنداق ئابرويلۇق ئادەمنىڭ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغىنىغا مېنىڭ ئىچىم ئاغرىيتتى، مەن ئۇنىڭغا قولۇمدىن كەلگىنچە بىرەر ياخشىلىق قىلىشنى ئويلاپ دادامغا دېۋىدىم، ماڭا بىر خالتا موخۇركا ئېلىپ بەردى، مەن بىزنىڭ ئىسيانچىلار كوچىغا نامايىشقا چىقىپ كەتكەن چاغدا ئۇنىڭ ياتىقىغا كىردىم. ئۇ مەكتەپنىڭ ئامبار قىلىنغان كونا ئۆيىدە ياتاتتى، ئۇ ئاستىغا پاخال يېيىلغان كىرلەشكەن يوتقان - كۆرپىلەر ئۈستىدە خىيال سۈرۈپ ياتقانىكەن، مېنى كۆرۈپ ئەجەبلەندى.

— روزىيوپ ئاكا،— دېدىم مەن ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ،— بۇنى سىلىگە دادام ئەۋەتكەنىدى...

مەن ئۇنىڭ ئالدىغا تاماكىنى قويدۇم، ئۇ تېڭىرقاپ قالدى.

سەن كىمنىڭ بالىسى؟— دېدى ئۇ ماڭا سىنچىلاپ قاراپ.

— ئوي مەھەللىدىكى قاسىم ئۇستىنىڭ...

— ھە، قاسىم ئۇستىنىڭ ئوغلىمەن دېگىن، داداڭ تىنچ ئاماندۇ؟

— ياخشى تۇرۇۋاتىدۇ، سىلىنى چېكىپ باقسۇن دەپ ئازراق موخۇركا ئەۋەتكەنىدى.

— شۇنداقمۇ،— ئۇ خۇشال كۈلۈمسىرىدى،— تازىمۇ ياخشى بولدى، ئادەم ھەممىگە چىدايدىكەن، تاماكىنىڭ خۇمارىغا چىدىمايدىكەن ... داداڭغا كۆپ رەھمەت، قوشنىدارچىلىقنى يەتكۈزدى، ئامان بولسام مەنمۇ بۇ ياخشىلىقنى بىر كۈنى ياندۇرارمەن...

ئۇنىڭ ياداڭغۇ چىرايىغا قاراپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى.

— روزىيوپ ئاكا،— دېدىممەن ئۇنىڭغا

ئىچچىنغان ھالدا،— ئۆزلىرىگە كۆپرەك
دىققەت قىلىسلا...

— ھېچقىسى يوق ئوغلۇم، گومىن-
داڭنىڭ تۈرمىسىدە بۇنىڭدىنمۇ قاتتىق
قىيناشلارنى كۆرگەن، ئۇنىڭ ئالدىدا بۇ
نېمە، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ...

ئۇنىڭ قەيسەرلىكى، كەلگۈسىگە
بولغان ئەقىدىسى مېنى ھاياجانغا سالدى،
ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنى ھەربىيلەر
ھوقۇقدارلارنى ئۆزگەرتىدىغان دېھقانچىلىق
مەيدانىغا ئېلىپ كەتتى. شۇنىڭدىن كې-
يىن مەن ئۇنى كۆرەلمىدىم...

ئاڭلىسام ئىنقىلابتىن كېيىن ئۇ
ئادەمگە خېلى بىر يىللارغىچە خىزمەت
بەرمەپتۇ، نېمىشقىدۇر كېيىنچە ئۇنى
باج ئىدارىسىگە ئادەتتىكى كادىر قىلىپ
بەلگىلەپتۇ.

— شۇ ئىش ئۇنىڭغا قاتتىق ئەلەم
قىلدى،— دېدى ئىنىم ماڭاچۈشەندۈرۈپ،—
ئۇ ئادەمنىڭ روھى بەك چۈشۈپ كەتتى،
بىر مەزگىل ئىچىملىككە بېرىلىپ
كەتتى، تولا چاغلاردا كوچىدا مەست يېتىپ
قالغانلىقىنى كۆرەتتۇق، شۇنىڭغا قارىغاندا
ئەمەلدىن چۈشۈپ كېتىشمۇ يامان خورلۇق
ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ھەسرىتى يامان بول-
سا كېرەك. ئۇقساق ئۇ ۋىلايەتتىكى
ئا شۇجى بىلەن كونا رەقىبلەر ئىكەن،
ئا شۇجى ئۇنى ئەتەيگە چەتكە قاققان ئىكەن.
ئا شۇجى بۇ يەردىن يۆتكىلىپ كېتىۋىد-
دى، روزدېيوپكامىنىڭ ئامىتى كەلدى. ھازىر-
قى ياسىن شۇجى ئىلگىرى ئۇنىڭ قول
ئاستىدا ئىشلىگەن ئىكەن، ئۇزۇنغا قالماي-
لا ئۇنىڭ ئەمەلى ئەسلىگە كەلدى. بۇ
ئادەمنىڭمۇ ئېپى بار ئىكەن. ئۆيىدە
پات-پاتلا ۋىلايەتنىڭ باشلىقلىرى پەيدا
بولۇپ تاڭ ئاتقۇچە ئولتۇرۇشىدىغان بول-
دى. بۇ ئادەمگە بۇ ئەقىل نەدىن پەيدا
بولدىكىن، ھەر ھالدا ئەجرى بىكارغا كەت-
مىدى، ئىككى بالىسىنى ئوقۇشقا ئەۋەتى-
ۋالدى، بىر بالىسىنى بازار باشقۇرۇشقا
ئورۇنلاشتۇردى. ئۆزى ھازىر تاشقى سودا
ئىدارىسىگە باشلىق. شۇ ھوقۇق، مېھماندار-
چىلىقنىڭ كۈچى بىلەن زېمىنىنىمۇ مۇشۇن-
داق كاتتا سېلىۋالدى.

— ھازىرمۇ ئىچىپ تۇرامدۇ؟

— بۇرۇنقىدەك كەلسە- كەلمەس ئىچ-
مەيدۇ. يازدا پات- پات مۇشۇ قورۇغا چىق-
قىپ ئوينايدۇ. بۇ يەرگە كېلىدىغانلار
ساپلا باشلىقلار. ئادەم دېگەن قالتىس
ئۆزگىرىپ كېتىدىكەن...

توغرا، تۇرمۇش قايسى ئادەملەرنى
ئۆزگەرتمىگەن...

پىچاق ھەققى

يۇرتقا كېلىپ مېھماندارچىلىقتا كۆپ-
رەك بولۇپ گۆش- ماينى زىيادە يەۋەتكەنلە-
كتىنمۇ كونا كېسىلىم— ئۆت يالۇغى قوزغى-
لىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدىم، ئۆيىدى-
كىلەر پاتىپاراق بولۇپ كەتتى، ھېلىمۇ
ياخشى دوختۇرخانا يېقىن ئىدى، ئۇنىڭ
ئۈستىگە كىچىككىمىزدىن بىللە ئويناپ چوڭ
بولغان ئادىل دەل مۇشۇ دوختۇرخانىنىڭ
تاشقى بۆلۈمىدە ۋىراچ ئىكەن، بۇنى ئۇ-
قۇپ كۆڭلۈم جايىغا چۈشتى، ئۇ ھەر كۈ-
نى نەچچە قېتىم كىرىپ ھال- ئەھۋالىمە-
نى سوراپ تۇراتتى.

— كىچىككىمىدەچىق بوزەك قىلاتتىڭ،
ئەمدى قولۇمغا ئەجەب چۈشتۈڭ، بۇدا

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بار ئەنتىمنى ئېلىۋالارمەن،— دەيتتى ئۇ مەن بىلەن چىقىشىپ،— ئۆتۈك بىلەن قوشۇپ قوۋۇرغىلىرىڭىنىڭ بىرەرسىنى ئېلىۋېتمەيدىغان بولسام.

— ئوپېراتسىيە قىلامسىلەر؟

— قىلمىساق بولمايدۇ، يېرىلىپ كەتكىلى قىل قاپتۇ... خاتىرجەم بول، ئۆزۈم قىلىمەن...

بىر بۆلۈمدە تۆت كېسەل ياتاتتۇق، قالغان ئۈچەيلەننىڭ ئىككىسى ماڭا ئوخشاش ئۆت ياللۇغى ئىدى، بىرسى ئاشقازان يارىسى ئىكەن، بىز ئاستا - ئاستا تونۇشۇپ قالدۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئوتتۇرا بوي، سېمىزرەك، چەت ناھىيىدىن كەلگەن كېسەل ماڭا بۆلەكچىلا يېقىنچىلىق قىلىشقا باشلىدى. يات - ياتلا مېۋە - چېۋىلەرنى يېيىشكەزورلايتتى، قايناق سۇ ئەكىرىپ بېرەتتى، 3 - 4 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئىككىمىز ياتاقتا خالى قالغاندا ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى:

— سىز ئادىل دوختۇر بىلەن بىر مەھەللىلىك ئوخشايسىز - ھە؟

— ھەئە، بىز بىللە ئويناپ چوڭ بولغان.

— تەلىيىڭىز بار ئىكەن، سىزنى ئادىل دوختۇر ئۆزى ئوپېراتسىيە قىلىدىغان بولدى، ئاڭلىساق، ئۇنىڭ قولى بەك يېنىك دەيدۇ، مەن ناھىيىدىمۇ قىلدۇرماي بۇ يەرگە كېلىۋىدىم، تونۇشمىغاندىن كېيىن بىر نېمە دېمەك قىيىن ئىكەن، ئۇ ئادەتتە ناھايىتى چوڭ ئوپېراتسىيىلەرگىلا كىرىدىكەن، بولمىسا شاگىرت دوختۇرلارغا تاشلاپ بېرىدىكەن...

مەن ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ بولدۇم.

— سىزمۇ ئادىلغا قىلغۇزسام دەمسىز؟

ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى:

— ئەمدى قاراڭ جانىنىڭ ئىشى ئىكەن، ئۇششاق بالىلىرىم بار، ئالىماددىس...

مېنىڭ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

— ماقۇل، مەن ئۇنىڭغا دەپ باقاي...

— سىزگە كۆپ رەھمەت،— ئۇ يازچۇقىدىن بىر كاللەك پۇلنى چىقىرىپ يۈز سومنى ئايرىپ ماڭا ئۇزاتتى:

— ئەمىسە ئاز بولسىمۇ مۇشۇنى ئادىل دوختۇرنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويۇسىڭىز...

— بۇ نېمە ئىش؟— مەن چۆچۈپ كەتتىم.

— ئەمدى بۇغۇ ئادىل دوختۇرنىڭ لايىقى ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ كۆڭلۈم، خۇدايىم بۇيرۇسا ساقىيىپ چىقسام تاغدا قوي، كالىلىرىم بار، بىرەر تۇياقنى سوقۇم قىلىپ ئەكىلىمەن...

مېنىڭ ئاچچىقىم كەلدى:

— بۇنداق سودىلىرىڭىز بولسا مەن ئارىغا چۈشمەيمەن، ئۆزىڭىز بېرىدىك،— دېدىم مەن پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ،— ئادىلنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز؟

ئۇ ھودۇقۇپ قالدى.

— سىز بۇ شەھەردە ئىشلىمەيدىغان ئوخشىمامسىز؟ گېپىڭىزدىن قارىغاندا...

— مەن ئۈرۈمچىدە تۇرىمەن.

— ھە شۇ، سىز ئىنىسىم بۇ يەرنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋىرىڭىز يوق ئوخشايسىز، مەن مانا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ يېتىشىم، ھەم-

مىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن...— ئۇ مېنىڭ ئۇڭ يېنىمدىكى كارىۋاتنى شەرەت قىلدى،— ئاۋۇ بۇرادەرمۇ سوۋېتنىڭ بىر پالىزىنى ئادىل دوختۇرنىڭ ئۆيىگە ئەكىرىپ بەردى، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، شۇڭا ئۇنى ئادىل دوختۇر ئۆزى ئوپېراتسىيە قىلدى، ھازىر بۇنداق ئىشلار ئازمۇ؟ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلار ئالىدۇ، نوپۇسنى قوندۇرىدىغانلارمۇ ئالىدۇ، ئاددىيسى پېرىكازچىك جىنىدىمۇ يەيدۇ، ئۇنىڭغا قارىغاندا دوختۇر ئالسا نېمە بوپتۇ؟ جان ئامان قالسا بولدى ئەمەسمۇ؟...

ئۇنىڭغا نېمە دەيسىز، ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرىمۇ بىر ھېسابتا توغرا، ئەمما ماڭا غەلىتە تۇيۇلۇۋاتقىنى، دوختۇرلارنىڭمۇ «يېنچاق ھەققى» ئالىدىغانلىقىنى ھازىرغىچە ئاڭلاپ باقمىغان ئىكەنمەن، شۇنىڭغا قارىغاندا يېگۈزمەيدىغان يەر قالماپتۇ-دە...قولىدا بارلارغۇ بېرىدۇ، يوقلىرىچۇ؟ ئۇلار داۋالاشنىڭ، ياتاقنىڭ، دورا-ئوكۇلنىڭ پۇلىنى تۆلەرمۇ ياكى بۇلارنىڭ كېلىنىڭ غېمىنى قىلارمۇ؟... مەن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم.

— مۇنداق قىلايلى، بۇ پۇلىڭىزنى ئۆزىڭىز بېرىڭ،— دېدىم ئاخىرى مەن ئۇنىڭغا،— مەن ئادىل دوختۇرغا سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى دەي، سىزنى ئۆزى ئوپېراتسىيە قىلسۇن، بىز ئۇنىڭ بىلەن ئەل-ئاغىنە ئادەم، پۇل تەڭلىسەم سەت تۇرىدۇ.

ئۇ ئىككىتايىن بولۇپ تۇرۇپ قالدى.

— ئادىل دوختۇر ئۇنارمۇ؟

— ئۇنايدۇ، خاتىرجەم بولۇڭ، مەن ئۇنى ئىشەندۈرۈشكە تىرىشىمەن،— بەك كۆڭلىڭىز ئۇنىمسا، ئەڭ ياخشىسى ئوپېراتسىيەدىن كېيىن بېرىڭ.

— ئۇ ماقۇل بولدى، ئەمما مېنىڭ گېپىمگە تازا ئىشىنىپمۇ كەتمىدى، ئەتىسى ئادىل كىرگەندە مەن ئۇنى كارىدورغا ئېلىپ چىقىپ كېسەلنىڭ ئىلتىماسىنى ئېيتتىم.

— ئۇنىڭ ساڭا بەك ئەقىدىسى بار ئىكەن، مېنىڭ يۈزۈم ئۈچۈن ماقۇل دەۋەتسەڭ،— دېدىم مەن ئىلتىماس قىلىپ.

ئۇ كۆزۈمنىڭ ئىچىگە بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ، بېشىنى لىڭشىتتى.

— بوپتۇ، لېكىن سېنىڭ ئۇنىڭغا نېمانچە خەيرىخاھلىق قىلىپ كېتىۋاتقىنىڭنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم.

شۇنداق قىلىپ ھەر ئىككىمىزنىڭ ئوپېراتسىيىسىنى ئادىل ئۆزى قىلدى. بىر ھەپتىدىن كېيىن خېلىلا ياخشى بولۇپ قالدۇق، بىر كۈنى كەچتە ئادىل يېنىمغا كىردى.

— ھوي، قوغلىمىغۇچە يېتىۋېرىدىغان ئوخشىمامسەن، مېھمان دېگەنمۇ ئىززىتى بىلەن بولىدىغان،— دېدى ئۇ چاقچاق قىلىپ،— تازا ئۇششۇق كېسەل بولىدىكەنسەن...

ئۇ كىچىك ۋاقتىدىمۇ شوخ، ھەر نەرسىلەردىن ئويۇن تاپىدىغان بالا ئىدى. ياتاقتىكىلەر ئۇنى كۆرۈپ ھەممىسى ئۇنىڭغا خۇشامەت قىلىشقا ئۆتتى. مېنىڭ قوشنام ھەممىدىن خۇشال ئىدى، ئادىل ئالايىتەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالىنى سوراپ قويدى. ئادىل كېسەللەر بىلەن بىردەم ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن ماڭا:

— زېرىكىپمۇ قالغانسەن، يۈرە، ئۆيگە چىقىپ بىردەم پاراڭلىشايلى،— دېدى.

ماڭا ئۇ گەپ تازا خۇش ياقتى، شۇڭا

www.uyghurkitap.com

تۇزۇت قىلالماستىنلا ئۇنىڭغا ئەگەشتىم.

ئادىلنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ھەيران بولدۇم. ئۇنىڭ ئۆيىدە ھازىرقى زاماندىكى ئەڭ مودا دېيىلگەن ھەممە نەرسە بار ئىدى. مېنىڭ كۆزۈم بىرىنچى بولۇپ مېھمانخانا ئۆينىڭ پولىغا سېلىپ قويۇلغان سوۋېت پالىزىغا چۈشتى. ئۇنىڭ ئايالى ئائىلە ئايىلى، باللىرىمۇ جىق ئىكەن، شۇنداق تۇرۇپ ئۆيلىرى شۇنچە ياسىداق، ھەممە نېمىسى تەل، بىزنىڭ ئۆيلىرىمىز ئۇنىڭ يېنىدا بويىنىنى قىسىپ قالاتتى.

ئادىلنىڭ ئايالى ئوخشىتىپ لەغمەن قىلدى، تاماقتىن كېيىن بىز ئۆزئارا پاراڭغا چۈشتۇق.

— تۇرمۇشۇڭ ناھايىتى ياخشى ئىكەن، — دېدىم مەن ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتكەچ، — بىز ئىككى ئادەم ئىشلەيمىز، ئانچە - مۇنچە قەلەم ھەققى ئېلىپ تۇرىمىز، لېكىن بەزى نەرسىلەرگە تېخىچە يېتىشەلمىدۇق.

ئۇ خۇدۇكسىرىگەن ھالدا لاپ قىلىپ ماڭا قاراپ قويدى.

— تۇرمۇش ھەممىگە ئۆگىتىدىكەن ئاداش، — دېدى ئۇ بىر ئازدىن كېيىن، — ئون يىل ئىلگىرى كۆرسەڭ مېنىڭمۇ ھالىم خاراب ئىدى. ئاسىيە ئىشلىمەيدۇ، باللار جىق... مېنىڭ يۈز سوم مائاشىم نېمىگە يېتىدۇ دەيسەن، قورساققا يېسەك ئۈستىمىز يالىڭاچ قىلىۋاتقان، بەزىدە مۇشۇ كەسىپنى ئۆگەنگىچە بىرەر ئىدارىگە زاپخوز بولۇپ ئىشلىسەمچۇ، دەپ ئۆكۈنگەن يېرىم بار. خەير، دوختۇرلۇقتا نامىم چىقىپ قالدى، چاپانىمۇ تازا تارتتىم، لېكىن تەشكىل مېنىڭ ھال - كۈنۈمگە يەتمىدى، يەنىلا ئۆز كۈچىمگە يۆلىنىدىغان گەپ ئىكەن. ئاخىر يول تاپتىم، ئاغرىقلارغا جان لازىم ئىكەن، ماڭا بولسا پۇل - ئىقتىساد لازىم، جەمئىيەتتە كەم قىلمايۋاتىدۇ. توغرا، دوختۇرلار ئەڭ ئىنسانپەرۋەر بولۇشى كېرەك، بىز مەكتەپتە شۇنداق ئۆگەنگەندۇق، لېكىن ئىنسانپەرۋەرلىككە قورساق تويمايدىكەن ئەمەسمۇ، بەزىدە تۇرۇپ ئويلايمەن، مەن ھارام بىلەن كۈن ئۆتكۈزىۋاتىمەن دەپ ۋىجدانىم ئازابلىنىدۇ، لېكىن جەمئىيەتتىكى بەزىلەرگە سېلىشتۇرسام مەن ھەر ھالدا ئىنساپ بىلەن ئەمگەك ھېسابىغا ئالىدىكەنمەنغۇ، دەيمەن، مەسىلەن، ئاشۇ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغانلار پەقەت قەغەزگە تۆت تال خەتنى يېزىپ توغرىلاپلا قويغىنى ئۈچۈن نەچچە يۈز سوملاپ ئالىدۇ، ئۇنىڭغا قارىغاندا مەن تەر ئاققۇزۇپ كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قالىمەن، مۇنداقچە ئېيتقاندا جان بېرىمەن، بۇنىڭ ھېسابىغا ئالسام يامانمۇ... مەنمۇ ئادەم ئەمەسمۇ...

ئەسلىدە مېنىڭ ئۇنىڭغا خېلى قاتتىق گەپلىرىم بار ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ دېگەنلىرىمۇ ئورۇنلۇق تۇيۇلدى، پەقەت ئىچىمدە ئۇنىڭغا «ئىنساپ» تىلىدىم.

مەھەللىنىڭ ئىپتىخارى

ھاياتتا كۆڭۈلسىزلىكلەرلا بولۇۋەرمەيدىكەن، تەقدىر ئىلاھى تەگشىگۈسى كەلدىمۇ، مېنى خۇشاللىققا داخىل قىلدى. مەن دوختۇرخانىدىن چىقىپ ئۇزۇن ئۆتمەي مەھەللىدە كاتتا بىر تويغا داخىل بولدۇم.

توي بولغاندىمۇ توي دېگۈدەك بولۇپ ئۆتتى، ئېھتىمال مەن ئەقلىمگە كەل-

گەندىن بۇيان بىزنىڭ مەھەللىدەبۇنداق ھە-
شەمەتلىك تويىنىڭ بولغانلىقىنى بىلمەي-
مەن. ئۇ كۈنى بىزنىڭ كوچىمىز خۇددى
بايرام تۈسىگە كىردى، كوچىغا ۋالىلداپ
تۇرغان پىكاپلار، بولكىۋاي، ئاپتوبۇسلار يىپ-
غىپ كەتتى. ناغرا - سۇنەيلەر ياڭرىدى،
ھەممە ئادەم مەھەللىنىڭ ئۇ بېشىدىكى
چىرايلىق قورۇغا قاراپ ئاقماقتا ئىدى،تويى
ئىگىسى كىم دېمەمسىلەر؟

- ئۇ مەھەللىدىكى يېڭى باي، سودى-
گەر ئىمىنجاننىڭ تويى ئىدى.

— ئىمىنجان دېگەن كىم؟ — دەپ
سورىدىم مەن باغاقنى كۆرۈپ ئىنىمدىن.
مەن بۇنداق ئىسىمنى زادىلا ئېسىمگە
ئالالمىدىم.

— ئىمىن چولاقچۇ، قۇدۇق بېشىدى-
كى ئايۇپ تۆمۈرچىنىڭ ئوغلى ئىمىن قا-
راقچىنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟

ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، توغرا ئايۇپ
تۆمۈرچى، ئۇ سىرلاپ قويغاندەكلا قاپقارا، ئورا
كۆز بىر ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ ئوغلى مەھەللىگە
مەشھۇر شوخ بالا ئىدى. مېنىڭ كۆز ئال-
دىمغا دومىلاق، قاراتۇل، كۆزلىرى قىسىق
بالا كەلدى، ئۇ پۈتۈن مەھەللىگە تېتىيت-
تى، يامانلىقىدىنمۇ ئۆگزىدىن يىقىلىپ بىر
قولىدىن ئايرىلغانىدى، شۇنىڭدىن كېيىن
ئىمىن چولاق ئاتالدى، ئۇ باشلانغۇچتىكى
چېغىدىلا ئوغرىلىق قىلىپ مەكتەپتىن ھەي-
دەلگەن، كېيىن ھۆكۈمەت ئۇنى ئاشۇنداق
جەللىگۈر بالىلارنى تەربىيىلەيدىغان بىر
يەرگە ئېلىپ كەتكەنىدى.

— نەچچە يىلدىن كېيىن ئۇ مەھەل-
لىدە يەنە پەيدا بولدى، — دېدى ئىنىم ئۇ-
نىڭ كېيىنكى ھاياتىنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ، —
بىر - ئىككى يىل كەپتەرۋازلىق قىلىپ يۈر-
دى، ئايۇپكاممۇ، ئانىسىمۇ ئۆلۈپ كەتتى،
ئۇلارنىڭ بىر ئەسكى ئۆيىلا قالغانىدى،
80 - يىلىنىڭ باشلىرى ئۇ تۇيۇقسىزلا مە-
ھەللىدىن يوقاپ كەتتى، ھەللىدىكىلەر ئۇنى
ھەقىچان يەنە تەربىيىگە كىرىپ كەتتىمى-
كىن دەپ پەرەز قىلىشتۇق، كېيىنچە خەق-
لەرمۇ ئۇنى ئۇنتۇشۇپ كەتتى، ئاردىن
ئۈچ يىل ئۆتكەندە ئۇ قانداق تۇيۇقسىز
كەتكەن بولسا يەنە شۇنداق تۇيۇقسىز پەي-
دا بولدى، ئادەم تونۇغۇسىز، ئۇستىباش-
لىرىمۇ كاتتا، مەھەللىگە تۇنجى موتسىك-
لىتنى شۇ مىنىپ كەلدى، نۇرغۇن مالمۇ
ئەكەپتۇ، تازا قايناق بازارغا دۇكان ئاچتى،
ئۇ ھەدېسىلا ئىچكىرىگە چاپىدىغان بول-
دى. شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ ھازىر چوڭ
باي بولۇپ كەتتى، بۇرۇنقى ئىمىن چو-
لاق دېگەن ئېتىمۇ قېلىپ، ئىمىنجان بولدى،
خەقلەرنىڭ دېيىشىچە، ئۇنىڭ تۆت —
بەش يۈزمىڭ سوم دەسمايىسى بار ئوخشايدۇ.

— ئۇ تېخىچىلا ئۆيلەنمىگەنمىدى؟

— ئىلگىرى ئۇنىڭغا كىم قىز بېرەت-
تى، يا يانچۇقىدا بىر تىيىنى بولمىسا، يا
بىر تۇتقان ئوقىتى بولمىسا، ماۋۇ نەچچە
يىلدىن بۇيان ئۇ ئوقەتنىڭ كەينىگە كى-
رىپلا كەتتى، مانا ئەمدى چېكىپ تۇرۇپ
ئېلىۋاتىدۇ.

— ئالىدىغان قىزى نېمىش قىلىدىكەن؟

— ئاڭلىساق ۋىلايەتتىكى بىر باش-
لىقنىڭ قىزىمىش، ئارتىست دەيدىغۇ، پۇل
ھازىر ھەرقانداق قىزلارنىڭ كۆزىنى قا-
رىغۇ قىلىۋېتىپ بارىدۇ، ئەمدى بۇ كۈنده
زۇنۇن قادىر يازغان غۇنچەمدەك قىزلار تۇ-
غۇلمايدىغان ئوخشايدۇ...

ئۇنىڭ بۇ ئوخشىتىشى مېنى ئويغا
سالدى. دەرۋەقە ھازىرقى قىزلار نېمە بو-

www.uyghurkitap.com

لۇۋاتىدۇ ئۆزى، پۇل، بايلىق شۇنچىلا قۇدرەتلىكمۇ؟...

بۇ بايۋەتچىنىڭ تويى مېنى قىزىقتۇردى. كۆرۈپ بېقىشقا نىيەت قىلىپ باردىم، ئۇلارنىڭ ئىلگىرىكى ئەسكى ئۆيىدىن ئەسەرمۇ يوق، ھەشەمەتلىك دەرۋازا ئالدى ھەر خىل ماشىنىلارغا تىقىلىپ كەتكەنىدى. تويغا كېلىۋاتقان - كېتىۋاتقان مېھمانلارمۇ ئاز ئەمەستى.

— شەھەرنىڭ باشلىقلىرىمۇ كەپتۇ،— دېدى ئىنىم مېنى نوقۇپ ئۇزاپ چىقىۋاتقانلارنى ئىما قىلىپ،— ئەنە ئىمىن چولاقنى كۆردۈڭمۇ؟

ئۇچىسىغا سۇر كاستيۇم - بۇرۇلكا كىيىپ، گالستۇك تاقىۋالغان ئوتتۇرا بوي، قارامتۇل يىگىت ھويلىدا ئۇزاپ چىقىۋاتقان مېھمانلار بىلەن خوشلىشىۋاتتى، ئۇنىڭ سول يېڭى پۇلاڭلاپ تۇراتتى، مەن ئۇنى كىچىك چاغدىكى ھېلىقى ئىمىنگە زادىلا ئوخشىتالمىدىم. ئاڭغىچە ئۇ مېنى كۆرۈپ قېلىپ سەل تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى - دە، ماڭا قاراپ چامدىدى:

— ئوھوي، يارمۇھەممەتكامغۇ بۇ، كەپتۇ دەپ ئاڭلىدىم، كۆرۈشۈپ چىققىلى زادى چولا تەگمىدى.

— مۇبارەك بولسۇن! — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ.

— ئۆزىڭىزدىن... ئەل - يۇرتنىڭ مەسلىھەتى بىلەن، باشنى ئوڭشايدىغان بولۇپ قالدۇق، قاراڭ...

— تولىمۇ ياخشى بوپتۇ...

— قېنى ئۆيگە...

ئۇ بىزنى ئۆيگە باشلىغاچ ماڭا قاراپ دېدى:

— كەچتە «بوستان» مېھمانخانىسىنىڭ زالىدا ۋېچىركام بار. سىزمۇ قەدەم تەشرىپ قىلىپ بېرىڭ، بارمىسىڭىز رەنجىيمەن، قېنى ئۆيگە مەرھەمەت، ھاي سىڭلىمكا، مېھمانلارنى ئۆيگە باشلاڭ...

كەچتە سائەت ئالتىلارغا يېقىن ئۇ دېگەن مېھمانخانىغا باردىم. مېھمانخانىنىڭ زالى تولىمۇ ھەشەمەتلىك ئىدى. سەھنىگە مۇزىكانتلارلىق تولغان، چەتتىكى دۈگلەك ئۈستەللەر نازۇ - نېمەت، ھاراق - شارابلار بىلەن تولغانىدى. تۆر تەرەپكە تۇغرا قويۇلغان بىر قاتار ئۈستەلدە ئىمىن چولاق توزدەك كىيىنگەن قىزنىڭ قېشىدا غادىيىپ سۆلەت بىلەن ئولتۇراتتى، سىن ئالغۇ ئاپپاراتى، فوتو ئاپپارات كۆتەرگەنلەر بۇ بىر جۈپ بەختلىكلەرنى ھەر تەرەپتىن سۈرەتكە ئالاتتى، ئۇ گويا بىز بىلىدىغان ئىمىن چولاق ئەمەس، بەلكى دۆلەتنىڭ بىرەر رەھبەرلىرىدەك ئىدى.

مەن قىزغا سەپسالدىم، قىز ھەقىقەتەن ئارتىسقا لايىق چىرايلىق بولۇپ، بىزنىڭ يىگىتىمىزدىن كەم دېگەندە ئون نەچچە ياش كىچىك ئىدى. تۇرقىدىن ئۇ ئۆز تويىدىن رازى، مىننەتدار ئىدى، ئۇ بەلكىم پۈتۈن شەھەرنى ھەيرەتتە قالدۇرغۇدەك مەردىكە قىلغىنىدىن بېشى ئاسمانغا يېتىۋاتقاندۇر، يايراپ ئەس - ھوشىنى يوقىتىۋاتقاندۇر، ئۇ خۇددى ئۆزىگە ھەۋەس بىلەن بېقىشىۋاتقانلارغا «مانامەن قانداق ئىكەنمەن، كۆردۈڭلارمۇ» دەپ مەغرۇرانە نەزەر تاشلاۋاتقاندەك ئىدى. ھەي قىزلار، ھەي قىزلار... سىلەر نېمانچىلا ئەخمەق...

— ئاۋۇ ئىپلاس جالاپنىڭ كىرىلىپ كەتكىنىنى كۆرمەمدىغان، — يېنىمدىلا ئولتۇرغان ياش يىگىت ئۈنلۈك تىللىدى ۋە ۋە مېنىڭ ھەيران قالغىنىمغا قاراپ سۆزلەپ

كەتتى، ــ قىز بالا دېگەندە ئەقىل بولمىسىمۇ بىكار نېمە ئىكەندە، سىز بىلەمسىز، ئۇ مۇشۇ چولاقنىڭ پۇلىنى دەپ بەش يىل ساقلىغان يىگىتىنى تاشلىۋەتتى، هازىرغۇ بەزى قىزلاردا ئىنساب، ۋىجدان دېگەن نېمە قالمىدى، كۆرۈمسىز، تېخى جاهان ئۆزۈن، «بۇ دۆلەت سەندە تۇرماپتۇ، بۇ مەينەت مەندە» دەيدۇ، بۇ چولاق قانچىلىك ئەسقىتاركىن، هەي ... كېلىنلار ئېچەيلى، مېنى دېسە هاسىغا چۈشكەن قېرىغا تەگمەمدۇ، ئىپلاسلار...

يىگىت رۇمكىنى بىراقلا بوشاتتى، ئۇ ئەمەدى گويا ئىمەن چولاقنىڭ تويى ۋىچىركىسىدا ئەمەس، بەلكى بىر ئاشپۇزۇلدا ئولتۇرغاندەك يېنىدىكى ئاغىنىسى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ پاردىگىغا چۈشۈپ كەتتى، مۇزىكا ياڭرىماقتا، چىرايلىق كىيىنگەن قىز ـ يىگىتلەر جۈپ ـ جۈپ بولۇشۇپ ئۇسسۇل ئويناشماقتا، بۇ ھەشەمەتلىك زال، يېقىملىق مۇزىكا، هاراق ۋە شامپانلار ئۇلارغا هوزۇر بېغىشلاپ يايراتماقتا...مانا دۆلەت، مانا پۇلنىڭ كارامىتى...

دۇنيانىڭ خۇۋلىسى

ئۇي مەهەللە ماڭا تونۇشقانسېرى ياتە تۇيۇلۇشقا باشلىدى، قېرىلار ئۆلۈپ تۈگەپتۇ، تەڭ دېمەتلىكلىرىمدىن كۆپى مەهەللىدىن چىقىپ كېتىپتۇ، مەهەللىنى ئاساسەن ياشلار ئىگىلەپتۇ، مەن ئەمدى زېرىكىشكە باشلىدىم.

تاماكا ئالغىلى مەهەللىنىڭ ماگىزىنىغا چىقتىم، چاققانغىنا ماگىزىندا يىگىرمە ياشلار چامىسىدىكى ساپسېرىق پېرىكازچىك قىز قارسىلدىتىپ سېغىز چاينىغاچ ئۇنىڭغا تىڭشاپ ئولتۇراتتى، مەن تاماكىنى ئېلىپ تۇرۇشۇمغا دۇكانغا بىر قولىدا ئۇچ ياشلىق بىر ئوغۇل بالىنى يېتىلىگەن، يەنە بىر قولىدا بىر ياشتىن ئاشقان سېمىز بىر قىز بالىنى كۆتۈرگەن ياشانغان بىر ئايال كىرىپ كەلدى، ئايالنىڭ ئورۇق، تاتىراڭغۇ يۈزىنى قورۇقلار قاپلىغان، ياغلىقىنىڭ ئاستىدىن چىقىپ تۇرغان ئاپئاق چاچلىرى كۈن نۇرىدا كۆمۈشتەك پارقىرايتتى، ماڭا ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرى تونۇشتەكلا تۇيۇلدى، ئەمما شۇنچە ئويلاپمۇ هېچ ئېسىمگە ئالالمىدىم، ئايال خۇددى دەم سىقما كېسەلدەك ئېغىر ـ ئېغىر تىناتتى، ئۇ قولىدىكى بۇدۇرۇق قىزنى پېرىكازچىكنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ پۇكەيگە ئولتۇرغۇزدى:

ــ ئۇھ، قولۇم ئۈزۈلۈپ كېتەي دېدى، ــ دېدى ئۇ ئۇلۇغ بىر تىنىپ.

ــ بۇلار سىزنى ئولتارغۇزماپتۇ ـ دە، باياتىن ئايىمدەم بۇگۈن ئەجەب كەلمىدى، دەپ ئولتۇراتتىم، ــ دېدى پېرىكازچىك قىز ئايالغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ.

ــ بۇلارنى بۇ يەرگە ئەكەلمەي قۇتۇلغىلى بولامدۇ؟ ــ ئايال يانچۇقىدىن پارچە پۇللارنى ئېلىپ پېرىكازچىكقا ئۇزاتتى.

ــ كېلىنلىرىڭىز تولىمۇ تەلەيلىك جۇمۇ ئايىمدە، ــ پېرىكازچىك شاكالاتتىن ئىككىنى بالىلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزغاچ دېدى، ــ بالىلىرىڭىز قىلچىمۇ دەردىنى تارتمىدى، ھەممىنى چوڭ قىلىپ بېرىۋاتىسىز ...

ــ سەنمۇ ئالدىرىما، ۋاقتى كەلگەندە قېيىن ئاناڭ بېقىپ بېرىدۇ ...

ــ هەي تاڭەي ئايىمدە، ئۇ مېنىڭ بالامنى بېقىش بۇ ياقتا تۇرسۇن تېخى ئۇنى مەن باقسام بولىدىغاندەك، قان بېسىمى

www.uyghurkitap.com

يۇقىرى ئىكەن ... بۇنى بىلگەن بولسام ئۆز ۋاقتىدا سىزنىڭ ئادىلىڭىزغا تېگىۋالاركەنمەن.

— مېنىڭغۇ تازا كېلىن قىلغۇم بار ئىدى، قارا ئىشچى دەپ ياراتمىدىڭىزدە ... ئۇنىڭ ئۈستىگە بىزدەك نامرات تۇل خوتۇن، يېتىم - يېسىرلار سىلەرنىڭ تەڭ خىللىڭلار بولالامدۇ ...

— مەنغۇ ئۇنداق دېمىگەنتىم، ئايىمدە...

مەن ئەمدى ئېسىمگە ئالدىم، بۇ مەھەللىمىزدىكى داڭلىق سازەندە ياسىن تەمبۇرنىڭ ئايالى ئايىمدەم ئەمەسمۇ ... تۇۋا، نىمانچىلا قېرىپ كەتكەندۇ بۇ ئايال، موماي بولۇپ قاپتۇغۇ ئۆزى، ئۇنىڭ ياش چاغلىرى مېنىڭ ھازىرقىدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ يولدىشى ياسىنجىنىكام ئۇ چاغلاردا قاتناشتا شوپۇر بولۇپ تازىمۇ ئويۇنچى يىگىت ئىدى، بىر كۈنلىرى مەھەللىدە «ياسىنجان بىر قىز ئەپقېچىپ كەپتۇ، يەنە كېلىپ باشقىلار چاي ئىچۈرۈپ قويغان قىز ئىكەن» دېگەن گەپ تارقىلىپ كەتتى، مەھەللىنىڭ ئاياللىرى ئۆچىرەت بىلەن بېرىپ كۆرۈپ كېلىشتى، قىزنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەممىسىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا قاپتۇ، ئۇ قىز ياسىننىڭ تەمبۇرىغا ئاشىق بولۇپ قالغانمىش، دېمىسىمۇ ياسىنجىنىكامنىڭ ناخشا - سازىنى دېمىسە قىزلارنى قاراتقۇدەك چىرايى يوق ئىدى، ئارىدىن ئاز ئۆتۈپ ئۇلارمۇ مەھەللىگە چاققانغىنا توي بەردى، قىزنىڭ ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى تويغا كەلگىلى ئۇنىمىدى، ئاتا - بالىلىقتىن كېچىپ كەتتى، يىللار ئۆتتى، ئايىمدەم نەچچە بالىلىق بولۇپ بىزنىڭ مەھەللىگە ئۆزلىشىپ كەتتى. 62 - يىلىغا كەلگەندە نېمە شەيتان ئازدۇردى، ياسىنجىنىكام بىر كېچىدىلا يوقاپ كەتتى، بىرنەچچە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئۇقتۇقكى، ئۇ چەتئەلگە قېچىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئۇغۇ بىر بېشىنى ئېلىپ كەتتى. بار بالا - قازاغا تۆت بالا بىلەن ئايىمدەم قالدى، ئۇنى «قاچقۇننىڭ ئائىلىسى» دەپ ئىنقىلابتا كۆرسەتمىگەن كۈنى قالمىدى، كېيىن ئۇنى ئائىلىسى بىلەن چەت بىر ناھىيىگە چۈشۈرۈۋەتكەنىدى، مانا مەن شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنى ئەمدى كۆرۈپ تۇرۇشۇم ئىدى، مەن يېقىن كېلىپ تىنچلىق سورىدىم، ئۇ دەسلەپ مېنى تونۇمىدى، مەن تونۇشلۇق بەرگەندىن كېيىن ماڭا كەينى - كەينىدىن سوئاللارنى ياغدۇرۇۋەتتى:

— تۇۋا، ماۋۇ يارمۇھەممەتنىڭ چوڭلا ئادەم بولۇپ كەتكىنىنى، — دېدى ئۇ مېنىڭ باش - ئايىغىمغا زەن سېلىپ، — شۇنداق قېلىپ ئۆرۈمچىلىك بولۇپ كەتتىم دەڭ، ئۆي - ئوچاقلىق بولغانسىز؟ بالىڭىز نەچچە بولدى؟ ئاران ئىككىمۇ؟ ھازىرقى ياشلار بالىنىڭ جاپاسىدىن قاچىسىلەردە ...

— باقماق تەس ئىكەن، — دېدىمەن.

— شۇنداق، شۇنداق، سىلەرگە تەس، ھەقىچان ئايالىڭىزمۇ ئىشلەيدىغاندۇ، ھە، ئۇنداقتا بەك جاپا بولىدۇ، ھەممە ئادەم باشقا كەلمىگۈچە بىلمەيدۇ، شۇڭىمۇ ئاتا - ئانىنىڭ قەدرىگە يەتسەڭلار بولىدۇ ...

— ئۆزىڭىز ياخشى تۇرۇۋاتقانسىز؟

— خۇداغا شۈكرى، رىسقىمىزنى يەپ ئۆتۈۋاتىمىز. ياسىنجىنىكىڭىز تۆت بالىنى ماڭا تاشلاپ كەتكىنىدىن خەۋىرىڭىز بارغۇ دەيمەن، ھە، مېنىڭ پېشانەمگە يېزىلغان قىسمەت شۇ ئىكەن، ئاشۇ تۆت تىرىك يېتىمنى قاتارغا قوشقۇچە كۆرمىگەن كۈنۈم قالمىدى. ئۇلارغا دادا ئورنىدا دادا، ئانا ئورنىدا ئانا بولدۇم، بالىلىرىمنىڭ بەختى پېشانىسىمۇ، ئىشقىلىپ ئىشچى بولسىمۇ خىزمەتكە ئېلىنىشتى، ئوغۇللىرىمنى ئۆيلىدىم، بىر

قىزىمنى چىقاردىم، ئەڭ كەنجىسى دوختۇرلۇقتا ئوقۇۋاتىدۇ، خۇدايىم بۇيرۇسا كېلەر يىلى ئۇمۇ خىزمەتنىڭ پېشىنى تۇتىدۇ، ئۆزۈم نەۋرە بېقىپ ئولتۇردۇم.

— بۇلار نەۋرىلىرىڭىز ئوخشىمامدۇ؟

— ھەئە، ماۋۇ يىگىت چوڭ ئوغلۇمنىڭ بالىسى، ماۋۇ ئىككىنچى ئوغلۇمنىڭ قىزى، مېنى بىكار قالدى دەپ بۇلارنى ئەكىلىپ قويدى، باشتىلا ئۆزۈڭلار بېقىڭلار دېسەم بوپتىكەن، چوڭىنىڭكىنى بېقىپ قويۇپتىكەنمەن، ئىككىنچىسىمۇ ئەكەلدى، مەيلى، بېقىپ بېرەي دېدىم، قىزىمنىڭمۇ ئاي - كۈنى يېقىنلىشىپ قالغانتى، ئۇمۇ بالامنى ئۆزۈڭ بېقىپ بېرىسەن دەۋاتىدۇ. نېمە دەيمەن، قېرىغاندا بىر يەسلى ئاچىدىغاندەك تۇرۇمەن، ھازىرقى ياشلار ئەجەبمۇ تەلەيلىك ئىكەنسىلەر، خۇدايىم پۈتۈن جاپانى بىزگىلا بېرىپتىكەن ...

ئاڭغىچە ئوغۇل بالا مومىسىنىڭ پېشىدىن تارتقىلى تۇردى.

— ئۆيگە كېتەمدۇق بالام، — ئايىمدەم ئۇنىڭ بېشىنى سىلىدى، — ماقۇل مانا ... بىزنىڭ ئۆيلەرگىمۇ بېرىڭ ئۇكام، — ئۇ مەن بىلەن خوشلىشىپ كېتىشكە تەمشەلدى.

— بارىمەن ئايىمدە، — دېدىممەن چىن كۆڭلۈمدىن، ئاندىن باياتىن مېنى قىيناپ تۇرغان سوئالنى سورىدىم، — ياسىنجىنىكامدىن خەت - خەۋەر كەلمىدىمۇ؟ ...

ئايىمدەمنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

— قازا قىپتۇ، بولمىسا كېلەر ئىدى...

ئايىمدەم ئۇشۇق گەپ قىلمىدى، مەنمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئەسكى قىلىپ قويغىنىمدىن پۇشايمان قىلدىم، ئۇ تېزرەك كېتىۋالاي دېدىمۇ، قىزنى ھاپاش قىلدى، ئۇ ئورنىدىن قوپقان چاغدا بېشى قايدىمۇ قانداق دەلدۈگىنىپ كېتىپ ئۆزىنى ئاران ئوڭشىۋالدى، ئاندىن ماڭا خىجالەت بولغاندەك قاراپ خوش ئېيتتى-دە، سىرتقا ماڭدى، مەن تا ئۇنىڭ مۈكچەيگەن بەستى كۆزدىن يۈتكۈچە قاراپ تۇردۇم.

* *

مەن ئوي مەھەللىدە يەنە بىرمۇنچە كىشىلەر بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ھاياتى، تەقدىرى ئۆزى بىر ھېكايە بولىدۇ، لېكىن ھۆرمەتلىك كىتابخاننى زېرىكتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ھېكايەمنى ھازىرچە مۇشۇ يەردە توختاتسام دېگەن ئويغا كەلدىم.

ئەتە مەن بۇ قەدىردان يۇرتۇمدىن ئايرىلماقچىمەن، مانا ھەممە ئۇيقۇغا كەتتى، بىر كۈنلۈك شاۋقۇن - سۈرەندىن ھارغان مەھەللىمۇ ئىگىلىرىگە ئوخشاش ئۇيقۇغا چۆمگەنىدى، مېنى بولسا غەمكىن ئويلار چۇلغىۋالدى ... ئەتە كېتىمەن، ئەمدى قاچانلاردا ئوي مەھەللىگە كېلىمەن، بۇنى ھازىرچە بىر نېمە دېيەلمەيمەن، مەن يەنە بىر كەلگىچە ئوي مەھەللىدە يەنە قانداق ئۆزگىرىشلەر بولار؟ بەلكىم تۇراقكام جەننەتكە سەپەر قىلىپ قېلىشى مۇمكىن، ئايىمدەم بۇ دۇنيانىڭ جاپاسىدىن ئازاد بولۇپمۇ كېتەر، ئۇلارنىڭ ئىزناسى بولۇپ بىر دۆۋە توپا قالىدۇ، ئەمما ئوي مەھەللىدە يېڭى تۇراخۇنلار پەيدا بولىدۇ، يېڭى قىسمەتلىك ئايىملار تۆرىلىدۇ، ئۇلار بىلەن بىللە ئوي مەھەللىگە يەنە يېڭىلىق، خۇشاللىق، غەم، ئەندىشە، ھىجرانلارمۇ بىللە كېلىدۇ، خۇدا مېنى شۇلارنىڭ ھاياتىنى كۆرۈشكە نېسىپ قىلسۇن.

مەسئۇل مۇھەررىر سارىدەم ئىبراھىم

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

مۇھەممەتجان راشىدىن

تۇنجى ئەسىرىم

(ھېكايە)

كەسپىي يازغۇچىلىققا چىققاندىن كېيىن، تۇنجى ئەسىرىمنى قايسى تېمىدا، قانداق يېزىشنى بىلەلمەي خېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى، بىر كۈنى كوچىدا كېتىۋاتاتتىم، يېنىمغا چىققان قادىركام ئۇچراپ قالدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — دېدى ئۇ ناھايىتى خۇش خۇي كۆرۈنۈپ، — مۇبارەك بولسۇن ئەپەندىم. ئاڭلىسام، يېنىمىزغا چىقىۋاپسىز، چىققاندىمۇ، تازا پەيزى ۋاقتىدا چىقتىڭىز - دە! ھازىر دېگەن مائاشنى يۈزدە - يۈز بېرىدۇ ئەمەسمۇ؟! يەنە كېلىپ مۇكاپات پۇلىنىمۇ تۇتۇۋالمايدىغان بولدى - دەڭا! مانا - مانا، تازا ئوختىسىغا كەلتۈرۈپسىز - دە!

قادىركام قولۇمنى ئۇزاق تۇتۇپ تۇردى. نېمە دەيمەن؟ ئۇ مېنىڭ بۇ يېڭى كەسپىمنىڭ تېگى - تەكتىنى ئۇقمىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭغا: ياق، مەن يېنىمغا چىقمىدىم، كەسپىي يازغۇچى بولدۇم! دەپ چۈشەندۈرۈشۈم كېرەكمۇ، بىراق بۇ گەپنى ئېغىزدىن قانداق چىقىرىش كېرەك؟ مەن مۇۋاپىق سۆز ئىزدەپ تۇرغىنىمدا، بۇ تۈگۈچنىڭ ئۇچىنى يەنىلا قادىركامنىڭ ئۆزى تارتىپ قالدى:

— ھە، راستىلا، — دېدى ئۇ خۇددى ئۇشتۇمتۇت بىر ئىشنى يادىغا ئالغاندەك، — يېشىڭىز تولىماي تۇرۇپلا چىقىۋاپسىز، قانداقلارچە تەستىقلاپ قالدى؟ ئاڭلىسام، ھەسەنگە: يەنە ئىككى يىلىڭ بار، دەپ ئۇنۇماپتىغۇ؟

— مېنىڭ يېنىمىيە ئەمەس، كەسپىي يازغۇچىلىق! — دېدىم مەن ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈشكە تىرىشىپ.

قادىركام ئويلىنىپ قالدى، بىر پەستىن كېيىن:

— ھە بوپتۇ - بوپتۇ! ئۆزىڭىز مۇھۆسن خەتنى بەك نوچى يېزىدىغانسىز ئەمەسمۇ! راستىلا، ۋىۋىسكا، پىلاكات، ئوزۇنكا دېگەنلەرنى ئەنۋەر يېزىپ يۈرەتتىغۇ؟ ئۇنىڭ كېسىلى تېخى ياخشى بولۇپ كېتەلمەپتۇ - دە؟! ... بوپتۇ، ئۇ ئىشمۇ سىزگە تازا باپ كېلىدۇ، يەنە كېلىپ كۈندىلا قىلىدىغان ئىش ئەمەس، ئايدا بىر، پەسلىدە بىر كېلىدىغان ئىش ... مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇمۇ يېنىمىيە بىلەن ئوخشاش دەڭا، بىراق، ماڭا ئوخشاش يېنىمىغا چىقىپ، خوتۇننىڭ چاكىرى بولۇپ كەتمەك يەنە، پەخەس بولۇڭ، ھا، ھا، ھا! ... — ئۇ كۈلگەنچە كېتىپ قالدى ...

ئۆيگە قايتىپ كىرسەم، سودىگەر ئاغىنەم خوپۇر ئولتۇرۇپتۇ.

— ھە، پۇل دېگەننى ئەمدى تاپىدىكەنسەن - دە! — دېدى ئۇتىنچلىق سورۇشۇپ بولغاندىن كېيىن ئاغزىنى تامشىپ تۇرۇپ، — ئاڭلىسام، كەسپىي يازغۇچى بوپسەن، مائاشىڭنىمۇ بېرىۋەرگىدەققۇ؟

مەن بېشىمنى «ھەئە» گە لىڭشىتتىم. ئۇ تېخىمۇ قىزىشىپ سۆزلەپ كەتتى:

— ئۇقسام، بىرەر كىتاپ يازساڭلار بەش - ئون مىڭ كوي بېرىدىكەن، بىر يىلدا تۆت - بەش كىتابنى ئويناپ يۈرۈپلا يېزىۋەتكۈدەكسىلەر ... تۆت ئەمەس ئىككى - ئۈچنى يېزىپ قوي دەيلى ... بۇ ئاز كىرىممۇ، ئاز پايدىمۇ؟ بانكىغا قويۇپ قويساڭ، تېخى قىز بالىنىڭ چېچىدەك ئۆسۈۋېرىدىغان گەپ دېگىنە ... ئۆزۈڭمۇ ھۈنەرنىڭ ئېسىلىنى ئۆگىنىپ قويۇپتىكەنسەن! يادىمدا قېلىشىچە، بۇ كەسپكە سەنمۇ كىچىك كىرىشكەنغۇ دەيمەن؟

— ھەئە، — دېدىم مەن ۋە 15 - 16 ياش چېغىمدىلا قولغا قەلەم ئالغانلىقىمنى ئىزاھلىدىم، غوپپۇر مېنىڭ بۇ سۆزۈم بىلەن تېخىمۇ ئېچىلىپ كەتتى.

— راسا ۋاقتىدا تۇتۇش قىپتىكەنسەن-دە! تازا بىزنىڭ ھوشۇرجانلاردەك قۇراملىق چاغلىرىڭ ئىكەن، — دېدى ئۇ، — ئۇنداق مەزگىللەر ئادەمنىڭ ياش كۆچەتتەك چاغلىرى دېگىنە، تىككەن ھامان ئەي بولىدۇ...

چايدىن كېيىن غوپپۇر گېپىنى ئاساسىي تېمىغا كۆچۈردى:

— بىرىنچىدىن، سېنى يوقلاپ كېلىشىم، ئىككىنچىدىن، سېنى «كەسپىي يازغۇچى» بوپتۇ دېگەننى ئاڭلاپ، ئۆيدە ئولتۇرالماي قالدىم، ھەممە ئىشنى تاشلىدىم-دە، بۇ ياققا چاپتىم. ھەقىچان ئەمدى سېنى خىجالەت قىلىدىغانلارمۇ ئاز بولمايدۇ، ھازىر پۇلغا قىزىقمايدىغان كەم بار دەيسەن؟! ھەر ھالدا قوينۇڭدىن تۆكۈلسە، قونجۇڭغا دېگەن گەپ بار. شۇڭا ئاۋۇ بىزنىڭ ھوشۇرجاننى ساڭا شاگىرتلىققا بېرەي دەيمەن. سەككىزىنچى سىنىپنى پۈتتۈرۈپ چىقىپ كەتكەنچە بىكار يۈرىدۇ. سېنىڭدىن يازغۇچىلىقنى ئۆگەنسۇن، ئۇستا كۆرمەي، ھۈنەر ئۆگەنگىلى بولمايدۇ. ئۆزۈڭنىڭ بالىسىدەك باشقۇرۇۋەر، قانداق دەيسەن؟... ئىككى يىلدىنۇ شۇنىڭ نېنىنى يېگۈدەك بولۇپ قالار؟!...

ئۇ ماڭا سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلگەندە، ماڭا خۇددى: ياق، بىر يىل ئىچىدىلا قەلەم ھەققىنى يېگۈدەك بولىدۇ! دېگەن سۆزنىڭ چىقىشىنى كۈتكەندەك تەلمۈرۈپ تۇراتتى. مەن ئاۋۋال كۈلۈپ كەتتىم. كېيىن ئۇنىڭغا بۇ ئىشقا نىسبەتەن بالىنىڭ قىزىقىشى ۋە تىرىشچانلىقىنىڭ ئەڭ مۇھىم ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى تەپسىلىي چۈشەندۈردۈم. غوپپۇر خۇشال قايتىپ كەتتى.

شۇ ئىشتىن كېيىن بىر كۈنى چۈشتە ئۆيگە يەنە ئوتتۇرا ياشلار چامىسىدىكى بىرەيلەن كىرىپ كەلدى، سالام-سائەت ئاياغلاشقاندىن كېيىن مەندىن:

— تۇرسۇنجان دېگەن كىشى سىزغۇ دەيمەن؟ — دەپ سورىدى.

— ھەئە، مەن بولىمەن، — دېدىم جاۋابەن. ئۇ خۇشال بولۇپ كەتتى ۋە سۆزىنى داۋام قىلدى:

— سىزنىڭ يازغۇچى بولغانلىقىڭىزنى ئىنىلاردىن تېخى ئاخشام ئۇقتۇم، ھەممىمىز خۇشال بولۇپ كەتتۇق، ماڭا ئوخشاش بىرەر پارچە ئەرزنى كىمگە يازدۇرۇشنى بىلمەي گاڭگىراپ يۈرگەن ئادەملەرنى ئاز دەمسىز؟! بەلكى ماڭا ھەيران بولارسىز، مەن ئۆزۈم يېڭى يېزىقنى بىر يىل ئوقۇپ مەكتەپتىن توختاپ قالغان، مۇنداقچە ئېيتقاندا، بىزنى قارا قورساق دېسىمۇ بولىدۇ. ھازىر بازاردا ئانچە-مۇنچە ئوقەت قىلىمەن... مانا قارىمامسىز، مەن ئەرىز يازغۇدەك ئادەم ئىزدەپ يۈرگەندە، سىزنىڭ يازغۇچىلىققا چىقىپ قالغىنىڭىز، خۇدا بۇيرۇسا، ئىشىمنىڭ ئوڭغا تارتقىنى شۇدە... مېنىڭ ئىشىم مۇنداق ئىدى...

ئۇ بىر ئىنىسىنىڭ مەلۇم جىنايەت بىلەن قولغا ئېلىنىپ، ئون يىل كېسىلگەنلىكىنى، شۇ ھەقتە نارازىلىق ئەرزى يازدۇرۇشقا كەلگەنلىكىنى بايان قىلدى، سۆزىنىڭ ئاخىرىدا:

— يېتىپ قالغىچە ئېيتىپ قال، دەپ، مەيلى ئاقسۇن، ئاقمىسۇن مېنىڭدەك يېزىپ بېقىشنى ئويلايدىغانلارمۇ ئاز ئەمەس، كۆرۈپ تۇرۇڭ، سىزنى ئىزدەپ يەنە نۇرغۇن كىشىلەر كېلىدۇ... سالام خەت يازدۇرىدىغانلارچۇ تېخى!... ئۇ ماڭا بۇ

(ئاخىرى 87 - بەتتە)

مۇھەممەتجان سادىق

شېئىرلار

نومۇس

تۆكۈلدى سۇ
ئاھ، قارا يەرگە
كەتتى سىڭىپ.
ئېيتقىنە، بولارمىدى
ئالغىلى يىغىپ؟!...

گۈل - گىياھتىكى قەترىلەر

سارغايغان گۈل - گىياھلاردا،
يوپۇرماقلاردا
زۇمرەت قەترىلەر،
ئاھ، كەچكۆز يىغلىغانمىدۇ؟!
بىلمىدىم، تەبىئەتنىڭ
رەھىمسىز قولى
ئاپەتنىڭ نەشتىرى بىلەن
يۈرەك - باغرىنى تىلىغانمىدۇ؟!
ھەيرانمەن، بەزى ئادەملەر
ياش كۆرسىلا
ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ
ئويلار يامانىنى...
ھەي،
سەن تېخى چۈشەنمەيدىكەنسەن
بۇ ھېكمىتى كۆپ
تىلسىماتلىق جاھاننى!
كۈلكىنىڭ يېشى يوقمىدۇ،
ئادەم تۆكمەمدىكەن ياش.
تېلىقىپ كۈلگىنىدە
خۇشاللىق بەزمىسىدە؟!
ئاقامدىكەن قەترىلەر
پەقەتلا قايغۇنىڭ كۆزىدىن،
شەبنەممۇ چاقنايدىغۇ
باھارنىڭ
گۈل - چېچەكلىك غەزنىسىدە؟!
تاڭ - سەھەر كۆز كەلگەن گۈزەل
ۋادىغا
چېچىلغان ئۈنچە
ئەمەسمىدۇ
ھاياجانلانغان پەرىشتىلەرنىڭ
تويغا چاچقان چاچقىسى؟!
كۈتمەكتە تويغا سىزنى شۇدەم
ئېزىز مېھمان،
بۇرۇتى ھۆسنخەت يېزا ئوغلى:
ئاھ، ئاشۇ ئۆيلىنەلمىگەن توختەم
ئەمەس باشقىسى!...

ئۇلار مەشرەپتىن چىققان
ياتىدۇ تەنھا،
تۇل ئايال ئورۇن تۇتۇپ
ئاھ، ئېتىمىزدا ئىگرايدۇ
ئالتۇنباش قوناق...
بولمىسا يە ئوغلى،
يە بىرەر قىزى
كېلىپ كىم سالار
شارتىلدىتىپ ئورغاق؟!
قىزىلگۈل گۈلشىنى
غەربىي ئۇپۇق،
چىقامدىكىن ئاي

بۈگۈن كېچە
كۈن چىقىش تەرەپتىن؟!
كەلمەكتە ئوتتۇز ئوغۇل،
ئوتتۇز نەۋقىران
كۈلكە - چاقچاق ئىچىدە.
گويا مەي ئىچكەندەك
شانۇ - شەرەپتىن!
ئۇلار ياسىغان يول
ئاخشام - كېچىدە
بۇ يەرگە —
قونىقى ئورۇلمىغان ئېتىزغا
دۇتار - تەمبۇرنى ياڭرىتىپ...
ئۇلار مەشرەپتىن كەلگەن!
كىرمەكتە ئايدىڭ كېچىگە،
كىرمەكتە شاراقلىتىپ قوناقلىقنى،
ئەرۋاھلارنى يايرىتىپ.

ئايدىڭ پەيزى

ئولتۇردىمەن
قولۇمدا قەدەھ،
زوقلانغان ئاي
چۈشۈۋالدى ئىچىگە.
خۇشكەيىپ يېشىل سۆگەتلەر،
يېقىن بىر يەردە
دۇتار
چاچىدۇ تۇيغۇ
ئايدىڭ كېچىگە...

جەنۇبتىن كەلگەن كادىر

1

شاد - خۇرام يېزا سۆزلىسۇن،
مۇنبەت ئېتىزلار،
سېخى باغلار،
ئاسفالت يوللار
سۆزلىسۇن،
گۈل - چېچەكلەر تىزىلسۇن قۇرلارغا،
هايات تەشنا ئوتقا،
قولى قاداقلىق
ئاشۇ ئۇلۇغ ئادەملەر تەشنا
پارلاق نۇرلارغا!
بىلەمسەن، نېمىشقا
تېخىچىلا كۈيلەيمىز پېرومېتىنى①؟!
جىگىرىنى قارا بۈركۈت چوقۇۋاتقاندۇ؟!
ئۇ ئازاپتا،
تەڭرىمۇ يەنىلا قاغاپ،
غەزەپ دۇمبىقىنى
ساقلىنى تىترىتىپ سوقۇۋاتقاندۇ؟!
ئوت كۆرگەن،
نۇر كۆرگەن،
گۈل كۆرگەن
قېرىنداشلىرى
كۈيلەيدۇ شۇ قەيسەرنى
يۈرىكىدىن!
ئەنە ئۇ، ئاغرىقچان يۈرىكىنى
ئاستا سىلاپ
يەنىلا چاچماقتا مۇھەببەت،
جۇشقۇنلۇق ناخشا
كۆكرىكىدىن!

2

ئۇ، ئۆسكەن
ئىچىپ سۈيىنى تارىمنىڭ،
غولى، قارىغىنە،
چوغ رەڭگىدە.
تونۇر تەپتىدەك ئىسسىق
قۇم بورانلىرى
تاۋلىغان ئۇنى،
يۇلتۇزلار هامان بەرگەندە...

① يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى خۇدانىڭ دەرگاھىدىن ئوت ئوغرىلاپ ئىنسانلارغا ئەكېلىپ بەرگەن قەھرىمان.

شۇ قەدەم،
شۇ كەمبەغەل يېزىدا
كەلدى ئۇ، بۇرۇتى تارتقاندا خەت.
كەڭ كېرىپ كۆكسىنى
تۇرۇلدى يەڭ.
تۇرۇلدى پۇشقاق...
ئىلى دەرياسى بويلىرىدا
يۇدى يامغۇرلار،
سۆيدى شامالالار
ئۇنىڭ ھۆسنىنى.
كەتتى ئۆتۈپ يىگىرمە يىل،
تەر،
ياش،
قان ئىچىدە،
ئېتىزلاردا.
مەلىلەردە
كېزەر شۆھرىتى.
مومايلار بالام دەر ئىشىك ئېچىپ،
قول قوشتۇرار بوۋايلار
تۇرۇپ ئورنىدىن،
ئېگەر باش ھەتتاكى تاغ بۈركۈتى...
قانداق يەتتى ئۇ، شۇنچىلىك ئىززەتكە؟
بىرلا سۆز: بولدى ئەلنىڭ چاكارى!
يىغلىغان بىلەن بىللە يىغلىدى،
كۈلگەن بىلەن بىللە كۈلدى ھەم،
دېمىدى
ئېگىز، پاكارى...
خارابە ئۆيلەردىن.
توپىلىق يوللاردىن،
قورساق تويمىغان ئېتىزلاردىن
ئەل ئارزۇسىغا
ئاچتى يول.
ئەل ساقايدى ئاغرىقتىن،
لېكىن، ئاھ، ئۇنىڭ ياشلىقى،
ئۇنىڭ يۈرىكى
تۈگىدى ئېقىپ،
بۈگۈن ئېتىزلاردا،
ئاپئاق ھويلىلاردا
خۇشپۇراق گۈل!...

ئېھ ئانىجان يۇرت

ئورۇن تۇتۇپ ياتقان يۈز ئون ياشلىق موماي
بۈگۈن سەھەردە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن
يۇرتى قەشقەرگە ماڭدى.

(خاتىرە دەپتىرىمدىن)

1

گويا ئۇ، جەننەتتىن چىققان پەرىشتە،
گويا ئۇ، قۇياشتەك مۇھەببەت - مېھىر.
تۇرىدۇ ئەنە ئۇ، ئايدەك ئەرشتە،
نۇرانە كۆزلىرى تېخىچە سېھىر...
چاچلىرى ئاپئاق نۇر چېچىلدۇراتقان،
چېھرىسى چىرايلىق گۈلگۈن تاڭ سەھەر
ھالرەڭلىك ئىككى گۈل ئېچىلدۇراتقان
مەڭزى چوغ - شەپەقتەك پارلاق شۇ قەدەر،
ئۇ بۈگۈن ئاتلىنار يىراق سەپەرگە،
سىغمايدۇ كۆكسىگە شاتلىق - ھاياجان.
ئوخشايدۇ شەبنەملىك گۈزەل سەھەرگە،
كەيپىدە مۇقەددەس سۆيگۈ نامايان...

2

ساقىلى ئاقارغان تېمەن بوۋايلار
كېلىدۇ ئانا، دەپ باغلاپ قولىنى.
كېلىدۇ ئانا، دەپ ئاقباش مومايلار،
تۇتۇپ دىل بېغىنىڭ رەڭدار گۈلىنى.
ئاتىلار،
ئانىلار -
ئوغۇل - قىزلىرى
تولۇن ئاي يېنىدا چاقنار يۇلتۇزدەك.
نەۋرىلەر،
چەۋرىلەر،

قۇتلۇق ئىزلىرى،
ياندۇ سۆيگۈدىن خۇددى كۆندۈزدەك.
ماڭغان ۋە ماڭمىغان تاتلىق ئەۋرىلەر
سۆيىدۇ مەڭزىدىن،
كۆلمەكتە يۈرەك.
ئاتلاندى ئۇ بۈگۈن يىراق سەپەرگە
ھىجراننىڭ ئوتىدا كۆيمەكتە يۈرەك...
ئۇ ھۆرمەت ئىگىسى —
ھايات ئانىسى،
تۇرقىدا تەڭرىتاغ گۈزەللىكى بار!
ھەر پۇشتى قىپقىزىل ئۇرۇق دانىسى،
گويا ئۇ، شەربەتلىك مەي بولغان ئانار...

3

ئۇ بۈگۈن ماڭىدۇ تۇمەن بويىغا،
ئۆزىنى تۇغقان شۇ ئانا قوينىغا،
كېلىدۇ كەچمىشى شۇ دەم ئويىغا:
قول سالار ئەركىلەپ ئانا بوينىغا...
ھەر قورۇق يىللارنىڭ بۈيۈك مۆھرى،
ئالدىدا مۇقەددەس تارىخمۇ كۈلگەن.
ئىخ بۇرۇن ئۇ ئىدى قەشقەر گۈزىلى،
ئىشقىدا يىگىتلەر كۈن - تۈنى كۆيگەن.
ئۇ ئۆسكەن رابىيە ئاققان دەريانىڭ
تاللىرى ئىچىدە دەرياغا قاراپ.
ئۇ، ئۆسكەن ئىشقىدا ھەسەن - ھۆسەننىڭ،
خىياللار ئىچىدە چېچىنى تاراپ...
چىقمىغان يادىدىن كەچۈرمىشلىرى،
پىغانلار كۆزىدىن ئاقار تولغىنىپ،
ئالدىدا يۇرتىنىڭ يەل - يېمىشلىرى،
كېتىدۇ ئەسلىسە خىيال ئۇلغىيىپ...
ئەزىز يۇرت!
گۈزەل يۇرت!
كۆكلۈل كۆكسىدە
ياشىدى بىر كۈنمۇ بولماستىن نېرى.
كۆچەيدى يالقۇنى دائىم ھۆسنىدە،

لاۋۇلداپ قەلبىدە مۇھەببەت - مېھرى...
تۇرىمەن بىر يۈز ئون ياشلىق قەلبىنىڭ
سەپىرى تەسىرى ئۈستىدە يېنىپ.
تۇرىمەن باھاردەك ئىللىق مېھرىنىڭ
ئىچىدە،
جەننەتنىڭ بالىغا قېنىپ.
بارمىدۇ، بىلمەيمەن، دالا - تۈزۈمدە
ئاھ ئۇنىڭ تەڭگە - تۇش دوس - يارانلىرى؟!
مەن ئۇنىڭ چەۋرىسى،
شۇ دەم ئالدىمدا
ئاھ ئۇنىڭ ئەۋرىسى، نۇر چولپانلىرى.
ئويلايمەن، ئويلىرىم قۇياشتەك قايناق:
نېمىشقا كېتىدۇ ئانا بۇ يەردىن؟!
يېيىشى ھەممىشە بال بىلەن قايماق،
نەرى كەم بۇيەرنىڭ زادى ئۇ يەردىن؟!
تېغى گۈل، بېغى گۈل،
دالا - تۈزى دان،
بارمىدۇ توققۇزى تەل بۇنداق جاھان؟!
ياشايدۇ جەننەتتە ياشىغاندەك جان،
بارمىدۇ ئاڭا جۈپ بولار باي ماكان؟!
بۇ يەردە بىرنەچچە ئوغۇل - قىزلىرى،
بىر ئوغلى پەقەتلا ئۇندا كۆرەر كۈن.
بۇ يەردە يۈزدىن كۆپ پارلاق ئىزلىرى،
ئۇ يەردە بىر شۇندىن ئاڭلار ئىللىق ئۈن...
مۇھەببەت ئانىسى تۇرار ئالدىمدا،
يۈرىكى ھاياتنىڭ گۈل - گۈلىستانى،
دېگىنى بىر ئۆمۈر تۇرار يادىمدا:
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت باغۇ - بوستانى
پۇرىقى بۇرنۇمدىن كەتمىدى دائىم،
ئۆلگەندە ئاھ ياتاي قانغىچە پۇراپ!...
جان مومام بىر ئۆمۈر كۈن بىلەن ئايىم.
كۆيدۈرەر قەلبىمنى يالقۇنى ئوراپ...
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت ھەتتا جەننەتتىن
گۈزەل، باي كۆرۈنەر بولسىمۇ چۆلدە!
ئۆزگە بىر دىياردا كۆرگەن شەپقەتتىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يېتەمدۇ سوزغانغا پۇتنى ئـۆز ئۆيدە!؟
ئاتامنىڭ، ئانامنىڭ سۆڭىكى ياتقان
ئانا يۇرت، سەن مېنىڭ كۆزۈم قارىسى.
توختىماي كۈن ۋە تۈن ناخشىلار ئاتقان
مەن سېنىڭ ئىشقىڭنىڭ سادىـق بالىسى!

قۇي ساقى، ماڭا بىر قەدەھ

قۇي ساقى، ماڭا بىر قەدەھ
روھىم شۇ ناخشىلاردەك،
شۇ مۇقاملاردەك
قاقماقتا قانات.
گاھ مەن يۇلتۇزلار ئۈستىدە،
گاھ مەن قۇياش ئۈستىدە
جېنىم كۆيمەكتە،
تېنىم كۆيمەكتە،
مەن - ئېردىگەن ناۋات.
نەدىدۇ دوزاخ؟
ئالدىمدا جەننەت،
يان يېنىمدا رەڭدار گۈل - چېچەك.
گويا مەن ئاپتاپلىق باھار ئىچىدە،
گويا مەن تەبەسسۇم،
ئانار ئىچىدە،
چۆرەمدە باغۇ - ئېرەم،
گۈللىگەن كېلىچەك.
جان ساقى، قۇيغىنە ماڭا بىر قەدەھ،
چىدالمىدىم،
ھېسسىياتلىرىم ئىسيان مېنىڭ،
تاشقىندىغان قىيان مېنىڭ!...
قۇيغىنە،
يۇرىكىڭ شۇناخشىلاردىن
شۇ مۇقاملاردىن
تەسىرلەنمىگەن
تاشمىدۇ سېنىڭ؟!
ھايات،
سەن تاتلىق،
سەن گويا كەچكىلى بولمايدىغان
بىر نازلىق رەئنا،
ئاھ، بولغاچقىلا شۇ ناخشىلار،
شۇ ئاھاڭلار،
مانا مەن گۈللەر ئارا،
گاھ زۇمرەت كۆللەر ئارا
گاھ، مەجنۇن تال تېگىدە
گاھ، جانان ئىلكىدە،
گاھ، ئۈستۈمدە يېشىل باراڭلار...
ئاھ تۈيغۇلىرىم
گاھ مۇڭ قوللىرىدا،
گاھ، لەززەت قوللىرىدا
غىدىقلانماقتا.
چىدالمىدىم،
جېنىم ساقى، قۇيغىنە بىر -
بېلىق كۆزى!
قانچىلىك گۈزەل خەلقىمنىڭ قەلبى!
بىپايان دالا - تۈزى!
شۇ ناخشىلارنى،
مۇقاملارنى ئىجات قىلغان
ئۇلۇغ مىللەتكە،
ئۇلۇغ خەلققە ئىچەي ئاتاپ!
بولمايدىكەن جان ساقى،
خان ساقى،
تاشقىندىغان تۇيغۇلارنى توختاتقىلى
زادىلا ماتاپ!...

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

غەزەللەر

سالامىمنى ساڭا ئەيتاي مۇقەددەس باغۇ - بوستانىم،
ئەقىدەڭ ئەتكابىدا روكۇدا بېھساب قانىم.

ساڭا يۈزمىڭ تەشەككۈردىن ساما ئويىنار كۆزۈم ياشى،
سىېنىڭ خاكىڭ بىلەن پۈتكەچ پەقىر جىسمىم ئارا جانىم.
مەگەر كۆرسەم چىرايىڭدىن پىغانۇ نالىلەر ناگان،
بولۇپ شىر ھەر ھۇجەيرەم تەندە ئۆرلەر نەھرە چۇقانىم.
مەگەر كۆرسەم سائادەت كۈلكىسىن ھۆسنۇڭدە مەن شايەت،
مەلەكلەر لەبزىدىن شەربەت ئىچىپ جەننەتتە بولغانىم.
ساداقەت ئەھدى قەلبىمدە قارايىماس بىر قۇياش گويا،
ئۇنىڭسىز بەختۇ - ئاپەتكە باھا بەرمەيدۇ مىزانىم.
ئەقىل مىراجىدا قۇت نۇر ئۆزۈڭسەن، ئى ئەزىز ئەل يۇرت،
شۇ نۇرسىز خەستە جانىمدا نە قىلسۇن زەررە ئىمكانىم.
كۆزۈم ئاچسام گۈزەل ھۆسنۈڭ، كۆزۈم يۇمسام شەرەپ - قەدرىڭ،
شۇڭا غازى كەبى بۇل دەم شەھىد روھىدا تۇرغانىم.

1989 - يىل، 24 - ئۆكتەبىر، قەشقەر

*   *

كىرپىكلىرى گويا قەلەم، سۆيگۈ سىياھىدۇر كۆزى،
پۈتكۈل ۋۇجۇدى سۆيگۈدۇر، لەبزىدە يوق سۆيگۈ سۆزى.

دەريايى ئىشقىدۇر سىنەسى، باقساڭ لېۋىدە نەممۇ يوق،
مەۋجۇدنى پىنھان قىلغۇچى ھېكمەتتە ئۇستاددۇر ئۆزى.

تۈن رەڭگى بىلمە ساچىنى، ئۇ بىر ئۇلۇغ ئوتتىن تۈتەك،
رەڭگىنى زىنھار گۈل دېمە، گۈلدەك كۆرۈنگەي كۈندۈزى.

ئالەمچە بۇ تۈتەك ئارا ئاي ھۆسنىدە بەرقى جۇلا،
ئوت ئىچرە كۈلگەن چىشلىرى بۇرجى باھارنىڭ يۇلتۇزى.

كۆرگىن، تۈرۈپتۇ بىر پەرى ئەسرارىدىن خاموش سۈپەت،
سۆيگۈڭ سوئالىغا يېشىم شەيدايى بىل شەمئى يۈزى.

*   *

چىمەندە گۈل ئېچىلغايمۇ نىگارىڭ سالمىسا ئەنداز،
قېشىڭدىن ئۈلگىلەر ئالماي نەقىلسۇن كۆكتە قۇش پەرۋاز.

سۆزۈڭ زۇمرەت بۇلاقلارغا كۆزۈڭنىڭ چەشمىسى ئىلھام،
شېكەر خەندىڭگە تەقلىتلەپ قىلۇر سۇبھىدە بۇلبۇل ناز.

ھەرە گۈلشەندە بال تۆككەي لېۋىڭ گۈلقەندىنى دوراپ،
قاراقىڭ جادۇدىن ئوۋلار كىيىكنى شۇڭغىغان شەھباز.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى

نىگارىڭ جىلۋىسى بولسا مەگەر خۇرشىد ئۇچۇن دەستۇر،
چېچىڭ سۇمبۇل ئۇچۇن ھەتتا سىياقىڭ سەرۋىگە ئۇستاز.

ئۇنى سەن مەھلىيا قىلغاچ، ساڭا سەۋدا بۇ شەيدايى،
ياغاچ ساز جىسمى ئۇريانىم مەگەر چالساڭ چىقار ئاۋاز.

پەقەت ئىرپان بولۇر تەققاس گۈزەل جانان جامالىغا،
سائادەت تەگرىسى ئەلدە ئۇنىڭسىز كۆلمىگەي بىرئاز.

* *

پۈتمەس جاھانىنىڭ قىسمىتى چەككەن جاھانچە غەم بىلەن،
قازساڭ قېزىلماس ئاخىرى بۇ سىرنى شۇنچە پەم بىلەن.

شېرىن تېتىمدۇ بۇ ئۆمۈر دەيدۇ جاھانىڭ مەنىلىك،
بىمەنە غەمسىز ئۆمۈرنىڭ شېرىنلىكى شۇ تەم بىلەن.

ئالەمگە كەلدىڭ غەم بىلەن رىسقىڭ پىشۇرغان غەم ئوتى،
غەم قەدىرسىز كەيپۇ ساپا تەققاس ئېرۇر ماتەم بىلەن.

پەرياد چېكىش بەھۇدىلىك، نالەڭگە كىم تىلماچ بولۇر،
سەن يىغلىساڭ ئۆزگە كۈلۈر سازىدە زىرۇ - بەم بىلەن.

غۇنچە ۋۇجۇدۇڭ گۈل بولۇپ، گۈلدەك نىگار بولغاي خازان،
باسقان قىراۋدىن غەم يېمە، كۈلگەي زېمىن كۆكلەم بىلەن.

ھەيرەتتە شەيدايى يۈرۈپ بىلدى ئاخىر غەمنىڭ سىرىدىن،
قىممەت سۇلايمان بەختىدىن تەڭ كۈلمىكىڭ ئالەم بىلەن.

* *

پەلەك بەخشەيلىگەي ھەر نەۋ باھاردا گۈلگە نۇسرەتنى،
گادا رىسقىغىمۇ ھەتتا بېرىپ ئىنسانىي قىممەتنى.
شۇ قىممەت ۋادىدا پەرھات گۈزەل شېرىننى ئىزلەركىم،
تاپالماس شېرىنىن پەرھات چۈشەنمەي ۋەزنى پەرھاتنى.
ئۆزدىن ئىزدەپ يۈرەر ئادەم، ئىزدىن تارىخ قىلىپ كۈن - تۈن،
ھاۋامۇ تاپمىغاچ ئەسلىن ئۇنۇتقان ئەسلى ئۇلپەتنى.
نە دوزاخ، نەكى جەننەت نە قىلۇر ئوت ئىشتىياقىدا،
ئاڭا سالغاچ جاھان مۈلكى ئۆمۈر رىسقىدا قىممەتنى.
گۈزەللەر ئۇيقۇغا كەتتى ھەرەم ئەيلەپ زېمىن خاكىن،

پىقىرىڭغا بىرىپ تەقدىر ئۆزىن ئىزدەشكە نەۋبەتنى.
قولۇمدا شام تۇتۇپ بەرنا، گۈزەل ھۆسنۈڭگە باقسامۇ،
كۆزۈمنىڭ كورلۇقىدىن مەن كۆرەلمەسمەن پەرىزاتنى.
نىتەر شەيدايى شاھىد تاپمىسا شەيدايىنى ئىزدەپ،
نە ئادەم جەۋھەرىن تاپقاي كېزىپ بەھرى رىيازەتنى.

*　　*

مەن مەي ئىچىپ بولدۇم قىزىل، مەي جامى مەيدە ھەم قىزىل،
مەي تەپتىدىن مەستخۇش بولۇپ، تۇرغان دەمىم ھەردەم قىزىل.
پەرياد ئېتىپ ھىجرىڭدە گەر ئاسمانغا ھۇرسەم ئوت چىقار،
ئاتەش قۇياشتىن تاڭ سەھەر بولغان كەبى ئالەم قىزىل.
مەي تەپتى ئۆچكەي چاغ ئۆتۈپ، مەي رەڭگى ئۆچمەس شىشىدە،
گوياكى شەبنەم كەتسە ھەم چوغلۇق تۇرار كۆركەم قىزىل.
ياشىم قىزىلغا يۈزلىنۇر رەڭگىم قىزىل ھالىن كۆرۈپ،
باقسام سىياقىم - ھالىتىم ئۈستىدىگە قات - قات جەم قىزىل.
ئالدىدا شەمئىم تاجىدار، ئوت تاجىدىن ياشى تارار،
سىيما بۇ قەلبىم بىقارار، ئالسام قەلەم نەزمەم قىزىل.
ئۆكسۈزمە شەيدايى بۇدەم، باردۇر قىزىللىق ئامىتى،
دەرھەم قىزىل، گۈل ھەم قىزىل، ئالدىڭدا تۇرغان رەم قىزىل.

ماھۇت زايىت

شېئىرلار

جويخۇا گۈلى

جويخۇا گۈلى، ئەي جويخۇا گۈلى،
شەپەقمۇ سەن ياكى ئوتقاشمۇ؟
كۆزلىرىمنى چاقناتتىڭ ئەجەب،
سەن زىياسى ئۆتكۈر قۇياشمۇ؟

يوپۇرمىقىڭ ئوخشار زۇمرەتكە،
غۇنچىلىرىڭ يارنىڭ لېۋىگە.
خۇددى زىبا جانانىدەك قەددىڭ،
مەن ئوخشىتاي يانا نېمىگە؟

تۇرۇپ قالدىم قېشىڭدا ئۇزاق،
چىقتى سەپەر ھاردۇقى تامام.
ئەسلەپ قالدىم ئاھ، قىزىلگۈلنى،
ۋۇجۇدىمنى قاپلىدى ئىلھام.

جويخۇا گۈلى ساڭا كۆپلەرنىڭ
بېغىشلانغان يۈرەك سۆزلىرى.
سېنى كۆرۈپ كەلدى يادىمغا
گۈل يۇرتۇمنىڭ گۈزەل قىزلىرى...

1989 - يىل، 16 - نويابىر. سوجو
شىزىلىڭ باغچىسى.

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ھەر كۆرگەندە ئىلھام باشقىچە

گۈزەل خاڭجۇ، كەلدىم مەن يەنە
تۆت يىل ئۆتۈپ بۈگۈن قوينۇڭغا.
كۆرۈپ تونۇش گۈزەل چېھرىڭنى،
گىرە سالدىم قايتا بوينۇڭغا.

گۈللەر تۇتۇپ ئۇماق قىزلىرىڭ
قارشى ئالدى تەييارلاپ بەزمە.
سەيلە قىلدىم شەھەر - يېزىنى،
يازدىم راۋاق - شىپاڭدا نەزمە.

كېڭەيتىپتۇ تار كوچا - يوللۇڭ،
ئۆتۈشمىدە ستېرېئولۇق كۆۋرۈك.
ماگىزىن ھەم بازارلار ئاۋات،
بىنالىرىڭ - ئەرشكە تۈۋرۈك.

زوقتا كەزدىم سەزمەي ھارغىنلىق،
كۆلدە ئۈزۈپ، تاغدىن ئاشقىچە.
قوزغىلاركەن شائىردا ئىلھام
ھەر كۆرگەندە سېنى باشقىچە ...

1989 - يىل 18 - نويابىر. خاڭجۇ.

لۈڭجىڭ چېيى

چايزارلىقى گۈزەل لۈڭجىڭنىڭ
دولقۇنلىغان كۆك دېڭىز گويا.
ئۇنىڭدىكى خۇش بۇي پۇراقتىن
تەم ۋە لەززەت ئالماقتا دۇنيا.

ئايروپىلان، پاراخوت بىلەن
توشۇلىدۇ قىتئەلەرگە چاي.
شۆھرىتىگە قايىل نۇرغۇن ئەل،
ئۆزى كىچىك بولسىمۇ بۇ جاي.

ھال، قارا، ئاق، كۆك لۈڭجىڭ چېيى
داستىخاننىڭ بىر لەززەت، كۆركى.
بۇ چايلارنى ۋەتەن خەلقىدىن
تېتىمىغان كىشى ئاز بەلكى.

چىقتى شۇڭا لۈڭجىڭ دېھقىنى
چېيى بىلەن تۆرگە ھۆرمەتنىڭ.
بولىدىكەن جاھان بەھرىمەن
تۆھپىسىدىن يۇرت ۋە مىللەتنىڭ ...

1989 - يىل 22 - نويابىر خاڭجۇ.

شىخۇ كۆلى

شىخۇ، ئەجەب چىرايلىق مەنزىرەڭ، ھۆسنۈڭ،
لى بەي، دۇفۇ، سۇدۇڭپۇ ماختىغان كۆل سەن.
تەققاس قىلسام خاڭجۇنى گۈزەل سەنەمگە،
ئۇنىڭ ئالتۇن تاجىدا بىرلىيانت گۈل سەن.

قۇياش نۇرى جىمىرلار سۈزۈك سۈيۈڭدە،
تەۋرىنىدۇ نىلۇپەر سالقىندە لەرزان.
سۆيگۈ، شادلىق كۆيى ھەم كۈلكە ئىچىدە،
سەيلىچىلەر كېمىسى ئۈزمەكتە راۋان.

شىخۇ سېنى ئوخشاتسام ئالماس ئۈزۈككە،
ئارال، باغچاڭ ئۈزۈكنىڭ جۈپ گۆھەر كۆزى.
ئۇندا ئورمان، ئۇندا باغ، فونتانلىق بۇلاق،
گۈزەللىك ۋە ھۈزۈردا جەننەتنىڭ ئۆزى.

شائىرانە قىزىقىش، ھاياجان بىلەن
سەيلە قىلدىم سېنىڭدە، چۈشتۈم رەسىمگە.
تېپىۋالدىم يوقالغان جۇشقۇن ياشلىقنى
ئىلھام قايىنار ھەر قېتىم كەلسەڭ ئېسىمگە ...

1989 - يىل 23 - نويابىر. خاڭجۇ
شىخۇ كۆلى

دەريا ئۇزۇن، تاغ يۈكسەك

چوڭ كېمە ماڭماقتا دولقۇننى يېرىپ،
قۇسۇنجياڭ دەرياسى ئىچىدە راۋان.
تۇرىمەن بالكوندا قاراپ ئەتراپقا،
دەريادا، ساھىلدا، تاغلاردا تۇمان.

چېچىمنى يەلپۈتۈپ تارايدۇ شامال،
بۇژغۇندىن ئۈنچىلەر چاچرار يۈزۈمگە.
ئاق تۇمان - ئاق شايى پەردە ئىچىدىن
كۆرۈنەر بىر گۈزەل سۈرەت كۆزۈمگە.

خىلمۇخىل قۇش ئۈزەر سۇنىڭ بېتىدە،
ئۇچىدۇ گاھ چۆچۈپ كۆككە پەر قې-
قىپ.
بېلىقچى قېيىقتىن تاشلاپ كەڭ تورنى،
تۇرىدۇ دەرياغا ئۈمىدلىك بېقىپ.

زۇمرەتتەك قىرغاقتا ــ قارىغايزارلىقتا
قەۋەتلىك ھەم كۆركەم دېھقان ئۆيلىرى.
تاغلىرى چايزارلىق، ئوت - چۆپلۈك،
گۈللۈك،
يېشىللىق دۇنياسى دەريا بويلىرى.

قارايمەن ساھىلغا، قارايمەن سۇغا،
دەريا كەڭ ھەم ئۇزۇن، تاغلار بەك ئېگىز.
بىردىنلا ئىلھامىم ياسىدى قىيان،
قەلبىمدە ھاياجان دولقۇنلۇق دېڭىز.

ئويلىدىم باللىق، ياشلىق ئۆمرۈمنى،
ئېقىپتۇ دەريادەك يانماي كەينىگە.
ئاھ، شۇنچە قاتتىق قول ئىكەنغۇ ۋاقىت،
ئۆتەركەن بويسۇنماي ئىنسان مەيلىگە.

تۈنۈگۈن كۆدەكلەر بۈگۈن ئاق ساقال،
ئەتىچۇ، قوشۇلۇپ كېتەر تۇپراققا،
كۆپلىرى ئۇنتۇلار،
ئۇنتۇلماي ياشار
تۆھپىسى قالغانلار ئەلگە، ئەۋلادقا.

ۋاقىت چوڭ كېمىدەك ئۈزەر توختىماي،
بەھۇدە ئۇرۇنۇش توختاتماق ئۇنى.
ۋادەرىخ، يەتمەيمىز ئۆمۈر قەدرىگە،
مىڭ توننا زەرگە تەڭ ئۆتنىڭ بىر كۈنى.

ماڭىدۇ دەريادا كېمە سۇ يېرىپ،
توسىدۇ ئالدىنى دولقۇن، خادا تاش.
ئىنسانغۇ ئىلگىرىلەر كۈرەش ئىچىدە،
تۇماننىڭ كەينىدىن پارلايدۇ قۇياش.

ئامەتمۇ، ئاپەتمۇ ئەمەس مەڭگۈلۈك،
كۆپتۈرۈش، چۆكۈرۈش-يىلتىزسىز قامغاق.
ۋاقىتنىڭ شەمشىرى تۆھمەت، ھەسەتنى
كۆيدۈرۈپ كۈل قىلار ياندۇرۇپ چاقماق.

جىنايەت، تۆھپىگە ۋاقىت سودىيە،
چىقىرار ھەققانىي ھۆكۈمنى ئاخىر.
ۋاقىت ــ بىر غەمگۈزار،
ئۇ بولغاچ ئىنسان
دەرد-كۈلپەت، قايغۇنى ئۇنتۇشقا قادىر.
چۈشەندىم ۋاقىتنى دەرياغا قاراپ،
كەڭ دەريابۇ ھايات،
يۈكسەك تاغ-ئىقبال.
دولقۇندىن قورقماستىن ئىلگىرىلىگەن
مەرد
يېتىدۇ مەنزىلگە، تاپىدۇ كامال...
1989-يىل 26 - نويابىر. خاڭجۇ.

سەيپىدىن ئەزىزى

سەپەر خاتىرىلىرى

(نەسىرلەر)

قۇياش ـ ئالىپ قۇدرەت

4 ـ سېنتەبىر، كەچ سائەت 10. مەن داۋالىنىش ئۈچۈن ئامېرىكىنىڭ ھاۋاي قوشما ئارىلىغا قاراپ ئۇچتۇم، مانا، ئايروپىلان بارغانسېرى يۇقىرى كۆتۈرۈلمەكتە. بىزنىڭ ئاستىمىزدىكى توك چىراغلىرى پاللىداپ تۇرغان كاتتا شەھەرلەر بارغانسېرى يىراقلاشماقتا، ئۈستىمىزدە بولسا يۇلتۇز چىراغلىرى چىملداپ تۇرغان بىپايان ئاسمان يېيىلماقتا.

بىز چۈشكەن ئايروپىلان ئامېرىكىنىڭ «بوئىېن ـ 747» بەلگىلىك ئايروپىلانى بولۇپ، ئۇ 300 كىشى ئولتۇرىدىغان ئىككى قەۋەتلىك، 10 مىڭ مېتىر ئېگىزلىكتە، سائەتتە مىڭ كىلومېتىر تېزلىكتە ئۇچىدىغان ئەڭ زامانىۋى ئايروپىلان ئىدى. ئايروپىلاننىڭ ئىچىگە كىرىپ بېشىدىن ئاخىرىغا قارىسا ئاران كۆز يېتەتتى. ئايروپىلاننىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ، ئازادلىقتىن ئىلگىرى مەن دەسلەپ چۈشكەن ئايروپىلان يادىمغا كەلدى. 1947 ـ يىلى شۇ چاغدىكى ئۆلكىلىك بىرلەشمە ھۆكۈمەتنىڭ سايلامغا نازارەت قىلىش ۋەكىللەر گۇرۇپپىسىنى باشلاپ قەشقەر ۋىلايىتىگە بارغانتىم. قايتىشىمدا مەن ئۇچقۇچى بىلەن ئىككىمىزلا سىغىدىغان ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ قايتتىم. ئۇ ئايروپىلان كىچىك، يەڭگىللىكىگە قارىماي سائىتىگە ئاران 200 كىلومېتىرچە تېزلىك بىلەن ئۇچاتتى. بۇ تېخى ئاز كەلگەندەك، بىز نەگە چۈشسەك ئۇنى شۇ يەردە رېمونت قىلىپ، قەشقەردىن ئۈرۈمچىگە ئۈچ كۈندە كەلگەنىدۇق.

قاراڭ، ئەمدىلىكتە ئۈرۈمچىدىن قەشقەرگە ئايروپىلان بىلەن بىر سائەتتە بارغىلى بولىدۇ. پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتى كىشىلەرگە نېمىدېگەن چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى بەخش ئەتتى ـ ھە؟! تېخى يەر شارى ئوربىتىسىدا ئۇچۇپ يۈرگەن سۈنئىي ھەمرالار، ئەمدىلەتتىن ئۇچۇشقا كىرىشكەن ۋە رەسمىي ئۇچۇش ئالدىدىن سىناق قىلىنىۋاتقان ھاۋا كېمىلىرىمۇ بار...

خىيال قىلىپ ئولتۇرغىنىمدا ئايروپىلاننىڭ چىراغلىرى ئۆچۈرۈلدى، بۇ، يولۇچىلارنىڭ ئۇخلىشى ئۈچۈن بېرىلگەن بەلگە ئىكەن. مەنمۇ ئورۇندۇقنى يىقىتىپ ئۇخلىغىلى ياتتىم...

بىر ۋاقىتتا ئويغانسام ئايروپىلان ئىچى خېلىلا يورۇپ قاپتۇ. دېرىزە قاپقىقىنى ئېچىپ

سىرتقا قارىسام، كۆزۈمگە كىشىگە جۇشقۇن ھېسسىيات ۋە زوق بېغىشلايدىغان كارامەت گۈزەل بىر مەنزىرە كۆرۈندى:

تاڭ قاراڭغۇسى ئۆتۈپ بوپتۇ. ئۇلۇغ ئوكيانىنىڭ كۆز يەتمەيدىغان ئۇپۇقىدىن كۆتۈرۈلگەن ئالتۇن شەپەق ئاسمانغا، پايانسىز ئوكيان يۈزىگە نۇر چاچماقتا. قۇياشنىڭ بۇ شوخ ئەلچىسى پۈتۈن ئالەمگە كۈلۈپ باقماقتا. ئۇ يەنە ئايروپىلان دېرىزىسىدىن زوقلىنىپ قاراپ ئولتۇرغان بىز جۈگگولۇقلارنىمۇ تەبرىكلىمەكتە. ئۇ ماڭا قاراپ گويا: «ئامان بول ئۇيغۇر ئوغلى، مەن قۇياشنىڭ خەۋەرچىسى، ئەنە قۇياشنىمۇ كۆتۈرۈلمەكتە. بىز سەن بىلەن كونا تونۇش، بىز ئىلگىرىمۇ كۆپ كۆرۈشكەن، تاغ ئارقىسىدىن مارىلاپ، چۆل - باياۋانلار ئۇپۇقىدىن چىقىپ سالاملاشقان. بۈگۈن سەن ئاسماندا، مەن ئوكيان گىرۋىكىدە يەنە ئۇچراشتۇق. ئامان بول!...» دەۋاتقاندەك تۇيۇلدۇ.

گۈزەل مەنزىرە بەخش ئەتكەن ئوي - پىكىرلەر كۆڭلۈمنى بارغانچە يايرىتىۋەتتى. ئاسماندا، ئوتتىدىن سولغا قىزىل، يېشىل، ھال رەڭ، سارغۇچ شالاڭ بۇلۇتلاردىن پەيدا بولغان پاياندا ئاستا - ئاستا يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ يېيىلىپ، كۆك بوشلۇققا سىڭىپ كەتمەكتە.

ئايروپىلان ئىچى يورۇپ كەتتى، يەنە دېرىزىدىن قارىسام ئالەممۇ يورۇپ كېتىپتۇ. ئەنە، ئوكيان ئۇپۇقىدىن ئۆتكۈر، قىپقىزىل نۇرىنى چېچىپ پۈتۈن مەۋجۇداتنى تەبرىكلەپ قۇدرەتلىك قۇياش كۆتۈرۈلۈپ چىقىشقا باشلىدى. ئەنە ئۇنىڭ چارەك قىسمى كۆرۈندى... يېرىمى كۆرۈندى... ئارقىدىنلا يۈزىنى تولۇق كۆرسىتىپ تەڭداشسىز يوغان، چەكسىز نۇرلۇق، قىزىل تاۋاققا ئوخشايدىغان ھالىتى كۆرۈنۈپ، ئوكيانىنىڭ سانسىز ياقۇتلار چېچىۋېتىلگەندەك كۆرۈنىدىغان پېشانىسىگە قوندى. ئاندىن ھايال ئۆتمەي ئۇ نۇرىنى بارغانسېرى يىراقلارغا چېچىپ كۆتۈرۈلىۋەردى. ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ ئالەمنىڭ كۈلكىسىمۇ ئەۋجىگە چىقتى، بارلىق ھايات، بارلىق كائىنات، بارلىق ناباتات، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

مەن يەنە ئويغا پاتتىم: ئاسمان - پەلەك، يەر - جاھاننى چەكسىز ئىللىق نۇرى بىلەن قۇچاقلاپ كۈلدۈرگەن، نېمىدېگەن قۇدرەتلىك كۈچ بۇ؟!

ئاھ قۇياش! سېنىڭ تەڭداشسىز ئۇلۇغ قۇدرىتىڭنى ئۇيغۇر تىلىدا «ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغى» دېگەن مەنىدىكى سۆز بىلەن «ئالىپ قۇدرەت» دەپ ئۇلۇغلىسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ...

شۇنداق، ئالىپ قۇدرەتلىك قۇياش! سەن پۈتكۈل مەۋجۇداتنىڭ مەنبەسى، ياراتقۇچىسى. سېنىڭ پۈتكۈل ئالەمنى تارتىپ ۋە باشقۇرۇپ تۇرالايدىغان كارامەت قۇدرەتلىك ئاتەش كۈچۈڭ بار، ئالەمنى باشقۇرىدىغان تەڭداشسىز ئۆتكۈر نۇرۇڭ بار. سېنىڭ قۇدرىتىڭ بىلەن، ھاياتبەخش نۇرۇڭ بىلەن بىزنىڭ يەر شارىمىزدا ھەممە نەرسە بار بولدى: ھايات ئۇچۇن زۆرۈر بولغان ھاۋا بولدى، سۇ بولدى، ناباتات بولدى... ئاخىر ئادەم بولدى.

قۇياش مېنىڭ زوقلىنىپ قىلىۋاتقان پىكىرلىرىمنى بىلگەندەك، ماڭا جاۋاب بەرگەندەك بولدۇ: «ئويلىغانلىرىڭ توغرا، ئەي ئادەم بالىسى، سىلەر مېنى ۋە ئالەمنى جىق ئۆگەندىڭلار، جىق تەتقىق قىلدىڭلار، لېكىن، ئۆگىنىشىڭلار، تەتقىق قىلىشىڭلار تېخى يېتەرلىك ئەمەس...»

www.uyghurkitap.com

«تۇغرا، دېدىم مەن ئىچىمدە — ئادەم بىلەن قۇياش — ئىككى قۇدرەت ھەممىدىن كۆپ ئۇچرىشىپ تۇرىمىز. قۇياشنىڭ قۇدرىتىگە ئاڭسىز چوقۇنۇشتىن ئاڭلىق تەتقىق قىلىشقىچە نەچچە مىڭ يىل ئۆتكەن بولسىمۇ، يەنىلا دەسلەپكى قەدەم ھالىتىدە تۇرىۋاتىدۇ. ئۇنى ئۈزۈل - كېسىل چۈشىنىش - ئۈچۈن يەنە ئۇزاق زامانلار تىرىشىش لازىم...»

«تۇغرا، ھارماي ئۇزاق زامانلار ئۆگىنىش لازىم، — دېدى قۇياش، — مېنىڭ ئەتراپىمدا ئايلىنىپ يۈرگەن يەر شارىنى ۋە باشقا سەييارىلەرنى ئۆگىنىش كېرەك. مېنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئالەمنى ئوراپ تۇرغان، سىلەر ‹سامان يولى› دەپ ئاتىغان ئالەم ھالقىسىنى، ئالەم ئائىلە باشلىقىنى ئۆگىنىش كېرەك. بۇلا يەتمەيدۇ. سىلەر بىلگەن ۋە ‹قۇياش سىستېمىسى› دەپ نام بەرگەن ئالەمدىن باشقا يەنە قانچە ئالەم بار؟ ئۇلاردىكى ھاياتنىڭ تەرەققىياتى قانچىلىك؟ ئۇلاردىكى ئادەملەر سىلەردىن تۈمەنلەپ يىللار ئىلگىرى كەتمىگەنمىدۇ؟ بۇلارنىڭ سىرىنى ئۆگىنىش كېرەك. شۇنىسى ئېنىقكى، ئالەملەر سانسىز، قۇدرەتلىك قۇياش يالغۇز مەنلا ئەمەس... ‹سامان يولى› مۇ يالغۇز بىرلا بولماسلىقى مۇمكىن، ئۆگىنىڭلار...»

ئايروپىلان داۋاملىق ئىلگىرىلىمەكتە، قۇياش بارغانچە يۇقىرى كۆتۈرۈلمەكتە. ئۇ ماڭا گويا كۈلۈپ قاراپ: «يەنە كۆرۈشكىچە خەير - خوش. بىز ئۇلۇغ سەددىچىن باغرىدا، جۇڭغار، تارىم ئويپۇقلىرىدا، خانتەڭرى، بوغدا، مۇز تاغ ئاتا چوققىلىرىدا يەنە سانسىز قېتىم ئۇچرىشىمىز...» دېدى ۋە خوشلاشتى. ئۇ ئايروپىلان ئىچىدىن مەن كۆرەلمەيدىغان ئېگىزلىككە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئەمما ئۇنىڭ قۇدرەتلىك نۇرى ئاسمان ۋە ئوكيانىنىڭ ھەممە يېرىگە كەڭ تارىلىۋەردى...

ئالەمدە يوق پەقەت خىيالى قۇدرەت،
غايىبتىن روھ ئىزدەپ تارتىمىز كۈلپەت.
بارلىقنى ياراتقان، ھايات - جان بەرگەن
قۇياش - ئۇ تەڭداشسىز ئالىپ كۈچ - قۇدرەت!

1989 - يىل، 9 - ئاينىڭ 4 - كۈنى، ئايروپىلاندا.

قۇشقاچ بىلەن سۆھبەت

تۈنۈگۈن كەچ دوختۇرخانىدىن چىقتىم. دوختۇر «ئۈچ كۈندە كارىدۋاتتىن چۈشمىسىز، ئون كۈندە دوختۇرخانىدىن چىقىسىز» دېگەنىدى. ئەمەلىيەتتە ئىككى كۈندە كارىدۋاتتىن چۈشتۈم، يەتتە كۈندە دوختۇرخانىدىن چىقتىم. ئوپېراتسىيە ئوڭۇشلۇق ئۆتتى. دوختۇرلار بىز ئويلىغاندىن ئوڭۇشلۇق بولدى، دېيىشتى. دوختۇرلارنىڭ سەۋىيىسىگە، تېخنىكىسىنىڭ ئۈستۈنلۈكىگە قاراپ خاتىرجەم بولسامۇ، ئەندىشە يوق ئەمەس ئىدى. ئەمدى ئەندىشە كۆۋرۈكىدىن تىنچ ئۆتۈپ كەتتىم. ھەممىمىز خۇشال. تۇرار جايغا كېلىپلا ئارزۇگۈلگە ۋە باشقا باللارغا ئۆزۈم ئېلىپ بەردىم. خۇشاللىقتىن كۆز يېشى قىلىشتۇق. ئەمدى دوختۇرلارنىڭ ئېيتىشىچە ئاز دېگەندە ئۈچ ئاي دەم ئېلىش كېرەك ئىكەن.

كۆڭۈل خاتىرجەملىكىدىن بولسا كېرەك، كېچە ئوبدان ئۇخلاپتىمەن، بۈگۈن ئەتىگەن ئوكيان يۈزىدىن بالقىپ چىققان ئالىپ قۇياش نۇرى كۆزۈمگە چۈشۈپ مېنى ئويغاتتى. يۇيۇنۇپ تالاغا چىققانىدىن كېيىن دىلىم خۇشاللىقتا چۆمدى. گويا پۈتكۈل تەبىئەت مېنى تەبرىكلىگەنىدەك گۈزەللىككە پۈركەنگەنىدى. نېمىدېگەن گۈزەل مەنزىرە... يېڭى كېلىپ دوختۇرخانىغا كىرگىچە بولغان ئارىلىقتا بۇ يەردە ئۈچ كۈن تۇرغانىدىم. لېكىن، كۆڭلۈم ئارامىدا بولمىغاچقا، تەبىئەت مەنزىرىسىگە ئانچە دىققەت قىلمىغان بولسام كېرەك، ئەمدى ھەممىسى مەن ئۈچۈن بۆلەكچە يېڭى، بۆلەكچە قىزىقارلىق ۋە جەلىپ قىلارلىق تۇيۇلماقتا.

بىز تۇرغان بۇ جاي ھاۋايىنىڭ كىچىك بىر دېڭىز قولتۇقى ئىدى. قولتۇق خۇددى ئامبۇردەك، دېڭىزغا ئاغزىنى ئېچىپ تۇراتتى. دېڭىز قىرغىقىنى ئايلاندۇرۇپ سېلىنغان چىرايلىق ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى ئىستىراھەت ئورنى ئىكەن. بۇ يەرنىڭ مەشغۇلات ئادىتى جۈمە كۈنى چۈشتىن كېيىن يېرىم كۈن، شەنبە، يەكشەنبە ئىككى كۈن دەم ئېلىش بولىدىكەن. ئاشۇنداق دەم ئېلىش كۈنلىرى دېڭىز قولتۇقىدىكى ئىستىراھەت ئورۇنلىرىغا ئادەملەر توشۇپ كېتىدىكەن.

بىز تۇرغان جاينىڭ ئارقا ھويلىسى دېڭىزغا قارايتتى. ھويلا ئوتتۇرىسىدا بىر سۇ ئۈزۈش كۆلى، يەنە بىر سۇ ئارقىلىق بەدەننى ئىشقىلايدىغان (ئەنمو قىلىدىغان) سەككىز بۇرجەكلىك كۆلچەكمۇ بار. يېزى دەرەخلىرى، شېخىدا گۈل ئېچىلىدىغان باشقا چىرايلىق دەرەخلەر، خىلمۇخىل گۈللەر ھويلا ۋە دېڭىز قىرغىقىغا زىننەت بېرىپ تۇراتتى.

مەن بۈگۈن سەھەردىكى مەشغۇلاتىم قاتارىدا سۇ ئۈزۈش كۆلىنى ئۈچ قېتىم ئايلاندىم، كېيىن سافاغا يۆلىنىپ تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇردۇم. ھايال ئۆتمەي بىر قۇشقاچ ئۇچقانچە كېلىپ يېنىمغا قوندى ۋە ماڭا بىر قاراپ قويۇپ ۋىچىرلاپ بىر ھازا سايراپ كەتتى. ئاندىن چىملىق ئۈستىگە چۈشۈپ، دانمۇ، قۇرۇتمۇ، ئىشقىلىپ بىر نېمىلەرنى تېرىپ يېگىلى تۇردى.

قۇشقاچقا قاراپ ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ ماڭا تونۇش ئىكەنلىكىنى بارغانسېرى سېزىشكە باشلىدىم... ھە، ئەمدى ئېسىمگە چۈشتى! شۇنداق، ئۇ ماڭا تونۇش قۇشقاچ بولۇپ چىقتى. ئۇنى مەن مۇشۇ يەرگە كەلگەن كۈنى كۆرگەنتىم، ئۇ مەندىن ھېيىقماي، ئەتراپىمدا چۆگىلەپ بىر پەس سايرىغان، بىز ئەنە شۇنداق تونۇشۇپ قالغانىدۇق. ئۇنىڭ چوڭلۇقى بۇلبۇلچىلىك بار، بېشى قىپقىزىل، تۇمشۇقى سېرىق، بەدىنى كۆك رەڭ ئىدى. يەر ئۈستىدە سەكرەپ ماڭاتتى، مەيلى يېقىندىن، مەيلى يىراقتىن تۇرۇپ قارىغانىدىمۇ ئوخشاشلا چىرايلىق كۆرۈنەتتى.

بىز تۇرغان بۇ يەردە كىشىلەر قۇشلارغا چېقىلمايدىكەن، قۇشلارمۇ ئادەمدىن قورقمايدىكەن. بايىقى قىزىل باش قۇشقاچنىڭ كەلگەن كۈنۈملا مېنىڭ يېنىمغا ھېيىقماي كېلىپ، سايراپ ئويناشلىرىمۇ، ئۇنىڭ ئادەملەرگە ئىجىللىقىدىن بولغانلىقىنى ئەمدى يادىمغا كەلتۈردۈم.

قىزىل باش قۇشقاچ چىملىقتىن سەكرەپ-سەكرەپ يەنە يېنىمغا كەلدى، ۋىچىرلاپ

سايىراپ مەندىن كۆزىنى ئۈزمەيدى. ئۇنىڭ بۇ ھالىتى گويا ماڭا گەپ قىلىپ بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. كېيىن ئۇ لىككىدە سەكرەپ مېنىڭ جەينىكىم يېنىدىكى بىر تۇپ گۈلنىڭ شېخىغا قوندى، ئىككى تەرەپكە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن يەنە ۋىچىرلاپ سايراشقا باشلىدى.

ئۇ نازۇك، يېقىملىق ئاۋاز بىلەن ناھايىتى ئوبدان سايرايتتى. سايراۋېتىپ ئارىلاپ-ئارىلاپ قانات قېقىپ قوياتتى ۋە تۈرۈپ-تۈرۈپ بېشىنى ئېگىپ، ئۇياق-بۇياق تەرەپكە قاراپ قوياتتى. ئۇ مېنىڭ مەسلىكىم كەلگىنىنى بىلىپ قالغاندەك بارغانسېرى قىزىپ سايراپ كەتتى...

كېيىن ئۇ بىردىنلا سايرىشىنى توختىتىپ، ماڭا قاراپ قاناتلىرىنى قېقىپ، قىزىل بېشىنى ئويىنىتىپ، كۆز ئۈزمەي، گويا مەندىن: «قانداق، ناخشام يارامدىكەن؟» دەپ سورىغاندەك بولدى.

مەنمۇ ئۇنىڭ چىرايلىق سىياقىغا قاراپ:

«ياخشى سايرايدىكەنسەن، بەك ياخشى، ئاڭلاپ خوش بولدۇم، رەھمەت...» دېدىم.

«سەن ياقا يۇرتتىن كەلگەنگە ئوخشايسەن، دېگەندەك بولدى ئۇ ماڭا، — ئۇياقلاردا قۇشقاچلار بارمۇ؟»

«بار، بەك جىق، خىللىرىمۇ كۆپ ھەم ياخشى سايرايدۇ.»

«سەن قۇشقاچنى ياخشى كۆرىدىغاندەك قىلىسەن، شۇنداقمۇ؟»

«ھە، شۇنداق، ئاپىمىڭ، بەك ياخشى كۆرىمەن.»

«ئۇنداق بولسا، مەن ھەر كۈنى كېلەي، بىللە ئوينايلى، ماقۇلمۇ؟ مېنىڭ بىرمۇنچە دوستلىرىم بار، ئۇلارمۇ كېلىدۇ... ھە، ئەنە كېلىشتى!»

دېگەندەك بىر توپ قۇشقاچ ئۇچۇپ كېلىپ ئەتراپىمغا قوندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەنجان پاختىسىگە ئوخشاپراق كېتىدىغان بىر خىلى يورغىلاپ ماڭىدىغان قۇشقاچ ئىكەن. يەنە بىرسى قاشلىق بۇلبۇلغا ئوخشايدىكەن، ئەمما، قويرۇقى ئاق ئىكەن. يەنە بىر خىلى كىچىك سېرىق قۇشقاچ ئىكەن... ئۇلار كېلىپ بىرئاز ۋاقىت دانلىغاندىن كېيىن بىر-بىرىنى قوغلىشىپ، ۋىچىرلىشىپ ئويناشتى، مېنىڭ بۇ يەردە بارلىقىمغا پەرۋامۇ قىلمىدى، ئاياغلىرىمنىڭ ئارىلىقىدىن يورغىلاپ ئۆتتۇشتى. ھەتتا ھېلىقى سېرىق قۇشقاچلارمۇ تىزىمغا چىقىپ، سەكرەپ يەرگە چۈشۈپ، يەنە تىزىمغا قونۇپ ئوينىدى.

كونا «دوستۇم» — قىزىل باشلىق قۇشقاچ دولامغا قونۇۋېلىپ، مېنى يېڭى كەلگەن دوستلىرىمغا تونۇشتۇرغاندەك ۋىچىرلاپ كالتە سايرىدى، پەسكە سەكرەپ چۈشۈپ ئۇلارغا قوشۇلدى ۋە يەنە دولامغا قونۇپ سايراپ كەتتى.

مەن بۇ قۇشلارغا زوقلىنىپ قاراپ بىر ھازا ئولتۇردۇم. كېيىن بۇ قۇشقاچلار دېڭىز تەرەپكە قارىشىپ توختاپ قېلىشتى. مەنمۇ دېڭىز تەرەپكە قاراپ ئاسماننىڭ پەس تەرىپىدە ئۇچۇپ يۈرگەن بىر توپ چايكىنى كۆردۈم. كۆزۈمنى يۆتكەپ قۇشلارغا قارىشىمغىلا بۇلار پۇررىدە ئۇچۇپ كېتىشتى. كونا «دوستۇم» بولۇپ قالغان ھېلىقى قىزىل باش قۇشقاچلا ئۇلارغا قوشۇلۇپ ئۇچۇپ كەتمەي، مېنى چۈگىلەپ ۋىچىرلاپ سايرىدى، ئاندىن

گۈل شېخىغا قونۇپ يەنە ئازراق سايرىدى. ئۇنىڭ بۇ سايراشلىرى مەن بىلەن خوشلىشىۋاتقانغا ئوخشايتتى. كېيىن، دېگەندەكلا، ئۇ ماڭا تىكىلىپ بىر قارىۋېتىپ، بېشىنى ئازراق ئېگىپ پۇررىدە ئۇچۇپ، بايا كەتكەن ئاغىنىلىرىنىڭ كەينىدىن كەتتى.

ئۇلار چايكىلار ئۇچۇپ يۈرگەن دېڭىز تەرەپكە ئەمەس، تاغ تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى. مەن بۇ قۇشقاچلارنىڭ ھېلىلا ئۆزۈم كۆرگەن ئەنسىز تىكىلىشلىرىگە ۋە چۆچۈپ ئۇچۇشلىرىغا قاراپ ئويلىنىپ قالدىم: «بۇ قۇشقاچلار نېمىشقا چايكىدىن ئۈركۈيدۇ؟ چايكىلارمۇ قۇشلار جىنسىدىن بولۇپ، ئۇلار بېلىقنى ئوزۇق قىلىدىغان، قۇشلار ئىچىدە باشقا كۈشەندىلىرى بولمىغان پەررەندە ئىدىغۇ؟ ياكى بۇ قۇشقاچلار چايكىلارنى سارغا، ياكى قۇشقاچ ئۇۋلايدىغان بۈركۈت تىپىدىكى يىرتقۇچ قۇشلارغا ئوخشىتىپ قالدىمۇ-يا؟»

شۇ چاغدا مەن يەنە بۇ يۇرتتا ھايۋانلارنى ئاسرايدىغان مەخسۇس قانۇن بارلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى يادىمغا ئالدىم. شۇنداق قانۇن بولسىمۇ باردۇر، لېكىن، يەنە بىر تەرەپتىن، ئوۋچىلىق كەڭ ئىمكانىيەتلەر بىلەن تەمىن ئېتىلىدىكەن. ئوۋچىلار نېمىنى ئوۋلايدۇ؟ ئەلۋەتتە ھايۋانلارنى ئوۋلايدۇ، خالىغانچە قىرىدۇ-دە!

مېنىڭ كۆزۈمگە ھەرخىل ئىتلارنى يېتىلىۋالغان كىشىلەر كۆرۈنۈپ كەتتى. بۇ يەردە ئىتنى كىشى ھەيران قالىدىغان دەرىجىدە ئەتىۋارلاپ باقىدىكەن، ئاسرايدىكەن. ئەمما، ئادەملەرنىچۇ؟ ھوقۇقسىز، قۇل ئورنىدىكى قارا تەنلىك كىشىلەر، بولۇپمۇ ئىندىئانلارنىڭ كەچۈرۈۋاتقان تۇرمۇشى بەكلا ئېغىر، ئامېرىكا دۆلىتىدە ئون مىليوندىن ئارتۇق ئىشسىز ۋە يەنە نەچچە مىليونلىغان ماكانسىز باردىكەن. كۈندىلىك تۇرمۇشىنى ئەخلەت ئارىسىدىن تېپىلغان نەرسىلەرگە تايىنىپ ئۆتكۈزىدىغان سەرگەردانلار ئاز ئەمەسكەن. ئۇلارنىڭ ھاياتى قانداق كاپالەتلەرگە ئىگە؟ قىزىل باش قۇشقاچ يادىمغا كەلدى. ئۇ ئادەملەردىن قاچمايدۇ، ئادەملەر بىلەن ئىجىل، ئىناق ياشايدۇ. لېكىن ئۇ ئادەملەر ئارىسىدا ئۆزىنىڭ نەپسى ئۈچۈن يۈز مىڭلىغان ئادەملەرنى چەيلەپ، نابۇت قىلىۋاتقان «ئادەملەر» نىڭ بارلىقىنى بىلەمدىغاندۇ؟

بۇ يەرنى «ئەركىن» دەپ ئالدانما قۇشقاچ،
پەخەس بول، بارسار تاز، كەلسە نېرى قاچ!
داڭلىغان، ماختىغان «ئەركىن دۇنيا» دا،
ئۇنۇتما بارلىقىن تومەنلىگەن ئاچ...

1989 - يىلى، 9 - ئاينىڭ، 19 - كۈنى، ھاۋاي.

ئۇلۇغ ئوكيياندا سۇ ئۈزۈش

بۈگۈن دوختۇرخانىدىن چىققىنىمنىڭ سەككىزىنچى كۈنى. مەن سۇغا چۈشتۈم، يەنە كېلىپ نامى «ئۇلۇغ» ۋە «تىنچ» دەپ ئاتىلىدىغان دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ ئوكيانغا چۈشتۈم، ئۇنىڭ ئىللىق سۈيىگە چۆمۈلدۈم، ئۇنىڭ يۈزىدە غۇلاچ تاشلاپ ئۈزدۈم.

www.uyghurkitap.com

سۇغا دەسلەپ كىرگىنىمدە ياۋاش دولقۇنلار مېنى قارشى ئالىدىغاندەك بەدىنىمنى ئاز - تولا لىڭشىتىپ ئۆتۈپ كەتتى. بىر ئازدىن كېيىن كەينى - كەينىدىن ئۇلىشىپ كەلگەن دولقۇنلار ئۇنچە ئەركىلىتىپ يۈرمىدى. مەن بۇ دولقۇنلارنىڭ كۈچىدىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس - ماس قالدىم. شۇنداقتىمۇ، ئوكيان ئۆز دولقۇنلىرى بىلەن بەدىنىمنى يەڭگىل پەپىلەپ، چاقچاق قىلىپ قويىدى، دەپ ئويلىدىم. چۈنكى، ئەكسىچە بولغاندا، بىر ئۇرۇپلا مېنى دومىلىتىۋەتكەن بولاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ قوينىغا يىراقتىن كەلگەن، ئاسىيانىڭ پېشانىسىدىن چىققان بىر ئۇيغۇر ئوغلىنى ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن كۈتۈپ، ئۆزىنىڭ «ئۇلۇغ» ۋە «تىنچ» دەپ ئاتىلىدىغان نامىغا مۇناسىپ ھەرىكەت قىلدى.

شۇنداق، ئۇلۇغ ئوكيان! سەنمۇ بىر تەرىپىڭ بىلەن جۇڭگولۇق ھېسابلىنىسەن. سېنىڭ پۈتكۈل غەرب ۋە بىر قىسىم شىمالىي جەنۇب ئېتەكلىرىڭ جۇڭگوغا تەۋە. قاراپ باق، جۇڭگونىڭ شىمالىي دېڭىزدىن باشلاپ تا جەنۇبىي دېڭىزغىچە، تەيۋەن ۋە دۇڭشيا، شىشا ئاراللىرىغىچە بولغان نەچچە يۈزمىڭ كۋادرات كىلومېتىر كېلىدىغان سۇ دېڭىزى سېنىڭ بىر قىسمىڭ ھېسابلىنىدۇ. سېنىڭ قوينۇڭغا قوشۇلۇپ تۇرىدىغان خۇاڭخې، چاڭجياڭ، جۇجياڭ ... قاتارلىق چوڭ - چوڭ دەريالار ۋە يەنە بىر مۇنچىلىغان كىچىك دەريالار ئۆز ئېقىمىنىڭ ئىككى ۋادىسىغا سانسىزلىغان بوستانلارنى گۈللەندۈرۈپ ئاندىن ساڭا بېرىپ قويۇلىدۇ.

شۇنداق، ئۇلۇغ ئوكيان! سېنىڭ ئۇلۇغلىقىڭمۇ جۇڭگولۇق بولغانلىقىڭدىن ئايرىلمايدۇ. شۇنداق ئىكەن، سېنىڭ باغرىڭغا كەلگەن بىر جۇڭگو ئوغلىنى يەكلىمەسلىكىڭ بەلكى ئۇنىڭغا ئىززەت - ھۆرمەت بىلدۈرۈشىڭ تەبىئىي - دە!

ئۇلۇغ ئوكيان مېنىڭ خىتابلىرىمغا قوشۇلغاندەك يېنىك تەۋرەندى، ئارقا - ئارقىدىن كەلگەن ياۋاش دولقۇنلار مېنى تېخىمۇ ئەركىلىتىپ ئويناتتى.

سۇدا بىر پەس ئۈزگەندىن كېيىن قىرغاققا چىقىپ، قۇمدا يېتىپ، قۇياش نۇرىغا قاقلاندىم. بۇ يەرنىڭ قۇمى ئۇندەك يۇمشاق بولىدىكەن، ئۇ سۇدىن چىققان بەدىنىمنى تېخىمۇ راھەتلەندۈرۈپ ئارام بەردى. بەل، پۇت، مەيدىلىرىمنى يۇمشاق قۇم؛ يەلكە، دۈمبىلىرىمنى قۇياش قىزدۇرۇپ ھۇزۇرلاندۇردى. شۇ ئەسنادا بىر پارچە قارا بۇلۇت كېلىپ مەن بىلەن ئويناشقاندەك قۇياشنىڭ يۈزىنى توسۇۋالدى. «ئۇنداق قىلمىغىن بۇلۇت، سېنىڭ ئاشۇ ئەيىبىڭ بۇ يەردىمۇ بار ئىكەن. قۇياشنىڭ يۈزىنى مەندىن توسۇما، بىردەم بولسىمۇ ئالەمنى، ئىنسانلارنى، جانلىقلارنى ئۇنىڭ ھايات بەخش نۇرىدىن مەھرۇم قىلما ...» دېدىم مەن ئىچىمدە.

قۇياش بۇلۇتنى يېرىپ چىقتى، پۈتكۈل جاھاننى يەنە ئۆزىنىڭ ئىللىق نۇرى بىلەن پۈركىدى. «راست دەيدۇ، — دېدى گويا قۇياش، — بۇلۇت، سەن يىراقتىن كەلگەن بۇ مېھمانغا مېنىڭ نۇرۇمنى توسۇپ ئازار بەرمە. بىلەمسەن، ئۇ داۋالانماقتا. ئۇنىڭغا شىپالىق كېرەك، مېنىڭ نۇرلىرىم ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشى شىپا ...». قۇياش ئەمدى ئالقاندەك بۇلۇت يوق ئاسماندا ماڭا كۈلۈپ قارىدى. باياتىنقى بىر پارچە بۇلۇت ئەمدى ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى. مەن مەستخۇش ھالەتتە شىپالىق قۇياش نۇرىغا قاقلىنىپ

ئۇزاق ياتتىم، سۇغا چۆمۈلدۈم، چىقىپ يەنە ياتتىم. ئۇلۇغ ئوكياننىڭ تىنىمسىز دولقۇنلىرى بەرگەن ئارامنى يۇمشاق قۇم ئۈستىدە ياتقان چاغدا چېچىلغان قۇياش نۇرى كۈچەيتىپ تۇراتتى.

قىرغاقتىن قايتىپ، دۇشتا يۇيۇنۇپ، كارىۋاتقا ئۆزۈمنى تاشلىدىم - دە، ئۈنئالغۇنى ئاچتىم. ئۇيغۇر قىزىنىڭ شوخ - يېقىملىق تونۇش ئاۋازى مېنى تەڭرىتاغ، پامىر، كۆئېنلۈن ئېتەكلىگە، تارىم ۋادىسىغا ئېلىپ كەتكەندەك بولدى. شۇنداقلا يەنە ئاشۇ ئاۋازلار ئوكيانلار ئاسمىنىدىن ئاتلاپ ئۆتۈپ يېنىمغا كەلگەندەكمۇ بىلىندى. مەن ياتقىنىمچە ئاشۇ ئاۋازلارنىڭ نامايىشىنى تاماشا قىلىپ، ئوكيان يۈزىگە قارايمەن. (بىز ياتقان ئۆينىڭ تاملىرى تۇتاش تاشئەينەك بولغاچقا، ئۆي ئىچىدە گويا ئۆزۈمنى ئوكيان ئوتتۇرىسىدا تۇرغاندەك سېزىمەن.) شۇ تاپتا ناخشا ساداسىغا ئوكيان ئۆزىنىڭ تەۋرىنىشى ۋە ياۋاش دولقۇنلىرىنىڭ قىرغاققا ئۇرۇلغان ۋاقتىدا چىقارغان رىتىملىق شارقىرىشى بىلەن تەڭكەش بولۇۋاتقاندەك سېزىلىدۇ.

مېنىڭ سانسىز دوستلىرىم بار، ئۇلارنىڭ ئىچىدە نۇرغۇنلىغان سەنئەتچىلەرمۇ بار. ئۇلار ماڭا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇقاملىرىنى، خەلق ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ. بۇ ناخشىلار ماڭا ئىلھام ۋە ئارام بېرىدۇ. بەزىدە ئىلھاملىرىمنى دولقۇنلىتىپ، ھېسسىياتىمنى ئۇرغۇتۇپ بىر قاتار مىسرالارنىڭ قەغەز يۈزىگە تۆكۈلۈشىگە سەۋەب بولىدۇ. بۇ ناخشىچى ئۇيغۇر بۇلبۇللىرى ماڭا يولداش، مۇڭداش بولۇپ، نەدە بولساق بىز بىللە ياشايمىز. ئۈنئالغۇ لېنتىسى توختىماي ئايلانماقتا. ئەنە، پاشا ئىشان، ئايشەم قەييۇم، تۇرنىسا سالاھىدىن، رىسالەت ھاپىز قاتارلىق بۇلبۇللار يېنىمغا ئۇچۇپ كەلگەندەك توختىماي سايرىماقتا. ئۇلارنىڭ جاراڭلىق ناخشىلىرىغا ئۇلۇغ ئوكياننىڭمۇ مەسلىكى كەلمەكتە، مېنىڭ يېڭىلا ئوپېراتسىيە قىلىنغان يۈرىكىمنىڭ تومۇرلىرىدىكى قانلار دولقۇنلىماقتا. ئۇيغۇر روھىنى نامايىش قىلىشتىن توختىمىغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇقاملىرىنىڭ سادالىرى ئۇلۇغ ئوكيان ئاسمىنىدا جاراڭلىماقتا. ئاسمان پەرىلىرى بۇ «بۇلبۇل» لارنى قارشى ئالماقتا...

شۇ ئارىدا ئايىمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ ئىشىكتىن ناخشا مۇزىكىسىغا كەلتۈرۈپ ئۇسسۇل ئوينىغانچە كىردى. مەن ئۇنىڭ ئۇسسۇلى ئىچىدە خەلچەم سىددىقنىڭ ئىجراسىدىكى دولان ئۇسسۇلىنىڭ، خەيرىنىسا تۆلەندى ئىجراسىدىكى ئاتۇش ئۇسسۇلىنىڭ، ئايتىللا ئوينىغان ئۆزۈمچىلىك ئۇسسۇلىنىڭ ھەرىكەتلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم. پەيزىگە پەيزى قوشۇلدى، مەن يېتىپ ئاڭلىغۇچى ۋە كۆرگۈچى بولۇشقىلا قانائەت قىلماي چاۋاك چېلىپ قوشۇلدۇم...

تەڭرىتاغ بۇلبۇللىرى ياڭراتتى ناۋا،
ئوكيان ئۆركەشلەپ قوشتى تەڭ سادا.
پەرىلەر قارشى ئېلىپ چۈشتى مەيدانغا،
قايندى پەلەكتە ئۇيغۇرچە ساما.

1989 - يىل 9 - ئاينىڭ 26 - كۈنى، ھاۋاي.

www.uyghurkitap.com

گەپ يىلتىزدا

ھەر كۈنكى مەشغۇلات ئادىتى بويىچە، ھاۋا يېگەچ بىرئاز ئايلىنىپ ھەرىكەت قىلىش ئۈچۈن كوچىغا چىقتۇق.

ھاۋاي چوڭ - كىچىك قوشما ئاراللاردىن تەركىب تاپقان بولۇپ، مەركىزىي ھونولۇلۇ ئىكەن. بۇ جاي ھاۋا ئىقلىمى، مەنزىرىسى، شەھەر قۇرۇلۇشى جەھەتلەردىن ئۆزگىچە، گۈزەل، يېقىشلىق جاي ئىكەن. شۇ سەۋەبلەردىن خەلقئارادا داڭلىق ساياھەت - ئىستىراھەت ئورۇنلىرىنىڭ بىرسى سانىلىدىكەن.

بىز تۇرغان جاي شەھەر مەركىزىدىن چەتتىرەك، دېڭىز بويىدىكى ئەڭ ئوبدان ئىستىراھەت ئورنى ئىكەن. بۇ جاينىڭ ئالدىدا تولىمۇ رەتلىك، بىر - بىرىدىن چىرايلىق ئىمارەتلەر قەد كۆتۈرگەن كوچا بولۇپ، ئىمارەتلەرنىڭ ھەممىسى ئىستىراھەت قىلىشقا مۇۋاپىق لايىھىلەنگەن، كوچىنىڭ ئىككى تەرىپى ھەر خىل، ھەر تۈرلۈك ئىسسىق بەلباغ دەرەخلىرى ۋە گۈللەرگە تولغان.

بىز كوچىنىڭ چېتىدىكى پىيادىلەر يولى بىلەن كېتىۋاتاتتۇق، مۇھاپىزەتچىم ماڭا قاراپ:

— دەرەخلەرگە قاراڭ، شۇنچە چىرايلىق، ئەمما، ئاۋۇ بىر تۈپىنىڭ ياپراقلىرى سارغىيىپ قۇرۇغىلى تۇرۇپتۇ، — دېدى.

ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارىسام، ھېلىقى دەرەخنىڭ يىلتىزلىرى كۆپ ھەم ئۇزۇن بولۇپ، يېرىمى يەرنىڭ ئۈستىدە ئىكەن. يىلتىزى يەر ئاستىغا چوڭقۇر كىرمىگەن ئىكەن، ئۇ كېتىۋېتىپ باشقا بىر تۈپ دەرەخنى كۆرسەتتى.

— قىزىق، ماۋۇ دەرەخ يىقىلىپ قالاي دەپتۇ، ئەمما پۈتۈن شاخ ۋە يوپۇرماقلىرى كۆكىرىپ تۇرىدۇ، — دېدى.

قارىسام راستىنلا چوڭ بىر تۈپ يېزى دەرىخى يىقىلىپ شاخلىرىنىڭ ئۈچى يەرگە تېگىپ قاپتۇ. لېكىن پۈتۈن تېنى، ياپراقلىرى ياپيېشىل ھەتتا پىشاي دەپ قالغان بىر نەچچە ئون يېزى مېۋىسى شاخلار، يوپۇرماقلار ئارىسىدا ساڭگىلاپ تۇرۇپتۇ. بولارغا قاراپ، بۇ يېزىدەرىخى بارغانسېرى ياشىرىپ ئۆسۈۋاتامدۇ نېمە، دېگۈسى كېلىدۇ كىشىنىڭ.

مەن بۇ دەرەخنىڭ كۈچىگە قايىل بولماي تۇرالمىدىم. دەرھال ئۇنىڭ تۈۋىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇنىڭغا ئاشۇنداق كۈچ ماغدۇر بەرگەن — يوپۇرماقلىرىنى داۋاملىق ياشناشقا، مېۋىلىرىنى داۋاملىق پىششىقا ئىمكانىيەت ۋە قۇۋۋەت بەرگەن سەۋەبنى چۈشەندىم - دە، مۇھاپىزەتچىمگە بۇرۇلۇپ دېدىم: گەپ يىلتىزدا!

يىلتىزى چىڭ دەرەخ داۋاملىق ياشنار،
شېخىدا كۈلەر گۈل، پىشىدۇ ئانار.
يىلتىزدىن قېرىغان غول بولسىمۇ ياش،
شاخلىرى بالدۇرلا كۈچىدىن يانار.

1989 - يىل 10 - ئاينىڭ 5 - كۈنى، ھاۋاي.

ۋەتەن ئىشقى

داۋالىنىش ۋە دەم ئېلىش بىلەن ھاۋايدا ئىككى ئايغا يېقىن تۇردۇم. 10 - ئاينىڭ 31 - كۈنى قايتىپ، توكيودا سەككىز كۈن تۇرۇپ، 11 - ئاينىڭ 9 - كۈنى ۋەتەنگە قاراپ ئۇچتۇم.

ئۇلۇغ ئوكياننىڭ غەربىي قىسمى ئاسمىنىدا ئۇچۇپ كېتىپ بارغاندا، ۋەتەنگە يېقىنلاشقانچە قەلبىمدە بىر خىل خۇشاللىقنىڭ دولقۇنلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. چۈنكى، ۋەتەن باغرىغا چۈشۈشكە ئۇزاق ۋاقىت قالمىغانىدى.

ۋەتەننىڭ قەدرىنى، ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەتنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى ۋەتەن سىرتىغا چىققاندا چوڭقۇر ھېس قىلىدىكەن كىشى. مەن ئىلگىرى چەتكە چىققان چاغلىرىمدا شۇنداق ھالنى كۆپ قېتىم ھېس قىلغانىدىم. رادىئودىن ۋەتەن ھەققىدە خەۋەر، ناخشىلارنى ئاڭلىغاندا، ئاجايىپ يېقىملىق تۇيغۇ پەيدا بولغانىدى. بىر قېتىم چەت ئەلدە خەلقئارا تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىنىڭ ئاخىرىدا 1 - ، 2 - ، 3 - بولغانلارنىڭ دۆلەت بايرىقى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. ئوتتۇرىدىكى بەش يۇلتۇزلۇق قىزىل بايراقنىڭ ئاۋۇ ئىككىسىدىن ئېگىزرەك كۆتۈرۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە ھاياجانلىنىشتىن كۆزۈمگە تولغان ياشنى ئاران باسقانىدىم. بۇ قېتىم چەت ئەلدە داۋالىنىش، دەم ئېلىش جەريانىدا ئوخشاشلا ۋەتەننى سېغىنىش ھېسسىياتى كۈچلۈك بولۇپ تۇردى.

ھەركۈنى چۈشتىن كېيىنكى سائەت بەشنى كۈتۈمىز. بۇ ۋاقىتتا بېيجىڭ رادىئوسى ئامېرىكىدىكى مۇھاجىرلارغا يېڭى خەۋەرلەرنى ئاڭلىتاتتى.

دۆلەت قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىق بايرىمى كېلىپ قالدى. خەۋەرلەرنى تېخىمۇ قىزىقىپ ئاڭلىدۇق. تېلېۋىزوردا دۆلىتىمىزنىڭ ئازادلىقتىن ئىلگىرىكى 28 يىللىق كۈرەش يوللىرىنى كۆرسىتىدىغان ھۆججەتلىك فىلىملارنى بەردى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدىكى ھۆججەتلىك فىلىم بولۇپ، ئەمەلىي ئەھۋال كۆرسىتىلگەن. ئېكراندا 1949 - يىلى 10 - ئاينىڭ 1 - كۈنى تيەنئەنمېن راۋىقىدا ماۋجۇشى مېنى قولتۇقلاپ تىربۇنا ئالدىغا كېتىپ بارغان ۋە مەن ماۋجۇشىنىڭ ئارقىسىدا باشقا رەھبەرلەر بىلەن بىللە تۇرغان كۆرۈنۈش پەيدا بولدى. باشقىلار «ئەنە، قاراڭ سىز چىقتىڭىز» دېيىشتى. بۇ ۋەقە مېنىڭ ئۆمۈر تارىخىمدىكى چوڭ ۋەقەلەر ئىچىدىكى ئەڭ ئەھمىيەتلىك شەرەپلىك تارىخىي ۋەقە ئىدى، بۇ شەرەپ شىنجاڭ خەلقىگە مەنسۇپ، ئەلۋەتتە...

مۇشۇ خىياللار بىلەن ئولتۇرغاندا ئايروپىلاننىڭ دۆلەت قۇرۇقلۇقىغا يېقىن كېلىپ قالغانلىقىنى دېرىزىدىن كۆرۈپ، ئۇچقۇچىلار يېنىغا كىرىپ ئولتۇردۇم...

ئەنە، ئۇلۇغ ئوكياننىڭ غەربىي ساھىلى — ۋەتەن دېڭىزى پارقىراپ تۇرماقتا ... ئەنە، ۋەتەن تۇپرىقى كۆرۈندى. ئايروپىلان شاڭخەينى ئوڭ ياقتا قالدۇرۇپ، سۇجۇدىن ئۆتۈپ، ۋۇشىدىن شىمالغا بۇرۇلدى ۋە نەنجىڭنى ھەم چاڭجياڭنى ئاتلاپ بېيجىڭنى كۆزلەپ ئىلگىرىلىدى.

ئەنە ۋەتەننىڭ يۈرىكى، ئۇلۇغ ئاستانە — بېيجىڭ. ئايروپىلان شەھەرنىڭ شىمالى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ۋە شەرقى تەرىپىنى ئازراق ئايلىنىپ ئايرودورومغا ياۋاش قوندى.

يولداشلار، دوستلار، بالىلار بىزنى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالدى. قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق. بۇ قۇچاقلىشىش ئۇزاتقان ۋاقىتتىكىگە ئوخشىمايتتى. ئۇ ۋاقىتتا ئەندىلىق ياشلىرىنى تۆككەنىدى، ئەمدى بولسا خۇشاللىق كۆز ياشلىرىنى تۆكەتتى، چىرايلىرىدىن خۇشاللىق ئالامەتلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئۆيگە كېلىپ بالىلار، خىزمەتچىلەر بىلەن خۇشال - خۇرام كۆرۈشتۇق. ئاندىن «ئۆز ئۆيۈڭنىڭ خۇشلۇقى، پوت - قولۇڭنىڭ بوشلۇقى» دەپ پوت - قوللىرىمىزنى سوزدۇق.

ئوغلىغا قەدىرلىك قەسىرداڭ ۋەتەن،
قىزىغا مېھرىلىك مېھرىبان ۋەتەن،
خالايىق بەختىگە بول ئامان مەڭگۈ،
خەلقىمىز پاناھى پەھلىۋان ۋەتەن.

1989 - يىل 11 - ئاينىڭ 10 - كۈنى. بېيجىڭ
مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل.

ئەسئەت ئابدۇقادىر

نەسىرلەر

چال

مەن ئۆتمۈش ۋە كېلىچەك ئۆتىكىدە تۇرۇۋاتاتتىم، نېمىشقىدۇر قەلبىم سۇس داۋالغۇپ، يۈرىكىم زەئىپ سوقماقتا ئىدى. كۆز ئالدىمدا كېلىچەك رەڭدار جۇلالىنىپ كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ شۇنداق چىرايلىق، لاتاپەتلىك، خىيالىي جەننەتتەك گۈزەل، بەرنا ئىدى. كېلىچەككە بىرلا ئىرغىپ سەكرىسەملا يېتەلەيدىغاندەك ئىدىم. چۈنكى ئۇ شۇنداق يېقىن ئىدى. لېكىن مەن بىلەن كېلىچەك ئارىلىقىدا چوڭقۇر هاڭ بار ئىدى، مەن ئۇنىڭغا چۆمدۈم، بىقۇۋەت تەنلىرىم، تىترەپ تۇرغان پۇتلىرىم هاڭدىن هالقىپ ئۆتەلەرمۇ؟ مەن ئامالسىز توختاپ قالدىم. ئارقا تەرىپىمدە ئۆتمۈش كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇ يەردە مېنىڭ سەبىي غەمسىز، شوخ ياشلىقىم مېنى چاقىرىۋاتاتتى. ئۇ يەردىكى قۇش بالىلىرىدەك چۇرقىرىشىشتىن ئەۋجىگە چىققان سادادىن قەلبىم تىترىدى. مەن ئۆتمۈشۈمگە قايتماقچى بولدۇم لېكىن مەن بىلەن ئۆتمۈش ئارىلىقىدىمۇ كۆز يەتكۈسىز چوڭقۇر هاڭ بار ئىدى. مەن تېڭىرقاپ قالدىم. ئىنسانلار ئۆتمۈشتىن كېلىچەككە توختاۋسىز كېتىۋاتماقتا ئىدى، مەن بارغانسېرى كېڭىيىۋاتقان ئىككى هاڭ ئوتتۇرىسىدا بىر هازاغىچە تېپىرلاپ تۇردۇم، ئاخىرى چارچاپ ماجالىم قالمىغانلىقىمنى هېس قىلىپ، پۇتۇمنى سوزۇپ، كۆزۈمنى يۇمغىنىمچە ئۇگدىسىغا يېتىۋالدىم.

سۆيگۈ ھەققىدە رىۋايەت

مەن چەكسىز ئورماندا زاھىد بولۇپ ئىستىقامەتكە ئولتۇردۇم. ياز شامىلى شۇنداق ئىللىق، شۇنداق نەمخۇش ئىدى. قۇشلارنىڭ خەندان ئۇرۇپ سايراشلىرى كىشى قەلبىگە لەززەتلىك ئارام بەخش ئېتەتتى، بەرق ئۇرۇپ ئېچىلغان گۈللەرنىڭ بەرگىدىكى يامغۇر تامچىلىرى قۇياش نۇرىدا جۇلالىنىپ چاقنايتتى.

مەن خاۋاتىرلەندىم. يۈرىكىمدە ئويۇپ قالغان مۇزنىڭ گۈل بەرگىدە چاقنىغان قۇياش نۇرى تەپتىدە ئېرىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىدىم. شۇڭا مەن ئورماننىڭ ئىچكىرىسىگە — نۇر ئەبەدىي چۈشەلمەيدىغان قاراڭغۇ جاينى ئىزدەپ ماڭدىم. كېتىۋېتىپ، ئەتراپى بۈككىدە چىم بىلەن ئورالغان، كۆپكۆك سۇلىرى سۈس داۋالغۇپ تۇرغان بىر كۆلگە دۈچ كەلدىم، كۆل ئىچىدە ئوڭدىسىغا سوزۇلۇپ بىر پەرى ياتاتتى. ئۇنىڭ ئاپئاق تېنى شۇنچە سۈزۈك، شۇنچە جەزبىلىك ئىدى. تولغان كۆكسى پۇتلىرىنىڭ سۇنى يەڭگىل چايقىشىدىن تىترەيتتى، چاچلىرى كۆل يۈزىدە تال-تال يېيىلىپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ بۇ سىياقى يۈرىكىمدىكى مۇزلارنى ئېرىتىۋەتتى، مەن ئاستاغىنە بېرىپ ئۇنىڭ كۆل بويىغا سېلىپ قويغان ئاق شايى كۆڭلىكىنى يوشۇرۇپ قويدۇم. ھېلى ئۇ مەندىن كىيىمىنى تىلەيدۇ، مەن ئۇنىڭدىن نېمە تىلەرمەن؟

تۈن بالىسى

مەن تۈن بالىسى.

مەن جىمجىت تۈندە، سانسىزلىغان قەبرىلەرنىڭ بىرىدە ئەبەدىيلىك ئۇيقۇغا كەتكەن ئانامنىڭ باغرىدىن كېپەنلىكنى يىرتىپ، قاراڭغۇ گۆردە كۆز ئاچقان، مېنىڭ يۈرەكنى تىلىپ، قەلبنى لەرزىگە سالىدىغان يىغا ئاۋازىم كەڭ بوشلۇقتا ئۇچقۇپ چىقىپ تارالغان. شۇڭلاشقا كىشىلەر مېنى تۈن بالىسى دەپ ئاتاشقان.

مېنىڭ بارلىقىم ئانامغا ھەم سۆيگۈمگە تەئەللۇق، ئاناممۇ-سۆيگۈممۇ ئاشۇ جىمجىت قەبرىدە. شۇڭلاشقا مەن ھەر دائىم يۇلتۇزلار شوخ چاقنىغان ئاي قاراڭغۇسىدا قەبرىستانلىققا كېلىپ تۇرىمەن. مەن بۇ جايدا مېنى باغرىغا بىر قېتىممۇ بېسىشقا مۇيەسسەر بولالمىغان ئانامغا تەسەللى ئىزدەيمەن، ماڭا ئوخشاش تۈندە قەبرىستانلىقتا دۇنياغا كەلمەكچى بولغان سۆيگۈمنى كۈتىمەن.

مەن تۈن بالىسى، مېنىڭ مۇڭلۇق ناخشام قەلبى ئۆرتەنگەن كىشىلەرگە ئارامبەرگۈسى.

مۇھەببەت ئابىدىسى

جىمجىت كېچىدە، چىراغ يېقىلمىغان قاراڭغۇ ئۆيدە كرېسلوغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ، ئۈنئالغۇدىن لەرزان ياڭراۋاتقان «مۇھەببەتنىڭ رومانتىك تارىخى» نى ئاڭلاشنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن.

لەرزان مۇزىكا مېنى ياپيېشىل چىملىقتا ئورالغان پايانسىز دالىغا باشلاپ بارىدۇ. ئۇ يەردە مەن نەمخۇش ھاۋادىن كۆكسۈمنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالىمەن. شۇ ۋاقىتتا جىسمىم شۇنداق ھۇزۇرلۇق تىترەيدۇ. مەن دەرھال ئوتلاقتا سوزۇلۇپ ياتىمەن، ئارقىدىن شۇنداق ئاجايىپ، شۇنداق تاتلىق چۈش كۆرىمەن.

كۆك گىرىپ كۆڭلىكىدىن تەنلىرى سۈس كۆرۈنۈپ تۇرغان بىر قىز كۆكتىن لەيلەپ چۈشۈشكە باشلايدۇ، مەن قۇچىقىمنى ئېچىپ ئۇنى كۈتۈۋالىمەن. بىز قول تۇتۇ-

ئۇيغۇر كىتاپ تورى www.uyghurkitap.com

شۇپ جاز مۇزىكىسىنىڭ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ يۇگۇرەيمىز، يۇگۇرەيمىز. ئارقىدىن چەمبىلىقتا ئۆزىمىزنى تاشلاپ ئۇچىدىسىغا ــ كۆپكۆك ئاسمان قەھرىدىگە تىكىلگىنىمىزچە ياتىمىز، مۇزىكا بىزنى، قەلبىمىزنى چىرماشتۇرۇۋېتىدۇ... بىر چاغلاردا مەن ئولتۇرىمەن. ئۇ بېشىنى تىزىمغا قويغان ھالدا ئۈن - تىنسىز ياتىدۇ. مەن ئۇنىڭ چاچلىرىنى ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا قاناماي سىلايمەن. بىز شەھەردىن تۇيغۇغا ئەسىر بولغاندا ھەممە ياقنى سۈكۈنات قاپلايدۇ، مەن شۇندىلا چۆچۈپ ئويغىنىمەن.

مەن يەنىلا قاراڭغۇ ئۆيدە كرېسلوغا چۆكۈپ، يېنىمدا تىۈگۈلۈپ ياتقان مۈشۈكىمنى سىلىغان ھالدا ئولتۇرىمەن.

بۇرۇن مۈشۈ كرېسلودا سۆيگۈنۈم تىزىمغا بېشىنى قويۇپ ياتقاندا بۇ مۇزىكىنى پەقەت بىرلا قېتىم ئاڭلىغانىدۇق.

مەن ھازىر تەنھا قالغان بولساممۇ «مۇھەببەتنىڭ رومانتىك تارىخى» نى ئۆزۈلدۈرمەي قويۇشقا ئادەتلىنىپ قالدىم.

تەلۋە

يامغۇر توختىغانىدى. مەن پاتقاق يولدا ئاستا كېتىۋاتىمەن. ئۇچرىغان كىشىلەرمۇ ماڭا ئوخشاش ئاستا كېتىۋاتىدۇ. سەلكىن شامال يول بويىدا قاتار كەتكەن دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىدىكى يامغۇر تامچىلىرىنى ئىرغىتىپ چۈشۈرمەكتە.

ھاۋا نەم سالقىن، يوللار پاتقاق.

ئالدىمدىن كۆڭلۈك كۆتۈرۈۋالغان چىرايىدىن مەيۈسلۈك، زېرىكەرلىك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان بىر قىز كەلدى. مەن ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك بىلەن قارىدىم. مەن گويا ئۇنىڭ كونا رەقىبىدەك، ئۇمۇ ماڭا چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە ئۆتۈپ كەتتى.

بۇ ھالەتتىن كۆڭلۈم تېخىمۇ غەش بولدى.

خامۇش ھالدا كېتىۋاتىمەن، ناگاندا ئۇچرىغان كىشىلەرمۇ ماڭا ئوخشاش خامۇش كېتىۋاتىدۇ. ھاۋا نەم سالقىن، يوللار پاتقاق.

بىر قىز ماڭا نەپرەت بىلەن باقتى. بۇنىڭمۇ چىرايىدىن مەيۈسلۈك، زېرىكەرلىك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى، ئۇنىڭغا بولغان غەزەپتىن كۆزلىرىمدىن ئوت چاقناپ كەتتى.

ئۇنىڭ سوغۇق تەلەتىدىن تېنىم شۈركەندى. بىر يولدا مېڭىپ قالغىنىمغا ئۆز - ئۆزۈمگە ئۆكۈندۈم.

پاتقاق يولدا كېتىۋاتىمەن. ئاياغلىرىمدىن چاچرىغان لايدىن كىيىملىرىم بۇلغىنىپ ئېغىرلاشقان، قەدەملىرىمنى تەستە ئېلىپ ماڭماقتىمەن. مەن ئۆزۈمدىن ھەم يولدىن شۇنداق بەزدىم.

بىر قىز ئىككى قولى بىلەن ئۇستىباشلىرىمنى سىلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ تۇرۇلغان قاپاقلىرى ئاستىدىكى كۆزلىرى يۇمۇلغانىدى. مەن ئۇنىڭ ئەما ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردۇم، چىداشقا تاقىتىم قالمىدى، مەن ئۇنى زەردە بىلەن ئىتتىرىۋەتتىم.

ئۇمۇ ھەم شۇنداق قىلدى. ئىككىمىز -تەڭلا ئارقىمىزغا يىقىلدۇق...
پاتقاق يولدا كېتىۋېتىپ خىيالغا پاتتىم. مەن ئىزدىمەكچى بولغان مۇھەببەتكە قاچان؟ قەيەردە نائىل بولارمەن؟
پاتقاق يولدا كېتىۋاتىمەن. كىشىلەرمۇ پاتقاق يولدا ئاستا كېتىۋاتىدۇ. ھاۋا نەم سالقىن، يوللار پاتقاق...

مەسئۇل مۇھەررىر : كامىل تۇرسۇن

ئەنقەر ياسىن

نەسىرلەر

چۈش

ئەي پەرىشتەم، چۈشۈمدە سېنى باغرىمغا مەھكەم بېسىپ، جىنەستىدەك لېۋىڭگە قېنىپ - قېنىپ سۆيۈۋېتىمەن...
ئويغانغان ۋاقتىمدا، ساداقەتسىزلىك سۈيىدە سۇغۇرۇلغان، نەيرەڭدىن ھەل بېرىلگەن، ۋاپاسىزلىق تامغىسى بېسىلغان زەھەرلىك خەنجىرىڭنى دەل كۆكسۈمگە تۇغرىلاپ تۇرۇپسەن...
ئەي ئاللا، ماڭا مەڭگۈلۈك چۈش ئىلتىپات قىلغۇەت!

بالىلىق

بالىلىق چاغلىرىم ئىدى. مەن ئاللا بىلەن تاكاللىشىپ قالدىم.
— مېنى ئۇ دۇنيادىكى جەننىتىڭگە ئېلىپ كەت! — دەپ ۋارقىرىدىم مەن ئاللاغا.
— ياق ئوغلۇم، تېخى بەك بالدۇر، سەن كۈتۈپ تۇر، — دېدى ئاللا.
ئارىدىن ناھايىتى ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپ كەتتى. مەن قېرىدىم، ئاجىز بوۋايغا ئايلاندىم. شۇ چاغدا ئاللا:
— ھۇزۇرۇمغا كەل! ساڭا جەننەتتىن ئورۇن بېرەي! — دەپ چاقىردى.
— ياق، ماڭا جەننىتىڭنىڭ كېرىكى يوق، بالىلىقىمنى قايتۇرۇپ بەر! — دەپ نالە قىلدىم ئاللاغا.
ئاللا خورسىنغان ھالدا بېشىنى چايقاپ قويدى...

ھەقىقەت

كىشىلەر چۇرقىرىشىۋاتاتتى:
— ھەقىقەت قېنى؟ ھەقىقەت قەيەردە؟
— مانا مەن ھەقىقەت! — دېدىم مەردانىلىق بىلەن.
كىشىلەر ماڭا باش ئۇرۇپ چوقۇندى، مەن ئۇلارغا نېمىنى سۆزلىسەم ئۇلار شۇنى كۆڭۈل دەپتىرىگە ھېكمەتلىك سۆز قىلىپ خاتىرىلەپ ئالاتتى. مېنىڭ ھەرقانداق

كۆرسەتمىلىرىمنى تۇرمۇش مىزانىغا ئايلاندۇرۇۋالاتتى.

ئەمەلىيەتتە، مەن سەپسەتە ئىدىم!

ئاق كۆڭۈللۈك

دۇنيانىڭ تەڭسىز ئازاپلىرى ئۇنى يۇم - يۇم يىغلاتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلدۈم. بىراق، مەن كۈلۈۋېتىپ، نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ يىقىلدىم. تېنىمنىڭ كىچىككىنە يېرى سۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇ، دەرھال يېنىمغا كېلىپ، ئىپەك ياغلىقى بىلەن يارا ئېغىزىدىن تەپچىرەپ چىققان قاننى سۈرتۈپ قويدى.

ئۇ ئاق كۆڭۈل ئەمما دەردمەن ئادەم ئىدى.

ئۇ يارامنى سۈرتۈۋاتقان پەيتتە ئۆزۈمنىڭ ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەنلىكىمنى چۈشەندىم.

خىزىر

مەن خىزىر ئىدىم. ئاللا ماڭا تولىمۇ نەپىس ۋە رەڭدار ئىشلەنگەن بىر قاپچۇقنى تۇتقۇزۇپ، ئىنسانلار ئارىسىغا ئەۋەتتى.

مەن قاپچۇقنىڭ ئېغىزىنى ئاچتىم. جاھاننى زۇلمەت قاراڭغۇلۇقى قاپلىدى، ئىنسانلارنى مەڭگۈلۈك قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالدۇرۇپ ئۆز كۆلبەمگە راۋان بولدۇم.

ھۆسەنجان ئەسقەر

ئۈچ نەسىر

روھ

مەن دېڭىزنى چۈشىگەندە، روھىم دېڭىزغا ئوخشاش مۇقەددەس ئۇلۇغلۇق ئىچىدە چايقىلىدۇ، دولقۇنلارغا مىنگىشىپ مۇھەببەت تەشنالىقى ئىچىدە ئۆزىنى ساھىللارغا دەرمانسىز تاشلايدۇ. ئۇنىڭ جۇشقۇنلىنىپ ئېيتقان ناخشىلىرى ئاۋۋال بېلىقچى قۇشلارغا ئايلىنىپ ئۇپۇقلار ئەۋجىدە قىيغىتىپ ئوينىسا، بارا - بارا رىتىمى سۇسلىشىپ يىراقتىكى ئۇپۇق قوينىغا سىڭىپ كېتىدۇ. روھىم دېڭىز ساھىلىدىكى قىيا تاش ئۈستىدە يىراقلارغا ئۈمىدلىك كۆزلىرىنى تىكىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يۈرەكلىنىپ بوران - چاپقۇنغا قارىماستىن قولۋىقىنى دېڭىزغا تاشلايدۇ ۋە ئاق يەلكىنىنى ئېگىز چىقىرىپ، پالىقىنى شىددەت بىلەن ئۇرغىنىچە يىراق مەنزىللەرنى نىشان قىلىپ يۈرۈپ كېتىدۇ.

مەن بۈركۈتنى چۈشىگەندە، روھىم ئۆزىگە قانىتىنى كەڭ يېيىپ كۆكتە پەرۋاز قىلغان بۈركۈتنىڭ تىك قىيا ۋە چوڭقۇر جىلغىلاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ ئېگىز تۆپىلىككە قونغان ھەيۋەتلىك تۇرقىدىن ئەندىز ئىزدەيدۇ. بۈركۈتنىڭ قارا تۇمانلارنى يېرىپ ئۆتۈپ، دەھشەتتىن كېيىنكى جاھانغا ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن بويۇنداپ سالغىن قاراش-

لىرىغا مەدھىيە ئوقۇيدۇ، ئۇ بۈركۈتنىڭ ھەشەمەتلىك قەبرىسىنى ئىزدەيدۇ، داللارنى كېزىدۇ. ئەمما تاپالمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆمۈرلۈك پەرۋازىنىڭ ئۆلۈمى قەبرىسىز قالىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ، ھەقىقىي ھاياتتىن ئۆكۈنۈچ ھېس قىلمايدۇ - دە، بۈركۈت پەرۋازىغا تەۋىنىپ، ھەرقانداق بوران - چاپقۇننى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ساماغا قاراپ بىجىرىم قاناتلىرىنى كەڭ يايىدۇ.

مەن يېشىللىقنى چۈشەنگەندە، روھىم ئاياز قۇشلىرى بولۇپ دەرەخلەرگە ئۇۋا سالىدۇ، پىژغىرىم ئىسسىقتا ئۇنىڭ باراقسان شاخلىرى تاشلىغان سايىلاردا سايىدايدۇ، يىراقلاردىن سېغىنىپ كەلگەن خۇش تەبىئەت ئىزغىرىن شامالنىڭ يوپۇرماقلارنى يېنىك ئۇسسۇلغا سالغانلىقىنى زور ھۇزۇر بىلەن تاماشا قىلىدۇ. دەھشەتلىك بورانلاردا دەرەخلەر- نىڭ زېمىنغا يىلتىزلىرى بىلەن چىڭ يېپىشقانلىقتىن قىلچە تەۋرەنمەي تۇرغانلىقىنى كۆرگەندە، يەرنى مەھكەم قۇچاقلاپ سۆيىدۇ. ئۇ ئاق بۇلۇتلارغا تاقاشقان سۇباتلىقنىڭ مۇقەددەسلىكىنى ھېس قىلىپ، يامغۇردىن كېيىنلا بىر تال گىياھ بولۇپ ئۈنۈپ چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يازدىكى قاتتىق ئىسسىقلارغا، قىشتىكى قەھرىتان سوغۇقلارغا كۈلۈپ تۇرۇپ بەرداشلىق بېرىدىغان، بارلىقى يېشىللىققا بېغىشلانغان يېڭى بىر ھاياتقا ئايلىنىدۇ.

مەن گۈلزارلىقنى چۈشەنگەندە، روھىم كىشىنى مەست قىلغۇچى خۇش پۇراقلارغا تولغان گۈللەرنىڭ ئارىسىدا مۆكۈ - مۆكۈلەڭ ئوينايدۇ. كېچىلىرى گۈل بەرگلىرىنىڭ قاتلىرىدا تۈنەيدۇ. گۈل بەرگىدىكى شېرىن چۈش قوينىدىن ئۇنى سەھەردە ئىشچان بال ھەرىلىرى ئويغىتىدۇ. ئۇ سابانىڭ يىراقلارغا ئېلىپ كەتكەن خۇش پۇراقلىرى بىلەن ئازابلىق خوشلىشىدۇ. روھىم باھارنى سەزگۈر قەلبى بىلەن سېزىپ ھۆپپىدە ئېچىلغان گۈللەرنىڭ بىردەمدىلا يەنە خازان بولغانلىقىنى كۆرگەندە، ھەقىقىي ھاياتنىڭ ئۆمرى شۇنداق قىسقا بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ ئەمما مەيۈسلۈك ھېس قىلمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھاياتقا چەكلىك گۈزەللىكنى ئاتا قىلىش ئۈچۈن بىر تال ئەپيۇنگۈل بولۇپ ئۈنۈپ چىقىپ، بۇ دۇنياغا كۈلۈمسىرەپ قارايدۇ. مېنىڭ روھىم ئەنە شۇنداق ئېزگۈ چۈشلەرگە كۆنۈككەن. مەن چۈشلىرىمدە يولۇققان پەرىشتىلەردىن سورىسام روھلارنىڭمۇ بىر ئېتىقادى بولىدىكەن. جىسمىم ئاشۇ ھەممىگە قادىر روھقا سايىدەك چىڭ يېپىشىپ ھەرىكەت قىلىدىكەن.

ئاھ، ئۇلۇق روھ، مەندىن مەڭگۈ ئايرىلما، سېنىڭ چۈشلەردىكى سۆيگۈ ۋە ئۈ- مىدكە تولغان جەڭگىۋار ھاياتىڭنى مېنىڭ بۇ جىسمىم زېمىنىدا تەكرارلىسۇن!

مۇھەببەت ۋە مەن

مۇھەببەت مەندىن سورىدى:

— نېمە بولدۇڭ؟ سەۋدايى بولدۇڭمۇ؟ گويا گۆدەك باللار مېھرىبان ئانىسىنىڭ ئىسمىنى ئۆگىنىدىمۇ، چۈشىدىمۇ ئاغزىدىن چۈشۈرمىگىنىگە ئوخشاش كېچە - كۈندۈز ئىسمىمنىلا يادلايسەن.

— تېخىچە بىلمىدىڭمۇ؟ — دېدىم مەن، — مەن سېنىڭ ئالدىڭدا يەنىلا بىر گۆدەك

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بالغۇ؟ چۈنكى مەن سەندىن ئىككىنچى قېتىم تۇغۇلغان تۇرسام، بالىلار ئانىسىنىڭ ئۆيـ ـمىنى قانچە كۆپ ياد ئەتسە، ئانىلار شۇنچە خۇشال بولىدىغانلىقىنى مەن بىلمىسەم كاشكى.

ئوت ئىچىدىكى بەخت

گۈلخان قوينىدا كۆيۈۋاتقان ئوتۇن ناتونۇش بىر ئاۋازنى ئاڭلاپ قالدى:

— قارا، ئۇ ئاخىرى كۆيۈپ تۈگەيدىغان بولدى، ئۇ ئەمدى ئارمان ئىچىدە كۈلـ ـگە ئايلىنىدۇ.

ئوتۇن بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ ئۈندەيمۇ قويمىدى. ئۇ ئەتراپىقا ئۇچقۇنلار چاچـرىتىپ، تېخىمۇ چاراسلاپ كۆيۈشكە باشلىدى. چۈنكى ئۇنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئەڭ زور بەختى ۋە خۇشاللىقى لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان گۈلخان ئىچىدە ئۆلۈش ئىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

قاھار نىياز

ئىككى نەسىر

چۈش ساتقۇچى

— كېلىڭلار خېرىدارلار، كېلىڭلار، چۈش سېتىۋېلىڭلار! كرىستالدەك سۈپـسۈزۈك چۈشلەر، سىلەر بىلەن باھا تالاشمايمەن.

ئەتىگەندىن بۇيان ۋارقىراۋاتىمەن. قايىنام - تاشقىنلىقتا تولغان بۇ بازاردا يوغان قورساق ئەپەندىلەر، لاتاپەتلىك خانىملار، مويسىپىت قېرىلار، بەردەس يىگىتلەر ۋە نازىنىن قىزلار...

ئۇيياقتىن بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرماقتا. لېكىن ھېچقايسىسى مېنىڭ مېلىمىغا يېقىنلاش - مىدى. ھەتتا نەزەر سېلىپمۇ قويمىدى، ئۇلار قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ، گەۋدىسىنى مەغرۇر كېرىپ ئالدىمدىن ئۆتۈپ كېتىشەتتى.

تولۇۋېرىپ گېلىم ئاغرىپ، لەۋلىرىم قۇرۇپ، زادىلا ھالىم قالمىدى. چۈشلىرىمنىمۇ بىر قەۋەت توپا بېسىپ، ئەسلىدىكى جۇلاسىنى يوقاتقاندى. مەن ئۇلارنى سۈرتۈپ تۇراتتىم.

ئوتلۇق قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى زېمىننى بارا - بارا تونۇر تەپتىگە كىرگۈزدى. مەن ھېرىپ، تالجىقىپ، مۈگدەپ قالدىم. بىردىنلا تىرىق - تىرىق قىلغان ئاۋاز مېنى سە - گىتتى. كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام كىچىككىنە بىر قول چۈشلىرىمنى سىلاۋاتاتتى. مەن ھېلىقى قولنىڭ بېغىشىدىن كاپىىدە تۇتۇۋالدىم.

— ھە ئوغرى، چۈشلىرىمنى پۇل بەرمەي ئېلىپ قاچاي دەمسەن؟

ئاندىن تۇغما ھالەتتىكى بۇدرۇقنە بالا قولۇمدا قاپـقانغا چۈشكەن توشقاندەك تېپىرلىدى.

— جېنىم ئاكا، چۈشلىرىڭىز كۆزۈمگە بەك چىرايلىق كۆرۈندى، ئېلىپ كۆرۈپ باقاي دېۋىدىم. يېنىمدا بىر تىيىن يوق، ئىسسىق جېنىمدىن باشقا ھېچنېمەم يوق، ماڭا رەھىم قىلىڭ ئاكا...

ئاھ ... شۇ بالا مېنىڭ بىردىن بىر خېرىدارىم بولۇپ قالىدىغانلىقىنى نەدىن بىلەي؟

ئاھ، بىچارە چۈشلىرىم!...

لاما ئىت

ئۇنىڭ ھېچقانداق مەجبۇرىيىتى ۋە ۋەزىپىسى يوق ئىدى، ھېچكىم ئۇنى بۇ يەردىن قوغلىۋەتمەيتتى ياكى بىرەر ئىشقا چىللىمايتتى، باشقا يەردىن كەلگەن ساددا قىزلار ئۇنى كۆرسە «ئانا!» دەپ نېرى قاچاتتى، خالاس. ئۇ بۇنىڭدىن خېلىلا پەخىرلىنەتتى، ئەتراپىغا مەغرۇر قاراپ قوياتتى.

ئۇنىڭ يەيدىغىنى يېتەرلىك ئىدى. يۇندى ئازگاللىرىدا، ئەخلەت دۆۋىلىرىدە ئۇنىڭغا نېمەتلەر ئېشىپ - تېشىپ تۇراتتى، دېمەك ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىمىسىمۇ، ھېچنېمىگە ئاچ - چىقلىنىپ، جىددىيلىشىپ .ياكى ئالاھىدە خۇشاللىنىپ يۈرمىسىمۇ بولاتتى، ئۇ بۇ يەرنىڭ ئەركىن خوجايىنى ئىدى.

ئادەتتىكى چاغلاردا ئۇ بېشىنى ئالدىنقى ئىككى پۇتىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ خورۇلداپ ئۇخلايتتى. ئويغىنىپ كەتكەندىن كېيىن كۆز ئالدىدا نېمە بولسا، ئالدىدىن نېمە ئۆتسە شۇنى خىيال قىلاتتى. ئۆزى ياتقان يەرنىڭ يېنىدىكى پاكارغىنە ئەنجان تېمى، ئەتىدىن كەچ - كىچە يا توختاپ قالماي، يا ئۇلغايماي تار ئېرىقتا ئاقىدىغان يۇندا، تۈۋىنى توخۇ تاتىلاپ يىلتىزى كۆرۈنۈپ قالغان ئىككى تۈپ جىگدە ۋە ھەر كۈنى بالىلىرى بىلەن بۇ يەردە پەيتلىنىدىغان ۋالاقتەككۈر مىكيان ئۇنىڭ كۆزىگە ئەڭ كۆپ چېلىقاتتى، قورسىقى ئاچ - قاندا ئۇ بۇگۈن چۈشلىكىمگە نېمىلەر تەييارلاپ قويۇلغاندۇ دېگەننىمۇ خىيالىغا كەلتۈرۈپ قوياتتى. ئادەملەر ئۇنىڭ نەزەرىدە ئۆزى بىلەن ھېچقانداق مۇناسىۋەتسىز ئىدى. ئۇ ئىل - گىرى بۇ تام تۈۋىدىن زېرىكىپ باشقا تەرەپلەرگىمۇ سوكۇلداپ باققانىدى. بىراق ئۇ تە - رەپلەردە ئادەملەرنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى ئاجايىپ كۆپ ئىدى. بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئاز قورقۇنچلۇق بىلىنىدى. ئۇنىڭ، دوستلىرىغا ئوخشاش قانداقتۇر ھەر خىل تاماشىلار بىلەن كۆڭلىنى خۇش قىلىش ئىستىكىدە بولغان چاغلىرىمۇ بولدى. بىراق ئۇنىڭ دوستلىرى بىر - بىرىگە خىرىس قىلىشىپ، تالىشىپ، ئاغزى - بۇرنىنى قانغا بويۇشاتتى، كىملەرنىڭدۇ توخۇ - لىرىغا، كىملەرنىڭدۇ ھويلىسىدىكى قاراقسىز قالغان يېمەكلىكلىرىگە تېگىپ قويۇپ، تۇتۇ - لۇپ قېلىپ، ئۆلگۈچە دۇمبا يەيتتى. بۇ ئىشلار ئۇنىڭغا ياقمىدى، ئۇنىڭدىن كۆرە ئازراق گۆشنىڭ مەرىدىن كېچىپ، تىنچ، ئازارسىز ياشىغان ئەۋزەل ئەمەسمۇ؟ شۇڭا يەنىلا ئەس - لىدىكى ئەڭ خاتىرجەم، ئەڭ باياشات ماكانىغا قايتىپ كېلىۋالدى.

ئۇ مۇشۇنداق ياشاۋېرىپ يېشىمۇ خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدى، ئۇ ھازىر ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ياغىنىڭ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ياشاۋاتقانلىقىغا تولۇق ئىشەنگەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ بۇنىڭدىن ئارتۇق بەختنىمۇ ئارزۇ قىلمايتتى...

turkitap.com

«ئالتۇن چاغ موكاپاتى»غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

مىجىت تاش

شائىر قەلبى

ئاي تۇتۇلغان ھېلىقى ئاخشام

ئاي تۇتۇلغان ھېلىقى ئاخشام
ساھىللاردىن ئاختۇردۇم سېنى.
ۋىسالىڭ ئىزدەپ تولغان ئاخشام
دەردكە ئەسىر ئەيلىدى مېنى.

غەمكىن ئاققان دەريانىڭ سۈيى
بولغانمىكىن قەلبىمگە ھەمدەم؛
ئاڭلانمايدۇ ئۇنىڭ شاد كۈيى،
ئاھ، باسقاندۇ ئۇنى قانداق غەم؟

چېكەتكىنىڭ چىرىلداشلىرى
قاچانلاردا قالغاندۇر توختاپ؟
مەجنۇنتالنىڭ نازۇك شاخلىرى
چۈش ئىلكىدە ياتقانمۇ ئۇخلاپ؟

تىنىقىڭدەك يېقىملىق شامال
قاياقلارغا كەتكەندۇر كۆچۈپ؟
كۆكنى ئەيلەپ بۇلۇتلار قامال،
يۇلتۇزلارمۇ، كۆر، قالدى ئۆچۈپ...

ساھىللاردا ئايلاندىم ئۇزاق
كۆلەڭگەڭنى ئىزدەپ بىگانە.
مىسكىن دىلنى ئۆرتىدى پىراق
تاپالماستىن ھېچ بىر نىشانە.

مەن يوقاتتىم ئىختىيارىمنى
ۋىسالىڭنىڭ يولىغا، جېنىم.
زىكرى قىلار ئېزىز نامىڭنى
تومۇرلاردا ئۇخچىغان قېنىم.

نىگاھىڭغا تەلمۈرۈپ دائىم.
غەم-قايغۇدا ئۆتەرمۇ كۈنۈم؟
قولىقىڭغا يەتمەستىن ئاھىم،
شۇ يۇلتۇزدەك ئۆچەرمۇ ئۈنۈم؟!

شائىر قەلبى

شائىر قەلبى نېچۈن غېرىب-بىگانە،
كۆپ بولسىمۇ يېقىن دوستى، ئادىمى.
تەگسىز خىيال-ئويغا ئەسىر قىلغانمۇ
ئۇنى مەڭگۈ ئىنسانىيەت ئالىمى؟

ئۇنىڭ قەلبى ياسالغاندۇر نېمىدىن؟
ئېرىپ كېتەر زەررە ئوتتا سىمابتەك.
لېغىرلايدۇ چانىقىدا ياشلىرى
گويا ئالتۇن قەدەھتىكى شارابتەك.

بۆشۈك قىلىپ مۇشتۇمچىلىك قەلبىنى،
بۆلەپ قويار كائىناتنى سىغدۇرۇپ.
كۈيى بىلەن يەر-جاھاننى تىترىتەر،
كەڭ ئۇپۇقتىن زەر قۇياشنى تۇغدۇرۇپ.

غەم-قايغۇسى ھالقىسىمۇ پەلەكتىن،
دەپىن قىلار ئۇنى پەقەت قەلبىگە.
شادلىقىنى باسالماستىن ۋە لېكىن،
ھاياجاندا جاكا ئەيلەر خەلقىگە.

سادىقتىم كۆتەردى ئىسيان

كۆلكە جىلۋە قىلغان چېھرىڭنى
كۆرمىگەنگە بوپ قالدى ئۇزاق.
ساھىللاردا يادلاپ ئىسمىڭنى،
غېرىبسىنىپ ئېيتىمەن قوشاق.

ئاھ، يۈرىكىم تۆكەر ئۈنسىز ياش
يوللىرىڭنى چۈشەپ ھەر كۈنى.
چاچسا سۆيگۈم نۇر، بولۇپ قۇياش
خار ئەيلىدى ھىجرانىنىڭ تۈنى.

ھىجرانىڭغا بېرەلمەي تاقەت
رەنجىمشلىرىم سېلىشسا چۇقان.
ساداقىتىم قىلماي ئىتائەت
ئاڭا قارشى كۆتەردى ئىسيان.

تۇرسۇنجان ھاشىمى

نازۇك ھېسلار

ئېھ مۇھەببەت

نازۇك ئىنۇش ھېسلىرىمنى ئويغاتقان،
تۈنجى كېچە - باللىقىم ئۈززۇغان.
شۇندىن بېرى نەپەسلىرىم بەك ئېغىر،
قايسى كۈچ ئۇ شوخلۇقىمنى توردىغان.

تۈنۈگۈنكى چۈشلىرىمگە ئوخشىماس
بۈگۈن كۆرگەن چۈشۈمدىكى سۈرەتلەر.
جۆيلۈشلەرگە كەتكەن تۈگەل ئارىلىشىپ
سەبىي كۈلكە ھەممە بەڭباش شېرەتلەر.

شادلىقىمنى يۇتۇپ كەتتى بۇلاقلار،
كۆزلىرىگە يىغىپ قويۇپ تامچە ياش.
قارىچۇقۇمدا سىلكىنىدۇ بىرسىيما،
ئېھ، سەنمىدىڭ مەن ئىزدىگەن زەر قۇياش.

كىرپىكىمدە قاتتى ئاخشام مۇز بولۇپ،
قوشنىمىزنىڭ قىزى سۇنغان سوغ قاراش،
شۇ قاراشتىن مەن بىدارمەن، ئېيتقىنا؟
قانداق سىرى بار ئۇنىڭكى ئەي ئاداش.

كېچىلەردە شۇرا تامغا يۆلىنىپ،
ئولتۇرىمەن ئۇززۇك - ئۇززۇك ئىسقىرتىپ،
كۈندۈزلىرى غورا بېرىپ گۆدەككە،
ئاۋارىمەن ھەددىسىنى قىچقىرتىپ.

بالا ئىدۇق تۈنۈگۈنلا بىز تېخى،
ئوينايدىغان داللاردا گۈل تېرىپ،
چۆچەك سۆزلەپ، چىمەنلەردە قىيغىتىپ،
يۈرمەيمىدۇق گۈزەللىكتىن رەڭ ئېلىپ.

قېنى ئەمدى تاڭلا يۇمران كۈلۈشلەر،
قېنى، قېنى كۆلچەكتىكى تولۇنئاي.
سوغۇق كۈيلەر كەتتى قاچان ئالمىشىپ،
ئارامىمنى بۇزدۇڭ قاچان تۇرسۇنئاي.

ئېھ، مۇھەببەت ئەللەيلىشىڭ بەك ئوماق،
سېھىرلىك نېمە؟ شۇڭا ھەيران قالىمەن.
باللىقىم ئۈزۈۋسىمۇ سەن بىلەن،
يەنە سۆيگۈ پۇراپ يۈرگەن بالىمەن.

تاغدىكى كۆل لىرىكىسى

ئەجەب گۈزەل سۇبھى پەيتىدە،
شەپەق بىلەن قۇچاقلاشقان كۆل.
يارقىن جىلۋە كۆلنىڭ ئەكسىدە
ئېنىز گۈھېيستا مەھلىيا كۆڭۈل.

مەيىن شامال ئۇردىدۇ بىرە
ساھىللارنىڭ باغرىدىن ئۆپۈپ،
بىر جۈپ ئاق قۇ كۆرۈنەر خىرە،
دولقۇنلارنىڭ ئەۋجىنى قۇچۇپ.

كۆمۈش مونچاق ئاسقان يېشىل چىم
گۈزەللىككە بولدۇ ھەمدەم.
قومۇشلۇقتا قىمىرلىغان كىم؟
شۇدىرلىدى جۈپ نازۇك قەدەم.

بىر جۈپ ئاق قۇ، بىر جۈپ كۆلدەڭگە،
سۈزۈك ئاسمان - سۈزۈك ھەممە يەر.
ئېھ نەقەدەر يارقىن مەنزىرە —
يۈيۈنماقتا ئۈپۈقتا قەمەر.

www.uyghurkitap.com

كەچۈر مېنى ساددا دوستلىرىم

كەچۈر مېنى ساددا دوستلىرىم،
بىز ئايرىلدۇق ئىككى قۇتۇپقا.
سۈبھىيلەردە سالىمەن نىگاھ،
شوخلۇقىمىز سىڭگەن ئۇپۇققا.

كەچۈر مېنى ساددا دوستلىرىم،
ئۇنتۇش قىيىن تونۇش كۆزلەرنى.
ئانا سەھرا خىلۋەتلىرىدە
بىز قالدۇرغان ئاتەش سۆزلەرنى.

خاتىرىلەر ئۆچمەيدۇ زىنھار،
ئېھ نەقەدەر گۈزەل بالىلىق.
مۇردىلەرنى شوتا قىلىشىپ
غورا قاقىقان ئۆرۈك، ئالمىلىق.

ئوت - چۆپلەردە مۆكۈنۈپ يېتىپ،
بىزلەر ئۈزۈپ يېگەن سويمىلار.
«جەڭگاھ» ياساپ «ھۇررا» توۋلىشىپ،
نەچچە «ئۆلگەن» خىلۋەت ھويلىلار.

ئەستىن چىقماس سېغىز تالىشىپ،
سوقۇشۇشتىن قالغان تاتۇقلار.
چۆچەك سۆزلەپ بۇلاق بويىدا،
يۇلتۇزلارغا سىڭگەن قارىچۇقلار.

بىراق - بىراق ئايرىلدۇق بۈگۈن،
گۈگۈم ئىچرە قىيا بېقىشىپ،
ئىقبال تامان سېلىشتۇق قەدەم
ئۇچۇم قۇشتەك قانات قېقىشىپ.

خەير مېنىڭ ساددا دوستلىرىم،
ئەسلىسەملا ئېچىشار يۈرەك.
ئىزدىسەڭلار مېنى مۇبادا
مىسرالىرىم بېرىدۇ دېرەك.

ئايدىڭ كۈيى

چۆكۈپ كەتتى ئۇپۇق كۈيىگە
ئەڭ ئاداققى شەپەق شولىسى،
مارجان ئاستى زېمىن كۆكسىگە
يۇلتۇزلارنىڭ تەگىدىن تولىسى.
مەدەت بېرەر ئايدىڭ كېچىگە
تال - باراڭلىق دېھقان ھويلىسى.

ئايدالانىڭ گىرۋەكلىرىدە،
قىزىل - يېشىل گۈللەر نازلىقى،
ئاق نۇرلارنىڭ لەيلەشلىرىدە
گۈزەللىشەر دەريا سازلىقى،
سەبىي دىلنىڭ قەدەملىرىدە
سۆيگۈ ئىچەر سەھرا يازلىقى.

تونۇش دەريا قىرغاقلىرىنى
كۆلەڭگىلەر قاپلىغان پەۋەس.
يۇمشاق، يۇمران قىياقلىرىنى
يەلپۈپ تۇرار زىل، تاتلىق نەپەس.
قىز - يىگىتنىڭ زىناقلىرىنى
نەمدەپ كەتكەن ئاتەشلىك ھەۋەس.

نۇر سۈمۈرۈپ ياتار ئانا يەر،
كۈمۈش رومكا چايقىلار بىزدەم،
تۈن كۆكسىدە يېگانە قەمەر،
بۇلاقلاردىن سورايدۇ زەمزەم.
تولغىنىدۇ بىر گۈزەل جانان
مەي سورايدۇ دەريادىن ئۇ ھەم.

شەرقىي ئۇپۇق رۇجەكلىرىدىن
ئۈنلەپ كېلەر سۈبھى ساباسى
ئېزگۈ ھېسلار دولقۇنلىرىدا
قانات يايار سۆيگۈ ناۋاسى.
جۇشقۇن شائىر يۈرەكلىرىدىن
تۆكۈلمەكتە شادلىق ساداسى.

دەريا بويى

دەريا بويى گۈزەللىككە باي،
كۈمۈش مونچاق ئاسقان ھەرگىياھ،
بەك چىرايلىق گۈگۈمدىكى ساي،
نۇر ئېمىتەر تاڭدىكى زىيا.

نەمخۇش شامال دىلنى سەگىتەر،
نەمخۇش ساھىل ئەتىرە پۇرايدۇ.
كۆكتە تۇرنا قانات تەۋرىتەر،
ئۇ زېمىندىن باھار سورايدۇ.

يېشىل تەڭگە ئاسقان كۆچەتلەر
دولقۇنلارغا تۇرار چىلىشىپ.
يېشىل پەردە يايغان ئېدىرلار،
يېنىك ئەسنەر سۇغا چىلىشىپ.

كۈن نۇرىدىن تاۋلانغان قۇملار،
مەرۋايىتتەك يالتىرار چىم - چىم.
زەر چاچقۇدا يۇيۇنغان چىملار،
يەلپۈنىدۇ ئۈنسىز بىتتىنىم.

سەھرا تامان چېلەك كۆتۈرۈپ
سۇ ئالغىلى كېلىدۇ بىر قىز.

تەگسىز ئويغا قويىدى چۆكتۈرۈپ،
ئاخشام قالغان قۇملاردىكى ئىز.
يىگىت بارار تاماكا چېكىپ ...

مەجنۇن تالغا يۆلىنىپ غەمكىن
كۆل لېۋىدە ئولتۇرار بىر قىز.
گۈگۈم ئىچرە پىچىرلاپ تەمكىن،
يىگىت ئۈزار يىراقتا «غەمسىز»

قىز ئاشۇ تاپ قىلىدۇ خىيال:
«بىز ئايرىلدۇق - ئۇ خۇشال بەلكى،
«ئۆز - ئۆزۈمگە قىلدىمۇ ئۇۋال
ھىجران بىلەن ئۆتەرمەن ئەمدى»

قىز تەسەللىكتە بويىنىنى تولغاپ
يىگىت ياقتا قايرىلدى قىيا.
يىگىت بارار تاماكا چېكىپ،
توچكا - توچكا تارقىلار زىيا.

كېرىمجان سۇلايمان

ئاخشامقى لىرىكا

ئايرىلغانغا ئاي بولدى دەيسەن،
ئاھ، مېنىڭچە ئۆتتى تالاي يىل.
سۆيۈشۈمدىن نېچۈن غەم يەيسەن،
يېنىپ تۇرسا سېغىنىپ بۇ دىل؟

ئولتۇرۇشەر ماڭا يانمۇيان،
پاكار ئۆسكەن رىدە تۇۋىدە.
تۆكۈشەرسۇن يېشىنى ئاسمان،
ھەسەت قىلىپ بوران كۆيىمدە.
بېشىمىزغا ياپايلى جېنىم،
چاپىنىمنى يامغۇرلۇق بىلىپ.
تەنلىرىڭدىن ئوت ئالسا تېنىم
ئەتىر ھىدىڭ قويسۇن مەست قىلىپ.
بويىنىمىزدا تۇرسۇن چىرمىشىپ،
ئىشق ئوتىدا ئاتەش بىلەكلەر.
قۇلاقلارغا دەم پىچىرلىشىپ

بىلدۈرەيلى سۆيگۈ - تىلەكلەر.
بەرسۇن تەشنا لەۋلەرگە شوراش،
تونجى سۆيۈش، تونجى سۆيدۈرۈش.
بۇ گوياكى مەڭگۈلۈك ئوخشاش،
تەكرارلانسۇن بولۇپ شېرىن چۈش ...

ياتىقىمدا ئۇخلارسەن بەلكىم،
ئوت ئىچىدە تولغىنارسەن يا؟
دىدارىڭغا قانمىغان قەلبىم،
ئۇھ ئارىلاش ئۆرلىتەر لاۋا.
ئەتىرگۈلدەك ئەتىر بويۇڭدىن،
چاپىنىمغا كۆچۈپتۇ ئەتىرە.
تاپتىم سېنى يەنە ئۇنىڭدىن،
ھىدلاپ يۈرۈپ ئەي شۇھ قەدىر.
ئابىتيامقى ئەشۇ شېرىن دەم
خىيالىمدا ئاچتى كەك قۇچاق.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

كىرپىكىمگە قوندۇرۇپ شەبنەم،
پاك روھىڭنى سۆيدۈم مەن ئۇزاق.

ئاھ، بالكۇندا تۇرغان شوخ قىزلار

ئىلاھ ئۇتتەك سۆيۈش پەيلىمنى
يۈرىكىمدە ياندۇرغان ئاخشام.
ياندىش بىنا تارتتى مەيلىمنى،
دېرىزەمدىن ئۇچۇپ مۆڭ ـ ناخشام.

ئاھ، بالكۇندا تۇرغان شوخ قىزلار،
كۆيلىرىمگە قىلماڭلار ھەۋەس.
ئىپار بويلۇق گۈزەل قىرمىزلار،
مەن تەرەپكە بېقىڭلار بىر پەس.

ئىزدىمەيمەن سىلەردىن زىنھار،
بەخت، شادلىق ياكى مۇھەببەت.
كۆزۈڭلاردىن ئاتەش مىسرالار
ئۇچقۇننى تىلەيمەن پەقەت.

شائىر كۆڭلى ئاھ، شۇنداق ئىسكەن،
بەزى چاغدا غەيرىي قەلەندەر.
ھەپىلىشىپ كەلدىم ئوت بىلەن،
ياشىغاندەك گويا سەمەندەر.

ئاھ، بالكۇندا تۇرغان شوخ قىزلار
مەن تەرەپكە بېقىڭلار بىر پەس.
شېئىر سىلەر ـ گۈزەل قىرمىزلار،
ئۇقۇسام گەر مەڭگۈ تۈگىمەس.

تۇردى ئەخمەت

شېئىرلار

گۈل كۆزىتىپ كەلدىم يىراقتىن

توزۇپ، توزۇپ چۈشىدۇ ئاق قار
بوران بارمۇ سۇرلۇك ئەرشتە؟
شۇ ئاق قارنى سۆيۈپ، قۇچاقلاپ،
زېمىن بوپتۇ ئاپئاق پەرىشتە.

مەنمۇ كەلدىم ئەشۇ زېمىندا
شۇ تۈگىمەس ناخشامنى توۋلاپ،
ئىزلىرىمدا ئۈنلىگەن تورغاي
دەردلىرىمنى ئېپ كەتتى ئۇۋلاپ.

قار ئۈستىدە ئۈگدىگەن لەيلى
ھېسلىرىمنى ئەيلىدى قامال،
قامچا سىلىپ كەتتى يۈرەككە
قار توزۇتۇپ ئۆتكەن سوغ شامال،

گۈل كۆزىتىپ كەلدىم يىراقتىن
ئاڭلانمىدى باھاردىن سادا.
قارچۇقۇمدا مۈگدەيدۇ پەقەت
ئاق كېپەنگە ئورالغان دالا!

چۈمبىلىڭنى قايرىۋەت جېنىم

ئاققۇمۇسەن كۆكتە پەر قاققان،
ئاق كۆڭلىڭ گويا ئاق بۇلۇت.
ئاپئاق تېنىڭ زۇمرەت قاشتېشى،
لەۋلىرىڭدىن ئۇيۇلار ياقۇت.

چۈمبەل ئىچرە تۇرساڭ چوغۇنۇپ،
ھۆر ـ پەرىمۇ خىجىل سېنىڭدىن.
ئىپار ھىدى ئۇرۇلار گۈپ ـ گۈپ
ئەشۇ مەسۇم سۈزۈك تېنىڭدىن.

قىزىل گۈلدەك بويۇڭغا بېقىپ،
مەن بولىمەن ئىشقىڭدا خاراب.
نىگاھلىرىم يۇلقۇنار چېپىپ،
ئوت مېھرىڭنى قىلغانچە تاۋاپ.

ئاھ يۈزۈڭنى بىر كۆرسەم نىگار
تومۇرلارغا سىغماستى قېنىم.
ئۆرتەنمىسۇن يۈرىكىم زىنھار،
چۈمبىلىڭنى قايرىۋەت جېنىم!...

سەھرا مېنىڭ ئالتۇن بۆشۈگۈم

قەلبىمدە يۇلقۇنار ئاجايىپ ھېسلار
سەھرايىم جىلۋىلىك ھۆسنۈڭگە باقسام.
تومۇردا جۇش ئۇرۇپ ئاقار مۇھەببەت
ئاتەشلىك لېۋىڭگە لېۋىمنى ياقسام.

سېنىڭدە تۇغۇلدۇم، سېنىڭدە ئۆستۈم،
شۇ ئىللىق قوينۇڭدا ئۆتتى بالىلىق.
توپىغا مىلىنىپ ئوينىغان چاغلار
كەڭ دۇنيا ئاھ ماڭا قىلغانتى رىلىق.

ئۆتەتتى قوينۇڭدا ھايات بەك قايناق،
مۆكۈشمەك ئوينىشىپ، كېپىنەك قوغلاپ.
گوياكى تايچاقتەك چېپىشىپ، كۈلۈپ،
باغلاردىن باغلارغا سەكرىشىپ ئويناپ.

قوغلىشىپ ئۆتكەندە يىللار كارۋىنى،
ئۇچۇپلا كېتىپتۇ گۈدەك تۇيغۇلار.
پىلتىڭلاپ يۈرگەندە چاقنىغان كۆزلەر
ئۇچراشسا ئاجايىپ سىرلىق تۇيۇلار.

ئاتەشلىك مېھرىڭدە باھاردەك كۆكلەپ
يېتىلدىم ئورمانىنىڭ شاھى-شىر سۈپەت.
ئاھ ساڭا مېھرىم بار، ھاياتقا مېھرىم،
دىلىمدا ئوخچۇيدۇ قايناق مۇھەببەت.

ئەمدىلا كۆز ئېچىپ، — ئەقلىمنى تېپىپ،
ئارزۇلاپ سۆيگەندە سەھرايىم سېنى،
بۈيۈك ۋە ئۇلۇغۋار خىسلەتلىرىڭدە
قاناتلار چىقىرىپ ئۇچۇرتتۇڭ مېنى.

ئېسىمدىن كەتمەيدۇ سەندىكى شادلىق،
يۈرەكنى قوينىڭدا كۈلدۈرگەن باغلار،
ھەر ئاخشام تارلارغا قوندۇرۇپ بۇلبۇل
تۈنلەرنى ئويغاتقان كۆڭۈللۈك چاغلار.

دىلىمدا بىر گۆھەر گۈللەر ئۈندۈرۈپ،
شادلىقتا قۇملارغا ساقىغان يېشىلىك.
بەرگىمدە كۈلدۈرۈپ كۈمۈش قەترىنى،
دىللارنى يايراتقان ھەر گىياھ، تېشىلىك.

ئاھ بۈگۈن ئەرشتە تۇرساممۇ بىراق،
كۆيلىرىم كۆيۈڭگە بولىدۇ ھەمراھ.
چۈنكى سەن ئاجايىپ مۆجىزىلەرنى
پاھ، سېخى قوينۇڭدا قىلغان ئىختىرا.

سېنىڭدە كۈچ تاپتىم، سېنىڭدە ئەقىل،
ئاتەشلىك ھېسلىرىم جىسمىمىڭگە تۇتاش،
ئېھ سەھرا سەن مېنىڭ ئالتۇن بۆشۈكۈم
سەن گويا قەلبىمدە پارلىغان قۇياش:

سەھرا قىزى

تەڭدىشىڭ يوقتۇر جاھاندا گۈلچىراي، سەھرا قىزى،
قاپقارا قاشىڭ ھىلال، ھۆسنۈڭمۇ ئاي، سەھرا قىزى.
سانچىلار ئوتلۇق يۈرەككە كىرپىكىڭ نەيزە بولۇپ،
گۈل سۈپەت زىلۋا بويۇڭدىن ئايلىناي، سەھرا قىزى.
باغ بىنا قىپسەن چىرايلىق ئاقۇزۇپ ساپ ئۈنچە تەر،
پاك دىلىڭ - قەلبىڭ ئەجەب ھېكمەتكە باي، سەھرا قىزى.
باغقا كىرسەم مەن خۇشال نېمەتلىرىڭنى كۆرگىلى
كەل يىگىت، دەپ ئالما تۇتتۇڭ خۇشچىراي، سەھرا قىزى.
بىر قىيا باقتىڭ ئەجەب خۇشخۇي، يۈرەككە ئوت سېلىپ،
چىن ئەقىدەم بىرلە ساڭا يار بولاي، سەھرا قىزى،
يەڭ تۈرۈپ جەڭلەر ئارا دۇلدۇل سۈپەت چاپقىن يەنە،
مۆھتىرەم نامىڭ ئۈچۈن داستان يازاي، سەھرا قىزى!

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆمەر رەجەپ

كۆل سۈيىدەك تېنىق ئىدى بۇ كۆڭلۇم

باغ ئىچىدە كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ،
خىيالىمدا يارنى باغاش ئېتىمەن.
ئەگەر يارىم رازى بولسا مەن ئۇنى،
ئۆپۈقچە بىللە ئېلىپ كېتىمەن.

كۆلنىڭ سۈيى ئىنىپ يارنىڭ كۆزىدەك،
چۆرىسىدە كىرپىكىدەك مەجنۇنتال.
ئولتۇرىمەن كۆل بويىدا بېگانە
بولۇپ يارنىڭ مەڭزىدىكى قاراخال.

چولتۇككىدە كۆلگە چۈشتى بىر ئالما،
چۆچۈپ كەتتىم، تۇرۇپ كەتتىم ئەندىكىپ،
ۋىلىق-ۋىلىق كۈلەر جانان ئۇ قېنى؟
قالدى نېچۈن ۋىسالغا ئۇ كېچىكىپ؟

ئاستا-ئاستا چەمبەر بولۇپ يېيىلىپ،
يوقاپ كەتتى كۆلدە دولقۇن تىۋىشسىز.
ئارامىغا چۈشمەس تېخى يۈرىكىم،
دېدىم: «تېخى، مانا ھازىر كېلىپسىز»

كۆل سۈيىدەك تىنىق ئىدى بۇ كۆڭلۈم،
قىلدىڭىزغۇ يۈرىكىمنى مالىمان»
«ئاغرىنماڭا بىللە ئۆتەي سىز بىلەن،
پەقەت مۇشۇ بولۇپ قالسۇن ئىمتىھان...

غاپپار جاپپار

يۇرتۇم

تاغلىرىڭ ئاسمانغا كۆۋرۈك،
ئاستى كۆپ مەدەنگە باي.
يايلىقىڭ چەكسىز چىمەنزار،
قوي، كالا ئوتلايدۇ تاي.

ئاقىدۇ باغرىڭدا تارىم
سۈپسۈزۈك ئويناق سۈيى،
ۋادىلار ئاشلىققا تولغان
ياڭرىدى شاتلىق كۈيى.

شان-شەرەپ بابىدا يەكتا
شۇڭا سەن ئالەم ئارا.
ياندۇراي ئەجرىڭنى يۇرتۇم
قەرزدار مەنمۇ ساڭا.

ئابلىممەت تۇردى

ياشا شۇنداق، يەتمىگەي خەۋپ

مەن تۇرىمەن دەريا لېۋىدە،
تۇغدى ئۆپۆق قۇياشنى سەھەر.
بىر جۈپ ئاق قۇ شەپەققە چۆمۈپ،
ئۇچۇپ كېلەر تەمكىن قېقىپ پەر.

ئاھ، دەرياغا قارىدىم بېقىپ،
دولقۇنلاردا سىردىشىم بار دەپ.
بىر جۈپ ئاق قۇ كۆزۈمدە ئەنە،
لېكىن تەنھا تۇرىمەن ئەجەب.

بىر جۈپ ئاق قۇ كۆزۈمدە ئەنە،
لېكىن تەنھا تۇرىمەن ئۆزەم.

ئاق قۇلارغا سۆيۈنۈپ دېدىم:
ياشا بەخت قويىندا ھەردەم.

ئابابەكرى توختى

ئاقار يۇلتۇزلار

ئاشىقلىق كويى

مەن تەنھا ئولتۇرۇپ ئۇزاقتىن-ئۇزاق،
پايانسىز ھېسلارغا بولىمەن غەرق.
يالقۇنلۇق بىر كويگە سالغانچە قۇلاق،
دېرىزەم تۈۋىگە قالىمەن بېرىپ
ئاھ، شۇندا ئارزۇلار ئۇرىدۇ بەرق.

قارايمەن كۆك ئاسمان، يۈكسەكتە ئورمان،
قويندا بەھۇزۇر ئۇخلار تولۇن ئاي.
ئىزدەيمەن، ئىزدەيمەن ئۇ شۇنچە پىنھان،
يالقۇنلۇق كويىنى ئاڭلايمەن تىنماي
ئۇ شۇنداق ھەسرەتلىك لىرىكىغا باي.

غۇرۇرۇم كۆكتە بالقىغان قۇياش،
بىر يۈكسەك سۆيگۈنى قىلار مۇجەسسەم.
بىلمەيمەن،بىلمەيمەن نېچۈن تۆكتۈم ياش
ئاق يامغۇر زېمىننى قىلغىنىدەك نەم،
قەلبىمنى تىلغايدۇ ئاچچىققىنە غەم.

شۇ كويگە بوپتىمەن ئەبەدىي ئاشىق،
يوق پەقەت ئاڭلىماي ئۆتكەن بىر تۈنۈم.
گىتارچى، گىتارچى كەل بۇ ياققا چىق،
كۆيۈكگە كۆي قوشسۇن جاراڭلاپ ئۈنۈم،
ئۆزەڭنى، مېنىمۇ قىينىما جېنىم.

ھەر ئىككىمىز قويدۇق چاندۇرۇپ

بىر كوچىدا قالدۇق ئۇچرىشىپ،
نىگاھلاردىن سىقىرىدى جان.
تۇرۇپ قالدۇق تەڭلا ماڭالماي،
چىركاۋدىكى جانسىز بۇتسىمان.

يۈرەر ئىدۇق يۈرەكتە پىنھان،
پاك سۆيگۈدىن گۈلخان ياندۇرۇپ.
شۇنچە خەقنىڭ ئالدىدا بۈگۈن
ھەر ئىككىمىز قويدۇق چاندۇرۇپ.

بولار ئىدىم مەنمۇ چوڭ

دەردى تولا بالىمەن، دېسەم،
تېخى كىچىك بالىسەن، دېدىڭ.
دەردى تولا ئوغۇل بالىغا
سەن ئۆزەڭنى مەبۇت سايلىدىڭ.

تۇغۇلغانغا قويدۇڭ تويدۇرۇپ،
ساھىلىڭدىن سۆيگۈ ئىزدىسەم.
ئىمانچىلا كەتتىڭ ئالدىراپ،
چوڭ بولاتتىم مەنمۇ ئۆلمىسەم.

مەن سېنى ئۇزاتتىم، كۆزلىرىمدە ياش

مەن سېنى ئۇزاتتىم، كۆزلىرىمدە ياش،
توزانلار كەينىدىن يۈگۈردۈم ئۇزاق.
سەن كەتتىڭ چېھرىڭدە پارلىتىپ قۇياش،
خوش قال، دەپ قول سىلكىپ كۈلۈپ
بىر ئوماق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئاھ، كۆلكەك نېمانچە سىرلىق ۋە جەزبىدار،
كۆكسۈمدە تەۋرەتتى دولقۇنلۇق قىيان.
شۇ كۆلكەك ئۆچمىسۇن،ئۆچمىسۇن دىلدار،
ياشىغىن ھاياتتا كۆلۈپ سەن ھامان!

قارلىق

ئەقىدەمدە ئاي تەگرىنىڭ بالقىشى
تۆيغۇلىرىم بىخ ياردۇ شىپىرلاپ.
قارلىقىڭدىن ئېرىپ كەتتى ۋۇجۇدۇم،
ئون سەككىزگە تولغان يۈرەك تېپىرلاپ.

ئاھ، تەبىئەت نىمانچىلا چىرايلىق،
قاش تېشىدەك جۇلالايدۇ ئاقلىقى.
يۈرىكىمگە قارلىقىڭدىن ئېسىل كۆي،
سىڭىپ كەتتى خۇددى قاردەك پاكلىقى.

شېئىر ئىزدەپ

شېئىر ئىزدەپ چىقتىم تالاغا،
ھۇشقىتاتتى ئاچچىق شىۋىرغان.
ئاق ماھۇقا يۆگىنىپ ھالسىز،
مۆگدەيتتى قەدىمكى ئورمان.

شېئىر ئىزدەپ باقتىم ساماغا،
يۇلتۇزلاردىن تۆكۈلەتتى سوغ.
ئاي يۈزىنى ئوراپ بۇلۇتقا،
داغلىرىنى يوشۇرغان تولۇق.

شېئىر ئىزدەپ كىردىم دېڭىزغا،
ئۇچراتقىنىم ساپلا خادا تاش.
ۋۇجۇدۇمنى باستى قورقۇنچ،
كۆرۈنمىگەچ ئىلاھى قۇياش.

شېئىر ئىزدەپ يۈردۈم ئاشۇنداق،
نى - نى يالغان كۆيلەرنى قاتتىم.
راست شېئىرنى پەقەت ۋە پەقەت
سېنىڭ ئاھۇ كۆزۈڭدىن تاپتىم.

ئېسىت دەيمەن ساڭا تېۋىنىپ...

مەن تاشلىغان ئوتتا ئۆرتەندىڭ،
مەن باشلىغان كۆيلەرنى تىۋلاپ.
روھلىرىمدا نۇرغا پۈركەندىڭ
تۇرسىمۇ ياۋ بۆرىسى ھۇۋلاپ.

ئەكس سادا بەردىڭ، كۈلدۈردۈڭ،
پاكلىقىڭنى ئالەمگە چىللاپ.
ئادەملىكنى شۇنداق بىلدۈردۈڭ،
مېنىڭ ئادەمدىن مېنىلا خىللاپ.

رەزىللىكنى ھاڭغا كۆمتۈردۈڭ،
بەختىم ئۈچۈن ئاققۇزدۇڭ كۆز - ياش.
سەن ئۆزۈڭنى داغدا ئۆلتۈردۈڭ،
ئاھ مېنى دەپ بېگانە سىرداش.

مەن بىر ئاددىي سەھرا بالىسى

مەن بىر ئاددىي سەھرا بالىسى،
توپىلارغا مىلىنىپ ئۆسكەن.
مەن شەھەرلىك دېمەيمەن ھەرگىز،
تاشلا مېنى ۋە ياكى سەسكەن.

مەن بىر ئاددىي سەھرا بالىسى،
سەھرا ئانام، سەھرادا بەختىم.
قەلبىمدىكى ھارارىتىمنى
شۇ سەھراغا قىلىمەن تەقدىم.

ئەكبەر غۇلام ..

ئىككى ھېكايە

يامغۇردا قالغان سۆيگۈ

بىپايان كەڭ دالىدا بىر جۈپ ئاشىق-مەشۇق كېتىپ باراتتى. يىگىت شېئىرىيەت سەھنىسىدە تېخى يېڭىدىن-باش كۆتۈرۈپ، ئۆتكۈر ۋە يالقۇنلۇق مىسرالىرى بىلەن جامائەتكە تونۇلۇۋاتقان ياش شائىر پەرمان، قىز كىنو ئىنستىتۇتىنى يېڭىلا پۈتتۈرۈپ، ئېكراندا بىرمۇنچە ئوبرازلارنى مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىپ داڭ چىقىرىشقا باشلىغان ئاسىيە ئىدى.

يېقىن ياندىشىپ كېتىۋاتقان بۇ ئىككى ياشنىڭ قارىسى، لەرزان شامالدا شىرىقلاپ ئاۋاز چىقىرىۋاتقان ئوت-چۆپلەرنىڭ ئاۋازى، چېكەتكە، قۇرت-قوڭغۇزلارنىڭ ھەر خىل چىرىلداشلىرى ئىچىدە غۇۋا زېمىنغا ھايات جانلىنىشى قوشۇپ تۇراتتى يوغان بىر پارچە قارا بۇلۇت يېرىم تۇتۇق ئاسماندىكى غىل-پال چاقناپ تۇرغان كۆز تۇرنىمۇ تېزلا پۈتۈنلەي توسۇۋالدى. بۇلۇت توپلىرى بارغانسېرى قېلىنلاپ، بارغانسېرى قارىداپ، گويا ھېلىلا يەرگە چۈشۈپ كېلىدىغاندەك بىلىنەتتى. قارلىغاچلار يەر بېغىرلاپ ۋىچىرلاپ، چاقماق تېزلىكىدە ئۇيان-بۇيان ئۇچۇپ يۈرەتتى، ھاۋانىڭ نەملىكى بارغانسېرى ئېشىپ، قارا، بورانلىق يامغۇر كېلىۋاتقانلىقىدىن شەپە بېرىۋاتاتتى. ئاشىق-مەشۇقلار گويا ھېچنېمىنى تۇيمىغاندەك چىغىر يول بويلاپ جىمجىتقىنە پەرۋاسىز كېتىۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ ياندىش

www.uyghurkitap.com

سىماسى غۇۋا ئۇيۇق سىزىقىدا ئىنتايىن سىرلىق ھەم مەزمۇت كۆرۈنەتتى. بۇنداق يورۇشنى ئۇلار ئۆز كۆكلىدە سەنئەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ رومانتىك ئۇچرىشىشى، شېرىن مۇھەببەتلىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پۇرسىتى ھېسابلىشىدىغانلىقىنى ياكى 80 - يىللاردىكى ياشلارنىڭ مۇھەببەت يولىدا ياراتقان بىر يېڭىلىقى دەپ قارايدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

تۇساتتىن بوران چىقىپ، گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەپ، قاراسلاپ چاقماق چېقىپ چېلەكتىن قۇيغاندەك شارقىراپ يامغۇر يېغىشقا باشلىدى. ئۇلار يامغۇرلۇق كىيىمى كىيمىگەنىدى، قوللىرىدا پەقەت بىر دانە قارا كۆنلۈك بار ئىدى. شىددەتلىك بوران - يامغۇر ئۇلارنى بىر - بىرىگە تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى. يەنە بىر چاقماق چېقىلىپ، ئەتراپنى يورۇتۇۋىدى، ئاسىيەنىڭ يۈزى سەل - پەل تاتارغاندەك كۆرۈندى، لېكىن ئۇنىڭ تەبىئەتكە تەشنا يوغان - يوغان بۇلاق كۆزلىرى كىشىنى ھاياجانلاندۇراتتى. يامغۇر ئۇنىڭ ئۇستىبېشىنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىۋەتتى، كۆڭلىكى ئەتلىرىگە چاپلىشىپ، سۇمباتلىكى ئەۋرىشىم نازۇكلۇقىنى نامايان قىلدى، ھۆل چاچلىرى يۈزىگە، مۈرىلىرىگە چاپلىشىپ كەتتى. پەرماننىڭمۇ ئۇستىبېشى چىلىق - چىلىق ھۆل بولدى، لېكىن ئۇ سەنئەتكارلىق نەزەرى بىلەن ئاسىيەنىڭ ئۇستىبېشىغا قاراپ، گويا بىر خىل سېھرنى ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى.

يەنە بىر گۈلدۈرماما خۇددى ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۇستىگە كېلىپ يېرىلغاندەك قىلىۋىدى، ئاسىيە چۆچۈپ «ۋىيەي، قورقۇۋاتىمەن!» دەپ پەس ئاۋازدا ۋارقىرىۋەتتى - دە، ئۆزىنى ئىختىيارسىز پەرماننىڭ قۇچىقىغا تاشلىدى، پەرماننىڭ يۈرىكى جىغىلدىغاندەك بولدى- يۇ، قولىدىكى تاۋ شىب بىسەپ تۇرغان كۆنلۈكنى تاشلاپلا يۈزىدىكى يامغۇر تامچىلىرىنىمۇ سۈرتۈشكە ئۈلگۈرمەي، ئاسىيەنى قاتتىق قۇچاقلىدى، ھازىر پەرمان چاقماقنىڭ تېخىمۇ شىددەتلىك چېقىلىشىنى، گۈلدۈرمامىنىڭ تېخىمۇ شىددەتلىك گۈلدۈرلىشىنى، بوراننىڭ تېخىمۇ شىددەتلىك چىقىشىنى، يامغۇرنىڭ تېخىمۇ شىددەتلىك يېغىشىنى ئۈمىد قىلاتتى...

يامغۇر جاھىللىق بىلەن ھەدەپ شارقىراپ چۈشەتتى، ئۇلار بىر - بىرىگە چىڭ چاپلاشقىنىچە يەنىلا بىرەر پاناھلىنىدىغان يەر ئىزدەشنىمۇ ئېسىگە كەلتۈرمەيتتى. بۇ قارا يامغۇر، بۇنداق بىئاراملىق گويا تەبىئەتنىڭ ئۇلارغا قىلغان سوۋغىسىدەك تۇيۇلماقتا ئىدى. بەلكىم ئۇلار بۇنداق قوپال ھەم جىددىي قىزغىنلىقنى ياخشى كۆرگەنىدۇ، بەلكىم ئۇلار بۇنداق تەبىئەت ھادىسىلىرىنى تاشقى كۆرۈنۈشى ئۆزگەرگەن سۆيگۈ دەپ ھېسابلىغاندۇ...

يامغۇر ئاستا - ئاستا پەسلىدى، كەڭ دالا ياپيېشىللىققا ئايلاندى. ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۇستىدە پارقىراپ تۇرغان يامغۇر تامچىلىرى گويا بۇ چۆپلۈكنىڭ كۆكسىگە قادالغان مارجانلارغا ئوخشايتتى. يامغۇر تامچىلىرى پەرماننىڭ يۈزلىرىدە، ئاسىيەنىڭ چاچلىرىدا پارقىرايتتى. ئۇلار بۇ سۈپ - سۈزۈك يامغۇر تامچىلىرىدىن خۇددى ھاياتقا چۆمۈلۈپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان يېڭى بىر دۇنيانى كۆرۈۋاتقاندەك بولاتتى. يامغۇردىن كېيىنكى غۇر - غۇر سالقىن شامال ئۇلارنىڭ يۈز - كۆزلىرىگە ئۇرۇلاتتى، ئۇلار

تىترەشكە باشلىدى.

— ئاسىيە، — پەرمان ئاخىرى جىمجىتلىقنى بۇزدى، — سىز مېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرەمسىز؟

— ھەئە، سىزچۇ؟

— مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىم بەلكىم سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزدىن ئون ھەسسە، ھەتتا يۈز ھەسسە چوڭقۇر بولۇشى مۇمكىن!

— شۇنداقمۇ؟ ئىشەنمەيمەن!

— ھا... ھا... راست ئىشەنمەمسىز؟

پەرماننىڭ كۈلكىسى شۇئان مىڭلىغان سۆيۈشلەرگە ئايلىنىپ ئاسىيەنىڭ جىسمىسىتىدەك قىپقىزىل لەۋلىرىدە ئىز قالدۇردى، ھاياجاندىنمۇ ياكى سوغۇقتىنمۇ ئەيتاۋۇر ئۇلار تېخىمۇ تىترەشكە باشلىدى.

— پەرمان، كىيىمىڭىزنى سېلىپ سىقىۋېتىڭا، — دېدى ئاسىيە كۆيۈنگەن ھالدا.

— لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان مۇھەببەت ئوتلىرىمىز ھازىرلا قۇرۇتۇۋېتەلەيدۇ، خاتىرجەم بولۇڭ! — دەپ جاۋاب بەردى پەرمان چاقچاق ئارىلاش.

— ھە، شۇنداقمۇ؟ بىراق مەن چىدىمىدىم، توڭلاپ كەتتىم!

— ئۇنداق بولسا — كۆڭلىكىڭىزنى سېلىپ سىقىپ قۇرۇتۇۋېلىڭ، — دېدى پەرمان قىلچىمۇ ئويلانماي.

— ئەسكى! ئەسكى! كۆپكۆندۈزدە كۆڭلىكىمنى سال دەمسىز؟ — ئاسىيە ئەركىلەپ ئويالغان ھالدا پەرماننىڭ كۆكسىگە ئىككى مۇشتۇمى بىلەن يۇمشاق - يۇمشاق ئۇردى، پەرمانغا خۇددى بىر جۈپ يۇمشاق پاختا پومزىكى قىزغىن سوقۇۋاتقان يۈرىكىگە تېگىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

— ئۇنداقتا قانداق قىلىمىز؟

— كۆزىڭىزنى يۇمۇپ، كەينىڭىزگە ئۆرۈلۈپ تۇرۇڭ!

پەرمان ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە قىلدى. ئۇ چىرايلىق تىكىلگەن رەڭلىك كەڭ ئېتەكلىك كۆڭلىكىنى سالدى، ئۇنىڭ ئاشۇ قەلبلەر تارىنى تىترەتكۈدەك، قايماقتا ئوخشاش سىلىق، ئاپئاق، پارقىراق، تولغان ئېلاستىكلىق تەنلىرى كۆرۈندى. سۇس ئەترەڭ چىرايلىقىنە گۈللۈك نېپىز لىپتىكىنىڭ ئۈستىدىن غىل - پال كۆرۈنۈپ لىغىرلاپ تۇرغان كۆكسى گويا چىمىرلاپ تۇرغان ئاي نۇرىدەك كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان سېھىرىي كۈچىنى كۆرسىتىپ، ئاسىيەنىڭ كۆڭلەكنى سىققان ھەرىكىتى بىلەن تەڭ تىترەپ تۇراتتى. لىپتىكى بىلەن ئوخشاش رەختتىن تىكىلگەن ئۈچ بۇرجەكلىك ئىچ كىيىمى ئۇنىڭ دۇۋسۇنىغا چىڭ تارتىلىپ، سىزىقچىسى روشەن، ئاپئاق يۇمران تەنلىرىگە ھۆسن قوشقانىدى. پاھ، نېمىدېگەن گۈزەل ھە، پەرىشتىنىڭ ئۆزىغۇ...

پەرمان شىددەتلىك ئۆركەشلەۋاتقان ھېسسىياتىنى باسالماي، شارت قىلىپ ئالدىغا بۇرۇلۇپ، ئاچكۆزلۈك بىلەن ئاسىيەنىڭ ھەممە يەرلىرىگە قارىدى.

ئاسىيە «ۋىيەي» دەپ ۋارقىراپ، ئالدىراپ - تېنەپ ھۆل كۆڭلىكى بىلەن بەدىنىنى توسۇپ، ئىككى قولىدا ئالمىدەك قىزارغان يۈزىنى چىڭ ئېتىۋالدى.

— جېنىم ئاسىيە، خاپا بولماڭ، مېنى كەچۈرۈڭ. مەن سىزنى ئەزىز جېنىمدىنمۇ ياخشى كۆرىمەن! — دېدى پەرمان تىترەك ئاۋازدا.

قىزلار جىسمانىي جەھەتتە يىگىتلەردىن ئاجىز، ئەمما ھېسسىياتتا يىگىتلەردىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

باي بولسا كېرەك، ئاسىيە پەرماننىڭ تەلمۈرگەن كۆزلىرىدىن، تىترىگەن لەۋلىرىدىن چىققان يالقۇنلۇق سۆزلىرىدىن گويا چايغا سالغان قەنتتەك ئېرىپ، پەرماننىڭ سوزۇلغان قوللىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرمىدى.

— ئاسىيە، توي قىلايلى، مەن سىزنى خۇددى ئوردىدىكى مەلىكىلەردەك كىيىندۈرىمەن.

— ياق، نېمانچە ئالدىرايسىز؟ ئاسان تۇتاشقان ئوت ئوڭايلا ئۆچۈپ قالىدىغان چاغلار بولىدۇ. مەن تېخى تولۇق ئويلىنىپ بولالمىدىم.

— توغرا ئېيتتىڭىز، دۇنيادا تولۇق كامالەتكە يەتكەن شەيئى يوق، ئەگەر ھەممە ئىش تولۇق كامالەتكە يەتسە، كىشىلەردە ئىنتىلىش دېگەن نەرسە بولمايدۇ. تولۇق ئويلىنىپ بولالمىغانلىقىڭىز ئىنتىلىشىڭىزگە تۈرتكە بولسۇن.

— ئەجەب گەپكە ئۇستا ئىكەنسىز - ھە! شائىر دېگەن نامغا مۇناسىپ ئىكەنسىز!

پەرمان ئۇ ماڭا مايىل بولدى، كۆڭلىدىكى گەپلىرىمنى ئىزھار قىلىشنىڭ پەيتى كەلدى، دەپ خۇشال بولۇپ كەتتى.

— جېنىم ئاسىيە، بىر گېپىم بار ئىدى، قىلايمۇ - قىلمايمۇ؟

— ھەقىقىي مۇھەببەت ئىككى ئوخشاش قەلبنىڭ ئەڭ چوڭ دائىرىدىكى ماسلىشىشى ۋە ھېسسىياتتىكى ئورتاقلىشىشى دېگەنلىكتۇر. ماسلىشىش ۋە ئورتاقلىشىشنى قولغا كەلتۈرمەكچى بولغاندا، ئۆز-ئارا ئاشكارا قىلغىلى بولمايدىغان نېمە گەپ قالدى دەيسىز!

— خوپ، ئۇنداق بولسا، مەن ئېيتاي، سىزچە كەسپچانلىقى ئىنتايىن كۈچلۈك ئىككى كىشى بىر ئۆيگە كىرىپ قالسا، ياخشى ئۆتەلەرمۇ؟

— نېمىشقا ياخشى ئۆتەلمەيدۇ؟ ئىنتىلىش ئىچىدە مۇھەببەتتە، مۇھەببەت ئىچىدە ئىنتىلىشكە ئېرىشىش دېگەن شۇ ئەمەسمۇ؟

— ياق، مېنىڭچە مۇمكىن ئەمەس، ھامان بىرسى قۇربان بېرىدۇ، مەن سىزنىڭ كېلىچەكتە ئۆز كەسپىڭىزنى قۇربان قىلىپ، مېنىڭ كەسپىمگە ياردەمچى بولالايدىغان ياخشى رەپىقەم بولۇشىڭىزنى سەمىمىي ئۈمىد قىلاتتىم.

— قىزىق، كەسىپ ۋە مۇھەببەت ئوتتۇرىسىدا نېمە زىددىيەت بار؟ نېمىشقا ئىككىمىز كەسپىمىزنى تەڭ تەرەققىي قىلدۇرۇپ، تەڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانماي، مەن كەسپىمنى سىز ئۈچۈن قۇربان قىلىدىكەنمەن؟— دېدى ئاسىيە ھەيرانلىق بىلەن.

— ئاسىيە، كەسپچان ئەر - خوتۇنلارنىڭ ئاقىۋىتى كۆپ ۋاقىتلاردا ئانچە ياخشى بولماي قالىدۇ، ئەتراپىمىزدا مۇنداق مىساللار ناھايىتى كۆپ. تۇرمۇش خىيالىدىكىدىن، كىنو ئېلىشتىن مۇرەككەپ، بىرىمىزنىڭ كەسپىي جەھەتتە نەتىجە قازىنىشىمىز ئۈچۈن بىرىمىز قۇربان بېرىشىمىز، ئۆي ئىشلىرىنى زىممىمىزگە ئېلىشىمىز كېرەك.

— ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن سىز ئۆز كەسپىڭىزنى ئازراق قۇربان قىلىپ، مېنىڭ كەسپىمگە ياردەمچى بولمايسىز؟ بىزدە ئەر كەسىپ ئەھلىلىرى ناھايىتى نۇرغۇنغۇ! ئايال خەقنىڭ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشى ئاسان ئىشمۇ؟— دېدى ئاسىيە قايتا سوئال قويۇپ.

پەرمان مۈردىسىنى قىستى. ئۇنىڭ

سوئالىنى توغرا قويغانلىقىغا قوشۇلغانىدەك قىلىسمۇ يەنە سوردى:

— بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىسى بويىچە، ئەدەتتە ئاياللار ئەرلىرى ئۈچۈن قۇربان بېرىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇش بىز ئەرلەر ئۈچۈن نومۇس.

— ئەجەبا، بىز يېڭى زامان ياشلىرى بۇنداق كونا ئەنئەنىۋى كۆز قاراشنى ئۆزگەرتسەك بولمامدىكەن؟

— بۇ گەپنى قىلماق ئاسان، ئەمەلدە كۆرسەتمەك قىيىن. بىز ھازىر شىنجاڭدا ياشاۋاتىمىز، چەت ئەلدە ياشاۋاتقىنىمىز يوق. ھازىر ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ قانچىلىكى كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىۋاتىدۇ؟

— دەل مۇشۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن، بىز تېخىمۇ كۈچەپ تىرىشىپ، بۇ تارىخىي ھالەتنى ئۆزگەرتسەك بولمامدۇ؟

— بۇنداق ھالەتنى سىز بىلەن مەن ھازىرچە ئۆزگەرتەلمەيمىز! يەنىلا ئەمەلىيەتكە سۆزلىشەيلى!

— ياق، مېنىڭچە چوقۇم ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ!— ئاسىيە قەتئىي جاۋاب بەردى، ئۇ باياتىن شۇنچە ئۇچۇق چىراي، ساددا، مۇلايىم، نازاكەتلىك، ھېسسىياتچان، ھەم ھازىرقى زامان ياشلىرىغا خاس قىلچىمۇ تارتىنمايدىغان بىمالال خاراكتېرگە ئىگە كۆرۈنگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭدا يەنە 80- يىللار ياشلىرىنىڭ ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇپ ئالغا ئىنتىلىدىغان روھى بار ئىدى. شۇنداق، ئۇ كەسپىي جەھەتتە قۇدرەتلىك كىشى ئىدى. ئۇ قىسقىغىنا نەچچە يىل ئىچىدە يۇرتىمىزنىڭ جەنۇب ۋە شىمالىدا ئىز قالدۇرغان، جاپا- مۇشەققەتلەردىن قورقماي، ھەتتا ئاتتىن يىقىلىپ چۈشۈپ، سۆڭىكىگە دەز كەتكەنلىكىگە قارىماي ئېكراندا ئوخشمايدىغان ئالتە ئوبرازنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقان ئىدى. ئۇ ھەممە نەرسىدىن ۋاز كەچسىمۇ، ھەممە نەرسىنى قۇربان قىلسىمۇ، ئۆز كەسپىنى ھەرگىزمۇ قۇربان قىلمايتتى.

ئاسىيە پەرماننىڭ بۇنداق تۇيۇقسىز ھۇجۇمىدىن ھەيران بولدى، ئەپسۇسلاندى، ئۇ ئۈمىدسىزلىنىپ كەينىگە بۇرۇلغاندى، پەرمان ئۇنى تۇتۇۋالدى، پەرمان ئوتتۇرىدا پەيدا بولۇۋاتقان بۇ سوغۇقچىلىقتىن سەل خىجىل بولدى بولغاي، مۇلايىملاشتى:

— ئەمەلىيەتتە مەن سىزنى ياخشى چۈشىنىمەن، سىز ھەقىقەتەن كەسپىڭىزنى ياخشى كۆرىسىز، بەلكى ئاز - تولا نەتىجىمۇ قازاندىڭىز، مەنمۇ باشقا قىزلارغا ئوخشىمايدىغان مۇشۇنداق كەسپچانلىقىڭىز بولغاچقا، سىزنى ياخشى كۆرگەنىدىم.

— ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن مۇنداق بىمەنە، كۆلكىلىك تەلەپلەرنى قويىسىز؟

— كېلىچەكتە ناۋادا ئىككىمىز كېلىشىپ قالساق، سىز ئايلاپ - ئايلاپ سىرتلاردا قاتراپ، ئاپپارات ئالدىدا چۆگىلەپ يۈرسىڭىز، مەن ئۆيدە يالغۇز قالسام ئۇ چاغدا ئۇنداق - بۇنداق زىددىيەتلەردىن خالى بولالماسمىزمىكىن دەپ...

— تۇرمۇش دېگەندە ئەلۋەتتە زىددىيەت بولۇپ تۇرىدۇ، دەل شۇ زىددىيەتلەر تۇرمۇشىمىزنى خىلمۇخىل رەڭلەر بىلەن بېزىمەمدۇ؟!

— ئاسىيە، مۇھەببەت ئاپپارات ئالدىدا كۆرۈنۈش ئېلىشقا ئوخشاش، مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىنمىسا، قايتا ئېلىشقا بولىدىغان نەرسە ئەمەس، مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم بۇلا ئەمەس، بەلكىم...

— بەلكىم نېمە؟

— باشقىلارنىڭ تەجرىبىلىرىدىن قارىغاندا، بىزگە ئوخشاش كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ تولىسى كەسىپچان ئايال تېپىشنى ئۈمىد قىلمايدۇ، كەسىپچان ئاياللارنىڭ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشقا ۋاقتى يوق، ھەم ئۆي ئىشلىرىغا خام كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىدىيىۋىلىكى كۈچلۈك، ئۇلار ئالاھىدە خاراكتېرگە ئىگە، ئۇلارنى چۈشەنمەكمۇ، باشقۇرماقمۇ تەس. يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ ئېكراندا تولا كۆرۈنۈۋېرىشىنى، سانسىز ئاچكۆز ھەم شەھۋەتپەرەس كۆزلەرنىڭ ئۇنىڭغا قادىلىپ قارىشىنى خالىمايمەن. ئېكراندىكى كىشىلەرنىڭ تولىسى تۇرمۇشتا ئانچە ئېھتىيات قىلىپ كەتمەيدۇ، يالغان ئويۇننى بىلىپ بىلمەي راست ئويناپ قويىدىغانلىرىمۇ بار، كېلىچەكتە بىز بىر ئۆيدە بولغاندا كۆپ ئىشلاردا گېپىمىز بىر يەردىن چىقماي، ئاخىرى ئىككىمىزلا ئۆز سەنئىمىزگە دەسسەپ قالساق، نېمە دېگەن قورقۇنچلۇق - ھە!...

پەرماننىڭ يۈرەك قاتلىرىدىن چىققان بۇ سۆزلەر ئاسىيەنىڭ تۇمانلىشىۋاتقان قەلبىگە خەنجەردەك سانجىلماقتا ئىدى.

— كېيىن ئاشكارىلانغاندىن ھازىر ئاشكارىلانغىنى ياخشى بولدى. خۇداغا شۈكرى، كۆڭلىڭىزدىكىنى ئېيتقانلىقىڭىزغا رەھمەت. سىزگە ئايال بولغان كىشىنىڭ كەسپى سىزگە ھاجەتسىز ئىكەن، پەقەتلا تۇرمۇشتىكى بەزى قولايلىق ۋە ئېھتىياجلىق ئىشلارغىلا موھتاج ئىكەنسىز. مۇھەببەتنىڭ ئەڭ مۇھىم مەزمۇنى بىر - بىرىنى چىن قەلبىدىن سۆيۈش، بىر - بىرىگە ساداقەتلىك بولۇش. نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭدىن - بۇنىڭدىن قورقىسىز؟ نېمە ئۈچۈن شەرت قويۇپ سودىلىشىسىز؟

— ياق، مېنىڭ دېگىنىم...

— بولدى، سۆزلىمەيلا قويۇڭ، ئېچىنىپ ئېيتقاندا سىزدە ھەقىقىي مۇھەببەت يوقكەن، سىز گەرچە مېنى ياخشى كۆرسىڭىزمۇ، ھەقىقىي ئايالىڭىز قىلىشنى خالىمايدىكەنسىز، پەقەت تاماق ئۈستىلى، قازان بېشىدىكى مالاي ۋە تەكى-تۆشەكتىكى ئويۇنچۇق قىلماقچى ئىكەنسىز...

— ياق ئاسىيە، مېنى چۈشىنىڭ، مەن سىزنى ھەقىقىي ياخشى كۆرىمەن. مەن سىزنىڭ كىنو چولپىنى بولۇشىڭىزنى، نام چىقىرىشىڭىزنى، ھەتتا ئوسكار كىنو مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ ئاجايىپ شۆھرەتلەر قازىنىپ كېتىشىڭىزنىمۇ خالاپ كەتمەيمەن، ماڭا خوتۇن كېرەك. بىر مۇلايىم ھەقىقىي خوتۇن كېرەك. ئۇنداق كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان، تۇتسا قولغا چىقمايدىغان، تاماق قىلىپ يېگىلىمۇ، كىيىم قىلىپ كىيگىلىمۇ بولمايدىغان قۇرۇق نام - شۆھرەتنىڭ نېمە ھاجىتى!

— ئۇنداق بولسا خوپ، بۇ جەھەتلەردە، مەن سىزنى ھەقىقەتەن رازى قىلالمايدىكەنمەن. خوش، رەھمەت! — دېدى ئاسىيە چىرايلىرى تاتارغان ھالدا ئىنتايىن قەتئىيلىك بىلەن.

پەرماننىڭ چىرايىدا بىر خىل گاڭگىراش، پەرىشانلىق، ھەسرەت پەيدا بولدى. قورقۇنچ بىلەن ئاسىيەگە بىر قاراپ، يېلىنغاندەك پەس ئاۋازدا:

— ئۇنداق دېيىش كەتمەيدۇ، توختاپ تۇرۇڭە، ئوبدانراق سۆھبەتلىشەيلى، — دېدى.

گۈلدۈرماما پەس ھاۋا قاتلىمىدا يەر جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرگۈدەك

بىرنەچچە قېتىم گۈلدۈرلىگەندىن كېيىن كۈچلۈك بىر چاقماق نۇرى كۆكنى ياردى. كەينىدىنلا گويا ئاسىيەنىڭ بەختسىزلىكى ئۇچۇپ يىغلاۋاتقاندەك يەر - جاھاننى قاپلاپ قارا يامغۇر ياغدى. ئاسىيە ئاخىرقى قېتىم پەرمانغا مەنسىتمەسلىك نەزەرىنى تاشلاپ كەينىگەمۇ قارىماستىن قارا يامغۇرغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ خۇددى يامغۇر ئىلاھىدەك قارا يامغۇرنىڭ ئۆزىنى قامچىلىشىغا پىسەنت قىلماي كېتىۋەردى. ئۇ گويا ھەي گۈلدۈرماما، يەنىمۇ قاتتىقراق گۈلدۈرلىگەيسەن! ھەي، قارا يامغۇر، تېخىمۇ قاتتىراق ياققايسەن، بۇ رەزىللىكلەرنى ئېقىتىپ، يېڭى ھەم پاكىز بىر دۇنيا ياراتقايسەن، دەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

شۇ تاپتا ئاسىيە ئۆزىنىڭ غەزەپلەنگەنلىكى، كۆڭلى يېرىم بولغانلىقى، ھەسرەتلەنگەنلىكىنى ياكى تەلىيى ئوڭدىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى. پەقەت ھېلىلا ئاپپارات ئالدىدا ئىنتايىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ھەم ھەقىقىي بىر رول ئالغاندەك ھېس قىلدى، مۇۋەپپەقىيەتلىك كۆرۈنۈش ئېكراندا مەڭگۈ ساقلىنىپ قالدۇ. قايتىلاپ ئىشلەشنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمايدۇ. ئۆتمۈش پەقەت گويا بايامقى چاقماقتەك بىردەملىكلا چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ، كېلىچەك مەڭگۈلۈكتىن ئىبارەتتۇر!

پەرمان خۇددى بىر يامغۇر چۈشى كۆرگەندەك، بۇ چۈشنىڭ يېشىلىشى بىلەن تەڭ ئۆزىنىڭ تەشنا بولغان سۆيگۈسىنى يامغۇر سۇلىرى ئېقىتىپ كەتكەندەك ھېس قىلدى. ئۇ قارا يامغۇر ئىچىدە كېتىۋاتقان ئاسىيەنىڭ قارىسىغا ھاڭۋېقىپ ئۇزاققىچە قاراپ، ئۆز - ئۆزىنى مەسخىرە قىلغاندەك ئاچچىققىنە كۈلۈپ قويدى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەقەت ھېلىلا ئۆز سۆيگۈسىنى ئېقىتىپ كەتكەن بىپايان يامغۇر تامچىلىرى بىلەن ئۇلار مېڭىپ كەلگەن ھېلىقى پاتقاق چىغىر يول سوزۇلۇپ ياتاتتى.

ئېھ، يامغۇردا قالغان سۆيگۈ...

گۇمان

مېھرىگۈل ئېرىگە ھەددىدىن تاشقىرى ئامراق ئىدى، بىر مىنۇت بىر سېكۇنتمۇ ئېرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئېرى مۇختەر مېھرىگۈلنى كۆپىنچە چاغلاردا ئۇنتۇپ قېلىپ، پۈتۈن ئىشقىنى يېزىقچىلىققىلا بېغىشلىۋەتەتتى. ئۇ يېقىنقى بىرنەچچە يىل ئىچىدىلا ھەر خىل گېزىت-ژۇرناللاردا كەينى - كەينىدىن نۇرغۇن ھېكايە، پوۋېستلارنى ئېلان قىلىپ، كۈچلۈك قەلىمى بىلەن كەڭ كىتابخانلارنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىدى، ئۇنىڭ «شەپقەتسىز دۇنيا»، «ئازابلانغان يۈرەك» ناملىق ھېكايىلىرى مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە مۇكاپاتلاندى، بىرقانچە ئەسىرى خەنزۇ تىلىغا ۋە چەت ئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىندى. لېكىن ئۇ بۇنىڭغا ئەگىشىپ پات - پات ئاپتونوم رايون بويىچە، ھەتتا مەملىكەت بويىچە ئېچىلغان ئىجادىيەت يىغىنى، قەلەمكەشلەر يىغىنى، ئەسەر ئۆزگەرتىش يىغىنى، سۆھبەت يىغىنى قاتارلىق يىغىنلارغا كېتىپ قېلىپ، مېھرىگۈلنىڭ

يۇردكىنى ئاچچىق ئىچىشتۇرىدىغان بولۇۋالدى. مانا بۇ قېتىممۇ مۇختەر جەنۇبىتىكى بىر ھېكايىچىلىق ئىجادىيەت يىغىنىغا كەتكىلى يىگىرمە نەچچە كۈن بولۇپ قالدى.

بۈگۈن يەكشەنبە ئىدى. ئەگەر مۇختەر يېنىدا بولغان بولسا، مېھرىگۈل ئۇنىڭ ئىسسىقىنا باغرىدا ئەركىلەپ يېتىپ، سائەت توققۇز - ئونغىچە ئورنىدىن تۇرمىغان بولاتتى، لېكىن ئەمدىچۇ؟ سائەت تېخى ئالتە بولمايلا ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كەتتى، ئاپپاقىنە يوتقان كىرلىكىگە بىلىنەر - بىلىنمەس سىڭىپ قالغان ئېرىنىڭ يېقىملىق ھىدىنى پۇراپ كۆزلىرىنى ھەرقانچە قىلىپ يۇمۇپ باقسىمۇ ئۇنىڭ قاپقارا قايرىلىپ تۇرغان ئۇزۇن - ئۇزۇن كىرپىكلىرى قونغان قاپاقلىرى گويا قىسقىراپ قالغاندەك زادىلا يۇمۇلمىدى. ئۇ كۆزلىرىنى يوغان - يوغان ئېچىپ، قېرى خوتۇننىڭ چىگىش چاچلىرىغا ئوخشاش خىلمۇ خىل ئوي - خىياللار ئىچىدە، ئۆينىڭ ئاپپاق تورۇسىغا قاراپ ياتاتتى.

ئۇ ئاران سائەت يەتتىگىچە ياتالىدى، كۈن نۇرى ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ، قىزىل زەر دۇخاۋا پەردىنى تېشىپ ئۆتۈپ، ئۆي ئىچىنى سۇس قىزغۇچ رەڭ بىلەن بويىدى. ئۇ ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. يۈز-كۆزلىرىنى يۇيۇپ، پەرداز ئەينىكىنىڭ ئالدىغا كەلدي. پەرداز ئەينىكىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە مۇختەرنىڭ چوڭايتىلغان رەڭلىك سۈرىتى سۈپسۈزۈك ئەينەك جازىغا ئېلىپ ئېسىلغان، سول تەرىپىدە ئۆزىنىڭ سۈرىتى بار ئىدى. ئۇ مۇختەرنىڭ سۈرىتىنى قولىغا ئېلىپ كۈلۈمسىرەپ تۇرغان چىرايىغا ئۇزاققىچە تىكىلىپ قارىدى، نېپىز ئاق رۇباشكىسىدىن ئېنىق كۆرۈنۈپ لىغىرلاپ تۇرغان يۇمشاق كۆكسىگە يېقىپ سەل تۇرغاندىن كېيىن، قانداقتۇر بىر نېمىلەر ئېسىگە كەلدى بولغاي، دوققىدە قىلىپ دۈم قويۇپ قويدى.

مېھرىگۈل ساغرىسىغىچە ساڭگىلاپ قارا شاقىراتمىدەك سوزۇلغان چاچلىرىنى تاراپ بولۇپ، ئەينەكتىكى ئۆزىنىڭ گۈزەل رۇخسارىغا قاراپ مەسىلىكى كەلگەندەك، ئۇزاققىچە تۇرۇپ قالدى. ئەينەكتە خۇمار كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىدا تۆكۈلۈپ تۇرغان قاش - كىرپىكلىرى، قىزىرىپ پىشقان توقاچتەك ئىككى مەڭزىگە ئويۇپ قويغاندەك ئوماق زىنىقى، تال چىۋىقتەك زىلۋا بويلىرى بىلەن كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان بىر گۈزەل تۇراتتى.

بۇ مەنمۇ؟ نېمانچە گۈزەل - ھە! ئۇ ئەينەكتىكى گۈزەل رۇخسارىغا قاراپ، مەيۈسلەنگەندەك مەغرۇرانە كۈلۈپ قويدى. شۇنچە گۈزەل رەپىقىسى تۇرۇقلۇق، نېمە ئۈچۈن تاشلاپ كېتىدۇ ئۇ؟ مېھرىگۈل ئېرىنى ئېسىگە ئالغان، ھامان ئوماق ئىككى زىنىقى دەرھال يوقاپ، سىزىپ قويغاندەك ئىنچىكە قاشلىرى خۇددى ئىككى دانە ئۆتكۈر شەمشەرگە ئوخشاپ قالدى. ئۇ پەقەت ئىجادىيەت يىغىنىغا قاتنىشىشنىلا بىلىدۇ، ئىچكىرىدە ئېچىلغان بىر قەلەمكەشلەر يىغىنىدىن قايتىپ كېلىپ ھاردۇقى چىقاچىقمايلا مانا يەنە جەنۇبقا كېتىپ قالدى. ئون بەش كۈندە قايتىپ كېلىمەن دېگەن كىشى بۈگۈن توپتوغرا يىگىرمە بەش كۈن بولدى، يا خەۋىرى، يا بىرەر پارچە خېتى يوق، كىشىنى قانداقمۇ تاقەتسىزلەندۈرمىسۇن. ئەگەر توي قىلماي مۇھەببەتلىشىپ يۈرگەن چاغلار بولغان بولسا ئىدى، بۇ

چاقـقـا ئۇ يـېـلـىنـجـاپ كـۆيۈۋاتقان قەلبىنى ئىزھار قىلىدىغان نەچچە پارچە ھېكايىدەك قېلىن سېغىنىش خەتـلىرىنـى يېزىپ بولغان بولاتتى، ياش يازغۇچىمـىش تېخى! توي قىلغىلى ئون يىل بـولاي دېدى، يېزىقچىلىقىمغا تەسىر يېتىدۇ دەپ، يا بىرەر بالا تاپمىدى، ھەركـۈنـى تـۈن يېرىمىدىن ئاشقىچە خۇددى چۈمـۈلـىدەك قەغەز ئۈستىدىلا ئۆمـىـلەيـدۇ. گـاھـىـدا ھېسسىياتى قوزغىلىپ قالغاندا يېرىم كېچە بولۇپ قالغىنىغا قارىماي سوغۇق قوللىرىنى ئىسسىق يوتقانغا تىقىپ، ئۇخلاپ قالغان كىشىنى بىرمۇنچە ئاۋارە قىلىدۇ. كۆپىنچە چاغلاردا سەھەرگە يېقىن ھېرىپ - چارچاپ، پۇتىدىكى پايپاقىنىمۇ سېلىشقا ئېرىنچەكلىك قىلىپ، ئۆزىنى تۆشەككە ئاتىدۇ - دە، ھەش - پەش دېگۈچە خورەكنى دۈك تارتىپ بەخىرامان ئۇخلاشنىلا بىلىدۇ. ئادەتتە كىشىنى يائەركىلىتىشنى بىلمەيدۇ، ياكى تاتلىقىقىنە بىر - ئىككى ئېغىز سۆزى يوق. ئايدا - يىلدا بىرەر قېتىم كىنو ياكى ئويۇن تاماشىلارغا ئاپارمايدۇ. توي قىلماستىن بۇرۇن ناۋاتتەك تاتلىق سـۆزلـىرى ئېغىزىدىن چۈشمەيتتى، بىر كۈن كۆرمىسە ئۇيقۇسى كەلمەي، ئەتىسى سەھەردە سوكۇلداپ يۈگـۈرۈپ كېلەتتى. ھەممە يەرلىرىمنى سۆيۈپ - يالاپ، خۇددى يۇتۇۋالغۇدەك قىلاتتى. ئەمدىچۇ؟ ئۇلار نەگە كەتتى؟ مېنىڭ ئۇنى دەپ، ئۆز كەسپىمنى، ئاتا - ئانامنى تاشلاپ، كىشىنىڭ يۇرتىغا كېلىپ قىلغان ئەقىدىلىرىم قېنى؟ ... مەن بـۇنداق تۇرمۇشتىن قانچىلىك لەززەت ئالدىم؟ ئۇ ماڭـا زادى قانچىلىك مېھرى - مۇھەببەت بەردى؟ مەنمۇ بارلىقىمنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلدىم، لېكىن ئۇچچۇ...

شۇلارنى ئويلاپ، ھەسرەتلەنگەنلىكىدىن مېھرىگۈلنىڭ كېلىدىن غىزامۇ ئۆتمىدى، دەملىگەن چېيىمۇ سوۋۇپ قالدى.

سىرتتىن كىچىك بالىنىڭ «مېھرىگۈل ھەدە، مېھرىگۈل ھـەدە، سـىزنـىـڭ خېتىڭىز» دېگىنىچە ئىشىكنى تاقىلدىتىپ قاققان ئاۋازى ئاڭلاندى.

مېھرىگۈل كۆڭلىكىنى كىيىشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەي، رۇباشكىسى بىلەنلا بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى، ئىشىك تۈۋىدە بىرىنچى قەۋەتتىكى قوشنىسىنىڭ بەش - ئالتە ياشتىكى ئوغۇل بالىسى بىر پارچە خەتنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى. مېھرىگۈل خۇشلۇقىدىن بالىنىڭ پېشانىسىگە بىرنى سۆيۈپ قويۇپ خەتنى ئالدى، ئىشىكنى چىڭ يېپىپ، ھاياجىنىنى باسالمىغان ھالدا خەتكە قاراشقا باشلىدى. خەت ئاق كونۋېرتقا سېلىنغان بولۇپ، كانۋېرت ئۈستىدە «مېھرىگۈلگە تېگىدۇ» دېگەن چىرايلىق يېزىلغان خەتلەر تۇراتتى. بىراق بۇ مۇختەرنىڭ تونۇش پۆچۈركىسى ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىكى خۇشاللىق بىردىنلا بوران ئۇچۇرغاندەك يوقىلىپ كۆڭلى غەشلىككە چۆمدى. مېھرىگۈل بىر ھازادىن كېيىن كونۋېرتنى ئاستا يىرتتى. ئىچىدىن پەقەت تۆتلىكچە بىر پارچە خەت چىقتى:

«ھۆرمەتلىك مېھرىگۈل قىز:

سىز قانداقمۇ خاتىرجەم بولۇپ يولدىشىڭىزنى جەنۇبقا يالغۇز يولغا سالدىڭىز؟ ھەقىقەتەنمۇ ئاق كۆڭۈل، ساددا ئىكەنسىز ...

سىزگە ھېسداشلىق قىلىدىغان بىر كىشىدىن»

مېھرىگۈلنىڭ كاللىسى پىررىدە قايـ

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتابلار بىكىتى

غاندەك بولدى، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، ئۇچقۇنلار چاقناۋاتقاندەك تويۇلدى. باياتىنقى ئېرىنى ئەيىبلەشلىرى، ئېرىدىن رەنجىشلىرى، ئەنسىرەشلىرى بىردىنلا گۆرۈلدەپ تۇرغان غەزەپ ئوتىغا ئايلاندى. ئىلگىرى قۇلىقىغا كىرىپ قالغان بەزى مىش-مىش پاراڭلار، ئۆزىنىڭ بەزى گۇمانلىرى كاللىسىغا بىراقلا بېسىپ كىردى، قەلبىنى كۈچلۈك بىر شەكلىسىز قول كېلىپ مۇجۇشقا باشلىدى. نېمە ئۈچۈن بۇ قېتىم مېنى جەنۇبقا ئاپارمىدىكى، نېمىشقا «خوتۇنىنى بىللە ئاپارسا تەسىرى ياخشى بولمايدۇ» دەيدۇكى دېسەم، مەقسەت مۇشۇكەن-دە! ياز بولسىلا ئۇ يىغىن-بۇ يىغىن دەپ سىرتقىلا يۈگۈرەيدۇ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئاللىقاچان تالاغا قاراپ قالغانىكەن-دە! كىم بىلىدۇ، بىللە يىغىنغا قاتناشقان ھېسسىياتچان شائىرچاق قىزلارغا باغلىنىپ قالدىمۇ؟ ياكى ئۆزى چۈشكەن ئېسىل مېھمانخانىلاردىكى چىرايلىق ياش كۈتكۈچى قىزلار بىلەن ئىچ-پەش تارتىشىپ قالدىمۇ؟...

مېھرىگۈل بۇ خەتتىكى گەپلەرگە راستىنلا ئىشىنىپ قالغانىدى. خەتنى يازغان كىشى مۇشۇ جايدا بولغان بولسىدى، ئۇ چوقۇم ئۇنىڭغا كۆپ رەھمەتلەر ئېيتقان بولاتتى. بۇ خەتنىڭ مېھرىگۈلنى شۇنچە ئىشەندۈرۈشى بەلكى خەتنىڭ قىسقىلىقى، ئۇنىڭدا كىشىگە تەسىر قىلىدىغان ئۇنداق-مۇنداق ۋەقەنىڭ يوقلۇقى، خەتنىڭ مۇلايىم، ھېسسىداشلىق تەلەپپۇزدا يېزىلغانلىقىدىن بولسا كېرەك.

شۇدەم مۇختەرنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەن «ئازابلانغان يۈرەك» ناملىق ھېكايىسىدىكى «دالا گۈلى ئۆي گۈلىدىن گۈزەل» دېگەن سۆزلىرى ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى. دالا گۈلى ئۆي گۈلىدىن گۈزەلمىش تېخى، ۋاي ۋىجدانىنى ئىت يەپ كەتكەن ئىپلاس! بۇنىڭدا دەل ئۆزىنى يازغان ئىكەن-دە ...

مېھرىگۈل خۇددى بىر پارچە چوغنى يۇتۇۋالغاندەك بولۇپ بىر يەرلىرى پىژىلداپ كەتتى. ئۇ توڭلاتقۇدىن بىر ئىستاكان مۇزدەك ئىچىملىك ئېلىپ ئىچتى، لېكىن يۈرىكىدىكى ھارارەتنى باسالمىدى.

مۇختەر ئوتتۇز نەچچە ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، يازغۇچىلار ئىچىدە ياش يازغۇچى ھېسابلىناتتى. گېزىت-ژۇرناللاردىمۇ ئۇ ئىقتىدارلىق ياش يازغۇچى دەپ تالاي قېتىم تونۇشتۇرۇلغان، گەرچە ئۇنىڭ قەددى-قامىتى ئانچە كېلىشمىگەن، چاچلىرى شالاڭ بولسىمۇ، بىراق پالانى يازغۇچى، پوكۇنى شائىر دېگەن ئاتاقلىق يازغۇچى-شائىرلارنىڭكىدىن خېلى تۈزۈك ئىدى. مېھرىگۈل مانا يىگىرمە سەككىز ياشقا كىردى. ھەر قانچە گۈزەل بولغاندىمۇ ئۇ ئەمدىلا يىگىرمە ياشقا كىرگەن، ياشلىق ۋۇجۇدى ئۇرغۇپ تۇرغان گۈزەل قىزلارغا يېتەلەمتى؟ ئاھ ھېلىقى لەنىتى «ئۆي گۈلىدىن گۈزەل دالا گۈلى!» بۇ ۋىجدانسىز بەلكىم شۇ مىنۇتلاردا قايسى بىر ئېپلاس ھەۋەسكار سەتەڭ بىلەن گۈزەل باغلاردا، شاۋقۇنلاپ ئېقىپ تۇرغان دەريا بويلىرىدا سەيلە قىلىپ يۈرگەندۇ؟! ياكى قايسى بىر ئېسىل مېھمانخانىنىڭ قېلىن-قېلىن پەردىلىرىنى چىڭ تارتىپ قويۇپ...

مېھرىگۈل ئويلىغانسېرى ئاچچىقلىناتتى، ئاچچىقلانغانسېرى ئويلايتتى. يۈرىكىنى بىر توپ مۈشۈكلەر ئۆتكۈر تىرناقلىرى

ناقلىرىدا تاتىلاۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى. ئۇنىڭ قەلبىنى چىڭ چىرمىۋالغان بۇ ئاچچىق گۇمان، ھەسرەت، ئازاب ئۇنىڭغا زادى ئارام بەرمىدى. كۆن چۈش بولاي دېدى، لېكىن ئۇ يەنىلا كېرىپسلودا ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى قورۇۋاتاتتى.

بىرى ئىشىكنى بوش چەكتى. مېھرىگۈل ئۇ قايتىپ كەلگەن ئوخشايدۇ دەپ، ئويلاپ قاپىقىنى تۈرۈپ شۈك ئولتۇردى. ئىشىك يەنە بىر قېتىم يېنىك چېكىلدى. مۇختەرنىڭ يېنىدا ئاچقۇچ بارلىقى، كۆپىنچە ئۇ ئىشىكنى ئېچىپلا كىرىپ كېلىدىغانلىقى ئېسىگە كېلىپ، مېھرىگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتى.

ئىشىك تۈۋىدە بىر يەردە كۆرگەندەك غۇۋا تونۇش بىر كىشى ئەدەب بىلەن تۇراتتى.

— بۇ مۇختەرنىڭ ئۆيىمۇ دەيمەن، — دېدى ئۇ كىشى مۇلايىملىق بىلەن. ئاچچىقى تېخى يانمىغان مېھرىگۈل:

— ھەئە، ئۇ يوق، جەنۇبقا يىغىنغا كەتكەن! — دەپ توڭلا جاۋاب بەردى. بىراق يەنىلا ھۆرمەت يۈزىسىدىن، — ئۆيگە كىرمەمسىز! — دەپ قويدى.

مېھمان تەكەللۇپ قىلىپ تۇرمايلا ئۆيگە كىردى.

— ئىسمىم ئابلەت بولىدۇ. بەلكىم ئېسىڭىزدىن چىقىپ قالغان بولسا كېرەك، بۇلتۇر ھېلىقى مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا مەن مۇختەرنىڭ سول تەرىپىدە، سىز ئوڭ تەرىپىدە ئولتۇرغان ئەمەسمۇ؟ مېنى مۇختەرنىڭ قەلەمدىشى، يېقىن دوستى دېسىڭىز بولىدۇ. بۇ بۇرادەر يىغىنغا بارىمەن دەپمۇ قويماي كېتىپ قاپتىمۇ؟ بۇنداق چاغلاردا ئۇ ئۆز دوستلىرىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان ئوخشىمامدۇ؟

— قارىغا، مېنىڭ بۇ ئېسىمنى! ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، سىز ھېلىقى گېزىتخانىدا ئىشلەيدىغان «تۇمانلىق كېچە» ناملىق ھېكايىنىڭ ئاپتورى ئابلەھەت بولىسىزغۇ دەيمەن! رەنجىمەڭ، تونۇماي قاپتىمەن! مۇختەرچۇ، ئاشۇنداقراق ئۇنتۇغاق ئادەم، ھېلىغۇ دوستىكەن، ئۆزىنىڭ خوتۇنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ.

— ياق، مۇختەر خېلى ۋىجدانلىق يېتىم جۇمۇ؟ — مېھمان ئۆزىنىڭ دوستىدىن پەخىرلىنىدىغان تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى، — مۇختە. ئەقىل - پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن، ئارىمىزدا يېڭىدىن تونۇلۇۋاتقان، قانچىلىغان كىتابخانلارنىڭ قەلبىنى تىترەتكەن ياش يازغۇچى. مېھرىگۈل قىز، سىز ھەقىقەتەن بەختلىك ئىكەنسىز! خېلى كۆزىڭىز بار ئىكەن جۇمۇ...! مېھمان مۇختەرنى ماختاۋېتىپ مېھرىگۈلگە مەدھىيە ئوقۇشنىمۇ ئۇنتۇمىدى، — سىزنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىڭىزمۇ، قەلبىڭىزمۇ شۇنچە گۈزەل ئىكەن.

مېھرىگۈل مېھماننىڭ ئالدىغا چاي، قەن - گېزەكلەرنى ئەپكەلدى.

— مېنىڭ بىلىشىمچە، سىزنىڭ يۇرتىڭىزمۇ جەنۇبتىمۇ دەيمەن، ھازىر تەتىل بولغاندىكىن نېمە ئۈچۈن سىزمۇ مۇختەر بىلەن بىللە بارمايسىز؟ — مېھمان چاي ئىچكەچ سورىدى.

— بۇنى سىزمۇ مۇختەرنىڭ ئۆزىدىن سوراڭ! — دەپ جاۋاب بەردى مېھرىگۈل سەل خىجىل بولغاندەك.

بىر پەسلىك سۆكۈتتىن كېيىن مېھمان ئورنىدىن قوزغىلىپ:

www.uyghurkitap.com

— بۈگۈن مۇختەر يوق بولـۇپ قاپ-
تۇ، مۇختەر كەلگەندە يەنە كېلەرمەن! —
دەپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى.

— ئولتۇرۇڭا، چۈش بولـۇپ قالدى.
تـاماق يەپ كېتىـڭ! — دېدى مېھرىگـۈل
مېھماننىڭ ئوچۇق چىراي، مۇلايىم، سىـ-
پايە ئىكەنلىكىنى كـۆرۈپ بىردەم پاراڭ-
لاشقۇسى كېلىپ.

مېھمان ئىشىـك تـۈۋىگە كېلـىـپ،
ئەدەب بىلەن خوشلىشىۋېتىپ خۇددى بىر
ئىش يادىغا كەلگەندەك توختاپ دېدى:

— يالغۇز زېرىكىپمۇ قالغانسىز، مەن-
دە بۈگۈن كەچنىڭ ئارتۇق بىر بېلەتى
بار ئىدى، ئامېرىكىنىڭ ئىچكى جەھەتتە
قويۇلىدىغان «مەشھۇر ئايال جاسۇس» دې-
گەن فىلىمى ئىكەن، ئەگەر خالىسىڭىز
سىزگە بېرەي.

مېھرىگۈل كىنونىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ
ناھايىتى قىزىققان بولسىمۇ، ئەدەب يۈزى-
سىدىن دېدى:

— ئايـالىڭىز بـىلەن بىللە بېرىپ
كۆرۈپ كېلىڭ.

— ئايالىمنىڭمۇ بېلىتى بار، — دەپ
جاۋاب بەردى مېھمان يېنىك ئاۋازدا.

مېھرىگۈل قانداق قىلىشنى بـىلمەي
ئورنىدا تۇرۇپ قالدى. مېھمان يانچۇقىدىن
بىر بېلەتنى چىقىرىپ، مېھرىگۈلنىڭ قو-
لىغا تۇتقۇزۇپ قويدى. مېھرىگۈلنىڭ يۈ-
رىكى سەل - پەل تىترىگەندەك بولۇپ بې-
لەتنى تـۇتـقان پېتـى يەنە تـۇرۇپـلا
قالدى.

— ئۇنداق بولسا كەچتە كىنوخانى-
دا كۆرۈشەرمىز، — مېھمان مەنىلىك كـۈ-
لۈمسىرەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

مېھمان چىقىپ كەتتى، بىراق ئۇنىڭ
كۆلەڭگۈسى ئۆيدە قالغانتى. مېھرىگۈل ئۆي-
گە قايتىپ كىرىپ، ھېلىقى مېھماننىڭ
مۇلايىم سـۆزلىرى، ئەدەب - يوسـۇنلـۇق
ھەرىكەتلىرى ھەم بوي بەستىنىڭ كۆڭ-
لىدە قايتا ئايان بولۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ
ئەجەبلەندى. ئۇنى ئۇنتـۇشقـا تىرىشتى،
بىراق يەنە ئېسىگە كېلىۋالدى، ئۇ كىشى
چوقۇم ئۆزىنىڭ ئايالىغا مۇختەردەك مۇئا-
مىلە قىلمىسـا كېرەك، چـوقۇم ئايالىنى
ئىززەت - ھۆرمەتلەپ، پۈتۈن ئىشقىنى
ئايالىغا بېغىشلىسا كېرەك. خۇددى مۇختەر
«دالا گۈلى ئۆي گۈلىدىن گۈزەل» دېگە-
نىدەك. «تالا مۈشۈكى ئۆي مۈشـۈكىدىن
ياخشى» بولسا كېرەك دېگەن پىكىرلەر ئىخ-
تىيارسىز خىيالىدىن كەچتى.

مۇختەر نېمە ئۈچۈن ئۆزىدىن يـۈز
ئۆردى؟ مېھرىگـۈل يەنە ھېلىقى نامسىز
خەتنى قـولىغا ئېلىپ قاراپ، ئۇ قايتىپ
كەلگەن ھـامـان چـوقۇم «مـاڭ، دالادىكى
ئاشناڭ بىلەن ئۆي تۇت!» دەپ مەيدى-
سىدىن ئىتتىرىپ ئۆيدىن قوغلىۋېتىشنى
كۆڭلىگە پۈكتى. ياق، ئۇنداقتا ئۇنىڭغا
ناھايىتى كەڭچىلىك قىلغان بولمامدىمەن.
خەپ، توختاپ تۇر، مەنمۇ ئۇنىڭ يۈرىكى-
نى بىر ئېچىتىپ باقسامچۇ، ئۇمۇ بۇ
ئازابلارنى تېتىپ كۆرۈپ باقسۇنده، ۋا-
قىتنىڭ مىنۇت - سېكۇنتلاپ ئاستا ئۆتۈ-
شى بىلەن ئاچ قورساق كرېسلودا ئولتۇر-
غان مېھرىگۈلنىڭ كـۆزلىرىگە ئۆگدەك يا-
ماشقاندەك بولدى.

— مېھرىگۈل! مېھرىگۈل! — بۇ ئاۋاز-
نى ئاڭلاپ، مېھرىگۈل چۆچۈپ ئويغىنىپ
كەتتى.

— مېھرىـگـۈل ئايـرووپىلانـغا بېلەت
ئالالماي بىرنەچچە كۈن كېچىكىپ قالدىم.

كۆتۈۋېرىپ رەنجىمىگەنسىز! ماۋۇ ئەتىگەن باغدىن ئۈزگەن ئەنجۈر، تېتىپ بېقىڭلا، تازا مەي باغلاپ پىشىپتۇ، — دېدى مۇختەر قانداقلا بولمىسۇن ئايرىلغىلى يىگىرمە نەچچە كۈن بولغان ئايالىغا كۆيۈنگەن ھالدا.

مېھرىگۈل ئاڭلىمىغاندەك ئۈن-تۈنسىز جايىدا ئولتۇرۇۋەردى. مۇختەر ئەنجۈردىن بىر تەخسە ئەكىرىپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا تەڭلىسىمۇ، ئۇ يەنىلا قىمىرلىمىدى.

— بۈگۈن نېمە بولدىڭىز؟ مەن سىرتتىن قايتىپ كەلگەندە مۇنداق قىلمايتتىڭىز غۇ؟ يۈگۈرۈپ كېلىپ بوينۇمغا ئېسىلىپ، يۈز - كۆزلىرىمگە چوكۇلدىتىپ بىرەر يۈزنى سۆيۈپ، بىر ئايلىق ئوتتىنىڭ ھەممىسىنى بىراقلا قايتۇرۇۋالاتتىڭىز غۇ؟ بۈگۈن زادى نېمە گەپ؟— مۇختەر مۇلايىملىق بىلەن مېھرىگۈلنىڭ پېشانىسىنى سىلىدى،— مىجەزىڭىز يوقمۇ-يە؟!

مېھرىگۈل نەلەردە تاماشىنى دۈك سوقۇپ كېلىپ، مېنى يەنە ئالدىماقچى بولۇۋاتىسەن؟!... دەپ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىماقچى بولدى - يۇ، يەنىلا ئۆزىنى بېسىۋېلىپ شۈك ئولتۇرۇۋەردى. مۇختەر مېھرىگۈلنىڭ زادى نېمە بولغىنىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ، ئۆيدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى، تاماكىسىنى قاتتىق - قاتتىق شورايتتى، بىر چاغدا كۆزى مېھرىگۈلنىڭ يېنىدا تاشلاقلىق تۇرغان ھېلىقى خەتكە چۈشتى. ئۇ بىر نېمىنى چۈشەنگەندەك خەتنى ئىتتىك قولىغا ئېلىپ قارىدى.

مېھرىگۈل مۇختارغا كۆز تىكىپ، ئۇنىڭ چىرايىدا قانداق ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىنى كۈزەتتى، بىراق مۇختەرنىڭ چىرايىدا قىلچىمۇ ئۆزگىرىش بولمىدى. گويا خەتتە ھېچنېمە يېزىلمىغاندەك ئىدى.

ئۇ قاچان ئويۇن قويۇشنى ئۆگىنىۋالغاندۇ؟ مېھرىگۈل ئاخىرى چىدىماي، مەسخىرىلىك ئاھاڭدا سورىدى:

— تەسىراتىڭىز قانداقراق؟

— بۇنىڭغا سىز راست ئىشەندىڭىزمۇ؟ - مۇختار ھېچقانداق ئىپادىسىز قايتا سوئال قويدى.

— مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن،— مېھرىگۈلنىڭ تېخىمۇ ئاچچىقى كەلدى.

— بۇ بىر ھېكايىنىڭ ياخشى خام ماتېرىيالى ئىكەن. ھەي ئەخمەق خوتۇن، شۇنىڭغىمۇ ئىشىنەمسىز!— مۇختەر پىسەن قىلمىغاندەك خەتنى ئۆز ئورنىغا تاشلاپ قويدى. مېھرىگۈل باشقا ھېچقانداق چۈشەندۈرۈش ياكى تەسەللى بەرمىدى، مېھرىگۈلنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ ئېچىششقا باشلىدى. بۇنداقمۇ باغرى تاش ئەر بارمۇ؟ يازغۇچى دېگەن شۇنداق بولامدۇ؟ مېھرىگۈلنىڭ مۇختەرنى تازا تىللاپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشقىسى كەلدى. لېكىن مۇختەرنىڭ جىم ئولتۇرۇۋالغانلىقىغا قاراپ ئۆزىنى سەل بېسىۋالدى.

مۇختەر بۇنداق چاغدا مېھرىگۈلگە بىر نەرسە دەپ چۈشەندۈرۈشنىڭ قىيىنلىقىنى بىلەتتى. بۇ ھەقتە گەپ قىلسا ئىشنىڭ يوغانلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، تاماكىدىن بىرنى تۇتاشتۇرۇپ، بۇ كۆڭۈلسىزلىكنى ئىچىگە يۇتۇۋاتقاندەك قاتتىق-قاتتىق شورايتتى. ئاقۇچ تاماكا ئىسى گاھ ئىلاندەك تولغىنىپ، گاھ تۇماندەك يېيىلىپ، ئۆيىنىڭ ھەممە جايلىرىدا ئەگىپ، لەيلەپ يۈرەتتى. ئىككىلىسىنىڭ قەلبىمۇ خۇددى بۇ ئىس - تۈتەكلەردەك غەش ھەم تۇتۇق

ئىدى، مۇختەر كەينى - كەينىدىن ئۇلاپ ئۈچ - تۆت تال تاماكا چەكتى، بېشى سەل پىقىرغاندەك بولۇپ قورسىقىنىڭ ئاچقانلىقىنى ھېس قىلدى.

— مېھرىگۈل، قورساق ئېچىپ كەتتى، تاماق ئېتىپ بېرىڭلا ماڭا،— دېدى مۇختەر ئاردىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ.

— ھە، قورسىقىڭىز ئاچتىمۇ؟ مېنىڭكى، دالا گۈلى بىلەن قورسىقىڭىزنى تويغۇزۇپ كېلىڭلا!— دېدى مېھرىگۈل چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ.

مۇختەر ئاخىرى بولماي ئۆزى ئاشخانا ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. ئاشخانىدىن توك - توك قىلىپ گۆش توغرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. ئادەتتە تاماق ئېتىشلىرىغا ئىنتايىن ئاز ئارىلىشىدىغان مۇختەر بىر نېمىلەرنى قىلىپ يۈرۈپ ئاران بىر تەخسە قازان كاۋىپى قورۇپ، مېھرىگۈلنىڭ ئالدىغا ئەكىردى.

مېھرىگۈلنىڭ ئاچچىقى تېخىچە يانمىغانىدى، ئۇ كاۋاپقا قاراپمۇ قويماي، كۆڭلىدە يەنە ھېلىقى نامسىز خەتنى ئويلاۋاتاتتى. ئامالسىز قالغان مۇختەر كاۋاپنى قېتىپ قالغان نانلار بىلەن ئۆزى يالغۇز يېيىشكە باشلىدى. مېھرىگۈل ئېرىنىڭ ھېچ ئىش بولمىغاندەك كاۋاپنى كوم - كوم سوققانلىقىغا قاراپ، ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلىۋاتامدىمەن يا دەپ ئويلىدى -يۇ، دەرھال بۇ خىيالىنى رەت قىلدى. ياق، ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا پۈتۈنلەي ئويۇن قويۇۋاتىدۇ، ئۇنىڭ كۆڭلى دالا گۈلىدە، دەپ ئويلىدى.

مۇختەر قورسىقى تويغاندىن كېيىن، قاچا - قومۇچلارنى يىغىشتۇرۇپ ئاشخانىغا ئېلىپ چىقىپ كەتتى. مېھرىگۈل يەنىلا چىگىش خىياللىرىنى بىر يەرگە يىغالماي ئاۋارە ئىدى. «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە، باش سۇنسا بۆك ئىچىدە» دېگەن گەپ بار. بۇنداق ئىشنى كىمگە ئېيتقۇلۇق؟! خەتنى تەشكىلگە تاپشۇرۇپ بېرىشمۇ بىئەپ.

— مېھرىگۈل، سىز ئارام ئالغاچ تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، بۈگۈن كەچ مېكسىكىنىڭ «ھاقارەت» دېگەن تېلېۋىزىيە فىلىمىنىڭ داۋامى بارغۇ دەيمەن، مەن تۇرپان ئىش بېجىرىش ئورنىغا بېرىپ كېلەي. تۇرپانلىق بىر قەلەمدىشىمىزنىڭ ئۆزىنىڭ سومكىسىنى سىغدۇرالماي، مېنىڭكىگە سېلىپ قويغان بىر خالتىسى بار ئىدى. ئۇ كىشى ئەتە سەھەردە ماڭماقچى، شۇنى ئاپىرىپ بېرىپ كېلەي. ئاپايام ئايروپىلاندىن چۈشكەندە ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ،— دېدى مۇختەر «ھاقارەت» دېگەن سۆزنى كۈچلۈك تەلەپپۇز قىلىپ.

— ھە، چىرايلىق يازغۇچى قىزچاقلاردىنمۇ؟ - دەپ سورىدى مېھرىگۈل زەردە بىلەن.

— ھە ئە، ھېكايىنى خېلى ئوبدان يازىدىكەن،— دەپ جاۋاب بەردى مۇختەر قىلچىمۇ يوشۇرماي، ئەكسىچە ئۇنى قەستەنگە ئىچىتقاندەك.

— قانداق؟ خەتتە يېزىلغان گەپ راستمىكەن؟ سىزگە ئۇۋال قىلمىغاندىمەن؟— دېدى مېھرىگۈل ھەممە ئىش ئايان بولغاندەك.

— مېھرىگۈل، قورسىقىمنىڭ ئاغرىقى يوق، ئاۋۇز يېيىشتىن قورقمايمەن، ئەگەر ئاشۇ خەتنى يازغان رەزىل كىشىنىڭ گېپىگە ئىشەنگەن بولسىڭىز بوپتۇ، مېنى ئەمەلىيەتتىن كۆرۈڭ، ئۆزۈمنى ئاقلاپ ئولتۇرمايمەن!— دېدى مۇختەر ئىشەنچ بىلەن.

— ماقۇل، ئەمەلىيىتىڭىزدىن كۆرەي،
بۈگۈن كەچنىڭ كىنو بېلىتىنى ئېلىپ
قويغان، كىنوغا بېرىپ كېلەمەن،— دېدى
مېھرىگۈل پەرداز ئەينىكىنىڭ ئالدىغا بې-
رىپ، ئاندىن زامانىۋى گىرىم بۇيۇملىرىنى
چىقىرىپ پەردازغا تۇتۇندى. ئۇ ئالدى
بىلەن قېشىغا سەل ئۇپا سۈرۈۋې-
لىپ، بىر دانە قىسقۇچ بىلەن ياۋا قاش-
لىرىنى تېردۈۋېتىپ، ئاندىن چىرايلىق
بىر قۇتىدىكى ئاقارتىش مېيىدىن ئالقىنى-
غا ئاز تەگكۈزۈپ، ئالقاننى ئالقانغا سۈر-
كەپ سەل ئۇۋۇلىۋالغاندىن كېيىن، ئىك-
كىلا ئالقىنىنى يۈزىگە يېقىپ، سىلىق -
سىلىق سۈركەشكە باشلىدى. ئۇي ئىچى
جىمجىت بولغاچقا، ئالقاننىڭ يۈزگە شى-
پىلداپ سۈركىلىۋاتقان ئاۋازى ناھايىتى
ئوچۇق ئاڭلىناتتى. شۇندىن كېيىن ئۇ
كىرپىكلىگە سۈرمە سۈردى، ئىككى مەڭزى-
نى بىلىنەر - بىلىنمەس سۇس قىزغۇچ
رەڭدە بويىغاندىن كېيىن، مامۇق ئۇپا
سۈرگۈچ بىلەن يۈزىگە يېنىك - يېنىك
قىلىپ ئۇپا سۈردى. چېچىغا چاچ ماي
سۈرتتى، چوتكىغا ئوخشاش تىكەنلىك تا-
غاق بىلەن قىسقا قىلىپ بۇدرەلىگەن
چاچلىرىنى ئاۋايلاپ پاسون چىقىرىپ تا-
ردى. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ بول-
غاندىن كېيىن، ئەينەككە تازا بىر قاردى-
دە، كاتتا بىر قۇتىدىكى فرانسىيە
ئەتىرىنى ئېلىپ كۆكسىگە چاچتى. چام-
داندىن بىر دانە يېڭى نېپىز نىلۇن پاي-
پاق چىقىرىپ پۇتىغا تارتتىدە، پۇتىنى
مۇختەرنىڭ ئالدىدا تۇرغان بىر ئورۇندۇق-
قا ئارتىپ، يېڭى كىيگەن پايپاقنى پۇتى-
نىڭ ئۇچىدىن يۇتىسىغىچە سىېرىپ، پۇتى-
نى ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈپ خېلىغىچە قا-
رىدى. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى مۇختەرنى
كۆرسۇن دەپ قەستەنگە قىلىۋاتاتتى. ئاخى-
رى مېھرىگۈل تۆردىكى گىلەمنىڭ ئۇس-
تىدە ئېسىقلىق تۇرغان بۆرەك شەكلىدى-
كى كىچىككىنە سومكىسىنى ئالدىدە، يەنە
بىر قېتىم ئەينەككە قاردۇېتىپ، سومكىدىن
بۇرمىلاپ ئاچىدىغان لەۋ گىرىمىنى چى-
قىرىپ، لېۋىنى قىزىل بويىدى. ئاندىن
ئىنچىكە ئېگىز پاشنىلىق ئايىغى بىلەن
يەرنى توكۇلدىتىپ دەسسەپ ئۆيدىن
چىقىپ كەتتى. مۇختەرنىڭ بۇلار بىلەن
ئانچە كارى بولمىدى. ئۇ سەپەر سومكى-
سىدىن ھېلىقى كىشىنىڭ خالتىسىنى ئال-
دى، ئۇلار ئىككىسى ئىلگىرى - كېيىن بو-
لۇپ ئۆيدىن چىقتى.

تونۇشمايدىغان كىشىلەردەك مېڭى-
شىپ، ئاپتوبۇس بېكىتىگە كېلىپ بىرسى
بېكەتنىڭ ئۇ تەرىپىدە، بىرسى بۇ تەرى-
پىدە قارىمۇ قارشى تۇرۇپ ئاپتوبۇس
ساقلىدى. مۇختەر خىيالىدا بوپتۇ، كۆڭلۈڭ-
نى ئېچىپ كەلسەڭ كەل دېگەندىن
باشقىنى ئويلىمىدى، لېكىن مېھرىگۈل شۇ
تاپتا مۇختەرنىڭ قولىدىكى يازغۇچى قىز-
نىڭ خالتىسىغا قاراپ، ھېلىقى ئىمزاسىز
خەتنىڭ راستلىقىغا تېخىمۇ ئىشىنىپ،
سەن قىلغاننى مەن قىلالامدىم، دەپ نى-
يىتىنى راستىنلا بۇزۇۋاتاتتى. ئاپتوبۇس
كەلمىگەنسېرى ئىچى تىتىلداپ، ھەدەپ
سائىتىگە قارايتتى. كىنوغا يەنە يىگىرمە
مىنۇت قالغانىدى. قارشى تەرەپنىڭ ئاپ-
توبۇسى كېلىپ مۇختەر كېتىپ بىر
ھازادىن كېيىن تۆت ئاپتوبۇس كەينى-
كەينىدىن قاتار يېتىپ كەلدى، مېھرىگۈل
ئاخىرى ئىككىنچى ئاپتوبۇسقا قىستىلىپ
چىقتى.

www.uyghurkitap.com

— مۇختەر خالتىنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بىرىپلا قايتتى. ئۇ ئاپتوبۇستا بىر مەستنىڭ، قىزلارغا سۈركىلىپ، قەستەن جېدەل ـ ماجىرا چىقىرىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ، مېھرىگۈلنى ئېسىگە ئالدى ـ دە، ئۇدۇل كىنوخانىنىڭ ئالدىغا كەلدى. كىنوخانىنىڭ ئالدىدىكى كەچكى بازار تازا قىزىپ كەتكەنتى. قاتار تىزىلىپ تۇرغان كاۋاپچىلارنىڭ كاۋاپلىرىدىن مەززىلىك پۇراق ئارىلاش ئىس ـ تۈتەكلەر تارقىلاتتى. مەيدىلىرىنى ئېچىپ قويۇپ، گالدى ـ گۇلدۇك دەسسەپ يۈرگەن مەست ـ لۈكچەكلەر يېنىدىن ئۆتكەن قىز ـ چوكانلارغا قەستەن سۈركىلىپ قوياتتى.

كىنو ئاخىرى تارقىدى. كىشىلەر توپى خېلى شالاڭلاشقاندىن كېيىن مېھرىگۈلنىڭ قارىسى كۆرۈندى، لېكىن، ئۇنىڭ يېنىدا بىر تونۇش كىشى تۇراتتى، مۇختەر كۆزىگە ئىشەنمىگەندەك سىنچىلاپ قارىدى، ئۇ ھەقىقەتەنلا ئۆزىنىڭ ئانچە يېقىن بولمىسىمۇ، خېلى يامان ئەمەس دەپ يۈرگەن ئاغىنىسى ئابلەھەت بولۇپ چىقتى. مۇختەر نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ جايىدا تۇرۇپلا قالدى، مېھرىگۈل بىلەن ئابلەھەت خىيالىدا يوق سۆزلىشىپ كۈلۈشۈپ كەلمەكتە ئىدى. سۇس نۇر چېچىپ تۇرغان كوچا چىرىغىنىڭ ئاستىغا كەلگەندە، ئابلەھەت يانچۇقىدىن بىر پارچە ئادرېس كارتۇچكىسىنى

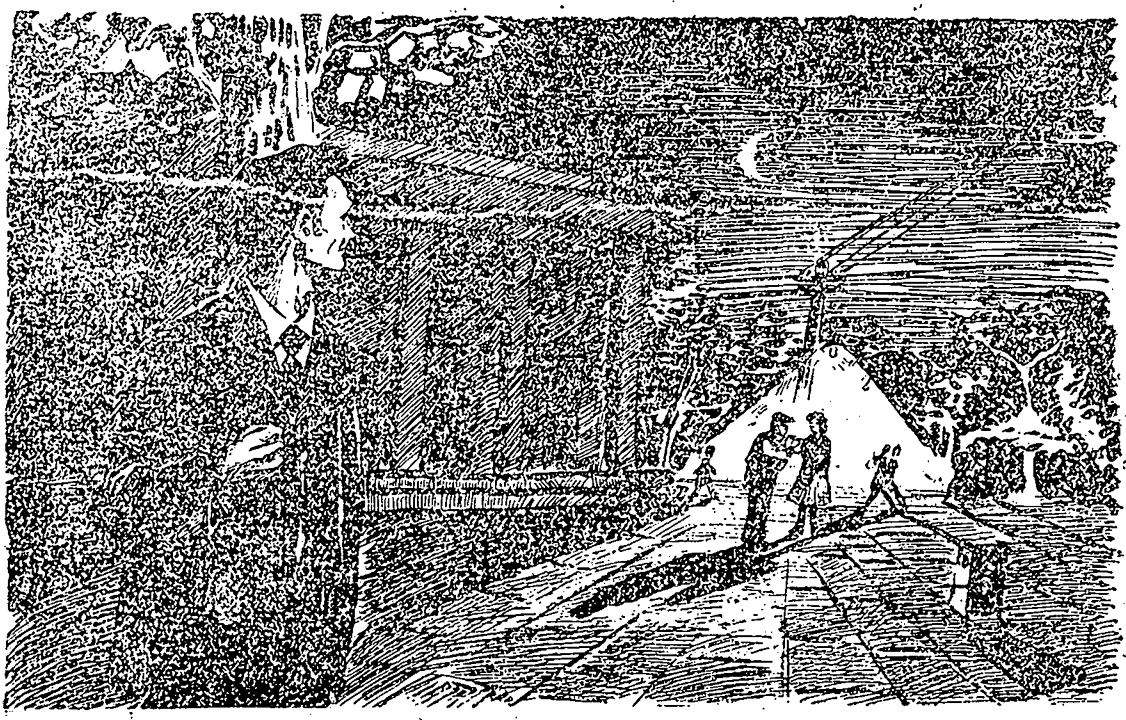

چىقىرىپ مېھرىگۈلگە ئۇزاتتى، ئارقىدىنلا نېمىدۇر ئېسىگە كەلگەندەك «توختاڭا، بۇنىڭدىكى ئادرېس كونا، مەن ھازىر داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا يۆتكىلىپ كەتتىم، تېلېفون نومۇرۇمۇ ئۆزگىرىپ قالدى، ئۆزگەرتىپ بېرەي» دەپ مېھرىگۈلنىڭ قولىدىن كارتوشكىنى قايتۇرۇپ ئېلىپ، ئۇنىڭ كەينىگە يېڭى ئادرېسنى ۋە تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ بەردى. مېھرىگۈل ئادرېسقا قاراپ نېمىدۇر بىر نېمىنى ئەسلىگەندەك قىلىپ، خېلى ئۇزاقىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزىگە ھېلىقى ئىمزاسىز خەتتىكى چىرايلىق پۇچۇركا كۆرۈنگەندەك بولماقتا ئىدى.

شۇ تاپتا مۇختەر غەزەپلىنىشىنىمۇ، ھەسرەتلىنىشىنىمۇ بىلمەي قالدى. ئۇ ئېغىرلاشقان پۇتلىرىنى ئاستا يۆتكەپ ئىككى كۆلەڭگىنىڭ كەينىدىن ماڭدى، كاللىسى خىياللار، سوئاللار بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. مېھرىگۈل زادى نېمە ئۈچۈن مۇنداق قىلىدۇ؟ ئۇ مۇنداق كىشىلەردىن ئەمەس ئىدىغۇ؟ مەن ئىشقىمنى ئۇنىڭغا بەردىممۇ ياكى قۇرۇق قەغەزدىكى ھېكايىغا بەردىممۇ؟ مېنىڭ ئۇنىڭغا زادى ئىشقىم كېرەكمۇ! ياكى قۇرۇق ھېكايەم كېرەكمۇ؟ ئابلەھەت نېمانداق مۇناپىق ئادەم؟ يۈگۈرۈپ بېرىپ ئابلەھەتنىڭ گېلىدىن سىقايمۇ؟ يا مېھرىگۈلنىڭ تەستىكىگە ئىككىنى قويايمۇ؟...

مۇختەر ئاچچىق تاماكا ئىسىنى ئىچىگە ھەرقانچە كۆچەپ تارتسىمۇ كۆڭلىدىكى چۇۋۇن يۇتۇۋالغان كىشىنىڭكىدەك غەشلىكىنى، جېنىغا پېچاقتەك قادىلىۋاتقان خورلۇقنى، ئاچچىقنى نېرىغا ھەيدىۋېتەلمىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

(بېشى 33 - بەتتە)

«كەسپىڭكى تاپاۋىتىمنىڭ ھەرگىز ئاز بولمايدىغانلىقىنىمۇ پۇرۇتۇپ ئۆتتى، ئۇ سۆزىدىن كېيىن ماڭا پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قاغا پۇتى پۇچۇركىسى بىلەن يازغان بىر پارچە ئەرزىنى سۇندى، نېمە ئامال، ئۇنىڭغىمۇ ياق دېيەلمىدىم.

شۇ كۈنى كەچتە مەن نەچچە كۈن ئىچىدە ماڭا يولۇققان يۇقىرىقى ئۈچ ئادەمنى قايتا كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزدۈم، شۇنداقلا كەسپىي يازغۇچىلىقتا چىقىش ئۈزۈن ئۆتمەيلا تونجى ئەسىرىمنىڭ تەييار بولۇپ قالغانلىقىنىمۇ ھېس قىلدىم.

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

www.uighurkitap.com

قادىر ئارسلان

كۈتۈلمىگەن ھادىسە

ھېكايە

بىمەھەل كەلگەن بۇ ئۈچ مېھمان يىراق سەپەردىن كەلگىنىگە ئىككى سائەتمۇ بولمىغان ئېرى بىلەن تۈزۈكرەك ھال-مۇڭ قىلىشتىن مەھرۇم قىلىپ قويغاچقا، خەيرىنىسا كەيپى ئۇچقانلىقىدىن ئۇلارغا چىرايمۇ ئاچمىدى. لېكىن ئۈچ مېھمان ئۇنىڭ قار-مۇزدۇر يېغىپ تۇرغان قاش-قاپىقىغا، ئۆڭگەن رەڭگىگىمۇ قاراپ قويماي، قوللىرىدىكى بوغچىمىلىرىنى بىر چەتكە قويۇپ، ساقال-بۇرۇتىنى پاكىز قىرغانلىقتىن يۈزى مايلاپ قويغاندەك پارقىراپ كەتكەن، كاستيۇمى دوغىلاق بەدىنىنى قىسۋالغان ئاشۇجىنىڭ ئىششىپ قالغاندەك مىلىقلاپ تۇرغان قوللىرىنى تۇتۇشقا ئالدىراشتى.

— ئاشۇجى، تىنچلىقمۇ؟ تىنچ كەلدىلىمۇ؟

— تىنچ ئامان قايتىپ كەپتىلا.

— ھارمىغايلا، ھارمىغايلا، چىرايلىرىدىن سەپەر ياراشقانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرۇپتۇ.

بۇ قېتىمقى سەپەردىن، يەنە كېلىپ تۇنجى قېتىم ئايروپىلانغا ئولتۇرۇش بەختىگە ئېرىشكەنلىكتىن قاتتىق ھاياجانلانغان ئاشۇجىغا بۇ ئۈچەيلەننىڭ كېلىشى يامان تەسىر قىلمىدى.

— ھە، كېلىڭلار، كېلىڭلار، قېنى، سافاغا... — دېدى ئاشۇجى سالاپەت ۋە خۇش خۇيلۇق بىلەن.

— سىلىدىن كەلسۇن، ئاشۇجى، يۇقىرى ئۆتسىلە، — دېدى قاتاڭغۇر، چۈپۈرقاش، ئورا كۆز مېھمان ئارقىغا داجىپ.

— ما گەپنى كۆرۈڭ، ھاي ساۋۇتاخۇن، مەن تۆردىگە ئۆتسەم، سىز ئۆي ئىگىسى بولۇپ، پەستە ئولتۇرماقچىمۇ؟ خەيرىنساخان بۇنىڭغا ئۇنىمايدۇ، — ئاشۇجىنىڭ بۇ چاقچىقىغا قالغان ئىككىيلەن كۈلۈپ كېتىشتى. ساۋۇتاخۇن تىپكىرقىغىنچە ئوڭايسىزلانغان ھالدا بىردەم تۇرۇپ قالدى، ئاندىن ئۇلارغا قوشۇلۇپ كۈلۈپ كەتتى.

— ياپىرىم، ئاشۇجى، سىلىنىڭ چاقچاقلىرىزە ... شۇنداق تاتلىق سۆزلىرىنى ئاڭلىمىغىلى 15 - 20 كۈن بولۇپتۇ. ئەجەبمۇ سېغىندۇق دېسىلە! — دېدى چېقىر كۆز، جىۋەك كەلگەن مېھمان خۇشامەتگۈيلۇق بىلەن ھىجىيىپ.

— شۇنى دېمەمسىلە ماۇتاخۇن، ئاشۇجى چۈشۈمگە تولا كىرىپ ... — چىرقىراق ئاۋازلىق، مەزلۇم چىراي مېھمان سۆز قاتتى.

— داۋۇتاخۇن، تولا چۈش كۆرگىنى

گىزىدىن قارىغاندا كەنتنىڭ ئىشىنى تاشلاپ خورەك بىلەن بولۇپ كەتكەن ئوخشىمامسىز؟ — دەپ چاقچاق قىلدى ئاشۇجى كۆنۈپ قالغان خۇشامەتلەر ئىچىدە ئۆزىنى تېخىمۇ ئازادە سېزىپ.

— خوش ... يا - يا ... ياقەي ئاشۇجى، ئۇخلاپ يۈرسەك كەنتنىڭ ئىشى ئاقامدۇ. ئىش ئاقمىسا سىلىنىڭ چىرايلىرىغا قانداق قارايمىز، دېسىلە، — داۋۇتاخۇن ھودۇقۇشتىن چىپپىدە تەر چىققان تار پېشانىسىنى مايلاشقان شەپكىسى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ سۆزلىدى، — كۆزنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىمەن دەپ ئانچە - مۇنچە كۆزنى يۇمۇۋالىدىغان گەپ ئىكەن. كۆزنى يۇمغان ھامان كۆڭۈلدىكى ئادەم چۈشتە پەيدا بولىدىكەن...

— قېنى، ئولتۇرۇڭلار، ئولتۇرۇڭلار، — ئاشۇجى مېھمانلارنى ئىتتىرىپ دېگەندەك سافالارغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى، ئاندىن ئۆزىمۇ ئولتۇرۇپ سۆزلىدى، — خوش، تىنىچ تۇرۇپسىلەر، كەنت كاتتىلىرى، ئەھۋال ياخشىدۇ؟

— ئالدى بىلەن مەن دوكلات قىلىپ ئۆتەي. سىلى مۇبارەك سەپەرگە كەتكەندىن بۇيان بىزنىڭ كەنتتە... — ماموتاخۇن ئەمدىلا سۆز باشلىۋىدى، ئاشۇجى قولىنى كۆتۈردى.

— توختاپ تۇرۇڭ، ماموتاخۇن، ئەتە ئۆگۈنگىچە ھەرقايسىڭلارنىڭ كەنتىگە بارىمەن، شۇ چاغدا دوكلات قىلارسىلەر، — دېدى ئۇ.

— قەدەملىرى يەتسىمۇ ياخشى بولاتتى ... — داۋۇتاخۇننىڭ بۇ سۆزىدىن ئاشۇجىنىڭ قوشۇمىسى تۈرۈلدى. ساۋۇتاخۇن دەرھال گەپ ئارىلىدى:

— قىزىق گەپ قىلىدىكەنسىلە، داۋۇتاخۇن، ئاشۇجىنىڭ قەدىمى قاچان سىلى بىلەن بىز تەرەپلەرگە يەتمىگەن؟!

— مەن ... مەن ... ھەي، مەنزە گەپنىمۇ ئوڭشاپ قىلالمايدىغان گالۋاڭ جوما! — داۋۇتاخۇن ئەيىبكارلارچە قورقۇنچ بىلەن ئاشۇجىغا قاراپ قويدى، — ئاشۇجى ئالدى بىلەن بىزنىڭ كەنتكە كەلسە دېمەكچى ئىدىم.

ئۇنىڭ تىترىشىدىن ئاشۇجىنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى:

— بولدى، بولدى، مەنمۇ باشقىچە بىر نېمە دېمىدىمغۇ؟ ھاي ئانىسى، چېيىڭ تەييار بولدىمۇ، باشقا نەرسىلىرىڭنىمۇ ئەپكەل!

— ئاشۇجى، ئاشۇجى، خانىم جۇۋىمىسۇن، چايلا بولسا بولدىغۇ، قالغىنى تەييار...

— سىلىنى كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ، ھاردۇق سورىغاچ ھال - مۇڭ قىلايلى دەپ كېلىۋىدۇق.

— قاتتىق - قۇرۇق بولسىمۇ، ئانچە - مۇنچە...

ئۈچ مېھمان بەس - بەس بىلەن سۆزلىگەچ بوغچىملىرىدىن پىشۇرۇلغان ئىككى توخۇ، 20 — 30 تۇخۇم، پىشۇرۇلغان بىر سان گۆش ۋە ئىككى شىشە ھاراقنى چىقىرىشتى.

— ھاي، بۇ نېمە قىلغىنىڭلار، — دېدى ئاشۇجى كايىغاندەك، ئەمما چىرايىدا مەمنۇنلۇق ئالامەتلىرى ئويناپ تۇراتتى، — مېنى ئالدىمىزغا ھېچ نەرسە قويالمايدۇ دېدىڭلارمۇ نېمە؟ ھاي خەيرىنىساخان، ما نەرسىلەرنى تەخسە - لېگەنگە سېلىپ، ئوبدان راسلاپ بەرگىنە!

چىرايىدىن تېخىچە بۇلۇت كەتمىگەن خەيرىنىساخان مېھمانلار ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى كۆرۈپ چىرايى سەل ئېچىلغاندەك بولدى. ئۇ يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپ، يېرىمىنى تەخسە - لېگەنلەرگە سېلىپ ئەكىرىپ داستىخاننى راسلاپ بەردى - دە، قايتىپ چىقىپ ئېلىپ

قالغانلىرىغا قول ئۇزاتتى.

بىر دەم داۋام قىلغان «ئالايلى»، «باقايلى» دېن كېيىن شىشىنىڭ ئاغزى ئېچىلدى ۋە پاراڭلار ئاۋۇشقا باشلىدى.

— ئاشۇجى، سەپەر كۆڭۈللۈك بولغاندۇ؟ — دېدى ساۋۇتاخۇن چوپۇر قاشلىرىنى ئويناتقىنىچە ئورا كۆزلىرىنى ھۆرمەت بىلەن ئاشۇجىغا تىكىپ.

— كۆڭۈللۈك بولمايدىغانمۇ ئىش بولامدۇ، — ئاشۇجى ئېغىز ئاچقۇچە ماموتاخۇن سۆز قاتتى تامىقىنى چاكىلدىتىپ، — سىلى بىلەن بىز ئايروپىلان دېگەننى ئاسماندا غارقىراپ ئۆتكەندىلا كۆرۈپ قالىمىز. بىزنىڭ ئاشۇجى دېگەن نەق شۇ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ يېنىغا بارغان تۇرسا. يېزىمىزدا كىم ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ باققان؟

— ئۆتكەندە بىزنىڭ كەنتتىكى ھېلىقى راخمان دېگەن ئوقەتچى ئايروپىلان بىلەن شاڭخەيگە بېرىپ كەپتۇدەك، — دېدى ئاغزىدىكى گۆشنى تەسلىكتە يۇتۇۋەتكەن داۋۇتاخۇن چىقىراق ئاۋازدا.

ئاشۇجىنىڭ قوشۇمىسى يەنە تۈرۈلدى، ئۇ ئالدىدىكى رومكىنى قېلىن ئاستىنقى كالپۇكىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ ئۆكتۈردى - دە، ھاراقنىڭ ئاچچىقلىقىدىن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ داۋۇتاخۇنغا ئالىيىپ قويدى.

— شۇنىمۇ گەپ دەپ قىلىدىكەنسىلەر، داۋۇتاخۇن، — ئاشۇجىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى سېزىۋالغان ماموتاخۇن داۋۇتاخۇنغا چەكچىيىپ قارىدى، — راخمان دېگەن ئوقەتچى يېزىمىزغا ۋەكىللىك قىلالامدۇ؟ يېزىمىزنىڭ ۋەكىلى دېگەن ئاشۇجى، ئۇنداق بولغاندىكىن، يېزىمىز بويىچە ئەڭ بۇرۇن ئايروپىلانغا ئولتۇرغان كىشى ئاشۇجى بولىدۇ.

راست، راست، — دەپ غىڭشىدى داۋۇتاخۇن ئاشۇجىنىڭ چىرايىغا قاراشقا پېتىنالماي، — مەنزە گېپىمنى ئۇقشاپ قىلالمايدىغان گالۋاڭ جۇما! دېمىسىمۇ راخماننىڭ ئايروپىلانغا ئولتۇرغىنىنى ھېسابقا ئالغىلى بولامتى.

— ئايروپىلان دېگەن ئاجايىپ مۆجىزات جۇما، — دېدى ماموتاخۇن ئارىدىكى ئوڭايسىزلىقنى تۈگىتىشكە ھەرىكەت قىلىپ، — ئاشۇجى، ئايروپىلاندا ئولتۇرۇش راھەتمىكەن؟

ئاشۇجى يەنە ئېچىلىپ قالدى.

— راھەتلىكتە گەپ يوق، — دېدى ئۇ توخۇنىڭ پاچىقىنى مەززە بىلەن چايناۋېتىپ، — ئاپتوبۇستا باسىدىغان نەچچە كۈنلۈك يولنى بىر سائەتتىلا بېسىپ قويىدىغان تۇرسا، راھەت بولماي قالامدۇ؟ بۇ ياقتا ماڭغىنىمدا ئورۇمچىدە سىم - سىم يامغۇر يېغىۋاتاتتى، ۋىلايەتكە كەلسەم ھاۋا شۇنچە ئوچۇق تۇرمامدۇ!

— ياپىرىم، ئايروپىلان - زە قالتىس ئۇچىدىغان نەرسىكەن - دە! — دېدى ساۋۇتاخۇن ھەيران بولغاندەك قىياپەتتە باشلىرىنى چايقاپ تۇرۇپ.

— ئايروپىلاننىڭ كۈتكۈچى قىزلىرىنى دېمەمسىلە، — ئاشۇجى ئەنسىرىگەندەك ئىشىكنىڭ تەرەپكە قاراپ قويدى ۋە پەس ئاۋازدا سۆزلىدى، — ئۇلارنىڭ چىرايلىقلىقى، چىرايىنىڭ سۈزۈكلۈكى ... ئىستاكاندا قەھۋە دېگەننى ئەكېلىپ تۇرىدۇ.

— قەھۋە دېگەن نېمە ئۇ؟ — ماموتاخۇن ھاڭۋاقىنىچە سورىدى.

— قەھۋە دېگەن چەت ئەللىكلەر چاي ئورنىدا ئىچىدىغان ئىچىملىك.

— مۇنداق دېسىلە، سىلىزە ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ چەت ئەللىكتەكلا بولۇپ كېتىپلا - دە! — ماموتاخۇن ئاشۇجىغا ھەۋەس بىلەن قاراپ قويدى، — ئايروپىلاننىڭ دېرىزىسى باردۇ؟

ئاشۇجى زاڭلىق قىلغاندەك كۈلۈپ قويدى.

— دېرىزە دېگەننىڭ كۆپلۈكىنى ئايروپىلاندىن سوراڭ، ماموتاخۇن. ھەر رەت ئورۇندۇقنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئىكك-

كى دېرىزە. لېكىن ئېچىشقا بولمايدۇ. دېرىزىدىن سىرتقا قارايدىغان بولسىڭىز، ئۆي - ئىمارەتلەر، دەل - دەرەخلەر ئۇششاق كۆرۈنىدۇ. ئايروپىلان بۇلۇتنىڭ ئۈستىگە چىقىپ كەتكەندە بولسا، باشقا بىر دۇنياغا بېرىپ قالغاندەك بولىدىكەنسىز.

— ھەي - ھەي، تەلەي دېگەن سىلىدە بار جۇما، ئاشۇجى، — دېدى ساۋۇتاخۇن ئاشۇجىغا ھۆرمەت بىلەن قاراپ قويۇپ، — سىلى دېگەن بىر يېزىنىڭ كاتتىسى، يەنە كېلىپ ئايروپىلانغا ئولتۇرغان كاتتىسى دېسىلە.

«ئاغزىمنى ئاچسام، پەلپەتىش گەپ قىلىپ قويۇپ ئاشۇجىغا سەت كۆرۈنۈپ قېلىۋاتىمەن، ئەڭ ياخشىسى، غىت قىسىپ ئولتۇرغىنىم تۈزۈك» دەپ باياتىن گەپ ئارىلىماي قولاق سېلىپ شۈك ئولتۇرغان داۋۇتاخۇن يەنە چىدىيالماي قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنى تاھەرەت قىستاپ قالغانىدى.

— ئاشۇجى، ئايروپىلاننىڭ ھېلىقى بىر يېرىمۇ بارمىكەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ يۈرەكسىزلىك بىلەن پۈكۈلۈپ تۇرۇپ.

— قايسى يېرىنى دەيسىز داۋۇتاخۇن؟ — ئاشۇجى ئاڭقىرالماي ئۇنىڭغا قارىدى.

— ھېلىقى يېرىچۇ ... ھاجەتخانىسىنى دەۋاتىمەن.

ئۈچەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى.

— تازا قىزىق گەپ قىلدىڭىزدە، داۋۇتاخۇن، — دېدى ئاشۇجى كۈلكىدىن تۆكۈلگەن ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — تۆمۈرنى ئاسماندا ئۇچۇرغان ئىنسان ئۇنىڭغا بىر ھاجەتخانىنى ئورنىتالامتى!

— ئۇنداق بولسا، — دېدى داۋۇتاخۇن سەل تېتىكلىشىپ، ئۇ ئاشۇجىنى كۈلدۈرەلىگەنلىكى ئۈچۈن خۇشال بولۇپ كەتكەنىدى، — ھاجەتخانىسىنىڭ تېگى ئوچۇقمىكەن ياكى بوشۇكنىڭكىگە ئوخشاش كۈلەتۈك ئورنىتىلغانمىكەن؟

ئاشۇجى ئويلىنىپ قالدى. چۈنكى ئۇ بۇنىڭغا دىققەت قىلمىغانىدى. ئۇ بىر يىلى پويىزغا ئولتۇرغانلىقىنى، پويىز ھاجەتخانىسىنىڭ تېگىنىڭ ئوچۇق ئىكەنلىكىنى ئېسىگە كەلتۈردى - دە:

— ئەلۋەتتە ئوچۇق بولىدۇ - دە، — دېدى ئىشەنچ بىلەن.

— ھە، مەنمۇ شۇنداقمىكىن دەپ ئويلىۋىدىم، — دېدى داۋۇتاخۇن بېشىنى لىڭشىتىپ، — سىلى ئۈرۈمچىگە ماڭغىچە ئايروپىلاندا ھاجەتكە ئولتۇردىلىمۇ؟

— ھە، ئولتۇردۇم، شۇنىمۇ سوراپ يۈرەمسىز، داۋۇتاخۇن.

— ھە، مەنمۇ چوقۇم شۇنداق دەپ ئويلىۋىدىم، — دېدى داۋۇتاخۇن كىچىك بالىدەك خۇش بولۇپ، — سىلى ماڭغان كۈنى مەن يولدا كېتىۋاتاتتىم، بىر چاغدا غارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، ئاسمانغا قارىسام، ئايروپىلان ئۆتۈپ كېتىۋېتىپتۇ. شۇئەسنادا يۈزۈمگە بىرنەچچە تامچە بىرنەرسە چۈشتى. يامغۇرمىكىن دەپتىمەن، لېكىن ھاۋا ئوچۇق، ئەسلىدە بۇ سىلىنىڭ ...

بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئاشۇجى ئاغزىدىكى گۆشنى يا يۇتۇۋېتەلمەي، ياتۈكۈرۈۋېتەلمەي ئولتۇرۇپ قالدى. داۋۇتاخۇن ئۇنىڭ قارىشىنى «گېپىمگە ئىشەنمەيۋاتىدۇ» دەپ چۈشەندى - دە، شەپكىسىنى ئېلىپ كۆرسەتتى:

— راست گەپ قىلىۋاتىمەن، ئاشۇجى، شەپكەمگە سېرىق نەرسىلەرمۇ چۈشكەن، مانا بۇ يېرىدگە!...

بۇچاغدا كۈتۈلمىگەن ھادىسە يۈز بەردى: ئاشۇجى بىرلا «ھۆ» دېۋىدى باياتىن ئۇنىڭ ئاشقازىنىغا كىرىپ كەتكەن نەرسىلەر شىددەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىپ، داستىخاندىكى قالغان - ئاشقان نەرسىلەرنى بۇلغىۋەتتى. ساۋۇتاخۇن بىلەن مامۇتاخۇن ھاي - ھايلىغىنىچە، بىرى داستىخاننى تازىلاشقا، بىرى ئاشۇجىنىڭ ئاغزىنى ئېرتىشكە يۈگۈردى. داۋۇتاخۇن نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي چەكچەيگىنىچە ئولتۇرۇپ قالدى.

سەمەت دۆگايلى

شېئىرلار

ئالتۇن ئاقسۇ

ئالتۇندەك قۇچىقىنىڭ تارتتى كۆپ مېنى،
بۇ ئالتۇن پەسىلدە يەتتىم بويۇڭغا.
ياسىنىپ توز كەبى كۈتتۈڭ ئېچىلىپ،
ئالتۇندىن پاياندار سېلىپ يولۇمغا.

ئەينەكتەك يوللىرىڭ يۈزىدە چاقنار
قۇياشنىڭ ئالتۇنرەڭ نۇرى كۈندۈزى.
شۇ نۇرلار چۈشكەندە چىرايلىق ھۆسنىڭ
كۈلىدۇ بولۇپلا ئالتۇننىڭ ئۆزى.

قېيىداپ كېتىپتۇ كېچە ئۈستۈڭدىن،
چۈشكەچكە ئاسماندىن يۇلتۇزلار كۆچۈپ،
تۈن دېگەن ئاتالغۇ بوپتۇ ساڭا يات،
كېتىپتۇ ئەمدى ئۇ بەستىڭدىن ئۆچۈپ.

كۆك قۇچۇپ بوي تارتقان دەل ـ دەرەخلىرىڭ
بەسلىشىپ باش سوزۇپ بۇلۇت ئېشىپتۇ.
ئالتۇنرەڭ چاچتەڭگە بولۇپ، شەھەرگە،
شاخ ـ شېخى ئالتۇندىن ياپراق ئېسىپتۇ.

رەستىلەر ئېتىكى شەربەت ئېقىنى،
ئۈزىسەن ھەسەللەر دولقۇنى يېرىپ.
ئالەمدە نامى بار مېۋە زاتىنىڭ
تېپىلار ھەممىسى، تۇرار يېيىلىپ.

بۇندا بار شېكەرنىڭ بۇلىقى قوغۇن،
بىر تىلىم تەمىگە يېتەر بىر ئۆمۈر.
تاۋۇزنىڭ سۆيىگە تەڭ كەلمەس ناۋات،
رەڭگىدىن چېچىلار شەپەقسىمان نۇر.

بۇندا بار بېھىدىن نان جىگدىگىچە،
ياقۇت يا ئالتۇندىن ئالغان كەبى رەڭ.
ئاقسۇلۇق ئالتۇندىن قىممەت تەربىلەن،
يۇرتىنى جەننەتكە شۇنداق قىلغان تەڭ.

ئالەمدە داڭقى بار ئېسىل گۆھىرى —
گۈرۈچى تۇرۇپتۇ تاغارلاپ ئەنە،
ئالامسەن، كۆرەمسەن، سىنامسەن مەيلى،
ئاقسۇلۇق پۇرسەتنى بېرىدۇ يەنە.

ئەمدى يوق بىر چاغلار ئېگىزدىغان ئاقسۇ،
كۆكسىنى دەرد ـ ئەلەم تىلغىغان ئاقسۇ.
كۆرۈمسىز ئۆيلەرنىڭ تېمى ئارقىدا،
نامراتلىق دەردىدە يىغلىغان ئاقسۇ.

بۇ ئالتۇن شەھەردۇر، قولىمۇ ئالتۇن،
ئاسمىنى ئالتۇندۇر، يولىمۇ ئالتۇن.
كۈندۈزى ئالتۇندۇر، كېچىسى ئالتۇن،
چۈشىمۇ ئالتۇندۇر، ئوڭىمۇ ئالتۇن.

موللا مۇسا چاقىردى مېنى

مەن سايرامدا توختىدىم بىر پەس،
موللا مۇسا چاقىردى مېنى.
مەن ئەتراپقا قارىدىم ئۇزاق،
كۆرەلمىدىم ئۇنىڭ ئۆزىنى.
قۇلىقىمغا ئەمەس قەلبىمگە
ئاڭلىناتتى جاراڭلىق ئۈنى.

ئۇ دېدى: سەن ئوغلۇم مېنى دەپ
بۇ سايرامدا توختىغان بولساڭ؛

ئايرىلمىغىن مېنى دەپ تويپتىن،
قالماي دېسەڭ يېگانە - سالتاڭ.
سەپىرىڭنى داۋام قىل يەنە،
نىشانلىغان مەنزىلىڭگە ماڭ.

ئىلىم ئەھلى ئۆلىدۇ ھامان،
ئۆلمەس تارىخ، ئۆلمەيدۇ ھايات،
يازغانلىرىم كۈن كۆردى بۈگۈن،
دەۋرىڭ بەردى ئاڭا جۈپ قانات،
جىسمىم مەنسۇپ ئەمەس بۈگۈنگە،
لېكىن روھىم بۈگۈن شۇنچە شاد.

تۈنۈگۈننى بىزنىڭ تىلىمىز
لۇغىتىڭگە يازغان «ئۆتمۈش» دەپ.
بۈگۈن جەزمەن يېڭىلار ئۇنى،
ئۇلتۇرمايدۇ سىلاپ - پەپىلەپ.
بىلسەڭ روناق تاپماس قەۋم شۇ،
تۈنۈگۈنسى يۈرسە يېتىلەپ.

ياد ئەتكىنىڭ مۇكاپات ماڭا،
يازغىن تارىخ بۈگۈنگە ئاتاپ.
تۈنۈگۈننى ئۇنۇتما، بىراق
بولمىسۇن ئۇ ئەڭگۈشتەر كىتاب.
بۈگۈن سېنى چاقىردى سەپكە،
ئاڭلا، نەۋاخ ياڭرىغان خىتاب.

مەمتىمىن ئابدۇقادىر

ئىككى شېئىر

غەم

جەم بولۇپ ئەل - ئاغىنىلەر،
تىكلىدۇق بىر نەچچە بوتۇلكا،
«مۇڭدىشايلى» دەپ.
بىر دەم - يېرىم دەم.
تەيىنلەپ ساقىنى
خۇش! دېدۇق
تىترىتىپ كۆك قەرىنى،
قانمىدۇق بىر نەچچىگە
تۈگىمىگەچ كۆڭۈل سۆزى،
ماداردىن كەتمىگەن يانچۇقۇمۇ ھەم.
قىزدۇق،
ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟
ھەممە كاللىدا
يېقىنىمغا
چۇشەندۈرەي قەلبىمنى
دېگەن بىرلا خىيال مۇجەسسەم،

ئوت كەتتى ...
كۆرسىتىش ئۈچۈن
تېزراق يۈرەكنى،
يىرتىلدى كۆپ كۆڭلەك - مايكىلار،
خەجلەندى پۇل خۇددى غازاڭدەك
بۈگۈن
بەجايىكى ھەممەيلەن ھاتەم،
كۆيۈپ كەتتى ...
كەلدى ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى،
ياق!
مەست كۆچۈرۈش ماشىنىسى،
كەلدۇق ئەمدى
ھېلىقى
قارا ئىشىكلىك «مېھمانخانا»غا.
ئەپسۇس،
ھەممىنى قىلغان
پۇل دېگەن مۇتەھەم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىزغۇ مەيلى
يامىنى
ئاتا ـ ئانىمىزنىڭ بېشىغا
چۈشتى كۆرمەڭ غەم.

قىراۋدا چاقنىغان ئۈمىد

تۇتقۇزۇپ كىتاب
نوقىدى،
بوۋىلىرىم مۇرەمدىن؛
قۇتقازدى
ساپان بىلەن سۆرەمدىن،
كىتابنى دەسسەپ
ئۆرلىدىم
يۇقىرىغا شادلىنىپ؛
يىقىلدىم
سۆڭەكلىرىم قاتلىنىپ.
قاردىدىم،
ئۈمىدلىنىپ نەۋرەمگە.
ئۇ ئىلىمدىن گۈل چېچەك تېرىپ
قويدى مېنىڭ قەبرەمگە.

ئابدۇلئەھەد سەلەي

ئىككى شېئىر

قاردەك تىلەكلەر

تۆكۈلەر زېمىنغا كۈمۈشتەك ئاق قار،
ئۇ ئاسمان گۈلزاى چاچقان چېچەكلەر.
كۆك يەرگە خەيرلىك ئېيتىدۇ ئىزھار،
ئاپئاق قار قەلبىمدە تارتار پېلەكلەر.

تۆكۈلەر ئاپئاق قار، تۆكۈلەر ھەر يان،
يوللارغا چاچقۇ بوپ، باشلارغا زەرتاج.
تۇتەكلەر، تۇمانلار بولۇشار سەرسان،
ئاپئاق قار ئالدىدا بولۇپ نائىلاج.

ئاپئاق قار، ئاق دىلنىڭ سىمۋولى ھەر ئان،
ئاسماندەك سېخى بول، يېرىدل كۆكرەكلەر.
دوستلىرىم غۇرۇردىن يول تاپقان كارۋان
يولىغا چاچاي مەن، قار بول يۈرەكلەر.

دوستلىرىم، ئاق قاردەك ئاپئاق كۆڭۈل بۆل،
دىللاردا ئاق نىيەت ـ تارتسۇن پېلەكلەر.
ئاق يوللۇق بول دوستلار، تىلەرمەن ئاق يول،
قەلبىمگە مۇجەسسەم قاردەك تىلەكلەر...

تېرەكلىك تۇغدۇ ئەجەپ بىر خىيال

تېرەكلىك قوينىنى ماڭسام ئارىلاپ،
شېئىرىن ھېس قەلبىمدە بولىدۇ مېھمان،
گويا كى جەننەتتىن ھۆرلەر مارىلاپ،
چېھرىگە تېرەكتىن رەڭ ئىزدەر ھەر ئان،
تەبىئەت،

ئۇ ئۇلۇغ بىر ھەيكەلتاراش،
ھەر بىر تۇپ ئاق تېرەك بىر كۈمۈش
ھەيكەل.
ئەجدادىم قېنىدەك نۇر تۆكسە قۇياش،
ياسىنار ئاق تېرەك ۋىناستەك گۈزەل.

تېرەكلىك قوينىنى ماڭسام ئارىلاپ،
تېرەكنى قۇچاقلاپ ئالغۇم كېلىدۇ.
كۆكرەكتە يۈرىكىم كېتەر شاپاشلاپ،
تېرەكتەك مەرد، سېخى بولغۇم كېلىدۇ.

رىزۋانگۈل ھۆسەيىن

شېئىرلار

ئەركە شامال

ئەي باھار شامىلى — ئەركە شوخ شامال،
تولدۇردۇڭ قەلبىمنى ھېسلارغا پەۋەس.
سەن سۆيۈپ ئۆتكەندە مەڭزىمدىن شۇتاپ،
تېنىمدە جۇش ئۇردى ئۇتلۇق بىر ھەۋەس.

چۈنكى سەن گويا بىر ئۇتلۇق ناخشىدەك،
بىردەن دىللارغا يېقىملىق تۇيغۇ.
سەن كېلىپ ئاچقاندا رۇجەكنى قايىرىپ،
قانچىلاپ كۆزلەردىن قاچىدۇ ئۇيقۇ،

سەن سىلاپ ئۆتكەندە باغلار مەڭزىنى،
تەبەسسۇم ئىلكىدە ئاچار ئۇ جامال.
ئۇچۇرۇپ كەلگەچكە بۇلبۇل، كاككۇكنى،
گۈللەرنىڭ مۇرادى تاپىدۇ كامال.

سەن يەلپۈپ ئۆتكەندە تاغلارنىمۇ ھەم،
كېتىدۇ بېشىدىن ئۇچۇپ ئاق لېچەك،
سەن چىللاپ ئېپ كەلگەن كۆكلەم پەردىسى
چاچىدۇ زېمىنغا رەڭدار گۈل - چېچەك.

ئەي باھار شامىلى - ئەركە شوخ شامال،
تۇيغۇغا تولدۇردۇڭ شائىر دىلىنى.
سەن بىلەن تۇغۇلار شېرىن خىيالار،
سەن تارتۇق قىلغاچقا ئىلھام قىزىنى.

كەچۈر

توختاپ قالدى تىنىقلىرىم كۆكسۈمدە،
كۆرگىنىمدە كۆزلىرىڭدىن ئەكسىمنى.
بىراق قانچە ئىزدەپ ئاشۇ كۆزۈڭدىن،
تاپالمىدىم ئارزۇ قىلغان بەختىمنى.

شۇڭا جانان رەنجىمىگىن مېنىڭدىن،
قاچۇردۇڭ، دەپ كۆزلىرىڭدىن كۆزۈمنى.
پۇشايمانغا قالغۇدەكمەن ئاقىۋەت،
قاچۇرمىسام كۆزلىرىڭدىن ئۆزۈمنى.

گۈللەر مەڭزىگە سۆيىدۇ سابا

يەر ئانا ئۇيقۇدىن ئويغانغىنىدا،
تەرلىرى مونچاقتەك ئاراملاپ ئاقتى.
تەشنالىق ئىلكىدە تەلمۈرگەن جانلار
شۇ كۈمۈش قەترىگە باغرىنى ياقتى.

كۆز ئېچىپ بۇلاقلار، ئېرىق - ئۆستەڭلەر
شادلىقنى يېقىملىق كۈيىگە قاتتى.
كۆكلەمنىڭ ئاشىقى قوشاقچى قۇشلار
خۇش پۇراق باغلاردا قانىتىن قاقتى.

تىڭشاڭ باغلارنى، ئېتىز - قىرلارنى،
ئاڭلانماس ئۇندىن ھېچ مۇڭلۇق كۈي - سادا،
قوزغىلىپ شوخلۇقى، قاچىدۇ سۆيۈپ
رەڭمۇرەڭ گۈللەرنىڭ مەڭزىگە سابا.

ئاھ، ئەجەب شادلىققا تولغان تەبىئەت،
جۇشقۇنلار دىللاردا قايناق ھاياجان،
گۈلباھار تۇتقاچقا ئىلھام شارابى
ئېتىزغا يول ئالدى خۇشلۇقتا دېھقان.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى www.uyghurkitap.com

بەگمەت يۈسۈپ

قەلبىمدە بار ناخشا ئۇلۇغ ۋە راۋان

قەلبىمدە بار ناخشا ئۇلۇغ ۋە راۋان،
ناخشامدىن ئويغىنار كۈلۈپ بۇ سەھەر.
ۋەتىنىم ياڭرايدۇ ئاسمىنىڭ ئارا
ئۇ مېنىڭ تىنىقىم ئۇچكەنگە قەدەر.

روھىڭنى جىسمىمغا قۇدرەت ئەيلىدىم،
قۇياشلىق تاڭلىرىڭ ئاچتى كۆزۈمنى.
سەن مېنى ياراتقان ئىلاھسەن دېدىم،
ئىلاھى باغرىڭغا ياقتىم ئۆزۈمنى.

دەرياھەم سۇلىرىڭ تووۇلىغان ناخشا
چىقاردى ھە مانا چوڭچوڭ تىلىمنى.
سەن بەردىڭ جىسمىمغا مېھرىڭدىن دەرمان،
جان دېدىم تومۇردا ئاققان قېنىمنى.

يېتىلدىم مانا مەن جەسۇر ئەر بولۇپ،
ۋەتىنىم، قوينۇڭدا ناخشىچى بولۇپ،
قەلبىمدە بار ناخشا ئۇلۇغ ۋە راۋان،
ئېيتىمەن ئۇنى مەن سۆيگۈگە تولۇپ.

پەرھات مۇھەممەت

باللىقتا خاتىمە

ئەمەس ئىدىم ئانچىلا مۇڭلۇق،
كەپسىز ئىدىم، بەگباش - شوخ ئىدىم.
بولۇپ قالدىم ئەمدى خىيالچان،
نېمە ئۈچۈن شۇنچە غەم يېدىم؟

گۈلنى كۆرسەم قىلمەن سۆكۈت،
مەجنۇن تاللار يۈرەككە قامچا.

كىرپىكلىرىم جۇپلەنمەس كېچە،
بولدى خىيال ماڭا بىر سالچا.

قاچان باردىم سەن بىلەن بىللە
مەجنۇن تالنىڭ ئاستىغا پىنھان.
شۇندىن بېرى يوقالدى شوخلۇق
شۇندىن بېرى بولدۇم خىيالچان.

مۇختار سۈپۈرگى

«كۆزى يامان» قىز

كۆزلىرىڭدىن تۆكۈپ سېھرى ئوت،
باققان ئىدىڭ ماڭا زوقلىنىپ.
قانداق كېسەل تەگدى ۋە نەگە،
بىلەلمەيمەن، كەتتىم تولغىنىپ.

شۇندىن بېرى قاچتى ئارامىم،
كۆزۈڭ تەگكەن ئوخشايدۇ ماڭا.
ئىشىتكەن بولسام «كۆزى يامان» دەپ،
كۆرسەتمەيتتىم قارامنى ساڭا.

ئابدۇرېشىت بارات

ئىككى شېئىر

كەل نىگار، ئۈيقۈنى قوغلايلى يىراق

گۈگۈملەر ئەزۋەيلەپ كەلمەكتە مانا،
تېخى ئۇ يېتىلەپ كېلەر كېچىنى.
كېچىنىڭ قوينىدا تۇگىمەس ئەللەي،
ئۈگدەكلەر ئىزدەيدۇ سېنى ھەم مېنى.

كەل نىگار، ئۈيقۈنى قوغلايلى يىراق
ناخشىمىز جان بەرسۇن جىملىق قوينىغا.
بۇ خىلۋەت كەپىدىن چىقىپ دالىغا،
بارايلى شاۋقۇنلۇق دەريا بويىغا.

دولقۇندەك دولقۇنلۇق ياڭرىسۇن ناخشا،
ناخشىمىز چۆشلەرنى تاشلىسۇن بۇزۇپ،
ساھىللار ئويغانسۇن پىچىرلاشلاردىن،
كەل نىگار، ئېيت ناخشا ماڭا قوشۇلۇپ.

كېتەلمەيمىز يىراققا، ئەمما

تاشلاپ قويدۇم، تاشلاپ قويدۇڭ پىراققا،
كېتىپ قالدىڭ، كېتىپ قالدىم يىراققا.
ھەر ئىككىمىز ئىككى ياققا يول ئالدۇق،
يېقىنلاشماس قولۋاق لېكىن قىرغاققا.

يېقىنلاشماس قولۋاقلار ھېچ قىرغاققا،
يائىككىسى كېلەلمەيدۇ بىر ياققا.
پەقەت قولۋاق يىراقلىشار، پەقەتلا
كۆڭۈللەر ھېچ كېتەلمەيدۇ يىراققا.

كۆڭۈللەر ھېچ كېتەلمەيدۇ يىراققا،
دولقۇنلار مىڭ ئۇرۇلسىمۇ قولۋاققا.
پەقەت قولۋاق تەۋرىنىدۇ تىنىمسىز،
ئىستەكلەرنى تەۋرىتەلمەس ھېچ ۋاقتا.

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

شېئىرلار

نېمىشقا

تۇرار خىلۋەت ماكاندا بىر ئۈي.
بېلى سۇنغان كەبى قىيسىيىپ.
شۇ كۆرۈمسىز ئۈيدە بىر موماي
ياشار يالغۇز، ئۇنسىز قىينىلىپ.

قەھرى بىلەن چىقىرىپ شەپە،
سىرتتا سىرلىق جۇدۇن گۆركىرەر،
ھالسىزلانغان ئاجىز گەۋدىنى،
قورقۇنچلۇق خىياللار ئېزەر.

ئۇ ئەلەمدە مۇڭلىنار دەردلىك
ئوتى ئۆچكەن ئوچاققا قاراپ.
كۆزلىرىدىن دومىلار يېشى
يىپى ئۈزۈلگەن مونچاققا ئوخشاپ.

نۇرسىز كۆزى باقار ئىشىككە،
نېمىنىدۇر كۈتكەندەك گويا.
ئاجىز تېنى تىترەر لاغىلداپ،
ئەسلەپ قالسا ئوغلىنى شۇندا.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ يالغۇز ئوغلى شەھەردە
توققۇزى تەل ياشار شاد - خۇرام.
ئوينار شېرىن تۇرمۇش باغىدا،
ھېچنەرسىدىن بولماي بىئارام.

ئاندا - ساندا ئەسلەر ئانىنى،
ۋاقتى چىقماس زادى بېرىشقا.
لەنەت ئۇنداق نادان ئوغۇلغا،
تۇغار ئۇنى ئانا نېمىشقا؟!...

كەتتى باغرىم ئېزىلىپ

باغقا كىردىم سەھەر سەيلىگە،
چىمەنلەرگە باقتىم تەلمۈرۈپ.
لېكىن مېنىڭ ئىزدىگەن گۈلۈم
تاشلىنىپتۇ يەرگە ئۈزۈلۈپ.

كەتتى يۈرەك باغرىم ئېزىلىپ،
گۈلنىڭ ئىمجان ھالىغا قاراپ.
گۈل ئاشۇنداق نابۇت بولغىچە،
رازى ئىدىم مەن بولسام خاراپ.

مەھەممەت سالىم

خاتىمە بەر ھىجرانغا

ھۆر سۆيەتلىك ئەي نىگار، بىر قاراشتا
مەپتۇن قىلىپ ئالدىڭ ئەقىل - ھوشۇمنى.
نە ھوشۇمنى، قانىتىمنى بوغۇشلاپ
تۇتۇۋالدىڭ ئەركە كۆڭۈل قۇشۇمنى.
نېمە بولار ھالى ھوشسىز ئادەمنىڭ؟
بۇنى ساڭا ئېيتمىساممۇ بىلىسەن.

شۇنداق تۇرۇپ ئىشقىڭدا مەن يىغلىسام،
سەن نېمىشقا قىقاس سېلىپ كۈلىسەن؟
بەلكىم سۆيۈپ قالغاندىمەن بايقىماي،
مېنى ئەسلا سۆيمەيغان دىلبەرنى،
شۇنداقتىمۇ ماڭا راۋا كۆرۈشۈڭ
لازىممىدى بۇ ئازابلىق كۈنلەرنى؟!

ئاتىكە مۇرەخمەت

ئۈمىد

يىغلىما، دادىڭغا يەتمىسە ئىنسان،
ئىلتىجا ۋەجىدىن ياغمىسۇن كۈلپەت.
مىسكىن دىلىڭدا چەكمىگىن پىغان،
قاتقان كۆڭۈلدە بولمايدۇ شەپقەت.

ئۈمىدسىز تەشۋىشلەر يىغلاتسا سېنى، قالمىغىن سۆكۈتتە، ياماندىقتىن قاچ،
قەلبىڭدە شىجائەت بولسۇن يالقۇن - ئوت؟ ئاچىزغا بول يۆلەك بەرگىن بەخت - قۇت.

ئەركىن ياسىن

شېئىرلار

هايات

مەن سامادا قىلمەن پەرۋاز،
تۇيغۇلىرىم بولىدۇ قانات.
ئانا يەر دەپ سوقىدۇ يۈرەك
قىيام قىلىپ بەختىمنى ھەيهات.

هايات ۋە ئانا

تۆرەلدۇق ئانىدىن مۇشۇ ئامەتكە،
كەۋسەردەك ئۇغۇزنى بەردى جان ئانا.
ئاتەشتەك باغرىغا باستى ئاۋايلاپ،
ئالەمگە مۇھەببەت تەردى. جان ئانا.

ئانىسىز جاھاندا ھاياتلىق بولماس،
ئانىلار بولغاچقا ئۇلۇغ ۋە دانا.
بىز شۇڭا قەدىرلىك تۇپراق يۈزىدە،
ئانىسىز ھاياتتا يوق قىممەت، مەنا.

كۆز

ئىككى كۆز تەڭ چوڭ بولۇر،
زېمىننى كۆرەر ھەر ئىككىلىسى.
لېكىن،
كۆرەلمەس ئەسلا
بىرسى يەنە بىرسىنى،
شۇڭلاشقا
بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىغا
ياراتقانمىش ئاجايىپ ئېسىل بىر قاڭشار!
ئاجايىپ كۆركەم بىر توساق!

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى تۇرسۇنئاي ھۆسەيىن

www.uyghurkitap.com

قەييۇم تۇردى

ئۇنتۇلماس دوستلۇق سەپىرى

(زىيارەت خاتىرىسى)

ئويلىغانلىرىم

بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى جۇڭگويازغۇچىلار ۋەكىللەر ئۆمىكى ئولتۇرغان پويىز «يىراق شەرق» ئۆمۈريولىدا موسكۋاغا قاراپ كېتىۋېتىپ، زۇمرەتتەك، يالتىراپ تۇرغان بايقال كۆلىنىڭ جەنۇبىدىن ئەگىپ ئۆتۈپ، ئوتتۇرا ئاسىيا قۇچاقلىرىدا كېتىۋاتقاندا، مەن بىر خىل تاتىملىق ھېسسىيات بىلەن پويىز ئەينىكىدىن مەشھۇر ئالاتاۋنىڭ يېشىللىق بىلەن قاپلانغان ئېگىز چوققىلىرىغا، دولقۇنلىنىپ تۇرغان ئېدىرلىقلار، ئورمانلار ۋە رەڭمۇ رەڭ گۈل-گىياھلارغا پۈركەلگەن يايلاقلىرىغا قىزىقىپ نەزەر تاشلىغان. خىيالىمدا بۇ يەرلەردىكى خەلق بىلەن بولغان تارىخىي دوستلۇق- قېرىنداشلىقنىڭ ئىزلىرى نامايان بولغانىدى.

ئەلۋەتتە، 50-يىللاردا مەن تېخى كىتابخۇمار ئاددىي بىر ئەدەبىيات ھەۋەسكارى ئىدىم. تولستوي، لېرمونتوۋ، پۇشكىن، گوگول، گوركىي، فادىيېۋ، شولوخوۋ قاتارلىق مەشھۇر رۇس كىلاسسىكلىرىنىڭ رومانلىرى، مۇختار ئەۋېزوۋ، سابىت مۇقانوۋ، ئايبېك، غاپۇرغۇلام، سەدىردىن ئەينى، بىردى كىربابايېۋ، ئۆمەر مۇھەممىدى، ھېزىم ئىسكەندەروۋ قاتارلىق تىل سەنئەتكارلىرىنىڭ ئاجايىپ ماھارەت، يۈكسەك بەدىئىي دىت بىلەن يېزىلغان ئۆلمەس ئەسەرلىرى مۇشۇ خەلق ئارقىلىق بىزنىڭ قولىمىزغا تەگكەن ۋە مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇرغانىدى.

دۇنيا ئەدەبىيات تارىخىدا ھەر قايسى زامان، ماكان شارائىتىدا بەدىئىي غايىسى، گۈزەللىك چۈشەنچىسى ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئىجادىيەت كوللېكتىپلىرى خىلمۇ خىل، رەڭمۇ رەڭ ئەدەبىي ئېقىم ۋە دەۋرىي قىممىتى، ھاياتىي كۈچى ئوخشاش بولمىغان ھەر خىل ئىجادىيەت مېتۇدلىرىنى ياراتتى. ئەمما مەن يۇقىرىدا ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن يازغۇچىلار تۈركۈمى بولسا، باشقا بىر ماكان، باشقا بىر شارائىتتا، تېخىمۇ ئەھمىيەتلىك، تېخىمۇ جەلپ قىلىش كۈچىگە تولغان ئىجادىيەت مېتودلىرى — تەنقىدىي رېئالىزم ۋە سوتسىيالىستىك رېئالىزملىق ئىجادىيەت مېتۇدىنى نۇرلانـ

دۇرغان يازغۇچىلار ئىدى. شۇ ۋەجىدىن بولسا كېرەك، ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت يولى ۋە پائالىيىتى مەندە يۈمۈرلۈك تەسىرات قالدۇرغان...

مەن يېشىللىقتا پۈركەنگەن پىنهان دۇنيا — يىراق شەرق تۈمۈريولىدا كېتىۋېتىپ ئەنە شۇلارنى ئويلىغان ۋە بۇ زېمىننىڭ ئۆزىنىڭ ئالتۇن قەلىمى بىلەن ئۆزىگە نۇرلۇق ئابىدە ياراتقان كارامەت يازغۇچىلىرىغا يىراقتىن ئېھتىرام بىلدۈرگەن ئىدىم. كېيىن بىز موسكۋا، لېنىنگراد، تېبلىسلاردا بولدۇق. ئەلۋەتتە، ئۇ باشقا بىر دۇنيا — سوۋېت ياۋروپاسى ئىدى. هايات رىتىمى، تۇرمۇش مىزانلىرى، تەپەككۇر ئۇسۇلى ئۆزگىچە ئىدى. بىز ئۇلارنىڭ ئۈمىدلىك كۆزلىرى، قېلىپلاشقان ئادەت - مۇئامىلىلىرىدىن ئىنسانغا، يازغۇچىغا، جۇڭگولۇق دوستلىرىغا بولغان قىزغىن مۇھەببەتنى كۆردۇق. بىراق بۇنى ئۆز تىلىدىن ئاڭلاشقا مۇۋەپپەق بولالمايتتۇق. بىزنىڭ ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى بىلەن بولغان ئالاقە ۋاستىمىز ئاساسەن باش لىڭشىتىش، كۈلۈمسىرەش، قول سىقىشلار بىلەن كۇپايىلىنەتتى. هەتتەڭگىنەي! ... پۈرسەت بولسا ئوتتۇرا ئاسىياغا، قازاقىستان، قىرغىزىستانلارغا، ئاشۇ تونۇش بولغان ناتونۇش دوستلارنىڭ ئارىسىغا بارساق، ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرساق، ئەدەبىيات مەسىلىلىرى ئۈستىدە نېمە ئويلاپ، نېمە قوييۇۋاتقانلىقىمىزنى دېيىشسەك قانداق ياخشى بولاتتى - هە! ... مۇشۇ ئارمان مېنىڭ قەلبىمدە تارتىلىق بىر هەۋەس، ئىنتىلىش بولۇپ قالغانىدى.

يىللار ئۆتتى. خەلقلەر، مىللەتلەر دوستلۇقىدىنمۇ قەدىرلىك مۇقەددەس ئىش نەدە بولسۇن! ئىنسان دوستلۇققا موهتاج، دوستلۇق ئۆزئارا چۈشىنىشتىن كېلىدۇ، ئەلۋەتتە. مېنىڭ بۇ ئارزۇيۇم كۈتۈلمىگەندە، رېئاللىقتا ئايلىنىپ قالدى...

ۋەتەن هۆرمىتى

29 - سېنتەبىر ئەتىگەندە جۇڭگونىڭ نۆۋەتچى ئايروپىلانى هەرساهە كىشىلىرى ۋە دوستلارنىڭ قىزغىن ئۇزىتىش نەزەرى ئاستىدا ئۈرۈمچى ئايرودۇرومىدىن ئالمۇتىغا قاراپ يېنىككىنە قوزغالدى. كۈمۈش لاچىن كۆك ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇۋاتقاندا، ئايروپىلان ئىچى شاد - خوراملىققا چۆمدى.

دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز بەش مىللەت، 7 ساهە ئەربابلىرىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يېقىندىلا چەت ئەللەردە زىيارەتتە بولۇپ قايتقان ئاپتونوم رايونلۇق ئاياللار بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى روشەنگۈل، ئاتاقلىق قازاق ئالىمى نىغمەت مېڭجانى، ئۆز ئوبلاستىدا كۆپ قېتىم سوۋېت ئىتتىپاقى ئىلىم - پەن ۋەكىللىرى ئۆمەكلىرىنى كۈتۈۋالغان سانجى خۇيزۇ ئاپتونوم ئوبلاستىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جۇگۇەنخۇا (خۇيزۇ) قاتارلىق كىشىلەر بار ئىدى. بىز هەممىمىز سوۋېت ئوتتۇرا ئاسىياسىغا تۇنجى قېتىم زىيارەتكە كېتىۋاتقانلىقىمىز ئۈچۈن قىزىقىش دائىرىمىز ناهايىتى كەڭ ئىدى. هەممىنى كۆرۈشنى، هەممىنى چۈشىنىشنى ئۈمىد قىلاتتۇق. مۇهىمى، شىنجاڭدىكى هەر مىللەت خەلقىنىڭ دوستلۇقىنى سوۋېت هەر مىللەت خەلقىگە يەتكۈزۈش،

ئۇيغۇر كىتابلىرى تورى www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ جۇڭگو خەلقىگە بولغان دوستلۇق مۇھەببىتىنى ئېلىپ قايتىش ھەممىمىزنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ئىدى.

بىر سائەت 20 مىنۇت كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ئۆتۈپ كەتتى. ئايروپىلان قازاقىستاندىكى «يېشىل مەرۋايىت» دەپ ئاتالغان بوستانلىق شەھەر ئالمۇتا ئۈستىدە ئايلىنىشقا باشلىدى. ئالمۇتىنىڭ قازاقىستاننىڭ پايتەختى سۈپىتىدە گۈللىنىش ۋە زامانىۋىلىشىشقا قاراپ يۈزلەنگەن ۋاقتى مۇشۇ ئەسىرگە مەنسۇپ بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ھازىر ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئىلىم - پەن، مەدەنىيەت، ئەدەبىيات - سەنئەت مەركەزلىرى ئىچىدە چوڭ ئورۇن تۇتىدىغانلىقىنى، بۇ «ئالمىلىق» دىن ئالما شېخىدا غۇچچىدە يېتىلگەن سان - ساناقسىز ئېسىل ئالمىلاردەك، جاھانغا مەشھۇر نۇرغۇن يازغۇچى، شائىر، سەنئەتكار، ئالىملارنىڭ يېتىشىپ چىققانلىقىنى بىلەتتۇق. شۇ تاپتا ئايروپىلاندا تۇرۇپ، بۇ شەھەرنىڭ ھەقىقەتەن «يېشىل مەرۋايىت» دېگۈچىلىكى بار بوستانلىق، كۆركەم ئېگىز بىنالار، ئازادە - كەڭ يوللار گىرەلىشىپ كەتكەن ئاۋات، گۈزەل، رەتلىك بىر شەھەر ئىكەنلىكىنى بىر قاراپلا كۆردۇق.

ئالمۇتا ئايرودرومىدىكى كۈتۈۋېلىش قىسقا بولسىمۇ، ناھايىتى مەنىلىك ئۆتتى. سوۋېت - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا، يول بويى بىر مىليون 200 مىڭ ئاھالە، 100 گە يېقىن مىللەت ياشايدىغان بۇ شەھەرنىڭ يېقىنقى تەرەققىياتى ئۈستىدە پاراڭلىشىپ مېڭىپ، شەھەر مەركىزىدىكى قازاقىستان مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ مېھمانخانىسىغا يېتىپ كەلدۇق. بۇ يەردە بىزنى سوۋېت - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، قازاقىستان شۆبىسىنىڭ رەئىسى ئاقمارال ئارىستانبېكوۋا كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن.

ئاقمارال قامەتلىك، گۈزەل، خۇش پېئىل ئالىم قىز بولۇپ، ئالدىنقى يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا دوستلۇق زىيارىتىدە بولغانىدى:

— قانداق ياخشى بولدى سىلەرنىڭ كەلگىنىڭلار، — دېدى ئۇ قىزغىنلىق بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرۇپ، — راستىنى ئېيتسام، يولۇڭلارغا قاراپ ئىككى كۆزۈم تۆت بولدى ...

«ئىككى كۆزۈم تۆت بولدى» دېگەن سۆزنى ئۇ ئورۇمچىدە بولغاندا، ئۇيغۇر دوستلىرىدىن ئۆگىنىۋالغانلىقىنى ئېيتتى. بىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق. قىزغىن دوستلۇق كەيپىيا - تىغا تولغان قىسقا سۆھبەت ئارىمىزدىكى ياتسىراشلارنى كۆتۈرۈۋەتتى. ئۇنىڭ «جۇڭگو تېز يۈكسىلىۋاتقان چوڭ ئىستىقباللىق ئەل، سوۋېت - جۇڭگو خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقى ئۈچۈن ئەجرى سىڭدۈرۈش، تۆھپە قوشۇش مېنىڭ ئارزۇيۇم» دېگەن سۆزى بىزدە ياخشى تەسىرات قالدۇردى. قازاقىستاندا بولغان كۈنلىرىمىزدە بۇ دوستلۇق پائالىيەتچىسى بىز بىلەن ھەمىشەم دېگۈدەك بىللە بولدى.

— مۇشۇ كۈنلەردە ئالمۇتادا، — دېدى ئۇ، — جۇڭگو دۆلەت بايرىمىنىڭ 40 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ھەر خىل تەبرىكلەش پائالىيەتلىرى، ئىلمىي دوكلات يىغىنلىرى ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ. بۈگۈن چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتتە ئالمۇتا شەھىرى بويىچە جۇڭگوۋا

خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىقىنى تەبرىكلەش چوڭ يىغىنى ئۆتكۈزۈلىدۇ. سىلەرنىڭ يېتىپ كەلگىنىڭلار، مەن ئىشىنىمەنكى، بۇ كاتتا يىغىلىشقا ئالاھىدە مەزمۇن، ھۆسن قوشىدۇ....

دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز بۇ چوڭ يىغىن باشلىنىشتىن ئىلگىرى، تەكلىپ بويىچە، قازاقىستان ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنى زىيارەت قىلدى.

ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتى ئۇيغۇر تارىخى، تىلى، ئەدەبىياتى، مەدەنىيىتى، ئېتنوگرافىيىسى قاتارلىقلارنى ئومۇملاشتۇرۇپ تەتقىق قىلىدىغان ئىلمىي مەركەز بولۇپ، بۇ يەردە 70 كە يېقىن دوكتور، پەن كاندىداتى ۋە ئىلمىي خادىملار كەڭ دائىرىلىك ئىلمىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن. كۆركەم بىنا، ھەر خىل گۈللەر ۋە فونتانلار بىلەن بېزەلگەن ئىلمىي مۇھاكىمە زالى گويا ئارامبەخش سەيلىگاھقا ئوخشايتتى. بۇ زال بىزنى يېڭى جۇڭگونىڭ 40 يىللىقىغا بېغىشلانغان ئىلمىي دوكلاتلار بىلەن كۈتۈۋالدى.

— يېڭى جۇڭگونىڭ 40 يىللىقى بىزدە بايرام، ئەھمىيەتلىك چوڭ ئىش، — دېدى ئىنستىتۇتنىڭ مۇدىرى، دوكتور غوجا ئەخمەت سەيدىۋاققاسوۋ مۇھاكىمە يىغىنىنىڭ پەردىسىنى ئېچىپ، — ئىنستىتۇتىمىز ئۆتكۈزۈۋاتقان بۇ ئىلمىي پائالىيەتكە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكىنىڭ ئالاھىدە كېلىپ قاتناشقانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشالمىز...

مۇھاكىمە يىغىنى ناتىقلارنىڭ مۇھەببەتلىك سۆزلىرى بىلەن جانلىنىپ كەتتى. تىل - ئەدەبىيات پەنلىرىنىڭ دوكتورى تۇغلۇق تالىپوۋ، پەن كاندىداتلىرى تالىبوۋ كوممۇنار، پاتىگۈل سابىتوۋالارنىڭ يېڭى جۇڭگونىڭ 40 يىللىقىغا بېغىشلانغان ئىلمىي دوكلاتلىرى، ئىسسىق مۇھەببەتلىك بايانلىرى يىغىندا پات - پات ئالقىشقا سازاۋەر بولۇپ تۇردى. دوستلۇق، ھەمدەملىك ۋە يېڭى جۇڭگوغا بولغان ھۆرمەت بىلەن سۇغىرىلغان بۇ سۆزلەر بىزدە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

ئالمۇتا شەھىرى بويىچە ئۇيۇشتۇرۇلغان جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىقىنى تەبرىكلەش چوڭ يىغىنى دەل سائەت تۆتتە باشلاندى. ئالمۇتا شەھىرىدىكى ھەر ساھە ۋەكىللىرى، سوۋېت - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ ئاكتىپلىرىدىن بولۇپ بىرنەچچە يۈز كىشى قاتناشقان بۇ تەنتەنىلىك يىغىن يېڭى جۇڭگوغا بولغان ھۆرمەت، قىزىقىش ۋە دوستلۇق روھى بىلەن تولغانىدى. قازاقىستان مىنىستىرلار سوۋېتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى ئۆمەربايېۋا كۆمۈشچان ساغىنىدىق قىزىنىڭ يېڭى جۇڭگونىڭ 40 يىللىقىغا بېغىشلانغان ئەھمىيەتلىك دوكلاتى، ئىلغار ئىشلەپچىقارغۇچىلار، ئالىملار، سەنئەتكارلارنىڭ مۇنبەرگە چىقىپ قىلغان يالقۇنلۇق سۆزلىرى زالدا پات - پات قىزغىن ئالقىشقا سازاۋەر بولۇپ تۇردى.

تەبرىكلەش يىغىنىدىن كېيىن ئۆمەربايېۋا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— ھەممىسى ئىككى مەملىكەت خەلقىنىڭ دوستلۇقى ئۈچۈن، سىلەر كەلسەڭلار، بىز بارساق، بار - يوقنى ئۆزئارا ئالماشتۇرۇپ، بىرلىكتە ئىلگىرىلىسەك، دوستلۇقنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

چېگىتساق قانداق ياخشى.
شۇنداق، خەلقلەر دوستلۇقى مۇقەددەس ئىش. مەن ئۆمەربايىۋاغا، ئۇنىڭ بۈگۈنكى بىر سائەتكە سوزۇلغان دوكلاتىدا، يېڭى جۇڭگونىڭ 40 يىللىقى، بولۇپمۇ پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن قولغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە يۈكسەك باھا بەرگەنلىكىگە رەھمەت ئېيتىمەن.

جامبۇل ئىزىدىن...

بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى جۇڭگو يازغۇچىلار ۋەكىللەر ئۆمىكى موسكۋادا بولغان كۈنلەردە، مەشھۇر پرولېتارىيات يازغۇچىسى ماكسىم گوركىي 30 - يىللاردا خىزمەت قىلغان ئىشخانىنىڭ تۆرىگە تولستوي، پۇشكىن، چېخوۋ، لېرمونتوۋ، شولوخوۋ، فادىيېۋ، مۇختار ئەۋىزوۋ، ئايبېك، سەدىرىدىن ئەينى، چىڭغىز ئايتماتوۋ قاتارلىق رۇس ۋە سوۋېت ئەدەبىياتى كلاسسىكلىرى قاتارىدا جامبۇلنىڭمۇ سۈرىتى ئېسىلغانلىقىنى كۆرۈپ، مەن بۇ ئاتاقلىق خەلق شائىرىنىڭ 50 - يىللاردىلا شىنجاڭغا كەڭ تارقالغان سۆزۈك بۇلاق، ئويناق تاغ سۇلىرىدەك گۈزەل شېئىرلىرىنى يادىمغا ئالغانىدىم. بۈگۈن بىز بۇ سۆيۈملۈك شائىرنىڭ ئالمىگە كۆز ئاشقان ماكانى — جامبۇل رايونىنى، بۇ يەردىكى كۆركەم، ھەيۋەتلىك، ئۆزگىچە ئۇسلۇبتا قۇرۇلغان جامبۇل موزېيىنى زىيارەت قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشتۇق.

جامبۇل رايونى ئالمۇتا شەھىرىدىن 60 كىلومېتىرچە يىراقلىقتا جايلاشقان گۈزەل، تىپىك قازاق يېزىسى بولۇپ، جامبۇل ئۆزىنىڭ 99 يىللىق ئۆمرىنىڭ مۇتلەق تولىسىنى مۇشۇ يېزىنىڭ تاغ - دەريالىرى، ئورمان - ئوتلاقلىرى، مۇنبەت تۇپراقلىرىغا سىرداش بولۇپ ئۆتكۈزگەن، خەلق ئارىسىدا يىلتىزلاپ، خەلق ئىچىدە مېۋىلىگەن، خەلقنىڭ ھال مۇڭى، ھەسرەت - قايغۇسى، خۇشاللىقى، بەختى، تەقدىرى ئۇنىڭ ئۆز تەقدىرى، سەرگۈزەشتلىرى بىلەن چىرمىشىپ - بىرلىشىپ كەتكەن.

جامبۇل مۇزېيىنىڭ دىرېكتورى مەۋلان خوجايېۋ تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— جامبۇل ئىجادىيىتىنىڭ سېھرىي كۈچى دەل ئۇنىڭ يىلتىزىدا. جامبۇل كىچىكىدىنلا خەلق بالىسى بولۇپ ئۆستى. خەلق قوشاقلىرى، ناخشىلىرىنى جېنىدىن ئەزىز كۆردى، ھەرقانداق بىر چوڭ - كىچىك سورۇندا كىچىككىنە جامبۇل يۈزلىگەن، مىڭلىغان خەلق قوشاقلىرىنى يادا ئوقۇپ بېرەلەيتتى، ناخشا قىلىپ ئېيتالايتتى. جامبۇلنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ئۇستازى، ئاتاقلىق خەلق ئاقىنى سۆيۈمبايىنىڭ بارلىق ناخشىلىرىنى خۇددى سۆيۈمبايىنىڭ ئۆزىدەك ئېيتىپ بېرەلەيتتى. 1913 - يىلغا كەلگەندە، جامبۇل گۈزەل، جاراڭلىق ناخشا - ئۆلەڭلىرى بىلەن پۈتۈن قازاق دالاسىغا تونۇلدى. شۇ چاغدا، بىر قېتىملىق قازاق ئاقىنلىرىنىڭ كاتتا يىغىلىشىدا جامبۇل چار پادىشاھنى مەدھىيىلەپ ئۆلەڭ ئېيتىشقا ئۇنىمىغانلىقى ئۈچۈن، قاتتىق كەمسىتىش، چەتكە قېقىلىشقا ئۇچرىغانىدى. ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ زەمبىرەك ئاۋازى قازاق دالاسىغا يېتىپ كەلگەندە، جامبۇل

ئىجادىيىتى چاڭقىغان يايلاق يامغۇردىن ياشنىغاندەك، يېڭى مەزمۇن، يېڭى رەڭ بىلەن گۈللەپ قۇدرەت تاپتى. 1936- يىلى 5- ئايدا موسكۋادا پۈتۈن ئىتتىپاق بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت بايرىمىغا قاتنىشىپ «ئەمگەك قىزىلتۇغ» ئوردېنىغا، كېيىنرەك ئىجادىيىتىنىڭ 50 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن لېنىن ئوردېنىغا ئېرىشتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئەسەرلىرى 40 نەچچە مىللەت ۋە دۆلەت تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ جامبۇل سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە دۇنيانىڭ كۆپچىلىك خەلقلىرى بىلىدىغان، ئارزۇلايدىغان سۆيۈملۈك خەلق شائىرى سۈپىتىدە تونۇلغانىدى. 2 - دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە جامبۇل ئۆزىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي، فاشىزمغا قارشى ئۇرۇشنىڭ ئالدىنقى سەپلىرىگە بېرىپ، جەڭگىۋار ناخشىلىرى بىلەن كوماندىر - جەڭچىلەرنى ئىلھاملاندۇرغان، جامبۇل نامى بىلەن ئاتاكىغا ئۆتۈش ئالدىنقى سەپ جەڭچىلىرىنىڭ ئادىتىگە ئايلانغان. جامبۇل ئالەمدىن ئۆتكەنىدە پۈتۈن سوۋېت ئىتتىپاقى بويىچە تەزىيە بىلدۈرۈلگەنلىكى ھېچبىر تاسادىپىي ئەمەس ئىدى....

بىز كۆركەم جامبۇل مۇزېيىدا جامبۇلغا ئالاقىدار تارىخىي ۋەقەلەرنىڭ ئەينەن قويۇلغان ماددىي پاكىتلىرىنى ھۆرمەت بىلەن ئېكسكۇرسىيە قىلدۇق. ئۇنىڭدا جامبۇل 1885 - يىلى قولىغا ئالغان دومبىرىدىن تارتىپ، جامبۇل ھەر خىل شارائىت، دەۋرلەردە ئىجاد قىلغان ئەسەرلەرنىڭ خىلمۇخىل نۇسخىلىرى، تەرجىمىلىرى، كىيىم - كېچەك، ماددىي بۇيۇملار، سوۋېت ھۆكۈمىتى ئۇنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن تەقدىم قىلغان ئاپتوموبىل ۋە ھەرقايسى ئەل، مىللەت خەلقلىرىنىڭ ئۇنى ھۆرمەتلەپ تەقدىم قىلغان سوۋغاتلىرى، خاتىرە بۇيۇملىرى قويۇلغانىدى.

جامبۇل مۇزېيى — بىر مەكتەپ، تەربىيە مەركىزى ئىكەن. ئۇنى قازاقىستان، سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن زىيارەتچىلەر ئايمىغى ئۆزۈلمەي ئېكسكۇرسىيە قىلىپ تۇرىدىكەن، خاتىرە يېزىپ قالدۇرۇپ قويىدىكەن.

مەۋلان خوجايېۋ بىز بىلەن خوشلىشىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ تۇغۇلغان كۈنۈم بىلەن جامبۇل مۇزېيىنىڭ دۇنياغا كەلگەن ۋاقتى ئوخشاش. مەنمۇ تۇغۇلدۇم، جامبۇل مۇزېيىمۇ ئۆز دەرۋازىسىنى ئاچتى. 43 يىلدىن بۇيان بۇ مۇزېينى شۇنچە كۆپ ئەل،شۇنچەكۆپ خەلقنىڭ ئوقۇمۇشلۇق كىشىلىرى زىيارەت قىلدى. جامبۇلغا ئاپىرىن ئېيتمىغىنى يوق. لېكىن، مەن بىر ئىشتىن ئالاھىدە تەسىرلىنىمەن:ئۆكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن قازاقىستاندا نۇرغۇن ئاتاقلىق يازغۇچىلار، تالانتلىق شائىرلار مەيدانغا كەلدى، بەزىلىرىنىڭ نام - شۆھرىتى جامبۇلدىن كەم ئەمەس. ئەرزىيدىغىنى شۇكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى جامبۇلغا ئەقىدە قىلدۇ، جامبۇلنى سۆيىدۇ ۋە جامبۇل ئىزىددىن كەلگەن. جامبۇل ئىزىدىن ۋە ئەنئەنىسىدىن ئايرىلمىسىلا، بۇ ئەلدە يەنە كۆرمىگىلىگان خەلق تالانتلىرى مەيدانغا كېلىدۇ، مېۋىلەيدۇ، دەپ ئىشىنىمىز...

قازاق ناخشا - ئۆلەڭلىرى دومبىرىدىن ئايرىلمايدۇ. كىچىككىنە دومبىرىنىڭ سېھرىي كۈچى ئىنسان قەلبىنى، بولۇپمۇ قازاق مىللىي خاراكتېرىنى ئىپادىلەشتە ئۆزگىچە

www.uyghurkitap.com

ئالاھىدىلىككە ئىگە. قازاقىستاندىكى «دومبىرا ئىسلاھاتى» خۇددى جامبۇل مەلىك يىللار مابەينىدىكى قازاق ناخشا - ئۆلەڭلىرىنى مەزمۇن، شەكىل، رەڭ جەھەتتىن يېڭىلاپ، ئۇنىڭغا يېڭى ھاياتىي كۈچ بەخش ئەتكەندەكلا ئۇلۇغ ئىش.

بىز شۇ كۈنى قازاقىستان خەلق چالغۇ ئەسۋابلىرى مۇزېيىنى زور قىزىقىش بىلەن ئېكسكۇرسىيە قىلدۇق. شەھەر مەركىزىگە جايلاشقان ۋە ئۆزگىچە مىللىي ئۇسلۇبتا خۇددى بىر پارچە سەنئەت ئەسىرىدەك گۈزەل ياسالغان بۇ مۇزېينىڭ چېدىر - مۇنارلىق بىناسى بىر قارىغان كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىكەن. مۇزېينىڭ ھەرقايسى بۆلۈملىرىدە چالغۇ ئەسۋابلىرىغا دائىر ئۇزاق تارىختىن بۇيانقى ماددىي بۇيۇملار، مۇزىكىغا رەڭداش كىيىم - كېچەكلەر قويۇلغان. مىلادىدىن تۆت ئەسىر ئىلگىرى سەنئەت ئەسىرى — جەنۇبىي قازاقىستاندىن تېپىلغان بىر تاش ئابىدە بىزنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى. ئۇنىڭغا قول بىلەن چېكىپ، ئۇسسۇل ئويناۋاتقان ئادەم، سېھرىك ھەرىكەتلىرى ۋە ھايۋاناتلارنىڭ ئۇسسۇلغا «ئىز» بولىدىغان قىزىقارلىق كۆرۈنۈشلىرى چۈشۈرۈلگەنىدى.

مۇزېي دېرىكتورى جۇنۇسبېكوۋ بىزگە بىر خىل ئىپتىدائىي مۇزىكا — ئۇۋلىدەكنى چېلىپ بەردى. قارىغاندا ئۇ، ئەڭ قەدىمكى جەڭ چالغۇ ئەسۋابى بولۇشى مۇمكىن. بۇ يەردە بىزنى ئالاھىدە قىزىقتۇرغىنى «دومبىرا ئىسلاھاتى» بولدى.

دومبىرا — قازاق خەلقىنىڭ بىردىنبىر مىللىي چالغۇ ئەسۋابى، شۇنداق-لا ئۇ، قازاقىستان دۆلەت ئوركېستىرى ياكى ئوپېرا - بالېت تىياتىرىنىڭ چالغۇ ئەسۋابلىرى ئىچىدە بولسۇن، ھامان مەركىزىي ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۆتكەن بىرقانچە ئون يىل مابەينىدە قازاقىستان مۇزىكىشۇناسلىرى ئىزچىل ھالدا «دومبىرا ئىسلاھاتى» بىلەن شۇغۇللىنىپ، دومبىرىنى تەتقىق قىلىپ، كۆپ قېتىم ئۆزگەرتىپ ياساپ، ئاددىي بىر خەلق چالغۇ ئەسۋابىنى ھازىرقى زامان مۇرەككەپ مۇزىكا كۈيلىرىنى ئورۇنداشقا قۇدرىتى يېتىدىغان، ئىنسان قەلبىدىكى ئەڭ نازۇك ھېسسىياتلارنى دولقۇنلىتالايدىغان ئون نەچچە خىل دومبىرا قىلىپ ياساپ چىققان. مۇزېيدا بىز كۆرگەن بۇ دومبىرىلارنىڭ بەزىلىرى چۈمۈچچىلىك، بەزىلىرى ئادەم بويىدىن ئېگىز باس ئىسكرىپكىغا تەڭ بولۇپ، ھەر بىر دومبىرا ئۆز ئالاھىدىلىكىگە ئىگە ئىدى.

— دومبىرا ئىسلاھاتى — دېدى جۇنۇسبېكوۋ، — قازاق چالغۇ ئەسۋابلىرىنىڭ تۈرىنى كۆپەيتىپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ خىل، رەڭ تۈزۈلۈشىنى گۈزەللەشتۈرۈپ، كۈي ئورۇنداش ئىقتىدارى، ھاياتىي كۈچىنى ھەسسىلەپ ئاشۇردى. «دومبىرا ئىسلاھاتى» دا بىز ئۇنىڭ مىللىي خاسلىقىنى ساقلاشقا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ھازىرقى زامان دومبىرىلىرىمۇ ئوخشاشلا قازاق خەلقىنىڭ ئۆز مۇزىكا ئەسۋابى، سىردىشى، دوستى بولۇپ قېلىۋەردى. دومبىرىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاش، ياخشىلاش، مەن ئويلايمەن، يەنە ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي بۇرچ بولىدۇ.

بىز چالغۇ ئەسۋابلىرى مۇزېيىدىكى ئاخىرقى بىر ئۆي — قازاق مۇزىكىلىرى، بولۇپمۇ دومبىرىنى يېڭىلاش - ئىسلاھ قىلىشقا تۆھپە قوشقان كىشىلەرنىڭ نام - شەرىپى خاتىرىلەنگەن چوڭ زالدا بىر پەس تۇرۇپ قالدۇق. بۇ زالنىڭ زىننەتلەنگەن تاملىرىغا مۇزىكا

ئىسلاھاتىنى تەشەببۇس قىلغان، قوللىغان ۋە ئۇنىڭغا ئەمگەك سىڭدۈرگەن ئاددىي خەلقتىن تارتىپ، دۆلەت ئەربابلىرىغىچە بولغان كىشىلەرنىڭ، مەسىلەن، قازاقىستان ئالىي سوۋېتىنىڭ رەئىسى تۆمۈربېك (1898 — 1939) ئوخشاش نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ سۈرەتلىرى ئېسىلغان، تۆھپە-نەتىجىلىرى ئېنىق خاتىرىلەنگەنىدى.

بىز شۇ كۈنى كەچتە تەكلىپ بويىچە، قازاقىستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئاتاقلىق ئارتىست نۇربۇۋى ۋە ئۇنىڭ خۇش چاقچاق ھەمرىيى كومپوزىتور زەينۇللام ستەكوۋنىڭ ئۆيىدە بولدۇق. كومپوزىتور زەينۇللام ئۆزىنىڭ كۆپلىگەن ئېسىل مۇزىكا ئىجادىيەتلىرى بىلەن بىزگە خېلىدىن بېرى تونۇش ئىدى. مەن ئۇنىڭغا خۇشاللىق بىلەن قازاقىستان چالغۇ ئەسۋابلىرى مۇزېيىدىن، بولۇپمۇ «دومبىرا ئىسلاھاتى» دىن ئالغان تەسىراتلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇ كۆپنى كۆرگەن مۇزىكا مۇتەخەسسىسلىرىگە خاس تەمكىنلىك ۋە رازىمەنلىك بىلەن مۇنداق دېدى:

— شۇنداق ئېسىل مۇزىكا مۇكەممەللەشكەن ئېسىل چالغۇ ئەسۋابىدا كامال تاپىدۇ. ئېسىل مۇزىكا كۈيلىرىدىن ھۇزۇرلىنىش، ئۇنىڭدىن بەھرى ئېلىش ھەممە كىشى ياقتۇرىدىغان ئىش. شۇنداق ئىكەن، چالغۇ ئەسۋابلىرىنى ئۈزلۈكسىز يېڭىلاش ۋە مىللىي مۇزىكا ئەنئەنىسى ئاساسىدا خىلمۇخىل كامال تاپقان يېڭى چالغۇ ئەسۋابلىرىنى يارىتىش — ئىجاد قىلىشقا كۆپچىلىكنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى بەكمۇ مۇھىم. بولمىسا، ئۇنىڭ تەرەققىياتى كىشىلەرنىڭ مەدەنىيەت ئېھتىياجىدىن كېيىن قالىدۇ، ھاياتىي كۈچى، ئىستىقبالى خوراپ تۈگەيدۇ. شۇڭا، مەيلى يىراق ئۆتمۈشتە ياكى يېقىنقى دەۋر، ھازىرقى زاماندا بولسۇن، مۇزىكا ئىسلاھاتىغا تۆھپە قوشقان، ھەتتا ئۇنى قىزغىن قوللىغان كىشىلەرنى ئەتىۋارلاش ۋە ئۇلارغا مۇزىكا تارىخىنىڭ تۆرىدىن تېگىشلىك ئورۇن بېرىش — مىللىي مەدەنىيەتنى روناق تاپقۇزۇش، گۈللىنىشىنى ئۈمىد قىلىدىغان مىللەتنىڭ پەزىلىتى بولۇشى كېرەك. مۇزىكا ئىسلاھاتچىلىرىنى ئۇنتۇش، قەدىرلىمەسلىك، ئەقەللىسى، سۇ ئىچكەندە قۇدۇق كولىغۇچىنى ئۇنتۇپ قالغاندەكلا نومۇسلۇق ئىش.

تالانت — پەرۋىش قىلىشقا موھتاج

ئالمۇتىدىن 17 كىلومېتر يىراقلىقتا — مەشھۇر ئالاتاۋنىڭ شەرقىدە دېڭىز يۈزىدىن بىرمىڭ 700 مېتر ئېگىزلىككە جايلاشقان مىداۋ مۇز تېيىلىش مەيدانى كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان ئۆزگىچە تەبىئىي مۇھىتقا ئىگە قىزىقارلىق تەنھەرىكەت سورۇنى. بىز بۇ يەرگە چىققاندا كەچ كىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن قاردەك ئاپئاق تويلۇق كىيىملىرىنى كىيگەن سانسىز قىزلار ئۆز يىگىتلىرىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، كۆكتە پەرۋاز قىلغان ئاق قۇلاردەك، قىقاس-چۇقان، شاد-خۇراملىق ئىچىدە پىرقىراپ مۇز تېيىلىشىۋاتاتتى، كۈلۈشەتتى، قۇچاقلىشاتتى. مەيداننىڭ بىر چېتىدە قايسى بىر ئارتىست ياڭراق مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىپ، مۇز تېيىلغۇچىلارغا بەخت تىلەيتتى.

مۇز تېيىلىش مەيدانىنىڭ دىرېكتورى سايلاۋبېك بىزگە مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى:

— مىداۋ — بىرقازاق چارۋىچىنىڭ نامى. ئەتراپى ئوتلاق ۋە قارىغايلىق بولغان بۇ تەبىئىي مۇزلۇق كېيىنكى چاغلاردا كېڭەيتىپ قورۇلۇپ، يىل بويى ئون ئاي ئاپتوماتىك مۇز قاتۇرۇلىدىغان جۇمھۇرىيەت مۇز تېيىلىش مەيدانىغا ئايلاندۇرۇلغان. مىداۋ يەنە مۇھەببەت گۈلى ئېچىلىدىغان سورۇن. قازاقىستاندا، بولۇپمۇ ئالمۇتىدا توي قىلىش ئالدىدىكى قىز - يىگىتلەر تويلۇق كىيىملىرىنى كىيىپ، بۇ يەرگە ئالاھىدە كېلىپ بىر كۈننى خۇشال ئۆتكۈزىدۇ، رەسىمگە چۈشىدۇ، ماھارەت كۆرسىتىشىدۇ، ئالاتاۋ قارىغايلىرىدەك ھەممىشەم ياشناپ تۇرۇشنى، مۇھەببەت يىلتىزىنىڭ چوڭقۇر بولۇشىنى ئۈمىد قىلىشىدۇ. بۇ يەردە ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى، قازاقىستان ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى بويىچە شۆھرەت قازانغان مۇز تېيىلىش ئەزىمەتلىرىنىڭ خېلى كۆپچىلىكى مۇشۇ مۇز تېيىلىش مەيدانىدا چېنىققان، ئۆسۈپ يېتىلگەن. بۇ يەردە پات - پات خەلقئارا مۇسابىقىلەرمۇ بولۇپ تۇرىدۇ. ئالدىنقى يىلى شىنجاڭ مۇز تېيىلىش كوماندىسىنى كۆتۈۋالغىنىمىز ئۇنتۇلماس ئىش بولدى. ئۇلارنىڭ جاپاغا چىداپ، قىيىنچىلىقىنى مەنسىتمەي چېنىقىش، ئۆز ماھارىتىنى ئۆستۈرۈش روھى بىزدە ئاجايىپ ياخشى تەسىرات قالدۇردى...

قازاقىستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، پروفېسسور قالىيېۋا مەكتەپ دەرۋازىسى ئالدىدا ۋەكىللەر ئۆمىكىمىزنى كۈتۈۋالغاندا:

— بۈگۈن بىز تولا خۇشال. چۈنكى بىز سىلەرنى دەل يېقىندا جۇڭگو قۇرۇلغانلىقىنىڭ 40 يىللىق كۈنى قارشى ئېلىۋاتىمىز. مەن ئىشىنىمەنكى، سىلەرنىڭ بۈگۈنكى زىيارىتىڭلار ئۇنىۋېرسىتېتىمىزنىڭ تارىخىدا شەرەپلىك خاتىرە بولۇپ قالىدۇ... — دېدى.

قازاقىستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتى 22 فاكۇلتېت، 13 مىڭ ئوقۇغۇچى، 600 دوتسېنت، 100 گە يېقىن پروفېسسور، ئاكادېمىك بار 60 يىللىق تارىخقا ئىگە ئالىي مەكتەپ بولۇپ، 1934 - يىلدىن ھازىرغىچە بۇ مەكتەپ دۆلەتكە 50 مىڭدىن ئارتۇق ئىختىساس ئىگىسىنى يېتىشتۈرۈپ بەرگەن.

بۇ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ تارىخىغا بېغىشلانغان مەكتەپ مۇزېيى بىزدە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى. مول تارىخىي ھۆججەتلەر، ماددىي بۇيۇملار ۋە قىممەتلىك خاتىرە سۈرەتلەر بىلەن تولغان بۇ مۇزېيدا مەكتەپنىڭ تۇنجى مۇدىرىدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان مۇدىرلارنىڭ، تۆھپىكار ئوقۇتقۇچى، ئالىم، پروفېسسور، تەشكىلاتچىلارنىڭ بۇ مەكتەپنى قۇرۇش، مۇكەممەللەشتۈرۈش يولىدا سىڭدۈرگەن ئەجرى؛ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇشنى ئىشلەپچىقىرىش ئەمگىكى، ئىلمىي تەتقىقات، كۆپ خىل ماھارەت ئىگىلەش بىلەن بىرلەشتۈرۈش جەريانلىرى؛ بۇ مەكتەپتە بىلىم ئېلىپ جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە ئۆز ئىجادىي ئەمگەكلىرى بىلەن شۆھرەت قازانغان مەشھۇر كىشىلەرنىڭ ئىش ئىزلىرى ئىنتايىن جانلىق، ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن، خاتىرىلەنگەنىدى.

مەن مۇزېينىڭ ئوقۇغۇچىلار بۆلۈمىدە مۇنداق بىر تەپسىلاتقا ھەۋەس قىلىپ قالدىم: ئوقۇغۇچى شاگىرلە ھۆسەينوۋا 1 - يىللىقتا ئوقۇۋاتقاندا، سىنىپ مۇدىرى ۋە بەزى پروفېسسورلار بۇ زېرەك قىزنىڭ ۋۇجۇدىدا چوڭ تالانت بارلىقىنى بايقاپ، ئۇنىڭغا

دىققەت قىلىشقا باشلايدۇ، ئۇنىڭدىن ئۈمىد كۈتىدۇ. بىراق، شۇ چاغدا نېمىس فاشىستلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىدۇ. ئەمدىلا 2 - يىللىققا چىققان شاگىرلە ۋەتەننى قوغداش نىيىتىدە جەڭ مەيدانىغا ئاتلىنىدۇ. موسكۋا، ستالىنگراد، لېنىنگراد جەڭ مەيدانلىرىدا ئۇرۇشقا قاتنىشىپ، تاكى بېرلىنگىچە بارىدۇ. ئارىدىن 4 - 5 يىل ئۆتكەن، ئۇرۇش ئوتى ئىچىدىكى قىزنىڭ تەقدىرى نامەلۇم بولىسىمۇ، لېكىن مەكتەپ تالانتى بايقالغان بۇ قىزنى ئۇنتۇمايدۇ، كۈتىدۇ. دەھشەتلىك جەڭلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن شاگىرلە ئالمۇتىغا ئامان - ئېسەن قايتىپ كەلگەندە، مەكتەپ ئىككىلەنمەي بۇ قىزنى ئۆز قوينىغا ئېلىپ، قايتىدىن ئوقۇتىدۇ. ئۇنىۋېرسىتېتنى تاماملىغاندىن كېيىن بۇ قىز مەكتەپتە قېلىپ، ئۆز تالانتىنى نامايان قىلىدۇ ۋە ئۇزاق ئۆتمەي ئۆزىنىڭ ئەجرى ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرى بىلەن پروفېسسور ھەم دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانىغا ئېرىشىدۇ...

— تالانت — بار نەرسە، — دېدى پروفېسسور قالېيېۋا كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇنى بايقاش — ماھارەت. لېكىن بايقاشنىڭ ئۆزى كۇپايە قىلمايدۇ. ئۇنى يەنە كۆزىتىش، يېتەكلەش، پەرۋىش قىلىش زۆرۈر. ئوبدان تالانت ئىگىسى ئېسىل سورتلۇق مېۋە كۆچىتىگە ئوخشاش پەرۋىش قىلىشقا` موھتاج. بولمىسا، پەرۋىش تاپالمىغان ئېسىل مېۋە كوچىتىمۇ يىگىلەپ مېۋە بېرەلمىگەندەك، بايقالغان تالانت ئىگىسىمۇ ئۆز قىممىتىنى يوقىتىپ، ئاسانلا نابۇت بولۇپ كېتىشى مۇمكىن...

بىز شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن، مەشھۇر خەلق كومپوزىتورى قۇرمانغازى نامىدىكى قازاقىستان مۇزىكا مەكتىپىنى زىيارەت قىلدۇق. بۈككىدە يېشىللىق بىلەن قاپلانغان، رەڭمۇرەڭ گۈللەر تەكشى ئېچىلىپ تۇرغان بۇ مەكتەپنىڭ بوستانلىقلىرى ئارىسىدا تەخمىنەن ئالتە ياشتىن 15 ياشقىچە بولغان ئۆسمۈرلەر ھەر خىل چالغۇ ئەسۋابلىرىدا تۈرلۈك كۈي - ئاھاڭلارنى مەشىق قىلىشماقتا ئىدى.

مەكتەپ مۇدىرى بىزگە بۇ مەكتەپنى تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— تالانتلىقلارنى تاللاپ مەقسەتلىك تەربىيىلەش — بىزدە بىر خىل ئىلمىي تەتقىقات تۈرى ھېسابلىنىدۇ. باللار 6 - 7 ياشلارغا كىرگەندە، ئادەتتە، ئۆزىنىڭ تەبىئىي ئىقتىدارىنى، بەزى ئالاھىدىلىكلىرىنى ھەر خىل يوللار بىلەن ئىپادىلەيدۇ. ئىنچىكە كۆزەتكەندە باللاردىكى دەسلەپكى ھەۋەسنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. مۇنداق ھەۋەس بىر خىل تەبىئىي ئىقتىدارنىڭ بىخ ھالىتىدىكى ئىپادىسى بولۇپ، ئۇ بەزىدە شۇ بالىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى بىلەن بىر ئىش بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. بىز بۇ مەكتەپكە پۈتۈن قازاقىستاننىڭ شەھەر - يېزىلىرىدىن مۇزىكىغا ھەۋەس قىلىدىغان باللارنى تاللاپ يىغىمىز. ئۇلار بىر تەرەپتىن، 1 - سىنىپتىن 10 - سىنىپقىچە بولغان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ پروگراممىسى بويىچە دەرس ئوقۇپ، ئومۇمىي مەلۇمات ئالىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، مەخسۇس مۇزىكا دەرسى ئوقۇپ، ئۆز - ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۇرىدۇ، ئۆز ئىقتىدارىنى كامال تاپقۇزىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغان ئۆسمۈرلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ يارامىلىق مۇزىكانت، كومپوزىتور بولۇپ چىقىشى ناتايىن. لېكىن ئۆتكەن 25 يىل مابەينىدە مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇش پۈتتۈرگەن 4 مىڭ 500 ئوقۇغۇچىنىڭ تولىسى ئۆزىنى مۇزىكىغا بېغىشلاپ

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاپ بېكىتى

ياراملىق مۇزىكا كەسپى ئەھلى بولدى. بىر قىسمى قازاقىستاننىڭ مۇزىكا تايانچلىرىغا، مەشھۇر كومپوزىتورلىرىغا ئايلاندى...

مەكتەپنىڭ مۇزىكا زالى ئىنتايىن كۆركەم، ھەيۋەتلىك ئىدى. نۇرغۇن ئۆسمۈر دوستلار بۇ يەردە ئۆز ماھارەتلىرىنى، مۇزىكىنىڭ ھەر خىل تۈرلىرى بويىچە ئېرىشكەن ئۇتۇقلىرىنى نامايىش قىلىپ كۆرسەتتى. 2 - سىنىپ ئوقۇغۇچىسى شاكىرىۋا زاپىيا ئۆز بەستىدىن نەچچە ئون ھەسسە چوڭ بولغان كاتتا روياللا «ئاقۇۋ» مۇزىكىسىنى ئورۇندىغاندا، پۈتۈن زال سۇ سەپكەندەك جىمجىتلىق ئىچىگە چۆكتى. ئۇنىڭ ئەۋرىشىم بارماقلىرىنىڭ چاققان ھەرىكىتى، مۇرەككەپ كۈيدىن ھاسىل قىلىنغان ھاياجانلىق دولقۇن، ئۆزى چېلىۋاتقان كۈيگە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تەككەشلىنىپ بېرىلىشى بۇ ئۆسمۈر قىزنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سېھىرىي كۈچ، قايناق مۇزىكا ھەۋىسىنى تولۇق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەردى.

مەن بۇ كىچىككىنە تالانت ئىگىسىگە چىن كۆڭلۈمدىن ئالقىش ياڭرىتىپ تۇرۇپ، ئىختىيارسىز ھالدا تۇنۇگۈن قازاقىستان دۆلەت ئوركېستىر ئۆمىكى زالىدا كۆرگەن كونسېرتنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم.

قازاقىستان دۆلەت ئوركېستىر ئۆمىكى سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى داڭلىق ئوركېستىر ئۆمەكلىرىدىن بىرى بولۇپ، 50 - يىللارنىڭ بېشىدىلا ئۈرۈمچى، غۇلجا، قومۇل، تۇرپانلاردا بولغان، 57 - يىلى بېيجىڭ، شاڭخەي، خاربىن، شىنياڭلاردا ماھارەت كۆرسەتكەن ۋە يولداش ماۋزېدۇڭ بىلەن دىدار كۆرۈشكەن ئىكەن. 75 كىشىدىن تۈزۈلگەن بۇ ئوركېستىر ئۆمىكى شۇ كۈنى بىزگە كلاسسىك قازاق مۇزىكىلىرىنى، چايكوۋىسكى، قۇرمانغازى ئەسەرلىرىنى، مەشھۇر خەنزۇ، ئۇيغۇر مۇزىكىلىرىنى يۇكسەك ماھارەت بىلەن ئورۇنداپ بېرىپ، بىزدە ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغاندى. كېيىن بىلىشىمىزچە، بۇ داڭلىق مىللىي ئوركېستىر ئۆمىكىنى جانلاندۇرغان چېۋەرلەر ئىچىدە بىز شۇ تاپتا زىيارەتتە بولغان «قۇرمانغازى» نامىدىكى مۇزىكا مەكتىپىنىڭ سابىق ئوقۇغۇچىلىرىمۇ ئاز ئەمەسكەن.

كەسىپداشلار ئارىسىدا

ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز قازاقىستاندا بولغان كۈنلەردە قازاقىستاندىكى ھەر مىللەت ئەدىبلىرى، يازغۇچىلىرى، شائىرلىرى بىلەن دوستانە ئۇچرىشىش، سۆھبەتلىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى. «يازغۇچى» نەشرىياتى، ئەدەبىيات تەتقىقات ئىنستىتۇتى ۋە يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا ئۆتكۈزۈلگەن سۆھبەتلەر ھېلىمۇ ئېسىمدە.

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدىكى ئۇچرىشىشتا، ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى چوڭ - چوڭ مەسىلىلەر — تىنچلىق، تەرەققىيات، مۇھىت ئاسىراش، خەلقلەر دوستلۇقى، ئادەمنىڭ قىممىتى دېگەنگە ئوخشاش رېئال مەسىلىلەر ئۈستىدە ئوچۇق - يورۇق پىكىر ئالماشتۇردۇق. ئۇلار شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ ھازىرقى ئەدەبىيات تەرەققىياتىغا ئالاھىدە قىزىقتى. بىز پارتىيە 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىنكى چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى، مۇشۇ كەمدە شىنجاڭدا ئۇيغۇر تىلىدا 20، قازاق تىلىدا يەتتە ئەدەبىي ژۇرنال، بەش نەشرىيات ئەدەبىيات تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتقاندا، قازاقىستان

يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى، يازغۇچى قالاۋبېك تۇرسۇنقۇلوۋ رازى بولغان ھالدا:

— ياخشىكەن، سىلەردە ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ سانى ھەقىقەتەن كۆپكەن. بىزدە بۇ يەردە قازاق تىلىدا چوڭ ھەجىملىك ئىككى ئەدەبىي ژۇرنال — «يۇلتۇز» ۋە «قازاق ئەدەبىياتى» چىقىدۇ. تىراژى 100 — 200 مىڭدىن ئاشىدۇ، دېدى.

ئۇچرىشىشتا بىللە بولغان ئاتاقلىق قازاق يازغۇچىلىرى، يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارلىرى سايىن مۇراتبېكوۋ، قالداربېك نايمانباييېۋ، ئۇلۇغبېك دۆلەتوۋلار قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتنى ئۇيۇشتۇرۇش، يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىگە دائىر مەسىلىلەر ئۈستىدىكى ئىزدىنىشلىرىنى سۆزلەپ بەردى. سايىن مۇراتبېكوۋ مۇنداق دېدى:

— قازاق ئەدەبىياتى ئۇزاق تارىخقا، مول ئەدەبىي مىراسلىرىغا ۋە كۆزگە كۆرۈنگەن نامايەندىلەرگە ئىگە ئەدەبىيات بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ تەرەققىيات، گۈللىنىش يولى ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنىڭ شاراپىتى بىلەن كەڭ ئېچىلدى، مول مېۋە بەردى. ھازىر قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ 650 دىن ئارتۇق ئەزاسى ئىچىدە (قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرى ئوخشاشلا سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى بولىدۇ) 380 قازاق يازغۇچىسى بار، ئۇلاردىن تەخمىنەن 180 نەپىرى رۇس تىلىدا يازىدۇ، ئىجاد قىلىدۇ. 30 غا يېقىن يازغۇچى سوۋېت ئىتتىپاقى بويىچە ھەرخىل ئالىي مۇكاپاتقا — «لېنىن ئوردېنى»، «ئەمگەك قىزىل تۇغ ئوردېنى» قاتارلىق چوڭ ھۆرمەت مۇكاپاتلىرىغا ئېرىشتى. ئەلۋەتتە، قازاقىستان ئەدەبىياتى يەنە كۆپ مىللەتلىك ئەدەبىيات. ئۇنىڭدا قازاق ئەدەبىياتىدىن باشقا، رۇس، نېمىس، چاۋشيەن، ئۇيغۇر، رۇمىنى قاتارلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتىمۇ مۇئەييەن ئورۇنغا، ھەر تەرەپلىمە ئىجادىيەت شارائىتىغا ئىگە. يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىلىرىدىن بىرى يازغۇچىلارنىڭ خەلق بىلەن، تۇرمۇش بىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىش پۇرسىتىنى كېڭەيتىشكە ياردەم بېرىشتىن ئىبارەت. بۇ نۇقتا ئىنتايىن مۇھىم. بىزنىڭچە، يازغۇچى خەلقتىن ئايرىلماسلىقى، ئۇلارنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىدىكى ھەقىقىي روھىي دۇنياسىنى بىلىشى ۋە ئۇنى ئۆز ئەسىرىدە سادىقلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈشى لازىم...

قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى، يازغۇچى ئەخمەتجان ھاشىروۋ سوۋېت ۋە جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتى ئۈستىدە توختالدى:

— سىلەردىكى ئىسلاھات ھەرىكىتىنىڭ نەتىجىلىرىگە ھەۋەس قىلىمىز. جۇڭگو ئەدەبىياتى، جۈملىدىن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ يېقىنقى بىرقانچە يىلدىن بۇيانقى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بىزنى بەكمۇ قىزىقتۇرماقتا. دەسلەپكى قەدەمدە تونۇشتۇرۇلغان ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى قازاقىستان كىتابخانلىرىنىڭ دىققىتىگە سازاۋەر بولدى. مۇشۇ جەھەتتە كۆپرەك يېزىش-كېلىش قىلىش، ئۆزئارا ئالماشتۇرۇشنى ئۈمىد قىلىمىز...

مەن بۇ سورۇندا پىكىر بايان قىلىۋاتقان تىل سەنئەتكارلىرىنىڭ دېدىل بايانلىرى، ھاياتقا، دۇنياغا بولغان ئۆزگىچە يېڭى قاراشلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، ئىختىيارسىز ھالدا تۈنۈگۈن ئېكسكۇرسىيە قىلغان قازاقىستان خەلق ئىگىلىكى تەرەققىيات كۆرگەزمىسىنى،

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتابى تور بېكىتى

بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئىلىم-پەن، ئەدەبىيات-سەنئەت بۆلۈمىنى قىزىقىش بىلەن كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم.

قازاقىستان خەلق ئىگىلىكى تەرەققىيات كۆرگەزمىسى مەركىزىي مۇزېي ۋە ھەشەمەتلىك ئون چوڭ زالدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇنى قازاقىستاننىڭ 2 مىليون 270 مىڭ كۋادرات كىلومېتىرلىق زېمىنىدىكى تارىخىي ئۆزگىرىشلەرنىڭ يەنى يەر شارىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە بۇ زېمىندا 5 مىليون يىل ئىلگىرىكى ھاياتلىقنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقىدىن تارتىپ تاكى بۈگۈنكىچە بولغان دەۋر بۆلگۈچ ئۆزگىرىشلەرنىڭ قىزىقارلىق جاھاننامىسى دېيىشكە بولاتتى. كۆرگەزمىنىڭ ھەرقايسى زاللىرىدا قازاقىستاننىڭ يېقىنقى 50 يىل مابەينىدە ئىلىم-پەن، سانائەت، يېزا ئىگىلىكى ۋە مەدەنىيەتنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ھەممىدە بىپايان يېشىل يايلاقلىرىدا شۇ كەمدە 9 مىليون تۇياق كالا، 40 مىليون تۇياق قوي-ئۆچكە يايلاپ يۈرگەن تاتىملىق مەنزىرە سۈرەتلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن مېنىڭ دىققىتىمنى يەنىلا كۆرگەزمىنىڭ ئەدەبىيات بۆلۈمى ئۆزىگە ئالاھىدە جەلپ قىلدى.

قازاق يازما ئەدەبىياتىنىڭ قايسى زامانلاردىن باشلانغانلىقىنى تەتقىق قىلىپ كۆرمەپتىمەن. لېكىن، ئۆكتەبىر سوتسىيالىستىك ئىنقىلابىدىن كېيىن قازاقىستاندا يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ مەزمۇت، كۆركەم، تۇر ۋە رەڭدارلىقى جەھەتتىن جۇش ئۇرۇپ راۋاج تاپقانلىقى پاكىت. كۆرگەزمىنىڭ بۇ بۆلۈمىدە قازاقىستاندىكى يېڭى مەدەنىيەت ياراتقۇچىلىرىنىڭ ئالدىنقى قاتاردىكى سەركەردىلىرى — سەلكىن سەيپۇللىن، بىسەنبېك مايلىن، ئىلياسجان سۇگۇرۇۋ، سابىت مۇقانوۋ، مۇختار ئەۋىزوۋ، ئولجاس سۇلايمانوۋ، جولىيان مولداغالى، ئابدۇللا تاجىبايېۋ ئوخشاش مەشھۇر ئەدىب ۋە يازغۇچىلارغا پەخرىلىك ئورۇن بېرىلگەن. ئۇلارنىڭ سوتسىيالىستىك قازاق ئەدەبىياتىنى يارىتىش، ئۇنى مۇكەممەللەشتۈرۈش يولىدىكى ئەجرى، تۆھپىسى، خىلمۇ خىل كىتابلىرى ۋە دۇنيا مىللەتلىرىنىڭ تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلىرىنىڭ نۇسخىلىرى ئىلمىي سىستېما بويىچە پاكىتلىق تونۇشتۇرۇلغان.

مەن مەشھۇر ئەدىب مۇختار ئەۋىزوۋنىڭ چوڭايتىپ سىزىلغان سۈرىتى ئالدىدا توختىدىم، چۈشەندۈرگۈچى قىز قازاق تىلىدا ئانچە راۋان سۆزلىيەلمىسىمۇ، كولۇمسىرەپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— مۇختار ئەۋىزوۋ ئۆزىنىڭ پۈتكۈل ئۆمرىنى سوۋېت قازاق ئەدەبىياتىغا، قازاق ئەدەبىياتىنىڭ يۈكسەك يېڭى چوققىسىنى يارىتىشقا بېغىشلىدى ۋە نىيىتىگە يەتتى. بىز ئۇنىڭ ئاباي تەتقىقاتى ۋە ئاباينى سىمۋول قىلغان قازاق ھاياتىنىڭ رەڭمۇرەڭ بەدىئىي كۆرۈنۈشىنى سىزىپ چىقىش ئۈچۈن، نەچچە ئون يىلنى بىر كۈندەك ئۆتكۈزگەنلىكىنى، قان-تەر ئاققۇزغانلىقىنى بىلىمىز. يازغۇچى ئۆزىنىڭ كۆپلىگەن پۈبلىستىك ئەسەرلىرى بىلەنلا ئەمەس، جاھانغا مەشھۇر «ئاباي»، «ئاباي يولى» ناملىق تۆت توملۇق رومانى بىلەن يېڭى دەۋر قازاق ئەدەبىياتىنىڭ قىياپىتىنى تۈپتىن يېڭىلىۋەتتى. ئەينى يىللاردا ئۇنىڭ ئەسەرلىرى 12 توم كىتاب قىلىپ نەشر قىلىنغانىدى. يېقىنقى بىرنەچ-

چە يىلىدىن بۇيان ئۇنىڭ بارلىق ئەسەرلىرى ئىلمىي ئاساستا قايتىدىن رەتلىنىپ، 20 توم كىتاب قىلىپ نەشر قىلىندى. قازاقىستان ئەدەبىيات تەتقىقات ئىنستىتۇتىدا مەخسۇس مۇختار ئەۋىزوۋ تەتقىقاتى بۆلۈمى ئېچىلدى. بۈيۈك يازغۇچى قالدۇرۇپ كەتكەن بۇ ئېسىل بەدىئىي مىراسلار قازاقىستان مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى قىممەتلىك گۆھەر بولۇپلا قالماستىن، ئىنسانىيەت تەرەققىي مەدەنىيىتى ئۈچۈنمۇ ئۆچمەس تۆھپە بولۇپ قالىدۇ...

گۈزەل فرونزى

قازاقىستاندىكى بىر ھەپتىلىك دوستلۇق زىيارىتىمىز ھەم مەنىلىك، ھەم كۆڭۈللۈك ئاياغلاشتى. 4 - ئۆكتەبىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئالمۇتىدىن قىرغىزىستاننىڭ گۈزەل پايتەختى فرونزىغا قاراپ ئۇچتۇق. ئايروپىلان كۆتۈرۈلۈپ ئۇزاق ئۆتمەيلا، بالقىپ تۇرغان نۇرلۇق قۇياش دولقۇنلىنىپ تۇرغان يېشىل يايلاق ۋە چېكى يوق ئورمانلىقلار بىلەن قاپلانغان قىرغىز دالىسىنىڭ سەلتەنەتلىك تاغ - دەريالىرىنى كۆز ئالدىمىزدا جىلۋىلەندۈردى. مەشھۇر ئالاتاۋنىڭ ئاپئاق قار بىلەن قاپلانغان ھەرە چىشلىق تىزمىلىرى، قاردىغايلىق تىك چوققىلىرى، يىراقتىن ئەينەكتەك يالتىراپ كۆرۈنگەن مەشھۇر ئىسسىقكۆل ۋە كۈمۈش لېنتىدەك غىل - پال چاقناپ نامايان بولغان نارىن دەرياسىنىڭ كۆركەم مەنزىرىلىرى بىزنى بىردىنلا ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالدى.

— ئىسسىقكۆلگە قاراۋاتامسىز؟... — ئۆتكۈر كۆز، يارىشىملىق بۇرۇت قويغان ياشقىنا ئايروپىلان خادىمى كۈلۈمسىرەپ ماڭا قارىدى. ئۇ قىزغىن كەيپىياتلىق قىرغىز يىگىت ئىدى، — ئاھ... ئىسسىقكۆل! قارىڭا، ئاقىرىپ كۆرۈنگەن ئاق يەلكەن، ئۈزۈپ يۈرگەن پاراخوتلارنى!... ئىسسىقكۆلنى سەيلى قىلمىغان ساياھەتچى جەزمەن ئارماندا قالىدۇ. ئىسسىقكۆلنىڭ كۆلىمى بەك چوڭ بولمىسىمۇ، لېكىن ئەڭ چوڭقۇر يېرى 600 مېتىردىن ئاشىدۇ. 8 - ئايدىكى تېمپېراتۇرىسى 25 گرادۇستىن كەم ئەمەس. قىرغىزىستان ھەر يىلى سىرتتىن كۈتۈۋالىدىغان 400 مىڭدىن ئارتۇق ساياھەتچىنىڭ تولىسى ئىسسىقكۆلدە بىرنەچچە كۈننى يايراپ ئۆتكۈزۈشنى بەكمۇ ئۈمىد قىلىدۇ. نېمىشقا دېسىڭىز، ھەي، قويىۋېرىڭ... سېخى تەبىئەت ئىسسىقكۆلگە شۇنداق بىر مىسلىسىز گۈزەللىكنى بەخش ئېتىۋەتكەنكى، ئەتراپنى قاپلىغان قارىغاي، ئارچا، شەمشات، ئاق قېيىنلار، دولقۇنلىنىپ تۇرغان يېشىل يايلاق، خۇش پۇراق چېچەپ تۇرغان سان - ساناقسىز گۈل - گىياھلارئۇنىڭ پەيزىدىن ھۇزۇرلىنالايدىغان كىشىنى ئىختىيارسىز مەست قىلىۋېتىدۇ...

بۇرۇتلۇق قىرغىز يىگىتنىڭ ئىسسىقكۆلگە بولغان قىزغىن مۇھەببىتى تاسادىپىي ئەمەسكەن. ئۇ ئاشۇ گۈزەل ماكاندا تۇغۇلغان، گۈزەل تەبىئەت قوينىدا تاۋلىنىپ ئۆسكەن ئىكەن. ئۇنىڭ قىزغىن ھېسسىياتلىق تەرىپلىرىدىن ئۆزىمىزنى گويا ئىسسىقكۆل بويلىرىدا، گۈلزارلار ئارىسىدا قىيغىتىپ يۈرگەندەك ھېس قىلدۇق.

ئايروپىلان فرونزا ئايرودورۇمىغا قوندى. فرونزا ئايرودرومى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى كۆپ لېنىيىلىك، زامانىۋى ۋە ئايروپىلانلار كېچە - كۈندۈز تىنىمسىز ئۇچۇپ - قونۇپ تۇ-

رىدىغان ھاۋا قاتناش مەركەزلىرىدىن بىرى. ئايرودرومدا بىزنى بىرىنچى بولۇپ كۈتۈۋالغان ۋە ئۆزىنى قىرغىزىستان - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى دەپ تونۇشتۇرغان ئىرسكەلدىيېۋ تۇرار بىزگە قاراپ كېلىۋاتقان ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئايالنى كۆرسىتىپ:

— بىزنىڭ رەئىسىمىز، قىرغىزىستان - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى جامال ئاپپاي. ئۇ كىشى سىلەرنى بۇ يەردە ئىككى سائەتتىن بېرى كۈتۈپ تۇرىدۇ، — دېدى.

جامال ئاپپاي قىزغىن، سۇباتلىق، شېرىن سۆزلۈك ئايال ئىدى:

— نېمە دېسەم بولىدۇ، سىلەرنى كۆرۈپ يۈرىكىم ياش قىزلارنىڭكىدەك ئويناپ كېتىۋاتىدۇ، مەن ئۇرۇمچىدە، شىنجاڭدا بولغان، كۆپكىنە دوست - ئاغىنىلار بىلەن تونۇشقان. قانداق ياخشى كىشىلەر! ئۇ يەردىكى دوستلۇق زىيارىتىمىز بىزدە ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغان. ئۇ بىزنىڭ تىلىمىزدا ھېلىمۇ بىر قىزىق شېرىن ھېكايە. بۈگۈن شىنجاڭنىڭ دوستلۇق ئەلچىلىرىنى بۇ يەردە كۈتۈۋالغانلىقىم ئۈچۈن تولا خۇشالمەن...

ئايرودرومدىن «ئىسسىقكۆل» مېھمانخانىسىغا بارغۇچە شەھەر ئىچىنى كېسىپ ئۆتتۇق. فرونزى — يېڭى قۇرۇلغان گۈزەل شەھەر. چوڭ - كىچىك كوچىلىرى رەتلىك، ھاۋاسى ساپ. ھەممە يېرى باغ - بوستانلىق، گۈلزارلىقلار بىلەن تولغان. كۆپ قەۋەتلىك ئېگىز بىنالار ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ، لېكىن ھەربىر بىنا ئۆزگىچە خاسلىققا ئىگە بولۇپ، تۆت ئەتراپى ئورمان ۋە گۈللۈكلەر بىلەن خۇددى بىر پارچە رەڭلىك سۈرەتتەك بېزەلگەنلىكتىن، كىشىگە بىرقاراشتىلا گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلاپ تۇراتتى. بىز بۇ يەردە بىرنەچچە يۈزمىڭ كىشىلىك شاۋقۇنلۇق شەھەردە ئەمەس، بەلكى تىپتىنچ، پاكىز ۋە رەڭمۇرەڭ گۈللەر تەكشى ئېچىلىپ تۇرغان ئىستىراھەت باغچىسىدا يۈرگەندەك، ئارامبەخش ھېس قىلدۇق.

جامال ئاپپاي يول بويى بىزگە فرونزى توغرىسىدا سوزلەپ بەردى:

— فرونزى 80 نەچچە مىللەت، قىرغىزىستاندىكى 4 مىليون 800 مىڭ ئادەمنىڭ 640 مىڭى ياشايدىغان كۆپ مىللەتلىك شەھەر. مېتاللورگىيە، سىماب، مەرمەرتاش، ئاپتوموبىل، يۇڭ توقۇمىچىلىق، خىمىيە، ئېلېكتر سانائىتى قاتارلىقلار فرونزىدا مەركەزلەشكەن. نارىن دەرياسىغا قۇرۇلغان 8 چوڭ ئېلېكتر ئىستانسىسىنىڭ بىرى — يىلىغا بىر مىليون 200 مىڭ كىلوۋات سائەت توك بېرىدىغان «توقتوغۇل» نامىدىكى ئېلېكتر ئىستانسىسىمۇ فرونزى بىلەن زىچ باغلانغان. بۇ يەردە نۇرغۇن ئىلىم - پەن، مەدەنىيەت، تەتقىقات مەركەزلىرى، يەتتە ئالىي مەكتەپ، قىرغىز ئوپېرا - بالېت تىياتىرى، رۇس دراما تىياتىرى قاتارلىق داڭلىق تۆت تىياتىر، سەنئەت، تارىخ، مەدەنىيەت ئاساسلىرى نامايان قىلىنغان بەش مۇزېي، كۆرگەزمە، كۇتۇپخانىلار شەھەر خەلقى بىلەن زىچ ئالاقە ئورناتقان بولۇپ، شەھەر خەلقىنىڭ كۈندىلىك مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى بېيىتىش ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ...

ئاپتوموبىل شەھەر مەركىزىدىن ئۆتۈۋاتقاندا، گۈزەل مىللىي ئۇسلۇب ۋە ئېسىل نەقىش - ناۋالار بىلەن بېزەپ ياسالغان ھەشەمەتلىك بىر بىناغا، بىنا ئالدىدىكى گۈلزارلىق ئىچىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان سالتەنەتلىك بىر خاتىرە ھەيكەلگە ئىختىيارسىز كۆ-

زۇم چۈشتى. تەخمىنەن 20 نەچچە مېتىر ئېگىزلىكتىكى تۆت چاسا خاتىرە مۇنارىنىڭ ئۈس-
تىدە قاناتلىرىنى كەرگەن غايەت زور بىر بۈركۈت يەرۇ-جاھاننى زىلـزىلىـگە كەلتۈر-
دىغان قۇدرەت بىلەن پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇۋاتاتتى. بۈركۈت ئۈستىدە ئۇلۇغۋار قىياپەتلىك
بىر دانىشمەن يىراقلارغا نەزەر سالغان ھالدا تەپەككۇر قايىنمىـغا چۆكـۈپ ئولتۇرۇپ-تۇ.
ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدە ھەجمى ئۇنىڭدىن خېلى كىچىك ئىككى كىشى — بىر ئەر، بىر ئا-
يالنىڭ نەپىس ئىشلەنگەن ھەيكىلى تۇرغۇزۇلغان بولۇپ، ئۇلارنى ئەتراپىدىكى فونتاندىن
باھار چېچەكلىرىدەك تىنىمسىز ئېتىلىپ تۇرغان سۇ گۈللىرى ئورىۋالغانىدى.
جامال ئاپپاي ھەيكەللەرگە ھۆرمەت بىلەن قاراپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:
— بۈركۈت ئۈستىدە ئولتۇرغان كىشى ماناس، ئىككى تەرىپىدىكىسى ئۇنىڭ جان-
جىگەرلىرى باقاي بىلەن ئانىكەي، قىرغىزلار، سىزگە مەلۇم، ئۇزاق تارىخقا، رەڭـمۇرەڭ
مىللىي مەدەنىيەت مىراسلىرىغا، گۈزەل مىللىي تۇرمۇش، ئېسىل خەلق ئەدەبىياتى ئەنـ-
ئەنىلىرىگە ئىگە خەلق. «ماناس» ئېپوسى مانا شۇ مىللىي مەدەنىيەت مىراسـلىرى ئىچـ-
دىكى بىباھا گۆھەر. بىز ئۇنى بەكمۇ قەدىرلەيمىز.
فرونزىغا چوڭقۇر مەنە بېغىشلايدىغان، كىشىگە گۈزەللىـك تۇيغـۇسى ۋە ئېستېتىك
زوق بەخش ئېتىدىـغان نەپىس ھەيكەللەر شەھـەرنىڭ ھەممە يېرىـدە دېگۈدەك كۆزگە
چېلىقىدۇ. بىراق، سەلتەنەتلىك ماناس ھەيكىلى شۇلارنىڭ ئىچىدە مەيلى تارىخىي ئەھمىـ-
يىتى، مەيلى سەنئەت قىممىتى جەھەتتىن بولسۇن، كىشىنى ئىختىيارسىز ھـالدا ئۆزىگە
مەپتۇن قىلاتتى.

توقتوغۇل بايرىمى

بىزنىڭ دوستلۇق زىيارىتىمىز قىرغىز خەلقىنىڭ دېموكـراتىك شائىرى، توقتـوغـۇل
تۇغۇلغانلىقىنىڭ 125 يىللىق خاتىرە كۈنىگە توغرا كـەلگەنلىكىنى قىرغىـزىستان زېمىنىغا
قەدەم بېسىش بىلەنلا ھېس قىلدۇق. چۈنكى بۇ كۈنلەردە پۈتۈن فرونزى بايرام تۈسـ-
گە كىرگەن، چوڭ-كىچىك كوچا-رەستىلەرگە رەڭـگـارەڭ بايراقـلار ئېسىلغان، مەيـدان
ۋە كوچا دوقمۇشلىرىغا توقتوغۇلنىڭ سۈرەتلىرى تـۇرغۇزۇلـغانىدى. ھەتتا «ئىسسىقكۆل»
مېھمانخانىسىدا ئۆز بۆلمىلىرىمىزگە كىرىش بىلەن بىرىنچى بولۇپ كۆرگىنىمىز ئۈستەل ئۈستىگە
تىزىپ قويۇلغان توقتوغۇلنىڭ سۈرەتلىرى ۋە توقتوغۇل ھەققىدىكى چۈشەنـدۈرۈش، خا-
تىرە بۇيۇملىرى بولدى.
مەن بۇ دېموكراتىك شائىرغا قىزىقىپ قـالدىم. مېنىڭ قىزىقىشلىرىمغا قىرغىزىستان
سەنئەت كۆرگەزمىسى جاۋاب بەردى.
قىرغىزىستان سەنئەت كۆرگەزمىسى قىرغىز خەلقىنىڭ تـارىخى، مەدەنىيىتى، ھـۈ-
نەر-سەنئىتى، ئېتنوگـرافىيىسى، ئۆرپ-ئادىتى، تىرىكچىلىك ئۇسۇلى ۋە تـەرەققىيات
مەنزىرىسى، بەدىـئىي سەنئەت نـۇقتىسىدىن يورۇتۇپ بېرىلگەن ئۇنىۋېرسال كـۆرگەزمە
بولۇپ، ئۇنىڭ ھەرقـايسى زاللىرىغا قويۇلغان قىممەتلىك مەدەنىي يادىكارلىقلار، يادنامىلار،

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتىنى www.uyghurkitap.com

ھۇنەر-سەنئەت بۇيۇملىرى ۋە رەسىم-سۈرەتلەر كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى.
«توقتوغول خەلق ئارىسىدا» ناملىق ماي بوياق رەسىم بىردىنلا مېنىڭ دىققىتىمنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى. مەشھۇر رەسسام چايكوۋ 1902-يىلى سىزىپ قالدۇرغان بۇ رەسىمدە توقتوغولنىڭ پارتلاپ تۇرغان يالقۇنلۇق ھېسسىيات بىلەن ئاددىي خەلق ئارىسىدا شېئىر ئوقۇپ بېرىۋاتقان كۆرۈنۈشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولۇپ، كىشىدە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇراتتى.
چۈشەندۈرگۈچى قىز توقتوغول سۈرىتىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، قىزغىنلىق بىلەن مۇنداق دېدى:
— توقتوغول قىرغىز دالىسىدىكى ئويغىنىش دەۋرىنىڭ ئالدىنقى ۋەكىللىرىدىن بىرى، ۋەتەنپەرۋەر دېموكراتىك شائىر. ئۇ، ئۆسمۈرلۈك، ياشلىق چاغلىرىدىن باشلاپلا، خەلق بىلەن قەلبداش، تەقدىرداش بولۇپ ئۆتتى. ئوتلۇق ناخشا-شېئىرلىرى بىلەن خەلقنىڭ ئارزۇ-ئارمانلىرىنى كۈيلەپ، چىرىك فېئودالىزم ۋە چار پادىشاھنىڭ مىللىي زۇلمىغا قارشى چىقتى، ئادالەتسىزلىكلەرنى قامچا ئاستىغا ئالدى، پاش قىلدى. شۇ ۋەجىدىن، پۈت-قولىغا كويزا-كىشەن سېلىنىپ، يىراق سىبىرىيىگە پالانغان ۋە سىبىرىيىدە سۈرگۈن قىلىنغان رۇس دېموكراتلىرى ۋە ئىنقىلابچىلار بىلەن تونۇشۇپ، بىللە ياشاپ، ئىلغار ئىنقىلابىي ئىدىيىلەرنى قوبۇل قىلغان. ئۆكتەبىر ئىنقىلابى پارتلىغاندا توقتوغول ئاتقا مىنىپ، بىپايان قىرغىز يايلاقلىرىنى ئارىلاپ، جەڭگىۋار شېئىرلىرى بىلەن ئۆكتەبىر ئىنقىلابىنى قىزغىن مەدھىيىلىگەن، خەلقنى قوزغاپ، ئىنقىلاب باھارىنى كۈتۈۋېلىشقا چاقىرغان...
شۇ كۈنى كەچتە قىرغىزىستان ئوپېرا-بالېت تىياترىدا كۆرگەن توقتوغول ھەققىدىكى بىر ئوپېرانىڭ ئاخىرقى بىر پەردىسى ھېلىمۇ ئېسىمدە: ئوتقاشتەك ياسانغان قىرغىز قىز-يىگىتلىرى ھەيۋەتلىك مۇزىكا ساداسى ئىچىدە باھار قارلىغىچىدەك قىيغىتىپ ئۇسسۇل ئويناپ تۇرۇپ، سەھنە ئارقىسىدىن تەقەززالىق بىلەن كىمنىدۇر كۈتۈشتى. بىردىنلا سەھنىدە ئويناقلاپ تۇرغان ئاتقا مىنگەن توقتوغول پەيدا بولدى. توقتوغولنىڭ مەردانە ناخشىسى كاتتا زالنى لەرزىگە كەلتۈردى. پۈتۈن زال ئۇزاققىچە ئالقىش ياڭرىتىپ، توقتوغولنىڭ ناخشىسىغا تەنتەنە قىلىشقانىدى...
سەنئەت كۆرگەزمىسىدە مەشھۇر قىرغىز يازغۇچىلىرى چىڭغىز ئايتماتوۋ، تۈگەلباي سىدىقبېكوۋ، تۆمۈرقۇل مەمەت ئىلى، ئەخمەتوۋ تولىمىش، سۇلايمانقۇل چوقمارزۇلارغا پەخرىلىك ئورۇن بېرىلگەن، ئۇلارنىڭ ھاياتى، ئىجادىي پائالىيىتى تونۇشتۇرۇلغان ئەسەرلىرى تىزىپ قويۇلغان.
چىڭغىز ئايتماتوۋ «ئاق پاراخوت»، «گۈلسارە» ناملىق پوۋېستلار توپلىمى، «ئەسىردىن ھالقىغان بىر كۈن» رومانى ھەمدە ئەدەبىيات ئىجادىيىتى مەسىلىلىرى ھەققىدىكى كۆپلىگەن نەزەرىيىۋى، تەنقىدىي ماقالىلىرى بىلەن شىنجاڭغا تونۇش، مەن بۇ يەردە چىڭغىز ئايتماتوۋنىڭ تېخى ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنمىغان بەزى ئەسەرلىرىنى ۋاراقلاپ تۇرغىنىمدا، ئىرىس كەلدىيېۋ تۇرار، چىڭغىز ئايتماتوۋنىڭ كېيىنكى ئىشلىرى توغرىسىدا سۆزلەپ بەردى:

— كۆپىنچە موسكۋادا تۇرىدۇ، ئەشەدە ئىشلەيدۇ، مېنىڭچە، يازغۇچىلىقنى قىلسا ياخشى بولاتتى. مېۋە بېرەلەيتتى. قىرغىزنى دۇنياغا تونۇتقىنى شۇ ئەمەسمۇ. بىراق ئۇ ھازىر بىرمۇنچە مەمۇرىي ۋەزىپىلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىۋالغان. ئىجادىيەتكە قانداق ۋاقىت چىقىرالايدىكىن - تاڭ. ئۇ، توقتوغۇل توغۇلغانلىقىنىڭ 125 يىللىقىنى خاتىرىلەش ھەيئىتىنىڭ رەئىسى بولغاچقا، ئالدىنقى كۈنى موسكۋادىن بۇ يەرگە كەلدى. ھازىر مۇشۇ پائالىيەتكە يېتەكچىلىك قىلىش بىلەن بەنت، — دېدى.

شۇ كۈنى كەچقۇرۇن قىرغىزىستان مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى بىلەن قىرغىزىستان سوۋېت - جۇڭگو دوستلۇق جەمئىيىتىنىڭ ئىككى مەسئۇلى «ئىسسىقكۆل» مېھمانخانىسىغا كېلىپ، چىڭغىز ئايتماتوۋنىڭ مەن بىلەن ئۇچرىشىشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى يەتكۈزدى.

ئايتماتوۋ بىلەن ئۇچرىشىش ناھايىتى مەنىلىك، قىزغىن ئۆتتى. ئايتماتوۋ بەستلىك، كېلىشكەن ئادەم ئىدى. كۆزلىرىدە چوڭقۇر پىكىر ئەكس ئېتەتتى، ماڭا نېمىشقىدۇر بىرئاز ھارغىندەك كۆرۈندى. دۇنياۋى ئەدەبىياتتا يېڭى يۈكسەكلىك يارىتىش ئۇنىڭ 60 يىللىق ھاياتىدىكى كارامەتلەردىن بىرى، بۇ ھارغىنلىق بەلكى شۇنىڭ ئىزىدۇر.

سۆھبەت جەريانىدا چىڭغىز ئايتماتوۋ «قۇتادغۇ بىلىك» تەتقىقاتىغا ئالاھىدە قىزىقتى. «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ شىنجاڭدىكى نەشر قىلىنىش ۋە تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، بىرئاز ھەيرانلىق بىلەن مۇنداق دېدى:

— شۇنداقمۇ؟ مۇنداق دەڭ. مەن «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئەرەب يېزىقىدىكى ئەسلى نۇسخىسىنى كۆرەلمەيمەن. شۇڭا، رۇسچە نەشرىنى ئوقۇدۇم ۋە بۇ كىتابقا مەپتۇن بولۇپ قالدىم. بىلىشىمچە، مىڭ يىللار بۇرۇنقى ئىنسان تەپەككۇرىدىكى بۆسۈشتە ھەر تەرەپلىمە مول بىلىم، يۈكسەك غايە ۋە چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرلەرنى «قۇتادغۇ بىلىك» دەك بەدىئىي ۋاسىتە ئارقىلىق نۇرلاندۇرۇپ بەرگەن ئېسىل ئەسەرلەر كۆپ بولمىسا كېرەك. مەن يۈسۈپ بالاساغۇنى ھەققىدە سىلەر بىلەن بىرلىشىپ توقماق شەھىرىدە ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈشكە قىزىقىمەن...

مەن ئۇنىڭغا، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ياشىغان، ئىجاد قىلغان ۋە «قۇتادغۇ بىلىك» نى يارىتقان قەدىمىي شەھەر قەشقەردە مۇشۇ كۈنلەردە پۈتۈن مەملىكەت بويىچە ئالىملار توپلىنىپ، «قۇتادغۇ بىلىك» ھەققىدە 2 - قېتىملىق ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنى ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى، يېڭى سېلىنغان يۈسۈپ خاس ھاجىپ خاتىرە سارىيىنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىمۇ بىرلا ۋاقىتتا ئۆتكۈزۈلىدىغانلىقىنى، بۇ ئىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ رەئىسى ۋە باشقا رەھبەرلەرنىڭ قەشقەرگە بارغانلىقىنى ئېيتىپ بەردىم.

بىزنىڭ سۆھبىتىمىز قەدىمىي قەشقەر، قىزىلسۇ ۋە قىزىلسۇ قىرغىزلىرىنىڭ يېڭى ھاياتى، مەدەنىيىتى ئۈستىدە داۋام قىلدى. قارىغاندا، ئۇنىڭ قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستىنى كۆرۈش ۋە ئۇنى چۈشىنىش ئارزۇسى بارلىقى ئوچۇق بىلىنىپ تۇراتتى.

مەن:

— شىنجاڭغا بېرىڭ، بىز سىزنى ئەتىۋارلىق مېھمان سۈپىتىدە قىزغىن قارشى ئالـ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مىز، — دېدىم.
چىڭغىز ئايتماتوۋ كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:
— راست. ئىككى ئەلنىڭ خەلقلىرى كۆپ-رەك بېرىش-كېلىش قىلغىنى، ئۆزئارا مەدەنىيەت ئالماشتۇرغىنى تۈزۈك. تاغلىرىمىز بىر-بىرىگە مىنگىشىپ تۇرۇپتۇ، دەريالىرىمىز بىر-بىرىنى سۆيۈپ ئېقىپ تۇرۇپتۇ، ئوتلاقلىرىمىزمۇ تۇتىشىپ كەتكەن. ئۆزۈممۇ شىنجاڭدىكى ئۇيغۇر ئاغىنىلەرنى، قىرغىز قېرىنداشلارنى يوقلاپ كېلىشنى ئويلايمەن، زادىلا پۇرسەت چىقىرالمايۋاتىمەن. كېيىنچە بىر پۇرسەت چىقىپ قالار. ئۆتكەن يىل سىلەردىكى ئاتاقلىق ماناسچى يۇسۇپ ماماي مېنىڭ تەكلىپىمنى قوبۇل كۆرۈپ قىرغىزىستانغا زىيارەتكە بولغاندا، مەن موسكۋادا بولۇپ قېلىپ، ئۇ كىشى بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولالمىدىم. تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش، مەندىن ئۇ كىشىگە سالام ئېيتارسىز...
كېيىن ئۇ ئويلانغان ھالدا:
— سىلەردە يۈسۈپ بالا ساغۇنىنىڭ مىللىي تەۋەلىكى مەسىلىسىدە ئوخشىمايدىغان قاراشلار بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.
مەن ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ كېيىنكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئۈستىدە قىسقىچە توختالغاندىن كېيىن مۇنداق دېدىم:
— ئۇيغۇرلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مىللىي تەۋەلىكى مەسىلىسىدە باشقىچە قاراش بولۇشىنىڭ ھاجىتىمۇ، ئاساسىمۇ يوق. ئۇيغۇرلارنىڭ ئىككى مىڭ يىلغا يېقىن يېزىق مەدەنىيەتى تارىخىدا نۇرغۇن ئاتاقلىق كىشىلەر، جۈملىدىن يۈسۈپ خاس ھاجىپ، مەھمۇد قەشقەرىدىن تارتىپ تاكى مۇشۇ ئەسىرنىڭ 70 - يىللىرىدا ئالەمدىن ئۆتكەن مەشھۇر شائىر ئارمىيە نىمشېھىد داموللامغىچە تەخمىنەن 160 دىن كۆپرەك نامايەندە — مۇتەپەككۇر، ئالىم، مەشھۇر شائىرلار ئۆتتى، ئۇلار ھېسابسىز كۆپ ئەدەبىي مىراسلارنى قالدۇرۇپ كەتتى. يېقىنقى ئون يىلدىن بۇيان مەدەنىيەت تارىخىمىزدىكى بۇ ئەدەبىي مىراسلارغا ئومۇميۈزلۈك يىغىش، رەتلەش، نەشىر قىلىش ۋە تەتقىقاتنى قانات يايدۇردۇق. بۇنىڭدىن ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىنىڭ بىر ئۈزۈلمەس ئەزىم دەريا ئىكەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. كۆڭلەرنىڭ بىردە شىنجاڭغا زىيارەتكە بېرىپ قالسىڭىز سىزگە بۇ ھەقتە تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى دەپ بېرەلەيمىز...
چىڭغىز ئايتماتوۋ مۇنداق دېدى:
— ئۇيغۇرلار قەدىمدىن تارتىپ مول مەدەنىيەت تارىخىغا ئىگە خەلق. بۇنى مەن بىلىمەن. بىراق، كېيىنكى دەۋر يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن راستىنلا ئانچە تونۇشالمىدىم. بۇ ھەقتە كۆپرەك ئالماشتۇرۇش يولىنى ئېچىش زۆرۈر. تارىختا ئۆتكەن مەشھۇر ئەدىبلەرنىڭ قىممەتلىك ئەسەرلىرى ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق بايلىقى. ئۇنى ھەر قايسى مىللەتلەر تەتقىق قىلسا، ئۇنىڭدىن بەھرىمەن بولسا بولۇۋېرىدۇ. يازغۇچىنىڭ مىللىي تەۋەلىكى بولسىمۇ، ئەسەرلىرىنىڭ مىللىي چېگرىسى بولمايدۇ، خەق ياقتۇرسىلا ھەممە كىشىنىڭ ئورتاق روھىي بايلىقى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. بىز مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش يولىنى بىرلىكتە ئاچايلى، كېڭەيتەيلى...

سۆھبەتتىن كېيىن تەكلىپ بويىچە، توقتوغۇل تۇغۇلغانلىقىنىڭ 125 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن كۆتۈۋېلىشقا قاتناشتۇق. بۇ زىياپەتكە ئون نەچچە دۆلەتنىڭ ۋەكىللىرى ۋە قىرغىزىستاننىڭ مەدەنىيەت ئەربابلىرى قاتناشقاندى. مەن زىياپەتتە، چىڭغىز ئايتماتوۋنىڭ تەكلىپى بويىچە ۋەتەنپەرۋەر دېموكراتىك شائىر توقتوغۇل تۇغۇلغانلىقىنىڭ 125 يىللىقىنى مۇبارەكلەپ بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلغاندىن كېيىن، چىڭغىز ئايتماتوۋغا بىر دانە چىمەن دوپپا تەقدىم قىلدىم. دوپپا ئۇنىڭغا ياراشقاندى. زىياپەت سورۇنىدىكى دوستلار تەرەپ - تەرەپتىن خۇشاللىق بىلەن:

— ئايتماتوۋ، دوپپا ساڭا ياراشتى، ئۇنى بېشىڭدىن ئالما، — دەپ ۋارقىرىشىپ كەتتى.

پۈتكۈل زىياپەت جەريانىدا چىڭغىز ئايتماتوۋ بۇ ياراشىملىق ئۇيغۇر دوپپىسىنى ئىپتىخار بىلەن كىيىپ يۈردى ۋە بۇ دوپپا يادىغا چۈشۈپ قالسىلا، قولىدىكى قەدەھنى كۆتۈرۈپ:

— قېنى، دوستلۇق ئۈچۈن! — دەپ مەن بىلەن قەدەھ سوقۇشتۇرۇشنى ئۇنتۇمايتتى.

توقتوغۇل بايرىمى بىزدە ياخشى تەسىرات قالدۇردى. بۇ بايرام بىزنى چىڭغىز ئايتماتوۋ بىلەن يېقىن تونۇشلاردىن قىلىپ قويدى.

«بىز سىلەردە بولغانمىز...»

ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز تەكلىپ بويىچە قىرغىزىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسىنى زىيارەت قىلدى. ئاكادېمىك نورۇز ئورازبايېۋ، ئاكادېمىك ئامان ماموتوۋىچ ئاكادېمىيىنىڭ ئىلمىي ئىشلىرى ئۈستىدە توختالدى:

— قىرغىزىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى، — دېدى ئۇ ئاكادېمىيىنى تونۇشتۇرۇپ، — فىزىكا، خىمىيە، ماتېماتىكا، يەر تەۋرەش، چوڭ تىپتىكى كانلارنى ئېچىش، ئاپتوماتلاشتۇرۇش، بىئولوگىيە، لازېر نۇرى، قار - مۇزلۇقلار، ھايۋانات، يېزا ئىگىلىكى ھەمدە ئىجتىمائىي پەنلەرنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرى ئومۇملاشتۇرۇلۇپ تەتقىق قىلىنىدىغان ئىلمىي مەركەز. بۇ ئاكادېمىيىنىڭ ھەرقايسى ئىنستىتۇتلىرىدا 30 نەپەر ئاكادېمىك، 70 نەپەر پەن كاندىداتى، 2 مىڭغىچە ئىلمىي خادىم، 3 مىڭدىن ئارتۇق خىزمەتچى مەخسۇس پەنلەر بويىچە ئىلمىي تەتقىقات پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. ئاكادېمىيىمىزنىڭ بىرمۇنچە ئىلمىي تەتقىقات مۇۋەپپەقىيەتلىرى سوۋېت ئىتتىپاقىدا چوڭ ھۆرمەتكە ئىگە...

— مەن شىنجاڭدا، سىلەردە بولغانمەن، — دېدى ئاكادېمىيىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، پروفېسسور قويچىبايېۋ خۇشاللىق بىلەن شىنجاڭدىكى دوستلۇق زىيارىتىنى ئەسلەپ، — بىزنىڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىمىزنىڭ تەشكىل قىلىنغىنىغا 30 يىل بولدى. لېكىن، شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئىلمىي پائالىيىتى ھەققەتەن جانلىق، كۆپ تەرەپلىمە ئىكەن. بىزنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىپ، بىرلىكتە تەتقىق قىلىدىغان تېمىلىرىمىزمۇ ئاز ئەمەسكەن...

«ماناس» ئېپوسى ھەققىدىكى پاراڭ سۆھبىتىمىزدە ھەممەيلەن كۆڭۈل بۆلىدىغان

www.uyghurkitap.com

باش تېما بولدى. چۈنكى بۇ يەردىكى بىرمۇنچە ئالىملار ئۆز تەتقىقاتىنى ئاساسەن «ماناس» ئېپوسىغا بېغىشلىغان. ئاكادېمىك نورۇز ئورازبايېۋا ئۇزاق يىللاردىن بۇيان «ماناس» تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ داڭ چىقارغان. بىراق، ئېيتىلىشىچە، ئۇلارنىڭ «ماناس» ئېپوسى ھەققىدە بىلىدىغانلىرى، بولۇپمۇ ماناسنىڭ كېيىنكى بەش ئەۋلادى ھەققىدىكى بىر بىنچى قول ماتېرىيال كەمچىل ئىكەن. شۇڭا، «تىرىك ماناس» دەپ نام ئالغان بىزنىڭ يۈسۈپ مامايىمىز قىرغىزىستاندىكى بىرمۇنچە كىشىلەر ئۈچۈن غايەت زور تارتىش كۈچىگە ئىگە ئادەم بولۇپ قالغان. مەن ئۇلارغا، ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ ئىشلەۋاتقان يۈسۈپ مامايىنىڭ يالغۇز 250 نەچچە مىڭ مىسرالىق «ماناس» داستانىنى قومۇز بىلەن ئېيتىدىغان مەشھۇر ماناسچى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى قەلەم بىلەن يۇقىرى سەۋىيىدە ئىپادىلەپ بېرەلەيدىغان تەتقىقاتچى ئىكەنلىكىنى، ھازىر «ماناس» ئېپوسىدىن باشقا، يېڭى قىرغىز داستانلىرى ئۈستىدە ئىزدىنىپ تەتقىقات ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ بەرگىنىمدە، ئۇلار رازىمەنلىك بىلەن:

— شۇنداق، بۇ بىر قىممەتلىك بايلىق. بىزدە «ماناس» نى تولۇق ئېيتىدىغان ماناسچىلار ھازىر يوق دېيەرلىك، — دېدى.

9 - ئۆكتەبىر كۈنى ۋەكىللەر ئۆمىكىمىز قىرغىزىستان مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى تومەنبايېۋانىڭ قوبۇلىدا بولۇشتىن ئىلگىرى، تەخمىنەن ئىككى سائەت ۋاقىت ئاجرىتىپ، تەكلىپ بويىچە، فرونزى شەھىرىنىڭ مەركىزىدە ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان «لېنىن» كۇتۇپخانىسىنى قىزىقىش بىلەن ئېكسكۇرسىيە قىلدى.

كۆپ كىتاب ئوقۇش، كىتاب يىغىش ۋە كىتابنى قەدىرلەش — ئۇلۇغ ئۇستاز لېنىندىن قالغان ياخشى ئادەت، ئېسىل ئەنئەنە. بۇنىڭ ئىپادىسىنى خېلى بىر قىسىم ئوقۇمۇشلۇق سوۋېت كىشىلىرىنىڭ ئائىلىسىدىمۇ، كۇتۇپخانىلاردىمۇ كۆرۈش مۇمكىن.

24 مەخسۇس بۆلۈمگە ئاجرىتىلغان «لېنىن» كۇتۇپخانىسى ئازادە، تىپتىنچ ۋە ھازىرقى زاماننىڭ ئىلغار ئۈسكۈنىلىرى بىلەن جاھازلانغان بىلىم تارقىتىش مەركىزى. ئۇنىڭ ھەرقايسى بۆلۈملىرىدە مەزمۇت ئولتۇرۇپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن كىتاب ئوقۇۋاتقان، خاتىرە يېزىۋاتقان، كاپىيەن قالدۇرۇۋاتقان قىز - يىگىتلەر، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە مويىسىپىتلەر بىزنىڭ ھەۋەسىمىزنى قوزغىدى. فىزىكا كىتابلىرى بۆلۈمىدە توم - توم كىتابلار ئارىسىغا چۆكۈپ قالغان تەخمىنەن 18 ياشلاردىكى قىپقىزىل يۈزلۈك بىر قىرغىز قىز ھەتتا بىز ئۇنىڭ ئالدىدىكى بىر كىتابنى قولىمىزغا ئالغىنىمىزنىمۇ سەزمىدى. ياشلارنىڭ كىتابقا بېرىلىش ھالىتى بىزگە ئىختىيارسىز ھالدا تۇرلۇك - تۈمەن گۈل - گىياھلاردىن ئېسىل شىرنىلەرنى يىغىۋاتقان تىرىشچان ھەسەل ھەرىلىرىنى ئەسلەتتى.

ئېيتىلىشىچە، «لېنىن» كۇتۇپخانىسىنىڭ 30 مىڭ نەپەر دائىملىق ئەزاسى ۋە سىرتتىن ئالاقە ئورناتقان 20 مىڭ ئەزاسى بولۇپ، ئۇلار بۇ ئۇنىۋېرسال بىلىم تارقىتىش مەركىزىدىن خالىغان چاغدا، ئۆزىگە كېرەكلىك ھەرقانداق بىر كىتابنى

قىيىنچىلىقسىز ئېلىپ تۇرالايدىكەن ۋە ئۇنىڭدىن قەرەلسىز پايدىلىنالايدىكەن.

— مەن شىنجاڭغا بارغانمەن، — دېدى كۇتۇپخانا دىرېكتورى ھەسەنبايېۋا بىز بىلەن ئۇچراشقاندا، ئۇنىڭ چېھرىسىدىن بىر خىل پەخىرلىنىش ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇراتتى، — ئۇ يەردە كۆپكىنە دوستلار، كەسىپداشلار بىلەن تېپىشقانمەن. قانداق قىزغىن، مېھماندوست - ھە! ئۆزۈمنى ئېلىپ ئېيتسام، مەن كۇتۇپخانا خىزمىتىنى بەكمۇ سۆيىمەن. چۈنكى كىتاب ئارقىلىق بىلىم تارقىتىش — كىشىلەر قەلبىگە نۇر يەتكۈزۈش، كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى، جەمئىيەتنى، دۇنيانى چۈشىنىشىگە، ئۆزگەرتىشىگە ياردەم بېرىش دېمەكتۇر.

ھەسەنبايېۋا قىزغىن، ئوچۇق - يورۇق ئايال ئىكەن.

— مېنىڭ سىلەرگە «لېنىن» كۇتۇپخانىسى توغرىسىدا ھەممە نەرسىنى سۆزلەپ بەرگۈم كېلىدۇ. بىز ئۇنىڭ بۈگۈنكىدەك مۇكەممەل كۇتۇپخانا بولۇپ قەد كۆتۈرۈشى ئۈچۈن نەچچە ئون يىللاپ ئەجرى قىلدۇق. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بۇ كۇتۇپخانا 1934 - يىلى يېڭى قۇرۇلغاندا، ھازىرقىغا ھېچبىر ئوخشىمايتتى، ئاددىيلا ئىدى. 1984 - يىلى كېڭەيتىلىپ قايتا قۇرۇلدى، زامانىنىڭ تەلىپىگە يېقىنلاشتۇرۇلدى. ھازىر «لېنىن» كۇتۇپخانىسىدا 374 خىزمەتچى، 6 مىليوندىن ئارتۇق كىتاب - ژۇرنال، قەدىمكى كىتابلار مۇزېيى، ئېلېكتر پلاستىنكىلىق ۋە مۇزىكىلىق ئوقۇش بۆلۈملىرى، نەشرىيات، باسما زاۋۇتى قاتارلىقلار بار. كۆپەيتىپ بېسىش، رەتلەش، تارقىتىش، قوبۇل قىلىش، بىخەتەر ساقلاش ۋە تەتقىقاتتىن ئىبارەت ھالقىلار ئىلمىي ئىزغا سېلىنغان. مۇشتەرىلار كۇتۇپخانىمىزدىن 43 خىل تىل - يېزىقتا كىتاب ئارىيەت ئالالايدۇ. كۇتۇپخانىمىز يەنە دۇنيادىكى 30 نەچچە دۆلەت ۋە رايون بىلەن كىتاب - ژۇرنال ئالماشتۇرۇش ئالاقىسىنى يولغا قويغان. بېيجىڭ كۇتۇپخانىسى بىلەن كىتاب ئالماشتۇرۇش يولىمىز ھازىر تېخىمۇ راۋانلاشتى. دۆۋەتتە، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق كۇتۇپخانا بىلەن بىۋاستە كىتاب ئالماشتۇرۇش يولىنى ئېچىش ئۈستىدە ئىزدىنىۋاتىمىز...

قىرغىزىستان مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ بىناسىدا مىنىستىرلار سوۋېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى تۆمەنبايېۋا بىلەن بولغان ئۇچرىشىش قىسقا ۋە ناھايىتى مەنىلىك ئۆتتى. تۆمەنبايېۋانىڭ قىزىقىدىغانلىرى كۆپ ئىدى. جۇڭگو ۋە شىنجاڭدىكى ئىسلاھات، مەدەنىيەت ۋە ھەر ساھەدىكى يېڭىلىقلارغا كۆڭۈل بۆلدى.

— دوستلۇقىمىز كۈچىيىۋەرسۇن، بېرىش - كېلىشىمىز كۆپىيىۋەرسۇن، — دېدى تۆمەنبايېۋا جۇڭگو - سوۋېت خەلقلىرىنىڭ دوستلۇقى ئۈستىدە توختىلىپ، — تىنچلىق، دوستلۇق، تەرەققىيات، ئۆزئارا ھەمدەملىك ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق ئارزۇسى. جۇڭگودىكى ئىقتىسادىي ئىسلاھات ھەرىكىتى ۋە ئۇ ئېلىپ كەلگەن تەرەققىيات بىزنى بەكمۇ قىزىقتۇرىدۇ. ھەر ئىككى ئەلنىڭ ئۆز ئارا ئۆگىنىدىغان، ئالماشتۇرىدىغان نەرسىلىرى ئاز ئەمەس. قىرغىزىستان دوستلۇق ۋەكىللەر ئۆمىكى سىلەردىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ھازىرغىچە ئۆز تەسىراتلىرىنى سۆزلىمەكتە. بۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ياخشى تەسىرات

www.uyghurkitap.com

بىلەن قايتقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. بىز سىلەرنىڭ قىرغىزىستاندا كۆپرەك تۇرۇپ، كۆپرەك كۆرۈشكىلارنى ئۈمىد قىلىمىز...

ئەسسالام، ئوش!

9 - ئۆكتەبىر. كەچكى قۇياش ئالاتاۋنىڭ كۆم-ۆش رەڭلىك قارلىق چوققىلىرى، نارىن دەرياسىنىڭ كەڭ ئېقىنلىرىنى چاقنىتىپ تۇراتتى. فرونزىدىن كۆتۈرۈلگەن 24 كىشىلىك كىچىك تىپتىكى ئايروپىلان 40 مىنۇتتا 700 كىلومېتىرغا يېقىن يولنى بېسىپ، ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىدا ئىپتىبار بىلەن تىلغا ئېلىنىدىغان «يىپەك يولى» دىكى يەنە بىر يېشىل مەرۋايىت — ئوش شەھىرىگە يېتىپ كەلدى.

ئايرودرومدىكى قىزغىن كۈتۈۋېلىشتىن كېيىن، ئاپتوموبىلغا ئولتۇرۇپ شەھەر مەركىزىگە قاراپ يول ئالدۇق. يولنىڭ ئىككى قاسنىقى تۇتاش كەتكەن يېشىل بوستانلىقلار، كېۋەزلىكلەر، قوغۇنلۇقلار، قوناقلىقلار، تال ئۈزۈم، ئانار، شاپتۇل، ئامۇت، ئالمىلىق باغلار بىلەن قاپلانغانىدى. كەڭرى ئېتىزلىقلاردا بادام دوپپا، ئاق يەكتەك كىيىپ، بېلىنى شايى بەلباغدا باغلىۋالغان دېھقانلار، رەڭمۇرەڭ ئەتلەس كۆڭلەكلەرنى كىيىپ، چېكىسىنى گۈللۈك ياغلىقلار بىلەن تېڭىۋالغان ئاياللار كۆزلۈك يىغىم-تېرىمنىڭ ئالدىراش ئىشلىرى بىلەن بەند ئىدى. ھاۋامۇ ئىسسىق ئىدى. شەھەر ئىچىدە قەد كۆتۈرگەن ئېگىز بىنالار ئۇشقا گەرچە بىر خىل زامانىۋى تۈس بېرىپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئوشنىڭ ئومۇمىي قىياپىتىدىن بىر خىل قەدىمىلىك، مىللىي ئالاھىدىلىك ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

بۇ مەنزىرىلەردىن بىز ئۆزىمىزنى گويا قەشقەرگە، قەشقەر يېزىلىرىغا بېرىپ قالغاندەك ھېس قىلدۇق.

شەھەر سوۋېتىنىڭ رەئىسى كارۋانبېكنىڭ تونۇشتۇرۇشىچە، 230 مىڭ ئاھالە ياشايدىغان بۇ شەھەردە قىرغىز، ئۆزبېك، رۇس، ئۇكرائىن قاتارلىق 80 گە يېقىن مىللەت بولۇپ، بۇلارنىڭ ئىچىدە 5 مىڭدىن ئارتۇق ئۇيغۇرمۇ بار ئىكەن.

— ئوش تاغلىق شەھەر بولسىمۇ، — دېدى كارۋانبېك، — بۇ يەردە ھاۋا، تۆمۈريول ۋە قۇرۇقلۇق قاتنىشى ناھايىتى راۋان. يىپەكچىلىك، يىپەك توقۇمىچىلىق، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، قۇراشتۇرۇش ۋە يېمىشقلاپ ئىشلەش سانائىتى شەھەر سانائىتىنىڭ ئاساسى. شەھەر ئىچىدىكى 27 زاۋۇت، 540 كارخانىدا ئىشلەيدىغان ئىشچى-كاسىپلار شەھەر ئاھالىسىنىڭ 3 تىن بىرىدىن كۆپرەكىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئىككى ئىنستىتۇت، ئالتە تېخنىكوم، 63 يەسلى، 30 ئورۇندىكى مەدەنىيەت پونكىتى، 11 كۇتۇپخانا ئاساسەن ئىشچى-كاسىپلارنىڭ مەدەنىيەت ئېھتىياجى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ...

ئەتىسى بىز ئوبلاستلىق سوۋېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ناسىرىۋا لوقمانىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئوش شەھىرىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى «سۇلايمان تېغى» ۋە ئۇنىڭ 160 مېتىر ئېگىزلىكتىكى باغرىغا جايلاشقان «سۇلايمان غارى» نى ئېكسكۇرسىيە قىلدۇق.

«سۇلايمان غارى» مۇرەككەپ قۇرۇلمىلىق، تۆۋەندىن يۇقىرىغا پەلەمپەيي ئارقىلىق

كۆتۈرۈلىدىغان ئاجايىپ سۇرلۇك تەبىئىي غار بولۇپ، غارنىڭ ئىچىگە كىرىش بىلەنلا، كىشى ئۆزىنى تەبىئىي هالدا ئۇزاق تارىخىي — تەبىئىي مۇزېيدا يۈرگەندەك هېس قىلاتتى. غارنىڭ تۆۋەندىن يۇقىرىغا كۆتۈرۈلۈش جەريانىدا نامايان بولىدىغان هەرقايسى قىسىملىرىدا قىممەتلىك ئاسار - ئەتىقىلەر، تۇرمۇش بۇيۇملىرى ئەينەن كۆزگە چېلىقىدۇ. بىرنەچچە مىڭ يىل ئىلگىرىكى ئەجدادلار پايدىلانغان، ياراتقان خىلمۇخىل تاش قوراللار، ساپال كوزا، ساپال كوپ، تاش پىچاق، تاش دەزمال، تاش گەز، تاش پەتنۇس، تاش قاچا، تاش تەسۋىي... قاتارلىقلار؛ هەرخىل ياغاچ ئۆيملار، ياغاچتىن ئىشلەنگەن تۇرمۇش بۇيۇملىرى، جەسەت ساندۇقلىرى، ياغاچتىن ياسالغان مۇداپىئەلىنىش قوراللىرى، چىغ توقۇلمىلار، ئاشلىق دانلىرى، ئىپتىدائىي تۆمۈر قوراللار، ئىپتىدائىي كەتمەن، پالتا، جىن چىراغ، چىلاپچا ۋە خىلمۇخىل قاچا - قۇچىلار؛ هەرخىل ئۆۋي قۇشلىرى، يىلان، كېلە، سۈغۈر، تۈلكە تېرىلىرىدىن ياسالغان تۇرمۇش بۇيۇملىرى ۋە ئۇلارنىڭ مومىيا بولۇپ قالغان ئەسكى قىياپەتلىرى... قىسقىسى، ئۇزاق تارىخىي جەريانىدىكى ئىنسان يولىنىڭ مەنزىرىسى بۇ غاردا تەبىئىي هالدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپقانىدى.

«سۇلايمان غارى» نىڭ چۈشەندۈرگۈچىسى مۇنداق دېدى:

— بۇ غار ئەسلىدە هەرخىل خۇراپىي قاراشلار، ئەپسانىلار تارقىلىدىغان مەنبە، نادان كىشىلەر قورقۇپ ئەيمىنىدىغان، چوقۇنىدىغان سىرلىق ماكان بولۇپ قالغان. كېيىنكى چاغلاردا بۇ غار رەتلىنىپ، يول ياسىلىپ، ئېلېكتر چىراغلىرى ئورنىتىلىپ، تەبىئىي تارىخىي مۇزېي قىلىنىدى. هازىر بۇ غارنى مەملىكەت ئىچى - سىرتىدىكى نۇرغۇن كىشىلەر، جۈملىدىن ئالىي، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى داۋاملىق ئېكسكۇرسىيە قىلىدۇ، ئەجدادلىرىمىزنىڭ يىراق ئۆتمۈشىدىن خەۋەر تاپىدۇ، تارىخىي ماتېرىيالىزملىق تەربىيە ئالىدۇ. «سۇلايمان غارى» نىڭ رولى ئۆزگەرگەنلىكتىن، ئۇنىڭغا خۇراپىيلارچە ئىشىنىش ۋە چوقۇنۇش بۈگۈنكى ئەۋلادلارنىڭ ئېسىگە كەلمەيدۇ.

ناسىرۋا لوقماننىڭ ئىزاهلىشىچە، «سۇلايمان غارى» ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار جايلاردا كۆپ قېتىم ئارخېئولوگىيىلىك قېزىپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلغان:

— تەكشۈرۈش نەتىجىلىرىدىن قارىغاندا، — دېدى ناسىرۋا لوقمان، — بۇنىڭدىن ئۈچ مىڭ 500 يىل ئىلگىرىلا بۇ يەردە ئەجدادلىرىمىزنىڭ ماكانلىشىپ ياشىغانلىقى، دېھقانچىلىق، ئوۋچىلىق، چارۋىچىلىق، بېلىقچىلىق ۋە قىسمەن توقۇمىچىلىق بىلەن شۇغۇللانغانلىقى دەلىللەندى. «سۇلايمان غارى» دا ساقلىنىۋاتقان هەرخىل ماددىي نەرسىلەر مۇشۇ ئۇزاق تارىخنىڭ يادنامىسى...

ئوش ئوبلاستىغا يېتىپ كەلگەن كۈنىمىز شەهەر سوۋېتىنىڭ رەئىسى كارۋانبېك:

— ئوش ئوبلاستىنىڭ ئاهالىسى قىرغىزىستان ئاهالىسىنىڭ ئازكەم يېرىمىغا تەڭ كېلىدۇ، بىزنىڭ سىلەرگە هەممە نەرسىمىزنى كۆرسەتكىمىز كېلىدۇ، — دېگەنىدى. گەرچە بۇ يەردىكى زىيارەت ۋاقتىمىز ئانچە ئۇزۇن بولمىسىمۇ، بىز ئېكسكۇرسىيە قىلغان ئوبلاستلىق پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى، «غاپپار ئايىتوۋ» نامىدىكى گۈزەل سەنئەت مەكتىپى، ئوبدان مۇهاپىزەت قىلىنغان ئەسنەپ ئىبنى بۇخارىيە مازىرى، 10 -، 11 - ئەسىرلەردە بىنا قىلىن-

www.uyghurkitap.com

غان 43 مېتىر ئېگىزلىكتىكى مەشھۇر «ئۆزگەن مۇنارى»، ياشلار مەدەنىيەت سارىيى، قىزىل دراما تىياتىرى بىزدە ياخشى تەسىرات قالدۇردى.

بىز يەنە ئۆزگەن رايونىنىڭ «قەشقەر قىشلاق»، «قىزىل شەرق» ۋە «كوممۇنىزىم» كولخوزلىرىنى قىزىقىش بىلەن كۆردۇق. باغ - ۋارانلىق كوچۇم مەھەللىلەر، ئۆزگىچە مىللىي ئۇسلۇبتا يارىشىملىق قۇرۇلغان ئۆي - ئىمارەتلەر قەدىمىي يېزىدىكى يېڭى ئۆزگىرىشلەرنى ئەكس ئەتتۇرەتتى. يېنىك ئاپتوموبىللار يېزا يوللىرىدا مۆكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۆزگەن رايونىدىكى 23 مىڭ ئائىلىلىك كولخوزچىدىن تەخمىنەن بەش مىڭغا يېقىنى ئائىلە خۇسۇسىي ئاپتوموبىل سېتىۋالغان، ئاپتوموبىل سېتىۋېلىشنى ئۆمىد قىلىدىغانلار تېخىمۇ كۆپ بولسا كېرەك.

ئۆزگەن رايونلۇق پارتكومنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ئاسانوۋ جۇڭگودىكى ئىقتىسادىي ئىسلاھاتقا، ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىشكە، تاۋار ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ يوللىرىغا قىزىقىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئاجايىپ سەيلىگاھتىكى ھېكايە

ئېرىس كەلدىيېۋ تۇرار فرونزىدىن ئوشقا قاراپ ئۇچقان ئايروپىلاندا ئولتۇرۇپ، ماڭا:

— ئەتتەڭگىنەي!... پۇرسەت بولسا ئارسلانبابا سەيلىگاھىنى بىر كۆرگەن بولساڭلار قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! — دېگەنىدى. مەن قىزىقىپ ئۇنىڭدىن:

— ئارسلانبابا دەمسىز؟ — دەپ سورىدىم. ئۇ:

— شۇنداق، بىز ئۇنى ئارسلان بوۋا دەيمىز. مۇنداق قاملاشقان گۈزەل سەيلىگاھنى بۇ ئىقلىمدا كۆرگىنىم يوق، — دېدى.

بۈگۈن بىز تەكلىپ بويىچە، مەشھۇر قارا دەريا، جالالئابات، سۇزاق، بازار قورغان رايونلىرىنى كېسىپ ئۆتۈپ، دېڭىز يۈزىدىن بىر مىڭ 400 مېتىر ئېگىزلىكتىكى ئارسلانبابا سەيلىگاھىغا يېتىپ كەلدۇق.

تەبىئەت ھەقىقەتەن راستىنلا ئۇستا رەسسام. ئۇنىڭ ماھارىتى، بەدىئىي دىتىغا نېمە تەڭ كەلسۇن! ئارسلانبابا سەيلىگاھى تۆت تەرىپى قىلىچتەك تىك، كۆكىنى سۆيگەن ئاق باشلىق تاغلار بىلەن ئورالغان، پۈتكۈل تەبىئەت يېشىل قارىغاي، ئارچا، شەمشات، ئاق قېيىن، قىزىل ياپراقلىق لىپا ئورمانلىقلىرى بىلەن قاپلانغان، ئويناق سۈزۈك تاغ سۇلىرى تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ ئېقىپ تۇرغان، تۈرلۈك - تۈمەن خۇش پۇراقلىق گۈل - گىياھلار تەكشى ئېچىلىپ، ھەممە يەردىن نەچچە ئون خىل ناخشىچى قۇشلارنىڭ ئاۋازلىرى ياڭراپ تۇرغان ساپ ھاۋالىق بىر جاي ئىدى.

سەيلىگاھنىڭ گۈزەللىكى، رەڭدارلىقى، جەزىبىلىكى ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى مەست قىلاتتى.

ئىرىس كەلدىيېۋ تۇرار:

— سىلەردە مۇشۇنداق مەنزىرىلىك جايلار بارمۇ؟ —دەپ سورىدى. مەن كۈلۈپ:

— ئېيىشقا بولىمىسۇن. بۇغدا كۆلى، نەنسەن يايلىقى، ئارال تۆپە، نارات، قاناس دېگەنگە ئوخشاش مۆجىزىلىك جايلىرىمىز ئاز ئەمەس، — دېدىم.

— مەن ئۇ يەرلەرنى كۆرگىنىم يوق، — دېدى ئۇ، — لېكىن - زە، بىزنىڭ بۇ ئارسلان - بابا ئاجايىپ جۇمۇ! مەن سىزگە ئېيتسام، بۇ يەردىكى تاغلارنىڭ باغرىغا تارالغان ئۆيتىدائىي تەبىئىي ياڭاقزارلىقنىڭ ئورنى 8 مىڭ گېكتاردىن ئاشىدۇ. ياڭاق تەتقىقاتى بويىچە قىرغىزىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسىدە مەخسۇس ئىنستىتۇت قۇرۇلغان دەڭا. قارىڭا، ئورمانلىق ئىچىدىكى مېھمانخانىلارنى! بىرلا ۋاقىتتا، 600 چەت ئەللىكنى كۈتۈۋالالايدۇ. ئارسلانبابانىڭ گۈزەللىكى، ساپ هاۋاسى، شوخ تاغ سۇلىرىدىن بىر قېتىم بەھرىمەن بولغان كىشى ئىككىنچى قېتىم قانداقلا بولمىسۇن يەنە كەلمەي قالمايدۇ...

ئىرس كەلدىيېۋتۇرار قىرغىزىستان چەت ئەللەر بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇل خادىمى سۈپىتىدە بۇ يەرگە نۇرغۇن چەت ئەللىكلەرنى باشلاپ كەلگەن بولغاچقا، ئارسلانبابا سەيلىگاھىنىڭ تارتىش كۈچىنى چوڭقۇر ھېس قىلغان ۋە ئۇنىڭغا مۇھەببەت باغلىغانىدى.

بىز شۇ كۈنى بۇ يەردە بىر كېچە قوندۇق. ئارسلانبابا سەيلىگاھىنىڭ كېچىسىمۇ كۈندۈزىگە ئوخشاشلا ئاجايىپ گۈزەل ئىدى. كۆكتە ئۈزۈپ يۈرگەن تولۇن ئاي بىردەم كۆك سۈيگەن قارلىق تاغلارنى كۈمۈشتەك چاقنىتىپ يالتىراتسا، بىردەم چېكى يوق ئورمانلىقنى گويا ئۈستىگە ئالتۇن ئۇۋاقلىرىنى چېچىۋەتكەندەك، قىزغۇچ رەڭدە جىلۋىلەندۈرۈپ، ئاجايىپ كۆركەم قىلىۋېتەتتى، ئويناق تاغ سۇلىرىنىڭ شاۋقۇنى بولسا، سەلتەنەتلىك سىمفونىيىدەك، كىشىگە لىرىك ھېسسىيات، گۈزەللىك تۇيغۇسى بەخش ئېتەتتى.

ھۇجرىدا مەن قىزىقىپ سورىدىم:

— ئارسلانبابا كىم، ئادەم ئىسمىمۇ؟

— ئەلۋەتتە، — دېيىشتى ساھىبخانلار تەرەپ - تەرەپتىن ئاۋاز قوشۇپ، — ئارسلان - بابا، تەبىئىيكى، بۇ يەرنىڭ ئەڭ بۇرۇنقى پەرۋىشكارى، خوجايىنى. شۇڭا، بۇ يەرنىڭ ئىسمى شۇ كىشىنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان. بىراق، بۇ مۇھىم ئەمەس، مۇھىمى، ئارسلان - بابا ھەققىدىكى رىۋايەت.

— دېمەك، بۇ ھەقتە رىۋايەت باركەن - دە؟

— بولماي! — دېدى ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى قىزىقچىلىق بىلەن سۆز باشلاپ، — سۇلايمان پەيغەمبەر ئاللانىڭ ئەمرى بىلەن بۇ ئىقلىمدا ياشايدىغان ھەربىر قەبىلە، خەلقلەرگە بىر پارچىدىن ھاياتلىق ماكانى تەقسىم قىلىپ بېرىپ، ئاخىرىدا ئۆزى مەشەگە كېلىپ توختاپتۇ. سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئەركە ئايالى بېلقىز: «بۇ يەر نېمىدېگەن گۈزەل. بۇ بىزنىڭ سەيلىگاھىمىز بولسا قانداق؟» دېگەن تەكلىپنى بېرىپتۇ. سۇلايمان پەيغەمبەر قوشۇلۇپتۇ. شۇ چاغدا، بىزنىڭ قىرغىزلىرىمىز خېلىلا كېچىكىپ قالغان بولسىمۇ، ئۇلاغ - ئۇلىمەكلىرىنى ھەيدەپ سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ قېشىغا كەپتۇ. ئۆزلىرىگىمۇ بىرپارچە ھاياتلىق ماكانى تەقسىم قىلىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. بىراق، بۇ چاغدا زېمىن تەقسىم قىلىنىپ بولغانىكەن.

ئۇيغۇر كىتاپلىرى ئامبىرى www.uyghurkitap.com

— ئۇنداق قىلما، — دەپتۇ قىرغىزلار، — بىز بۇ يەردە ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ياشاپ كېلىۋاتىمىز. ھەممىگە بېرىپسەن، بىزگە نېمىشقا يوق؟

سۇلايمان پەيغەمبەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ، خوتۇنى بىلەن قىرغىزلار ئارىسىدا تەگقىلىق ئىچىدە قاپتۇ. بۇ ھالەتنى كۆرۈپ قىرغىزلار، «پەيغەمبەرنى قىيىن ئەھۋالدا قالدۇرۇش ياخشى ئەمەس» دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىپتۇ:

— بوپتۇ، بۇ جاي ساڭا قېلىۋەرسۇن. لېكىن سەن بۇ يەردە ھەممىشەم تۇرمايسەنغۇ. شۇڭا، سەن خالىغاندا بۇ يەرگە كېلىۋەرگىن. بىز بولساق بۇيەرنىڭ ئوت-سۈيىگە قاراپ، ئىگىدارچىلىق قىلىشىپ بېرەيلى...

مەسىلە ھەل بولغاندىن كېيىن، بىلىقىز پەيغەمبەرگە كۆتۈلمىگەن بىر تەلەپنى — ئالەمدىكى بارلىق ئۇچار-قاناتلارنىڭ سۆڭەكلىرىدىن بىر تەخت ياسىتىپ بېرىسەن، — دېگەن تەلەپنى قويۇپ تۇرۇۋاپتۇ. پەيغەمبەر:

— بۇ قانداق مۇمكىن؟ قۇش سۆڭەكلىرىدىن تەخت ياسىتىش ئۈچۈن قانچىلىك قۇشقا ئۇۋال قىلىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆردۈڭمۇ؟ — دەپ ئۇنىماپتۇ.

لېكىن بىلىقىز ئەركە-نايناق، ئۆزۈمچى ئايال بولغاچقا، «بۇ مېنىڭ خۇدالىق ئالەمدىكى ئاخىرقى بىر تەلىپىم، تەخت ياسىتىپ بېرىسەن» دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىر سۇلايمان پەيغەمبەر نائىلاج بۈركۈتكە بارلىق قۇشلارنى يىغىپ كېلىشكە ئەمر قىپتۇ. قۇشلار يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر تەكشۈرۈپ قارىسا، تۆمۈر تۇمشۇق قۇش كۆرۈنمەپتۇ. پەيغەمبەر، مەن يەر يۈزىدىكى ئۇچار-قاناتلارنىڭ پادىشاھى تۇرسام، تۆمۈر تۇمشۇقنىڭ كەلمىگىنى نېمىسى! دەپ ئاچچىقى كېلىپ، بۈركۈتنى يەنە تۆمۈر تۇمشۇقنى تۇتۇپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. بۈركۈت تۆمۈر تۇمشۇقنى ئىزدەپ تېپىپ قارىسا، ئۇ ئۇگىدا يېتىپ، قانداقتۇر بىر ھېسابنى ئىشلەۋاتقانىكەن. «قوي بۇ ھېسابىنى!» دەپ بۈركۈت تۆمۈر تۇمشۇقنىڭ پۇتىنى يەرگە تەگكۈزمەي سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. سۇلايمان پەيغەمبەر:

— ھە، تۆمۈر تۇمشۇق، ساڭا نېمە بولدى، نېمىشقا كېچىكىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھېساب ئىشلەۋاتاتتىم. ئۈچىنچى ھېساب چىقاي دەپ قالغان، ئازراق كېچىكتىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تۆمۈر تۇمشۇق.

— سەن قايسى ھېسابنى ئىشلىگەندىڭ؟

— بىرىنچى، جاھاندا تاغ كۆپمۇ، تۈزلەڭلىك كۆپمۇ؟ شۇ ھېسابنى ئىشلىدىم.

— نەتىجىسى نېمە بولدى.

— تاغ كۆپكەن...

— توغرا ئەمەس، — دەپتۇ پەيغەمبەر، — مېنىڭ ھېسابىمدا تاغ ئەمەس، تۈزلەڭلىك كۆپ ئىدى. سەن بۇ ھېسابنى قانداق ئىشلىدىڭ؟

— مەن، — دەپتۇ تۆمۈر تۇمشۇق، — ئاتنىڭ تېزىكچىلىك ئېگىزلىكىنى كۆرسەممۇ ئۈستىگە قونۇپ قۇيرۇقۇمنى لەپەڭشىتىپ باقتىم، يەرگە تەگسە تۈزلەڭلىك، تەگمىسە تاغ ئىكەن دەپ ھېسابلاۋەردىم.

— ھىم... — دەپتۇ پەيغەمبەر، — ھە، ئىككىنچى ھېسابىڭچۇ؟

— ئىككىنچىسى، — دەپتۇ تۆمۈر تۇمشۇق، — بۇ ئالەمدە تىرىك ئادەم كۆپمۇ، ئۆلۈك كۆپمۇ؟ شۇ ھېسابنى ئىشلىدىم.

— نەتىجىسى قانداق بولدى؟

— ئۆلۈك كۆپكەن.

— توغرا ئەمەس، — دەپتۇ پەيغەمبەر، — ئۆلگەن - تىرىكلەرنىڭ تىزىملىكى مەندە تۇرسا، مېنىڭ ھېسابىمدا تىرىكلەر كۆپ ئىدى. سەن بۇ ھېسابنى قانداق ئىشلىدىڭ؟

— مەن، — دەپتۇ تۆمۈر تۇمشۇق، — ئەتىگەندە قوزى چۆش بولغۇچە غەپلەت ئۇيقۇسىدا ئۇخلاپ ياتقانلارنىمۇ ئۆلۈك ھېسابلاۋەردىم.

— ھىم... — دەپتۇ پەيغەمبەر، — خوپ، ئۈچىنچىسى؟

— ئۈچىنچى ھېساب، بۇ ئالەمدە ئەر كۆپمۇ، ئايال كۆپمۇ؟ دېگەن ھېسابتى.

— ھە، ئېيتە، قايسى كۆپكەن؟

— ئايال كۆپكەن.

— توغرا ئەمەس، — دەپتۇ پەيغەمبەر، — بۇ ئالەمدىكى ئەر - ئاياللارنىڭ سانى ماڭا بەش قولدەك ئايان. مېنىڭ ھېسابىمدا ئەر كۆپ ئىدى. سەن بۇ ھېسابنى قانداق ئىشلىدىڭ؟ گەپنى سوزما، جاۋاب بەرگىن.

— مەن، — دەپتۇ تۆمۈر تۇمشۇق، — خوتۇندىن قورقۇدىغان ئەرلەرنىمۇ خوتۇن ھېسابلاۋەردىم.

سۇلايمان پەيغەمبەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ تۇرۇپلا قاپتۇ، ئۇڭايسىزلىنىپ خوتۇنى بىلقىزغا قاراپتۇ. ئاندىن قۇشلارنىڭ سۆكۈشلىرىدىن تەخت ياساش پىلانىدىن دەرھال ۋاز كەچكەنلىكىنى جاكارلاپ:

— بولدى. بۇ زېمىن قىرغىزلارغا ھاياتلىق ماكانى بولسۇن، — دەپ، بىزگە بۇ يەرنى تەخسىم قىلىپ بەرگەن ئىكەن...

قىرغىزىستانلىق دوستلار: بۇ بىر رىۋايەت، شۇنداقلا بۇ رىۋايەتنىڭ بىر قانچە ۋارىيانتى بولسىمۇ، لېكىن، بايىقى رىۋايەت بىزنىڭ ئەڭ قەدىمكى ھاياتلىق ماكانىمىزنىڭ مەنبەسىدىن بېشارەت بېرىدۇ، دەپ كۈلۈشتى.

* *

قازاقىستان، قىرغىزىستاندىكى دوستلۇق زىيارىتىمىز 15 - ئۆكتەبىر كۈنى ئاياغلاشتى. شۇ كۈنى قىرغىزىستان ۋە قازاقىستان خەلقلىرىنىڭ جۇڭگو خەلقىگە بولغان دوستلۇق رىشتىنى ئېلىپ، ئالمۇتىدىن ئۈرۈمچىگە قايتتۇق.

1989 - يىل، 12 - ئاي. ئۈرۈمچى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

uyghurkitap.com

مۇھەممەت ئەخمەت

«ئاق يولۋاس»

(ھېكايە)

1

بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ تۇرسۇننىڭ بەكلا ئىچى سىيرىلىپ كەتتى. كۈچۈكنىڭ چوڭلۇقى ئۆيدىكى قارا مۈشۈكچىلىكلا كېلەتتى، ئۇنى بەش - ئالتە ياشلاردىكى مەھەللە بالىلىرى بويىندىكى ئىنچىكە، ئۇزۇن تانىسىدىن دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە توپىلىق يولدا ئويناۋاتاتتى. كۈچۈكنىڭ ئاق رەڭگى توپىدا مەينەتلىشىپ، تۈكلىرى سالۋاراپ كەتكەنىدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ بوزەك قىلىنىۋاتقانلىقىدىن زارلىنىۋاتقاندەك كۈچسىز، ئىنچىكە ئاۋازدا ئىڭرىغاندەك غىڭشىيتتى. بالىلارنىڭ زۇلۇمىدىن قۇتۇلماقچى بولۇپ، تانىنى جان جەھلى بىلەن چىشلەيتتى. ئۇنىڭ كىچىك، مۇنچاقتەك قاپقارا كۆزلىرىدە ئاغرىنىش بىلەن يېلىنىش، غەزەپ بىلەن ئۆچمەنلىك ئارىلىشىپ كەتكەن سەبىي تۇيغۇنىڭ سوغۇق نۇرى چېقىندايتتى.

كۈچۈكنىڭ كۈچسىز غىڭشىشى، تۆت پۇتىنى يەرگە تىرەپ بار كۈچى بىلەن تىپىرلىشى بالىلار ئۈچۈن تولىمۇ قىزىق ئويۇن ئىدى، ئۇلار تانىنى تالىشىپ بىرىبىرى بىلەن ھۆرپىيىشەتتى.

— ئەكەل ئەمدى، سەنلا ئويناماسەن...؟

— ۋاي، قارا، يۈگۈرىدىغان بولدى مانا!

— تانىنى چىشلەپ ئۈزۈۋەتمىسۇن، ئاغزىغا تەپ...

— سۇغا تىقىپ باقمايلىمۇ...

— قۇلىقىنى تارتما، قولۇڭنى چىشلىۋالىدۇ!

بالىلار خۇشاللىقىدىن چۇرقىرىشاتتى، سەكرىشەتتى. كۈچۈك غىڭشىيتتى، كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلاتتى. تۇرسۇنغا كۈچۈك بارغانسېرى ھالسىزلىنىۋاتقاندەك، ھازىرلا ئۆلۈپ قالىدىغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

— كۈچۈكنى قويۇۋېتىڭلار! نېمانچە قىينايسىلەر...؟ — دېدى ئۇ دوغىلاق يۈزلۈك، يىرتىق كىيىملىك، سالۋار تۇماقلىق بالىنىڭ قولىدىن تانىنى يۇلۇپ تارتىۋېلىپ.

— مېنىڭ كۈچۈكۈم... — گۆلەيدى ئۇ بۇرنىنى تارتىپ.

— ياق، ئۇنىڭ ئەمەس، ھەممىمىزنىڭ كۈچۈكى... — چۇرقىرىدى يېنىدىكى ئاق سېرىق بالا ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ، —

بايا بىز كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىن ئۆتتۈۋالغان.
تۇرسۇن خۇددى كەپسىز ئوقۇغۇچىغا تەنقىد بېرىۋاتقان ئوقۇتقۇچىدەك گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى:
— بوپتۇ، تالاشماڭلار ... كۈچۈكنى مۇنداق سۆرەپ ئوينىساڭلار ئۆلۈپ قالامدۇ...
— ئۆلسە مەيلى ... — پەرۋاسىزغىنە جاۋاب بەردى ھېلىقى دوغىلاق بالا.
— ئۆلسە مەيلى دەيسىنا، ئەممىسە ھېچقايسىڭغا يوق بۇ كۈچۈك! — تۇرسۇن كۈچۈكنى يەردىن ئالدى - دە، ئىككى قوللاپ مەيدىسىگە بېسىۋالدى.
— ئەكە كۈچۈكنى! — يىغلامسىرىدى ئاق سېرىق بالا، — بەرمىسەڭ ئاپامغا دەيمەن، ئاپا ... ئاپا ...!
تۇرسۇن قورقۇمسىراپ، ئەتراپقا قارىدى، ئىشىك - دەرۋازىلارنىڭ بىرەرسىدىن جاۋىلداپ - چېچىلىپ بىرەر ئايالمۇ چىقمىدى. ئۇ يېنىك تىنىۋالدى.
ئاق كۈچۈك تۇرسۇننىڭ قولىدا دىر - دىر تىترەيتتى. ئۇنىڭ گۆشسىز ئورۇق بەدىنى خۇددى بىر پارچە مۇزغا ئوخشاش سوغۇق ئىدى. تۇرسۇننىڭ كۈچۈكنى باللارغا زادىلا تاشلاپ بەرگۈسى كەلمىدى.
— ئەممىسە ماڭا سېتىپ بېرىڭلار، — دېدى ئۇ، — ھەر بىرىڭلارغا بىر موچەندىن بېرىمەن.
— بىر موچەن ... نەچچە تال كەمپۈت كېلىدۇ ئۇنىڭغا؟ — سورىدى ئاق سېرىق بالا يىغلامسىراشتىن پۇرۇلۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى بىردىنلا ھەۋەس بىلەن پارقىرىتىپ.
— ئىككى تال ... ئەرزانلىرىدىن ئالساڭ تۆت تالمۇ كېلىدۇ.
بالىلار شۇبھە، قىزىقىش ئىچىدە بىر - بىرىگە ئۈنسىز قارىشىپ قويدى.
— تۆت تال كەمپۈت دېگەننى كەچكىچە شوراپ تۈگىتەلمەيسىلەر، — دېدى تۇرسۇن باللارنى قىزىقتۇرۇپ، ئاندىن چېلتىسىدىكى قەلەم سالغۇچ ئىچىدىن ئۇششاق پۇللارنى ئېلىپ، باللارنىڭ ھەر بىرىگە بىر موچەندىن ئۈلەشتۈرۈپ بەردى، — غايىپار ئاكام ماگىزىننى تاقاپ قويىدۇ، تېز يۈگۈرۈڭلار ...!
باللار دەسلەپتە تويۇقسىز ئېرىشكەن بۇ پۇل ئۈچۈن ھەيران بولۇشۇپ گاھ قولىدىكى پۇلغا، گاھ تۇرسۇنغا ھاڭۋېقىپ قاراشتى - دە، كېيىن، خۇشاللىقىدىن چۇرقىراشقىنىچە قويۇق توپا توزۇتۇپ، ماگىزىن تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىشتى. تۇرسۇننىڭ ۋۇجۇدى شۇ هامان پەقەت ئىمتىھاندا يۈز نومۇر ئالغان چېغىدىلا ھېس قىلىدىغان شادىيانە بىر تۇيغۇ ئىچىدە يايراپ كەتتى. ئۇ بەختسىزلىككە ئۇچرىغان، ئۆلۈۋاتقان كىچىك هايات ئىگىسىگە باشپاناه بولغۇدەك، ئۇنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغۇدەك ئىقتىدار ۋە كۈچ - قۇۋۋەتنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدا يېتىلگىنى ئۈچۈن خۇشال ئىدى.
ئۆتكەن يىلى كۈزدىكى پۇتىنى مۈشۈك چىشلەپ سۇندۇرۇۋەتكەن بىچارە چۈجە، ئۇنىڭ ئېچىنىشلىق چۇكۇلداشلىرى ھېلىمۇ ئۇنىڭ ئېسىدە. چۈجە تۇرسۇننىڭ ئالقىنىدا سارغۇچ، يۇمران قاناتلىرىنى تىترىتىپ تۈگۈلۈپ ياتاتتى. بېغىشىدىن سۇنۇپ كەتكەن جانسىز، ئىنچىكە پۇتى قورسىقىنىڭ ئاستىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى. بۇغدايچىلىك كېلىدىغان كىچىك سارغۇچ كۆزلىرى تولىمۇ مۇڭلۇق ئىدى. تۇرسۇن ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ چۈجىنىڭ پۇتىنى ساقايتىشنىڭ چارىسىنى تاپالمىدى - دە، چۈجىگە ئىچ

ئاغرىتىپ مىشىلداپ يىغلىۋەتتى. شۇ چاغدا، مومىسى بۇنىڭ ئاسانلا چارىسىنى قىلغانىدى. ئۇ چۈجىنىڭ پۇتىنى لاتىدا ئاۋايلاپ تاڭدى-دە، چۈجىلەر توپىغا قوشۇۋەتتى، دەرۋەقە، چۈجە بىر نەچچە كۈن دىڭگىلدالاپ، ئاقساپ ماڭغاندەك قىلىپ، كېيىن پۇتى ئاستا-ئاستا ساقىيىپ كەتكەنىدى...

يىراقتىن بالىلارنىڭ يەنە قىقاس-چۇقانلىرى ئاڭلاندى. ئۇلار ماگىزىنىدىن تېزلا قايتىپ چىققانىدى، ئۇلار نېمىنىدۇر تالىشىپ، بىر-بىرىنى قوغلىشاتتى، باش-كۆزلىرىگە توپا چېچىشاتتى.

«ئۇيات... ئۇيات... نېمىدېگەن ئەدەبسىزلىك... — تۇرسۇن نەپرەت بىلەن لەۋلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى، — ئۇستىبېشىنى قارىمامدىغان، تازىلىقنى سۆيۈش دېگەننى بىلمەيدۇ، مۇئەللىم مەكتەپكە خەتلىسۇنچۇ قېنى، ھەددىمىكەن مەكتەپتە مۇشۇنداق قىلىشقا...»

ئۇ قۇچىقىدىكى كۆچۈككە ھەۋەس، ئىپتىخار بىلەن قاراپ قويدى؛ كۆچۈك ھىلىمۇ قىش شىۋىرغىنى سوقۇۋاتقان ياڭغۇز چۆپۈقتەك دىر-دىر تىترەيتتى. مۇزدەك سوغۇق بەدىنىنى چىڭ تۈگۈۋالغانىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بايىقى كۈچسىز غەزەپ ۋە ئۆچمەنلىكنىڭ سوغۇق نۇرلىرى ئۆچكەن بولسىمۇ، ئىشەنمەسلىك، شۈبھە ۋە قورقۇنچنىڭ مۇڭلۇق مۆلۈلدىشى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

تۇرسۇن كۆچۈكنىڭ بويىنىدىكى كەندىر تانىنى يېشىپ تاشلىۋېتىپ، بېشىنى ئامراقلىق بىلەن سىلاپ قويدى:

— ئەمدى مەندىن قورقما، — دېدى ئۇ كېتىۋېتىپ، — مەن سېنى قىيناپ، يولدا دارقىرىتىپ سۆرەپ ئوينىغان ئاۋۇ كەپسىز بالىلارغا ھەرگىز ئوخشىمايمەن. مەن مەكتەپنىڭ بەشىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىسىمەن ھەم پىئونېرمەن. مۇئەللىم ھەممىشە بىزگە تەبىئەتنى سۆيۈڭلار، قۇشلار ۋە ھايۋانلارنى ئاسراڭلار، دەپ تەلىم بېرىپ تۇرىدۇ. مۇئەللىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي بولامدۇ؟ مانا مەن ئالدى بىلەن ئاڭلايمەن. ئاتا-ئاناڭ بولغان بولغىيدى. ئۇلار نېمىشقا ساڭا قارىماي، كەپسىز بالىلارنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردىكىنە. سېنىڭچۇ، سېنىڭمۇ ئاتا-ئاناڭ بارمۇ دەمسىنا؟ بولمايچۇ، شەھەردە دېگىنە. ئۇلار شۇنچىلىك كۆيۈمچان، مېھرىبان. ئۇلار مېنىلا ئەمەس مومامنىمۇ ياخشى كۆرىدۇ، شۇڭا مېنى مومامغا ھەمراھ بولسۇن دەپ بۇ يەرگە ئەۋەتكەن، ھېلى سەن مومامنى كۆرسەڭ، كۆيۈمچان-مېھرىبانلىقتا ھېچكىم ئۇنىڭغا يەتمەيدۇ. ئۇ مېنىلا ئەمەس ئىنەك، موزاي، قوي، ئېشەكتىن تارتىپ، توخۇ-مۇشۇككىچە ھەممىسىنى كۆز قارىچۇقىدەك ئاسراپ، كۆيۈنۈپ باقىدۇ. مەن راستىنى ئېيتسام مۇشۇكتىن باشقىسىغا خۇددى مومامدەك ئامراق، مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم قويۇۋالغان ئىسىم بىلەن چاقىرىمەن. ساڭمۇ دەپ بېرەيمۇ، ئىنەكنىڭ ئىسمى ئايخان ساغلاق، موزاينىڭ لەغمەن تاختاق، قوينىڭ مۆمىن قارىي، ئېشەكنىڭ قارا باتۇر... ۋاي بولدىلا، كېيىن ھەممىسىنىڭ ئىسمىنى بىلىۋالىسەن. ئەمدى ساڭمۇ ئىسىم قويۇش كېرەك، بولمىسا سېنى نېمە دەپ چاقىرىمەن؟ ئېيتقىنا، ئىسمىڭنى نېمە دەپ قويسام بولار، تۇمشۇقۇڭ بىلەن كۆزۈڭدىن باشقا ھەممە يېرىڭ ئاق ئىكەن، «ئاق قارىي»... بۇ بىزنىڭ سىنىپتىكى رەيھانگۈلنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى. ئاڭ-

لىسام ئۇ ناھايىتى ئاچچىقى يامان، ئەسكى
ئادەممىش، قىزنىڭ داۋاملىق ئۇرارمىش.
مەن مۇنداق ئادەملەرنىمۇ، ئۇنىڭ ئىسمى-
نىمۇ ناھايىتى يامان كۆرىمەن. شۇڭا ئۇ-
نىڭ ئىسمىنى زادىلا ساڭا قويمايمەن.
«ئاق بويناق» دەپ قويسام قانداق بولار؟
بىراق... سېنىڭ بوينۇڭ ئاللا ئەمەس-تە.
ياخشىراق بىر ئىسمىنى ئويلاپ تاپسام بو-
لاتتى... يولۋاسچۇ... ھە، ھە، بۇ ئىسىم تا-
زا مۇۋاپىق، سەن چوڭ بولغاندا، يولۋاس-
تەك باتۇر ئىت بولىسەن. ئىسمىڭغا مۇۋا-
پىق بولسۇن، ئاق يولۋاس...!

تۇرسۇن چوڭ يولدىن ئۆي تەرەپ-
كە — كونا ھارۋا يولىغا بۇرۇلدى.

ھاۋا سوغۇق ئىدى. ئاچچىق دالا
شامىلى تۇرسۇننىڭ يۈز-قۇلاقلىرىغا تى-
كەندەك سانجىلاتتى. ئۇ، يۈز-قۇلاقلىرى-
نىڭ پىچاق بىلەن تىلىغاندەك ۋىژىلداپ
ئېچىشىپ ئاغرىشلىرىنى سەزمەيتتى. ئۇ خۇ-
شال ئىدى! شور توپىلىق يولدا قۇشتەك
ئۇچۇپ باراتتى.

— ئاق يولۋاس!...

2

— ۋاي خۇدايىم... نېمە قىلىق بۇ
تۇرسۇنجان! — نەۋرىسىنىڭ قۇچىقىدىكى
كۈچۈكنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچقان موماي
پېشانىسىگە ياقىقىدە بىرنى ئۇردى، — تاشلا،
تاشلا دەيمەن... نەدىن تېپىپ كەلدىڭ بۇ
ئالۋاستىنىڭ ئۆپكىسىنى؟

ئەسلىدە بۇ كۈچۈكنى كۆرسە مومام
چوقۇم خۇشال بولىدۇ، دەپ ئويلىغان
تۇرسۇن، كۈتۈلمىگەندە مومىسىنىڭ مۇنداق
چېچىلىپ-تۇۋلاشلىرىنى ئاڭلاپ ھودۇ-
قۇپ كەتتى.

— ئۇششاق باللار كوچىدا سۆرەپ
ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاس قاپتىكەن، مەن ئۇنى...
— قولىدىن تارتىۋېلىپ ئېپ قېچىپ
كەلدىم دېگىنە... ساڭا ئويۇن، ماڭا جاپا...
ئاز كۈندە چوڭىيىپ يوغان ئىت بولىدۇ،
ھويلا-ئارامغا كەلگەن بىرەرسىنى چىشلى-
ۋالسا... مانا كۆرۈڭ-بۇ بالا-قازانى...
موماڭ قېرىغاندا قايسىبىرسىنىڭ ئەرز-دا-
دىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدۇ؟

— بۇ كۈچۈك ئادەمنى بىكارلا چىش-
لىمەيدۇ چوڭ ئاپا، ئۇ، ئىنەك بىلەن قو-
يىڭىزنى ئوغرىلاردىن، توخۇلارنى تۈلكە بىلەن
ئاغمىخاندىن ساقلاپ قالسا ياخشى ئەمەسمۇ؟

— مەمەدانلىق قىلما! — مو-
ماي نۇرسىز كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ
نەۋرىسىگە ئالىيىپ قارىدى، — ئىتنىڭ يۈ-
زىدە نۇر بار، ۋاقتانى ۋاق كەلگەندە
كىم ياخشى، كىم ئوغرى، ئۇنى ئايرىپ
تۇراتتىمۇ، يوقات بۇنى، نەدىن ئەكەلگەن
بولساڭ شۇ يەرگە ئاپىرىپ تاشلا!...

تۇرسۇن ھودۇقتى، تېڭىرقىدى، ئۇ
ھېچقاچان مومىسىنىڭ مۇنچىلىك ۋارقىراپ
كايىشلىرىنى ئاڭلىمىغانىدى. ئۇ مومىسىغا
بۇتناپ كۈچۈكنى يەرگە تاشلىدى. كۈچۈك
يەردە تۈگۈلۈپ، غىڭشىپ، ئەتراپىغا قور-
قۇمسىراپ قارىدى. گويا مومايىنىڭ قەھىر-
لىك جونۇشلىرىدىن قۇتۇلماقچى بولغاندەك،
يۈگۈرگىنىچە ئىشىكنى ئوچۇق ئېغىلغا
كىرىپ كەتتى.

موماي سۈپۈرگە بىلەن تۇرسۇننىڭ
چاپانلىرىنى سۈپۈرۈۋېتىپ كايىش ئارىلاش
سۆزلىمەكتە ئىدى:

— مەيدەڭدىكى تۈككە قارىغىنا،
ھېلىمۇ پاسكىنا مەرەزنىڭ تۈكى ئاغزىڭغا
كىرىپ كەتمەپتۇ. ماڭ، يۈگۈر، قولۇڭنى
يۇيۇپ ئېشىڭنى ئىچ.

تۇرسۇن مومىسىنىڭ ئوخشىتىپ ئەتكەن
چۆچۈرىسىنى خۇددى ئاغرىپ يېتىپ قالغان
ۋاقتىدىكىدەك بىر خىل ئىشتىھاسىزلىق
بىلەن ئىچتى، ئۇ ئىچىدە مومىسىغا بەكلا

ئۇيغۇر كىتابلىرى ئۈچۈن www.uyghurkitap.com

خاپا ھەم ھەيران. «بۇ چوڭ ئاپامنىڭ نېمە ئىشى؟— دەپ ئويلايتتى ئۇ قاچىدىكى چۆچۈرىنى ئۇياق-بۇياققا مالتىلاۋېتىپ.— ھەلە خوراز چۈجە ۋاقتىدا ئۇ سۇنغان پۇتىنى تېڭىپ ساقايتقان، مەن كىچىككىنى ئۇششاق بالىلارنىڭ ئۆلتۈرۈپ قويۇشىدىن قوغداپ قالدىم، ھەر ئىككىلىسى ئوخشاشلا ياخشى ئىشقۇ. ئاق يولۋاس چوڭ بولسا ئۆيىنى باقىدۇ، كېچىسى تېمىسقىلاپ كەلگەن ئوغرىلارنى چىشلەپ تالايدۇ، توخۇلارنى تۈلكە، ئاغمىخانىغا يېگۈزمەيدۇ... بۇ نېمىدېگەن ياخشى! ... ئەسلى تاشلىۋېتىشكە توغرا كەلسە، قارا مۈشۈكنى يىراققا ئاپىرىپ تاشلىۋېتىپ كۆزدىن يوقىتىش كېرەك. چۈنكى ئۇ ھەۋرۇن، تىرىكتاپ، ئالدىغا تۆكۈپ بەرگەن تەييار ئاشنى ئىچىپ، كاڭنىڭ ئىسسىق يېرىدە تۈگۈلۈپ ئۇخلىغىنى ئۇخلىغان. مومام نېمىشقا مۇشۇ ئىشلارنى سېلىشتۇرۇپ باقمايدىكىن؟ ئۇ «ئاق يولۋاس» نى يامان كۆرسە كۆرۈۋەرسۇن، ئەمما مەن ياخشى كۆرىمەن. ئۇنى ھەرگىزمۇ تاشلىۋەتمەيمەن...»

مومای ناماز ئوقۇش ئۈچۈن ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. بۇ ياخشى پۇرسەت ئىدى. تۇرسۇن ئېشنى چالا-بۇلا ئىچىپلا ئېغىلغا يۈگۈردى. «ئاق يولۋاس» ئېغىلنىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭىغا تىقىلغىنىچە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ تۈگۈلۈپ ياتاتتى. ئۇ تۇرسۇننى كۆرگەن ھامان قورقۇش ئارىلاش، ئىنچىكە قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ، غىڭشىپ قويدى.

«مېنى تونۇپسەندە، ئاق يولۋىسىم،— تۇرسۇن خۇشال بولۇپ ئۇنى كۆتۈرۈۋالدى،— خاتىرجەم بول، ئەمدى مەن سېنى مومامغا كۆرسەتمەي، ئۆزۈم بېقىپ چوڭ قىلىمەن. ساڭا ئەمدى نەگە ئۇۋا ياساپ بەرسەم بولار؟ ئېغىلدىمۇ ياخشى ئىدى، كالا-قويلار ساڭا ھەمراھ بولاتتى، بىراق سېنى مومامنىڭ كۆرۈپ قېلىپ، تاشلىۋېتىشىدىن قورقىمەن، ساماندىقچۇ... ئۇ يەر ئىسسىق بولغىنى بىلەن يەنىلا ئىشەنچلىك ئەمەس، ئەڭ ياخشىسى، ئېغىلنىڭ ئۆگزىسىدىكى بېدە ئارىسىدا ياتقىن، مومام ئۆگزىگە چىقسام بېشىم قايىدۇ دەپ بېدىنى ماڭىلا تاشلاتقۇزىدۇ. ئۇ يەر سوغۇق بولغىنى بىلەن سەن ئۈچۈن بىخەتەر...»

تۇرسۇن «ئاق يولۋاس» نى كۆتۈرۈپ ئۆگزىگە چىقتى. ئېگىز بېدە دۆۋىسى ئۈستىدە تېخى ئېرىپ ئۈلگۈرمىگەن قار پارچىلىرى ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. ھويلىغا قارىغاندا ئۆگزە ئۈستى خېلىلا سوغۇق ئىدى. تۇرسۇن بېدە دۆۋىسىنىڭ قېتىنى ئېچىپ، خېلىلا ئىچكىرىسىگە ئەپچىلىكتە ئۇۋا ياسىدى، ئاندىن «ئاق يولۋاس» نى ئۇۋىغا قويۇپ بېرىپ، يانچۇقىدىكى ناننى يۇمشاق چاينىدى-دە، ئۇنىڭغا يېگۈزۈشكە باشلىدى، ئېچىرقاپ كەتكەن «ئاق يولۋاس» يۇمشاق ناننى ئاچكۆزلۈك بىلەن يالماپ يۇتاتتى. كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ تۇرسۇننىڭ قولىغا تەلمۈرەتتى. نەمخۇش، ئىسسىق، يۇمشاق تىلى بىلەن بارماقلىرىنى يالايتتى، ئوينىقلىشىپ جايىدا تېپىرلايتتى... ئاھ قانداق ياخشى! ... تۇرسۇننىڭ ۋۇجۇدى سۆيۈنۈش ۋە راھەتبەخشلىك تۇيغۇ ئىچىدە جىمىرلاپ كەتتى، ئۇنىڭ سەكرىگۈسى، ۋارقىرىغۇسى كەلدى.

كەچ كىرىپ كېلىۋاتاتتى. تۇرسۇننىڭ مومىسىنىڭ ئىنەك سېغىشقا ياردەملىشىدىغان ۋاقتى كەلگەنىدى.

«ئەمدى ئەتە ئەتىگەندە كۆرۈشەيلى ئاق يولۋىسىم،— ئاستا پىچىرلىدى تۇرسۇن ئۇنىڭ يۇمران تۈكلىرىنى سىلاۋېتىپ،— سوغۇقتا قويغانلىقىم ئۈچۈن مېنى كەچۈر،

موماننىڭ ئاچچىقىدىن قورقۇپلا شۇنداق قىلدىم، بۇ قىشمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، پات ئارىدا باھار كېلىدۇ، باھارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى تېخى بىلمەيمەن-غۇ دېيمەن. ئۇ چاغدا قار - مۇزلار ئېرىپ، ئەتراپ ياپيېشىللىققا پۈركىنىدۇ. مەن مەكتەپتىن يېنىپ قوي باققىلى چىققاندا سېنى جاڭگاللىققا ئەگەشتۈرۈپ بارىمەن، ساڭا بۇغدايلىققا كىرىپ كەتكەن قويلارنى قانداق توسۇشنى، تۈلكىنىڭ ئۇۋىسىنى قانداق پۈراپ تېپىشنى، توشقان قوغلاشنى... جىق - جىق ئىشلارنى ئۆگىتىمەن....»

هويلىدىن مومايىنىڭ بوغۇق، ئەمما ئۈنلۈك ئاۋازى ئاڭلاندى:

— تۇرسۇنجان ... قېنى سەن تۇرسۇنجان! ...

تۇرسۇن بىر باغ بېدىنى ھاپىلا - شاپىلا ئۇۋۇدىنىڭ ئاغزىغا كەپلەپ قويۇپ، ئالدىراپ ئۆگزىدىن چۈشتى.

— مانا مەن موما.

— ھېلىقى كۈچۈك قېنى؟ مەھەللىگە ئاپىرىپ، كىمدىن ئالغان بولساڭ شۇنىڭغا بېرىۋەت، ئۆلۈپ قالساقساغا قالىسەن بىكار.

— ئاپىرىپ ئىگىسىگە بېرىۋەتتىم.

— قاچان؟

—ئېشىمنى ئىچىپ بولۇپلا.

موماي ئۈندىمىدى، ئەمما تۇرسۇن يالغان سۆزلەپ مومىسىنى ئالداپ قويغىنى ئۈچۈن قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنىلا خۇشال ئىدى. ئۇ ئاخشىمى يەنە يورۇقىدا دەرسلىرىنى تەكرارلاپ، تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولۇپ، ئىسسىق كاڭدا تېزلا ئۇيقۇغا كەتتى. كېچىچە «ئاق يولۋاس» نى چۈشەپ چىقتى.

3

ئەمدى ھەممە نەرسە — كۈندە نەچچە مېكىپ ئۆتىدىغان تونۇلىق يولمۇ، ئېتىز، جاڭگاللىق، مومايىنىڭ يالغۇز چوقچەيىپ تۇرىدىغان كونا ئۆيىمۇ تۇرسۇنغا باشقىچە مېھرىبانلىق تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئەس - يادى ئاشۇ «ئاق يولۋاس»تا. ئەمدى ئۇ مەكتەپتىن يېنىپ ساۋاقداشلىرى بىلەن يولدا ئويناپ يۈرىدىغان ئادىتىنى تاشلىغان. ھازىر مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقاتتى - دە، ئۇدۇل ئۆيىگە چاپاتتى. مومىسىغا ياردەملىشىپ، كالىغا ھەلەپ ئېتىپ، قوي، ئۆشكەكە بېرىپ، سامان تاشلىغاندىن كېيىن، بىر ئامال قىلىپ «ئاق يولۋاس» نىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا تىرىشاتتى. «ئاق يولۋاس» ھازىر خېلىلا يوغىناپ قالغان، تۇكلىرىمۇ ئاپئاق قاردەك پارقىراشقا باشلىغانىدى. تۇرسۇن ئۇۋا ئاغزىنى ئاچقان ھامان، ئۇ ئالدىغا ئېتىلىپ چىقاتتى - دە، گاھ غىڭشىپ، گاھ ھاۋشىپ تۇرسۇننىڭ ئەتراپىدا سەكرەپ پىرقىراشقا باشلايتتى. بۇ چاغدا تۇرسۇن مومىسىنىڭ بىلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ، ئالاقزادىلىك ئىچىدە كۈچۈكنى ئالمان - تالمان ئۇۋىسىغا كىرگۈزۈۋېتىشكە مەجبۇر بولاتتى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى، تۇرسۇننىڭ خۇشاللىقىدىن كۆرە تەشۋىش ئارامسىزلىقى كۈچىيىشكە باشلىدى. «ئاق يولۋاس» نى بۇ قاراڭغۇ ئۇۋىدا يەنە قانچىلىك يوشۇرۇپ ساقلىغىلى بولار، مومىسى ئۇنى كۆرۈپ قالسا...

تۇرسۇننىڭ غەم قىلغىنىدەك كۈتۈلمىگەن كۆڭۈلسىزلىك ئاخىر يۈز بەردى. بىر كۈنى تۇرسۇن كەچتە مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپ، ئۇدۇل ئۆگزىگە چىقتى - دە، ئۇۋىسىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ئۇۋىنىڭ ئاغزى ئېچىلغان، «ئاق يولۋاس» قاياققىدۇر يوقالغانىدى. تۇرسۇن دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ بېدە دۆۋىسىنى ئايلىنىپ چىقتى، يەسكە چۈشۈپ ئېغىل، سامانلىق ھەتتا تۇخۇ كاتەكلىرىگىچە ئاختۇرۇپ

ياقتى. «ئاق يولۋاس» ھېچ يەردە كۆرۈنـ
مەيتتى. بىر چاغدا موماي قايـاقـتىنـدۇر
تۇرسۇننىڭ يېنىغا پەيدا بولدى:

— نېمىنى تېمىسقىلاپ يۈرىسەن؟

تۇرسۇن دۇدۇقلىدى:

— مۇنداق ... قاراپ باقاي دەپ ...

— خۇپسەنلىك قىلما، كىچىككىنە
تىزدەپ يۈرگەنسەن تايىنلىق؟

تۇرسۇن دەسلەپتە ئەندىكتى، كېيىن
نېمىشقىدۇر پەملىگەندەك قىلدى.

— سىز ... سىز ئۇنى كۆرۈپسىزدە،
موما، — دېدى ئۇ ئۇمىدلىنىپ.

— دېمىدىممۇ، بالا تېرىيدۇ دەپ،
ھېلىتىن مۈشۈكنى قوغلاپ يۈرۈپتۇ، تېخى
ماڭىمۇ قاۋاپ، ئاللا - تۇۋامنى چىقاردى ئۇ
لېچىس!

— نەگە سولاپ قويدىڭىز؟

— سولاپ نېمە قىلاتتىم؟ جاڭگالدىن
يانغان ئوتۇنچىلارغا بېرىۋەتتىم، ماڭ ئەمدى
ئىشىڭنى قىل. دەرسىڭنى تەكرارلا، ئىت
باقىدىغان مالچىمىدىڭ يا سەن؟

تۇرسۇن ئەلەمدىن بوغۇلۇپ يىغـ
لىۋەتتى.

— سەن بەك ئەسكىكەنسەن، ئەمدى
قېشىڭدا تۇرمايمەن، — دېدى ئۇ بىر ياقتىن
يېشىنى سۈرتۈپ، بىر ياقتىن يىغلاپ، —
شەھەرگە كېتىمەن، ھازىرلا كېتىمەن.

ئۇ راستىنلا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ
كوچىغا ماڭدى. قورقۇپ تەشۋىشكە چۈشكەن
موماي پاي-پاسلاپ يۈگۈرگىنىچە ئۇنى
تۇتۇۋالدى.

— ئاپئاق بالام، چىرايلىق قوزام ...
ساڭا تۇخۇم پىشۇرۇپ قويغان مەن.

تۇرسۇن مومىسىنىڭ قولىدا يۇلقۇناتـ
تى، قوللىرىنى قايرىيتتى، تېپىچەكلەيتتى.

— قويۇۋەت، مېنى قويۇۋەت... ! — دەپ
ۋارقىرايتتى تېخىمۇ بەك يىغلاپ.

موماي قوزىدەك مۆلـەيىم، قولىدىكى
يۇمشاق، قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولىدىغان،
شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىـ
غان نەۋرىسىنىڭ بۇ تەرسا، جاھىللىقى
ئۈچۈن ھەيران ھەم خاپا، لېكىن ئەمدى
ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەك كايىش، ئانىلارچە
جونۇش ئەمەس، باش، كۆزىگە سۆيۈپ
يالۋۇرۇشقا، تاتلىق سۆز بىلەن ئالداشقا مەجبۇر.

— بولدى ئاپئاق بالام، يىغلىما، —
دېدى نەۋرىسىگە ئارانلا كۈچى يېتىپ
تۇرغان موماي، قورقىنىدىن ئۇنى چىڭ
قۇچاقلىۋېلىپ، — ئىگەكىم ئاشۇ كىچىك
بىلەنلا كۆڭلۈڭ تىنىدىغان ئىش بولسا،
ئوتۇنچىلاردىن ئەتىلىككىلا ئەكەلدۇرۇپ
بېرەي، كۈندۈزى مۇرەڭگە ئارتىپ مەكـ
تەپكە ئاپىرامسەن، كېچىسى يوتقىنىڭغا
سولاپ ياتامسەن، خالىغىنىڭنى قىل.

تۇرسۇن يىغىدىن توختىدى، لېكىن
ئۇ شۇ ئاخشىمى تاماقنىمۇ يېمىدى، دەرسـ
نىمۇ كۆڭۈللۈك تەكرارلىمىدى، ئىلگىرىكى
كۈنلىرىدىكىدەك مومىسىغا چۆچەك ئېيتىپ
بەرسەڭ دېمىدى، يالۋۇرمىدى.

«ھېچقىسى يوق بىر كېچە ئۆتسۇنچۇ،
كۈچۈكنى ئەتىلا ئۇنتۇپ كېتىدۇ، — دەپ
ئويلايتتى موماي، كاڭنىڭ بولۇڭىدا ئۈنسىز
دومسىيىپ ئولتۇرغان نەۋرىسىگە كۆزىنىڭ
قىرىدا قاراپ قويۇپ، — ئۇنىڭغا ئىت ئويـ
ناشنى كىم قويۇپتۇ؟ ئوقۇشىنى ئوقۇسۇن،
بىكار بولسا قوي، كالا باقسۇن، دادىسىنىڭ
ماڭا تاپىلاپ كەتكىنىمۇ شۇ ...»

شۇ كېچە نېمىشقىدۇر تولىمۇ ئەنسىز
ئۆتتى. سىرتتا شىۋىرغان قوترايتتى،
لەمپىدىكى قوناق شاخلىرى شاراقلايتتى،
نېمىنىڭدۇر ئۈزۈپ - ئۈزۈپ غىڭشىغان، بىر
نەرسىنى تاراقلاتقان ئاۋازى ئاڭلىناتتى.

موماي ئەتىسى سەھەردە تاھارەت
ئېلىش ئۈچۈن ئىشىكنى ئاچتى - دە، قور-

قۇش، ھەيرانلىق ئىچىدە داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئىشىك يېنىدا «ئاق يولۋاس» سوغۇقتىن غال - غال تىترىگىنىچە تۈگۈلۈپ ياتاتتى. موماينى كۆرگەن «ئاق يولۋاس» ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - دە، مەزەپ بىلەن قاۋاشقا باشلىدى. شۇ چاغدا تونۇش ئاۋازدىن چۆچۈپ ئويغانغان تۇرسۇن يالاڭ كىيىمى بىلەنلا ھويلىغا ئېتىلىپ چىقىپ خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋەتتى.

— ئاق يولۋىسىم!...

4

مانا باھار!...

گۈللەر، ئوتياشلار، ياپيېشىل ياپراقلاردىن تون كىيگەن دەل - دەرەخلەر، قۇشلار، كېپىنەكلەر، ھەرىلەر ئاشۇ سېخى تەبىئەتنىڭ ئەركىسى.

«ئاق يولۋاس» مۇ بۇ ھويلىدا شۇنداق موماي ھېلىمۇ ئۇنىڭغا ئالىيىپ ھۆمىيىپ، گاھىدا تىللاپ - قاغاپ، چالمائېتىپ تالاغا قوغلاپ يۈرگىنى بىلەن ئەمدى قىشتىكىدەك بىرەر ئوتۇنچىنىڭ ھارۋىسىغا تاشلاپ بېرىشكە ئامالسىز. ئۇنى تۇرسۇننىڭ ھېلىقى چاغدىكى تەرسا - جاھىللىقى خېلىلا قورقۇتۇپ، چۆچۈتۈپ قويغان.

تۇرسۇن ھەر كۈنى مەكتەپتىن كېلىپ «قارا باتۇر» غا مىنەتتى - دە، «ئاق يولۋاس» نى ئەگەشتۈرۈپ، جاڭگالغا قوي، كالىلارنى باققىلى كېتەتتى.

موماي كەچتە قورساقلىرى تومپىيىپ، ئىككى يانغا چايقىلىپ ئاران كېلىۋاتقان كالا، قويلارنى كۆرگەندە، نەۋرىسىدىن سۆيۈنۈپ نامىزىدا ئۇزۇندىن ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى، لېكىن بىرلا غەم - ئەندىشە ئۇنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلاتتى. «ھەي... ئۆزىنىڭ تولىمۇ ئەقىللىق بالا، شۇغىنىسى، مۇشۇ كاساپەت لالمىنى دەپ ئوقۇشىنى ياخشى ئوقۇيالماي قالمىغىدى...» دەپ تەشۋىشلىنەتتى ئۇ.

يازلىق تەتىلدە مومايىنىڭ ئوغلى شەھەردىن كەلدى.

— تۇرسۇنجاننى ئېلىپ كەتكىلى كەلدىم، — دېدى ئۇ قىسقىلا قىلىپ. مومايىنىڭ كۆزلىرى تەشۋىشتىن پارقىراپ كەتتى.

— نېمە، ئۇ بۇ يەردە ياخشى ئوقۇيالمىغان ئوخشىمامدۇ بالام ...؟ ھەي ...مەن شۇ چاغدىلا پەملىگەن...

— ياق، ئاپا، ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپنى ئەلا دەرىجىدە پۈتتۈرۈپتۇ. ئەمدى ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنى شەھەردە ئوقۇشى كېرەك، بۇ يەردە ئۇنداق مەكتەپ يوق ئەمەسمۇ...

شۇ چاغدا تۇرسۇن ھەممىشە «ئاق يولۋاس» نى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ دەرس تەييارلاشنى ياخشى كۆرىدىغان ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى جىگدە تۈۋىدە «ئاق يولۋاس» بىلەن خوشلىشىۋاتاتتى:

— خوش مېنىڭ ئاق يولۋىسىم، قوش مېغىزدەك ئادىشىم... ئەمدى مەن شەھەرگە كېتىشىم، ئوتتۇرا مەكتەپكە تەييارلىنىشىم كېرەك. بىلەمسەن، مەن سېنى ئىت سۈپىتىدە ئەمەس، تەبىئەتنىڭ بىر ئەزاسى سۈپىتىدە بېقىپ چوڭ قىلدىم. مۇئەللىمنىڭ گېپىچە ناھايىتى توغرا: ئىنسانلارنىڭ تەبىئەتنى سۆيۈشى، ئۇنى قوغداش مەجبۇرىيىتىلا بار، ئۇنى يوقىتىش، ۋەيران قىلىش ھوقۇقى يوق، سەن تەبىئەتنىڭ بىر ئەزاسى بولغىنىڭ ئۈچۈن چوقۇم ياشىشىڭ، خۇددى بىز ئىنسانلارغا ئوخشاش ئەركىن - ئازادە ياشىشىڭ كېرەك. سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە، يوقىتىشقا ئۇرۇنۇش كىچىكلەر ئۈچۈن بەگباشلىق، ئەقىلسىزلىق، چوڭلار ئۈچۈن جىنايەت.

«ئاق يولۋاس» گويا ئۇنىڭ سۆزلىرىنى تەسىرلىنىپ ئاڭلاۋاتقاندەك، قاپقارا

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كۆزلىرىنى تۇرسۇنغا تىكىپ، قولاقلىرىنى دىڭ قىلىپ، ئالدىدا جىمجىت زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى.

— شەھەرگە سېنى بەكلا ئەكەتكۈم بار ئىدى، بىراق سەن ئۇ يەردە زېرىكىپ، قىسىلىپ قالىسەن، سەن ئۇچۇن يەنىلا مۇشۇ ھويلا ياخشى. سەن ئەمدى موماڭنىڭ جونۇپ - ۋارقىراشلىرىدىن ھەرگىز قورقما، ئۇ ئاخىرى ھېلىقى ھارامتاماق قارا مۇشۇكتىن سېنىڭ مەڭگۈ مەرتىۋە ياخشى ئىكەنلىكىڭنى چۈشىنىپ قالىدۇ ... خەير، ئەمدى مەن مېڭىشىم كېرەك، ئەتىلەر سېنى يوقلاپ كېلىمەن، ئايىخان ساغلاقنى، مۆمىن قارىيىنى، قارا باتۇرنى ... ھەممىڭلارنى كۆرگىلى كېلىمەن...

كىچىك ماشىنا تۇرسۇن بىلەن دادىسىنى ئېلىپ كونا ھارۋا يولىدىن قويۇق توپا توزۇتۇپ يۈرۈپ كەتتى. بىردىنلا غېرىپلىق يېتىپ، كۆڭلى بۇزۇلغان موماي ئۈنسىز كۆز يېشى قىلىپ، يول چېتىدە تەلمۈرۈپ تۇرۇپ قالدى. «ئاق يولۋاس» كىچىك ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن چاپقىنىچە ئالىلىقاچان چاڭ - توپا ئىچىدە غايىپ بولغانىدى. ئۇ شۇ يۈگۈرگىنىچە ماشىنىنى نەلەرگىچە ئەگىشىپ باردىكىن؟ پەقەت كەچكە يېقىنلا ھاسىرىغان، تىللىرى ئۇزارغان، قولاقلىرى سالپايغان ھالدا قايتىپ كەلدى - دە، جىگدە تۈۋىدە باغرىنى يەرگە يېقىپ ئۇزۇنغىچە ياتتى...

نەچچە يىلدىن بېرى نەۋرىسىنىڭ ۋاڭ - چۇڭلىرىغا، بويىغا ئېسىلىپ تاتلىق ئەركىلەشلىرىگە كۆنۈپ قالغان موماي غا، مەھەللىدىن چەت بۇ كونا ئۆيدە ھوقۇشتەك يالغۇز ياشاش بەك ئېغىر تۇيۇلۇشقا باشلىدى. گاھىدا كەيپسىزلىك قىلىپ ئوغلاقتەك سەكرەپ مومايىنى كايىتسىمۇ نەۋرىسىنىڭ ھەمراھ بولۇشى قانداق ياخشى ئىدى؟!

ئېغىر، ھەسرەتلىك خىيال ئىچىدە تالاي كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈۋاتقان مومايغا ئەمدى «ئاق يولۋاس» لا بىردىنبىر ھەمراھتەك قىلاتتى. «ئاق يولۋاس» ھەر كۈنى پۈتۈن بىر كېچە ئۆيي ئەتراپىنى ئايلىنىپ، قاۋاپ چىقاتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى بوم ھەم ياڭراق ئىدى. موماي ئۇنىڭ ئاۋازىنى ھەر بىر ئاڭلىغاندا، نەۋرىسىنى گويا ئۆزىنىڭ يېنىدا باردەك، ئۇ ھازىرلا ئىشىكتىن كىرىپ كېلىدىغاندەك ھېس قىلاتتى. ئەمدى پەقەت ئاق يولۋاسنىڭ ئاۋازىلا مومايغا خاتىرجەملىك ۋە ئاسايىشلىق بېغىشلاۋاتاتتى. ئۇ ئەمدى كېچىسى ئوغرى كېلىپ كالا، قويلىرىنى ئوغرىلىشىدىنمۇ، تولكە، ئاغمىخانىڭ توخۇلىرىنى يەپ كېتىشىدىنمۇ ئەنسىرىمەيدىغان بولدى.

«قادىر ئىگەم ئىنتقا تىل بەرمىگىنى بىلەن، ئەقىل بىلەن مېھرى - ۋاپانى يەتكۈچە بەرگەن ئىكەن ... — موماي ھەر قېتىم «ئاق يولۋاس» نى جىگدە تۈۋىدە كۆرگەن چاغدا شۇنداق دەيتتى، — قارىمىدىغان بىچارىنى ... باققان ئىگىسىنى ھېلىغىچە ئۇنتۇماپتۇ، ئۇ نەۋرەمنى كۈتۈۋاتقان ئوخشايدۇ.»

«ئاق يولۋاس» بۈرۈن تۇرسۇن ئولتۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغان جايدا زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى، قولاقلىرى دىڭ كۆتۈرۈلگەنىدى. ھوشيارلىق بىلەن چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىنى ھارۋا يولىدىن ئۈزمەيتتى.

ھەئە ... ئۇ تۇرسۇننىڭ مەكتەپتىن كېلىشىنى سەۋرسىزلىك بىلەن كۈتۈۋاتاتتى.

ئىبراھىم ئىزاقى

شائىر ۋە شېئىرىيەت ماھىرلىقى

بىزدە شائىر بىلەن شېئىر يازىدىغانلار ئارىلىشىپ كەتكەن. شائىر بىلەن شېئىر يازىدىغانلارنى قانداق پەرق قىلغىلى بولىدۇ؟ ئالدىنقىسى ئۆزىنىڭ تۇيغۇ-ھېسسىياتىنى خەلقنىڭ قايغۇ-ئەلىمىگە، شاد-خۇراملىقىغا قوشۇپ، ئىجادىي تەپەككۇرغا تايىنىپ، مەنىۋى مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرىدۇ. كېيىنكىسى ئۆزىنىڭ يۈزەكى تەسىراتلىرىنى مىسرا-كۇپلېتلارغا ئايرىلغان سۆز-جۈملىلەر بىلەن ئىپادىلەيدۇ. ئالدىنقىسى ھېسسىياتىنى تۇرمۇش قانۇنىيىتىگە ۋە تۇرمۇش ھەقىقىتىگە بويسۇندۇرىدۇ. كېيىنكىسى تۇرمۇش قانۇنىيىتىنى ۋە تۇرمۇش ھەقىقىتىنى سۇبيېكتىپ ھېسسىياتىغا بويسۇندۇرىدۇ.

شائىر ھەققىدىكى چۈشەنچە ۋە تەبىر شېئىرغا بولغان چۈشەنچە ۋە تەبىردىنمۇ كۆپ ۋە ھەر خىل.

سىز تاڭ سەھەردە پارلاق قۇياشنى ئەڭ بۇرۇن كۈتۈۋالىدىغان، ئۆزىنىڭ ئويغاقلىقىنى، توغرىسى تاڭغا بولغان سۆيگۈ-ئېتىقادىنى ئەڭ روشەن نامايان قىلىدىغان بوز تورغاينى ئەسكە ئېلىڭ. سىز ئۆزىدىن چوڭ ئوقىنى سۆرەپ مېڭىۋاتقان قارا چۈمۈلىنى، سىزغان سىزىقتىن ئۆتەلمەي ئارقىسىغا قايتقان سېرىق چۈمۈلىنى، كۆكتىكى قەھرىمان لاچىننى، ئازگالدىكى تەييار تاپنى تالىشىپ ماجىرالىشىۋاتقان قاغا-قۇزغۇنلارنى، دېڭىز شاھى — كىتنىڭ دۈمبىسىدە ھايات كەچۈرۈۋاتقان يۇسۇنلارنى، ئەينەك لوڭقىلارغا سېلىنىپ رېستورانلاردىكى نەپىس ئىشكاپلار ئۈستىگە تىزىپ قويۇلغان چىرايلىق، ئەمما پۇراقسىز سۇلياۋ گۈللەرنى بىر-بىرىگە سېلىشتۇرۇپ، تەپسىلىي كۆزىتىۋاتقان، مەرىپەت دەرياسىدا ئەركىن غۇلاچ تاشلاپ ئۈزۈۋاتقان، تۇرمۇش دېڭىزىنىڭ تەكتىگە شۇڭغۇپ تەپەككۇر دۇردانىلىرىنى سۈزۈۋاتقان جاپاكەشنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈڭ. سىز ھاياتنى، بەختنى، ئەركىنلىكنى، گۈزەللىكنى، ساپ مۇھەببەتنى، ھەقىقەتنى...قىزغىن سۆيىدىغان، يارىتىدىغان، قوغدايدىغان گىگانت ئادەمنى كۆڭۈل ئېكرانىڭىزغا چۈشۈرۈڭ. مانا بۇ شائىردۇر.

دېمەكچىمەنكى، شائىرلىق ئۆلچىمىنىڭ يادروسى دەۋرنىڭ ئېڭى، خەلقنىڭ روھى بولۇشتىن ئىبارەت.

پىكىر قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ھەرقانداق كىشىدە شېئىرىي تۇيغۇ ۋە شېئىرىي ھېسسىيات بولىدۇ. لېكىن شېئىرىي تۇيغۇ ۋە شېئىرىي ھېسسىياتقا ئىگە ھەممە

www.uyghurkitap.com

كىشى ئۆزىدىكى «مەن» نى ئىپادىلەشكە قادىر ئەمەس. بۇنداق ئەھۋالدا ئۇلار شائىرغا مۇراجىئەت قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ مۇراجىئىتى ئاغزاكى ياكى قەغەز ئارقىلىق ئەمەس، بەلكى شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى ئىشتىياق بىلەن ئوقۇش ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. كىتابخانلار شېئىرنى تولاراق ئۆزىنى ئىزدەپ تېپىش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ.

بىرەر شېئىرنى، بولۇپمۇ لىرىك شېئىرنى ئوقۇپ ئىچكى دۇنياسى زىلزىلىگە كەلگەن كىتابخان دەل شۇ لىرىك شېئىردىكى لىرىك قەھرىماننىڭ پروتوتىپى ياكى شۇ لىرىك شېئىردىكى «مەن» نىڭ ئۆزىدۇر. بىر شېئىرنى ئوقۇغان بىرنەچچە كىتابخاننىڭ ئالغان بەدىئىي زوقى ئوخشاش بولماسلىقنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ بىرى مۇشۇنىڭدىن ئىبارەت كونكرېتنى بىر شېئىردىن ئۆزىنى تاپقانلارنىڭ ئالغان بەدىئىي زوقى ئۆزىنى تاپالمىغانلارنىڭ ئالغان بەدىئىي زوقىدىن يۇقىرى بولىدۇ . بۇ يەردە شائىرنىڭ كىتابخانلار ئالدىدىكى مەجبۇرىيىتىنىڭ، خەلق ئالدىدىكى بۇرچىنىڭ، شېئىرىيەت ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتىنىڭ نەقەدەر ئېغىر ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىپ تۇرۇپتۇ. شائىر ئۈچۈن ئۆزىنى يۈتتۈرۈپ قويغان كىشىنى شېئىر ئارقىلىق تېپىپ بېرىش ئەڭ چوڭ بەخت.

شائىر بىر ئۇچار قۇش بولسا، ئۇنىڭ قانىتى ماھارەت. ماھارەتسىز شائىرنى چىن مەنىسى بىلەن شائىر دېگىلى بولمايدۇ.

شېئىرىيەت ماھىرلىقى ھەققىدىكى كۆز قاراشلار، نۇقتىئىنەزەرلەر بىزدە تېخى چۈشەنچىلەر چېگرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ كەتكىنى يوق. ھازىرمۇ بەزى كىشىلەر ماھارەت بەدىئىيلىكتە ئىپادىلىنىدۇ دەپ قاراشسا، يەنە بەزى كىشىلەر ماھارەت ئىدىيىۋىلىكتە ئىپادىلىنىدۇ دېيىشمەكتە. ئالدىنقىلار كونا پىكىرنى يۇقىرى شېئىردىي ماھارەت بىلەن ئىپادىلىسىمۇ كىتابخاننىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرغىلى بولىدۇ، شېئىرنىڭ قىممىتى بەدىئىيلىك بىلەن ئۆلچىنىدۇ دېگەننى چىقىش نۇقتا قىلىدۇ. كېيىنكىلەر مەزمۇنى يېڭى شېئىرلارنىڭ بەدىئىيلىكى تۆۋەن بولسىمۇ، يەنىلا ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولىدۇ. شېئىرنىڭ قىممىتى ئىدىيىۋىلىكتە دېگەننى ئاساس قىلىدۇ. يۇقىرىقى كۆز قاراشلار بىر تەرەپلىمە بولۇپ تولۇق ئىلمىي ئاساسقا ئىگە ئەمەس.

شېئىردىي ماھارەت ھەم شېئىرنىڭ ئىدىيىۋىلىكىدە ھەم بەدىئىيلىكىدە ئىپادىلىنىدۇ. بىز شائىرلارنى بىر-بىرىدىن پەرقلەندۈرۈشتىمۇ ئۇلارنىڭ شېئىردىي پىكرىگە ۋە شېئىردىي پىكرىنى قانداق ئىپادىلىگەنلىكىگە قارايمىز.

مەرھۇم تېيىپجان ئېلىيېۋ پەقەت ئۆزىگىلا ئوخشايدىغان شائىر ئىدى. ئۇ شېئىرىيەتلىك تۇرمۇش دېڭىزىدىن شېئىردىي پىكىر ئۈنچىلىرىنى سۈزۈپ چىقىشتا ۋە ئۇنى مىسرالار يىپىغا تىزىشتا ئاجايىپ ماھارەتكە ئىگە ئىدى. «تۆگىمەس ناخشا» شائىرنىڭ ئوبزارلىق تەپەككۇر مېۋىلىرىنىڭ سەرخىلى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتى گۈلشىنىدە ئېچىلغان ئەڭ گۈزەل، ئەڭ خۇش پۇراقلىق گۈل-تارىخنىڭ كۈچلۈك سىنىقىغا ئەڭ كۆپ ئۇچرىغان، تۈنۈگۈنكى، بۈگۈنكى ۋە ئەتىكى كىشىلەرنىڭ ئۆزىدىكى «مەن» ھەيران قالارلىق دەرىجىدە ئىپادىلەنگەن بۇ گۈلنىڭ چېچەكلىرى مەڭگۈ توزىمايدۇ.

مۇھەببەت تېمىسى شائىرلار ئەڭ كۆپ مۇراجىئەت قىلىدىغان كونىرىماس، خىرى-

دارلىق تېما، لېكىن مۇھەببەتتىن ئىبارەت بۇ ئەڭ نازۇك ھېسسىياتنى ئەڭ يارقىن ئىپادىلەش ئۈچۈن، جەزمەن شائىرانە تېخنىكا كېرەك.

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 3-سانىدا «غايىپ بولماس تامچىلار» سەرلەۋھىسى ئاستىدا ئون قىسىملىق بىر چۇۋالچاق شېئىر ئېلان قىلىندى. بۇ شېئىرنىڭ ھەجمى ئوتتۇرا ھال باللاداغا تەڭ بولۇپ، 27 كۇپلېت، 108 مىسرادىن تەركىب تاپقان. بۇ شېئىر شەكىل جەھەتتىن ناتونتا تۆمۈرچى ياسىغان قوپال زەنجىرگە ئوخشايدۇ. شېئىرنىڭ مەركىزىي ئىدىيىسى ۋاپاسىز يار ئۈستىدىن قىلىنغان شىكايەت ۋە ئەشۇ ياردىن كۈتكەن ئۈمىدتىن ئىبارەت. بۇ شېئىردا بىرەر يېڭى شېئىرىي پىكىرنىڭ نۇر جىلۋىسى يوق. مۇھەببەتنىڭ قارىمۇ قارشى جىنسلار ئوتتۇرىسىدىكى تەڭلىك بېغىدا ئۆسۈپ چېچەكلەيدىغان خۇشپۇراقلىق گۈل ئىكەنلىكىنى تېخى ھېس قىلمىغان ئاپتور ئۈمىدىنىڭ ئورنىغا يالۋۇرۇشنى دەسسىتىپ، ئۆزىنى ئۆزگىلەر ئالدىدا پەس ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويغان، ئەسلىدە ۋاپاسىزلىقنى شوئار، خىيانەتنى بايراق قىلىۋالغان ئۇنداق «يار» ئۈستىدىن قىلىنغان لىرىك شىكايەتنى ئۈچ-تۆت كۇپلېت ئارقىلىقلا ئىپادىلىگىلى بولاتتى. ئەپسۇسكى ئاپتور كونا پىكىرنى زورۇقۇپ تەكرارلىغانلىقتىن، ئەسلىدىكى قايناق ھېسسىيات زەنجىرسىمان بۇ شېئىرنىڭ ھەر بىر ھالقىلىرىغا تارقىلىپ كېتىپ، شېئىرنىڭ مەنىۋى نۇرىنى سۇسلاشتۇرۇپ قويغان.

سۆيگۈ تېمىسىدا شېئىر يېزىش بويىچە بەزى ژۇرناللار مەخسۇس مۇكاپاتلىق مۇسابىقىمۇ ئۇيۇشتۇردى. نۇرغۇن قەلەمكەشلىرىمىز بۇ تېمىدا ئۆز ماھارەتلىرىنى كۆرسەتتى. شۇنداقتىمۇ سۆيگۈ ھەققىدىكى تۇيغۇ-ھېسسىياتنى مۇۋاپىق گۈزەل شەكىل ئارقىلىق ئىپادىلەشتە بۆسۈش بولمىدى.

سۆيگۈ ھەققىدە لىرىك شېئىر يازىدىغان شائىرلىرىمىزدا ئۆزىنى بۇلبۇلغا، مەشۇقىنى گۈلگە ئوخشىتىپ ھېسسىيات ئىپادىلەشتىن ئىبارەت بىر خىل كونا ئادەت بار. شېئىرىيەت خەزىنىمىزدە مەن بۇلبۇل، سەن بىر گۈل، سېنىڭ ئىشقىڭدا مەن سايرايمەن، دېگەندەك مودا پىكىرلەر سىڭدۈرۈلگەن مىسرالار سان-ساناقسىز.

تەقلىدچىلىك ۋە دورامچىلىق قىلىشقا ئىسراپ قىلغان ۋاقىتنى تەبىئەتنى، جەمئىيەتنى، بولۇپمۇ ئادەملەرنى كۆزىتىشكە سەرپ قىلساق، قەلبىمىزدە يېڭى-يېڭى شېئىرىي تۇيغۇلار پەيدا بولىدۇ. ھېچ بولمىغاندا باشقىلار كۆپ كۆزەتكەن بىرەر شەيئىنىڭ ئۇلارنىڭ نەزىرى تېخى چۈشمىگەن يەنە بىر تەرىپىنى ئەقىل كۆزىمىز بىلەن كۆزەتسەكمۇ، يېڭى شېئىرىي پىكىرگە ئىگە بولالايمىز. ھەقىقەت تەكرارلانغانغا كونىرىمايدۇ. شۇنداقتىمۇ روشەن ھەقىقەتنىڭ يۈزىنى سۈرتۈپ داۋراڭ سالماي، بەلكى كۆمۈلۈپ قالغان ھەقىقەتنىڭ يۈزىنى ئېچىپ جىلۋىلەندۈرۈش كېرەك. بۇ يەردە **شائىر** ئابدۇلئەھەد قادىرىنىڭ تارىم ژۇرنىلىنىڭ 1988-يىللىق 11-سانىدا **ئېلان قىلىنغان** «پەرۋانىنى ئاشىق دېمەڭلار» ناملىق شېئىرى ئېسىمگە كېلىۋاتىدۇ.

ئۇ مۇنداق يازدى:

uyghurkitap.com

پەرۋانىنى نۇرنىڭ ئاشىقى
دېدى كۆپلەر، ئۇنى ماختىدى.
تىرەن ئويلاپ باقسام بۇ باھا،
نېمىشقىدۇر ماڭا ياقمىدى.

بىلىپ تۇرۇپ ئوتقا ئۆزىنى
ئۇرغانلىقنى مەيلى ماختىسا.
ئاشىق ئۈچۈن كۆيۈش بەدىلى،
مەيلى قانچە قىممەت توختىسا.

ئوتتا كۆيەر پەرۋانە بىراق،
كۆل بولۇشمۇ مەقسەت-مۇرادى؟
«پاژ» قىلىپلا كۆيگىنى ئۇنىڭ
شادلىقىمۇ ياكى پەريادى؟

ئاشىق دېگەن مامات پەيتىدە،
ئۈن-تىنسىزلا كېچەمدۇ جاندىن.
نۇرغا ئاشىق بولسا كۈندۈزى،
ياتامدۇ ئۇ چىقماي پىنھاندىن.

دېمەكچىمەن پەرۋانە دېگەن،
نۇرغا ئامراق تۈندىلا پەقەت.
يالقۇن ئارا قۇچسا نۇر-ۋىسال،
ئاشىقلىققا لايىق شۇندىلا.

پەرۋانىنى ئاشىق دېمەكلەر،
پەيلى ئۇنىڭ ئاشىقلارغا يات.
سۆيگۈ ئەمەس بىردەملىك ھەۋەس،
ۋىسال ئۈچۈن قىممەتتۇر ھايات.

سىز بۇ شېئىرنىڭ قانداقلا قىممىتى بولمىسۇن بىرەر كۆپلېتىنى ئېلىۋەتسىڭىز شېئىر شۇ ھامان ھېيىپناق بولىدۇ، ھەتتا ئۆلىدۇ.

قەلەمكەشلىرىمىز ئۈچۈن پەرۋانىنى ئىجابىي ئوبراز سۈپىتىدە تەسۋىرلاش، يەنى ئۇنى مەردانە ئاشىقلارغا، ۋاپادار يارلارغا سىمۋول قىلىپ ماختاش بىر ئومۇمىلىق ئىدى. شائىر بۇنداق كونا ئۇسۇلنى قوللىنىشتىن ھەزەر ئەيلىگەن. ئۇ پەرۋانىغا بولغان ئەقىدىگە جەڭ ئېلان قىلغان. پەرۋانىنى مەدھىيىلەش ئوبيېكتى ئەمەس، بەلكى تەنقىدلەش ئوبيېكتى قىلغان. شائىر قولغا قەلەم ئېلىشتىن بۇرۇن پەرۋانىنى ئەستايىدىل كۆزەتكەن، ھايات مېنتىقىسىنى تەتقىق قىلغان، ئاندىن پاجىئەلىك تەقدىرىدىن يېڭى خۇلاسە چىقارغان. بۇ يەردە پەرۋانىنىڭ خاراكتېرىنى قانداق بېكىتىشكە بولىدۇ، دېگەن سوئال تۇغۇلىدۇ. ئىنسان مۇرەككەپ، ئىنسانلاشتۇرۇلغان پەرۋانىمۇ مۇرەككەپ ھاشارات. ھەر قانداق ئادەمنىڭ قەلبىدە گۈزەللىك، خۇنۇكلۇك مەۋجۇت. لېكىن ئۇلارنىڭ سالمىقى ئوخشاش ئەمەس. بىز خاراكتېر بېكىتكەندە ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىگەن تەرەپنى نەزەردە تۇتىمىز. شائىر پەرۋانىنىڭ خاراكتېرىدىكى كۆزگە ئاسان چېلىقمايدىغان تەرەپنى ئەقىل كۆزى بىلەن كۆرۈپ ۋە ئاچچىق-چۈچۈك تىللار بىلەن پاش قىلىپ، كىتابخانلارنىڭ پەرۋانە ھەققىدىكى تۇيغۇ ۋە چۈشەنچىسىدە سەكرىش ھاسىل قىلغان.

شېئىر سەنئىتى ئەسلىدە قىسقا يېزىش سەنئىتى. قىسقا يېزىش سەنئىتى مەزمۇنغا قاراپ شەكىل تاللاشنى، شەكىلنى مەزمۇن ئېھتىياجىغا بويسۇندۇرۇشنى تەلەپ قىلىدۇ.

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىللىق 6 - سانىدا مۇنداق بىر شېئىر ئېلان قىلىنىدى:

ئۇخلىتالماي بوۋاقنى ئانا،
ئەللەي ئېيتىپ قوشاق قاتىدۇ.
زېرەك بوۋاق كۆز يۇمماي پەقەت
ئۈممىد بىلەن تاڭغا باقىدۇ.

«ئۈممىد» دېگەن ماۋزۇ ئاستىدىكى بۇ شېئىر ھەجىمىنىڭ ئىخچاملىقى، شەكلىنىڭ يېڭىلىكى، ھېسسىياتىنىڭ قويۇقلۇقى، مەزمۇنىنىڭ ئاجايىپ ستروۋلۇق خۇسۇسىيەتكە ئىگە

ئىكەنلىكى ھەم ئالغا سۈرگەن ئىدىيىسىنىڭ كۆپ قاتلاملىقلىقى بىلەن مېنىڭ دىققىتىمـنى قوزغىدى.

ئەگەر بۇ شېئىردا پەقەت بىزنىڭ ئارمىنىمىزدىكى ئانا بىلەن بوۋاقنىڭ ھېسسىياتىلا ئىپادىلەنگەن بولسا، ئۇ ھالدا بۇنچىۋالا ماختاش خۇشامەتكە ئايلىنىپ قالغان بولاتتى. بىزنىڭ دىققىتىمىزنىڭ مەركىزى شېئىرنىڭ تاشقى پوستىدا ئەمەس، بەلكى ئىچكى مەنىسىدە. بۇ شېئىردا باققۇچى بىلەن بېقىلغۇچى، بويسۇنغۇچى بىلەن بويسۇندۇرغۇچى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ھەمدە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى ۋە ھېسسىياتىدىكى ئوخشىماسلىق، ھەتتا قارىمۇ قارشىلىق توغرىدىن توغرا ئەمەس، بەلكى جانلىق شېئىرىي ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن. تەپەككۇر قىلىشقا ئېرىنمەيدىغان كىتابخان بۇ شېئىردىن ئۆزى كۈتكەن نەرسىگە تولۇق ئېرىشەلەيدۇ.

بەزى قەلەمكەشلىرىمىز ئۆز شېئىرلىرىدا خاھىشنى ئوچۇق ئوتتۇرىغا قويىدۇ. ئۇلارنىڭ قانداق ئىدىيىنى ئالغا سۈرمەكچى بولغانلىقىنى بىلىشكە ئەقىل كەتمەيدۇ. يۇقىرىقى شېئىردا شائىر كىتابخانلارنىڭ تەپەككۇر قىلىش ھوقۇقىنى مونوپول قىلىۋالمىغان. بىز شائىرنىڭ بۇ شېئىرىدا قانداق خاھىشنى ئىپادىلىگەنلىكىنى دەررۇ بايقىيالمايمىز.

بىزدە شېئىرىي تىل توغرىسىدىكى چۈشەنچە بىردەك ئەمەس. بەزى ئىزدەنگۈچىلەر ئۇيغۇر تىلىنى گېزىت - ژۇرناللاردىكى تىل، يەنى ئادەتتىكى تىل، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى تىل دەپ ئىككى تۈرگە ئايرىدى. ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى تىلنى پروزا تىلى، پوئېزىيە تىلى دەپ ئىككى بۆلەككە بۆلدى. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئادەتتىكى سۆزلەرنى شېئىر ئىجادىيىتىدە ئىستېمال قىلغىلى بولمايدىكەن. مېنىڭچە، خىش زاۋۇتىدا قۇرۇلۇشقا يارىمايدىغان خىش يوق. شېئىرىيەت پسىخولوگىيىسى شائىرلىرىمىزنى ئۇيغۇر تىلى لۇغەت تەركىبىدىكى خالىغان سۆزگە مۇراجىئەت قىلىشقا، خالىغان سۆزنى خام ماتېرىيال قىلىشقا ئۈندەيدۇ. شېئىرىيەت پسىخولوگىيىسى ئۇيغۇر تىلى لۇغەت تەركىبىدىكى سۆزلەرنى شېئىرىي پىكىرگە ئىگە بولغان سۆزلەر ۋە شېئىرىي پىكىرگە ئىگە بولمىغان سۆزلەر دەپ ئىككى بۆلەككە ئايرىمايدۇ.

دەبدەبىلىك، ھەشەمەتلىك، يالتىراق سۆزلەرنى ئىشلىتىشنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالغان بەزى قەلەمكەشلەر ھەرقانداق سۆزدە بىر خىل شېئىرىي گۈزەللىكنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. بۇمۇ شېئىرىي تەربىيىلىنىشنىڭ يېتەرسىزلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

لۇغەت تەركىبىدىكى سۆزلەرنى گۈزەل، خۇنۈك، تەملىك، تەمسىز دېگەندەك كاتېگورىيىلەرگە ئايرىش تولىمۇ نامۇۋاپىق. بەزى سۆزلەرگە نېمە ئۈچۈن تەمسىز، خۇنۈك، جىلۋىسىز دېگەندەك بەتنامىلار چاپلىنىپ قالىدۇ؟ بۇنىڭ ئاساسىي سەۋەبچىسى يەنىلا ماھارەتسىز قەلەمكەشلەر ئەمەسمۇ؟ بەدىئىي ماھارىتى تۆۋەن شائىرلار ئۆز ئورنىغا كەلتۈرۈپ مۇۋاپىق ئىشلىتەلمىگەن سۆزلەر ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى تەمىنى، جىلۋىسىنى، گۈزەللىكىنى يوقىتىپ قويىدۇ.

سىز بەلكىم، «لاڭقا»، «ماڭقا»، «تەپكەك»، «مۆڭگەك»، «مايماق»، «قىڭغىر» دېگەن سۆزلەردىمۇ ئىچكى گۈزەللىك بارمۇ؟ ئۇلارمۇ شېئىرىي پىكىرگە ئىگىمۇ؟ بۇ سۆزلەرنىمۇ شېئىرىي تىل دېگىلى بولامدۇ؟ دەپ سورىشىڭىز مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە، تاشقى پوستى-

ئۇيغۇر كىتابلىرى ئامبىرى www.uyghurkitap.com

خۇنۇك كۆرۈنگەن مۇشۇ سۆزلەرنىڭ ئىچىگىمۇ ئاجايىپ شېئىرىي گۈزەللىك يوشۇرۇنغان، قاراڭ:

بىرى تەپكەك، بىرى مۆڭگەك، ئەيىبىنىڭ ئۈستىگە ماڭقا،
قىڭىر قۇيرۇق، سىڭا سۆڭگەچ، پۇتى مايماق، بويى لاڭقا.

ناچار ئاتنىڭ پورترېتىنى سىزىشتا ھەر قانداق سۈپەت سۆزلىرى بۇ مىسرالاردىكى سۆزلەرنىڭ رولىنى ئوينىيالمايدۇ.

«ياپىر» دېگەن سۆزنى كۆپلىگەن شائىرلىرىمىز ئىستېمال قىلىشنىڭ ئورنىغا چەتكە قېقىپ كەلمەكتە.

جاھانمۇ كەڭ ئىكەن، ياپىر! پايانىغا قاراپ قالدىم.

قاراڭ، بۇ مىسرادا «ياپىر» دېگەن سۆز ھېسسىياتنى ئىپادىلەشتە ئۆزىدىن باشقا ئالتە سۆزدىن ئارتۇق رول ئوينىغان. بۇ مىسرانىڭ مەزمۇن ئېغىرلىق مەركىزى «ياپىر» دېگەن سۆزگە چۈشكەن. ھېسسىيات نۇقتىسىمۇ «ياپىر» دېگەن سۆزدە. بۇنداق مىساللارنى يەنە كەلتۈرۈش مۇمكىن. شائىرلىرىمىزغا خەلق تىلىنى ئۆگىنىشنى تەۋسىيە قىلىشىمىزنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ بىرى دەل مۇشۇ نۇقتىدا. شائىرلىق ماھارەت گۈزەل ئاتالغان سۆزلەرنىڭ گۈزەللىكىنى كۆرسىتىشتىلا ئەمەس، بەلكى خۇنۇك ئاتالغان سۆزلەرنىڭ ئىچكى گۈزەللىكىنى ئاشكارىلاشتىمۇ ئىپادىلىنىدۇ.

بىزدە قەلەمكەشلەرنى ئىجادىيەت تارىخىنىڭ ئۇزۇن-قىسقىلىقىغا، يازغانلىرىنىڭ ئاز-كۆپلۈكىگە قاراپلا «پېشقەدەم شائىر»، «تالانتلىق شائىر»، «ياش شائىر»، «ئۈمىدلىك شائىر» دەپ ئاتايدىغان يامان ئادەت بار. بۇنداق سۈپەتلەر ئۆز ھەمداسىنى تاپسا شائىرنىڭمۇ، كىتابخانىنىڭمۇ كۆڭلى ئىمىن تاپىدۇ. مېنىڭچە، شائىرغا ئەڭ مۇۋاپىق خاس سۈپەت ئاتا قىلىدىغىنى ياشقا، ستاژغا بېقىنمايدىغان شائىرانە ئىستىدات ۋە ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىدە جارى قىلىنغان بەدىئىي ماھارەتتىن ئىبارەت.

مەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989-يىللىق 6-سانىدىن نامى كۆزگە ناھايىتى كەم چېلىقىدىغان بىر ئاپتورنىڭ «مېۋە» ناملىق قىسقا شېئىرىنى ئىشتىياق بىلەن ئوقۇدۇم:

بولغاچقىلا سەندەلۇ بازغان،
ئارىسىدىن قىلىچ يارالغان.

بۇ چايناپ بەرگەن نانىنى يېيىشنى خالىمايدىغان كىتابخانلار سۆيۈپ ئوقۇيدىغان نادىر شېئىردۇر. ئەگەر ئاپتور قىلىچنى بازغان بىلەن سەندەلنىڭ ئارىسىدىن يارالغان دېمەي، بەلكى تۆمۈرچى ياسىغان دېگەن بولسا، ئۇنىڭ يازغىنى ئادەتتىكى گەپكىلا ئايلىنىپ قالغان بولاتتى. سەندەل، بازغان، قىلىچ ئوتتۇرىسىدىكى ھەممە كىشىگە تونۇش بولغان سەۋەب-نەتىجىلىك مۇناسىۋەتتىن كىشىنىڭ روھىي دۇنياسىنى زىلزىلىگە سالىدىغان شېئىرىي پىكىرنى سۈزۈپ ئېلىش بەدىئىي دىت تەلەپ قىلىدۇ. شېئىرىي گۈزەللىك بەرق ئۇرۇپ تۇرىدىغان بۇ نادىر سىياسىي لىرىكىنى ئوقۇپ بولۇپ قەلبىمدە ئاپتورغا نىسبەتەن ھۆرمەت ۋە ئۈمىد تۇغۇلدى.

ئىشلەپچىقىرىش تېخنىكىسىنىڭ ئېشىشى ئىنسانىيەتنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. شائىرنىڭ شائىرلىق تېخنىكىسىنىڭ ئېشىشى شائىرنىڭ دۇنياغا بولغان تونۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈپلا قالماي، بەلكى خەلقنىڭ ئۆز شائىرىنى تونۇش ئىقتىدارىنىمۇ ئۈستۈرىدۇ.

يۇقىرىقى بايانلارنى ئوقۇغان كىتابخانلارنىڭ قەلبىدە «شېئىرىيەتتە بىر يوشۇرۇن سىر بار ئوخشايدۇ» دېگەن تۇيغۇ پەيدا بولۇشى مۇمكىن. ئەمەلىيەتتە ماھارەتلىك شائىر. ئالدىدا شېئىرىيەتنىڭ ھەرقانداق سىرى مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ. ماھارەتسىز قەلەمكەشلەر ئالدىدا شېئىرىيەتنىڭ سىرى قاتمۇقات.

ئاتاقلىق رۇس شائىرى ۋە شېئىرىيەت نەزەرىيىچىسى م. ئىساكوۋسكى شېئىرىيەت ماھىرلىقى ھەققىدە سۆزلەپ كېلىۋېتىپ، شائىرلىقنىڭ نوپۇزى ۋە شېئىرىيەتنىڭ سۈپەتىنى، ئابرويىنى نەزەردە تۇتۇپ، بىر قىسىم ھەۋەسكارلارغا قەلەمنى تاشلاش ھەققىدە سەممىمىي مەسلىھەت بەرگەنىدى. مەن بۇ مەسلىھەتنى ئورۇنلۇق ھېسابلايمەن. گەرچە پۈتقۇلارنىڭ ئىجادىيەت ئەركىنلىكى دەخلىسىز بولسىمۇ، بۇگۈنكى كۈندە ساۋاتى بار ھەممىلا كىشىنىڭ شائىر بولۇشىنىڭ قىلچە زۆرۈرىيىتى يوق.

شېئىرىيەت قىزغىنلىقى، شائىرلىق ئىشتىياقى ھەركىمگە سالسا كېرەك. يېقىندا بىر دوستۇمنىڭ ئۆزى ئوقۇغان فىزىكا ئىلىمىدىن كۆڭلى سوۋۇپ، شېئىرىيەتكە مۇھەببەت باغلىغانلىقىنى ئاڭلاپ، كۆڭلۈم ئاسمىنىمنى ھەيرانلىق بۇلۇتلىرى قاپلىدى. ئېسىمدە قېلىشىچە، بۇ دوستۇم تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا ئۆزىنىڭ تالانتىنى، قابىلىيىتىنى جارى قىلدۇرغانىدى. يەنى مەھەللىمىزدىكى كونا تۈگمەننىڭ كولىمىغا كىچىك تېپتىكى بىر ئېلېكتىر ئىستانسىسىنى قۇرۇپ، ئەتراپتىكى 30 دىن ئارتۇق ئائىلىنى كېرسىن چىراغنىڭ قاڭسىق پۇراقلىرىدىن ۋە ئىسلىرىدىن قۇتقۇزغانىدى. ئۇ ئەمدى شائىرلىق قىلىۋېتىپتۇ. دوستۇمغا ئوخشاش قەلەمكەشلەرنىڭ شېئىرلىرىغا كۆتۈپخانىلارنىڭ پىكىر دەپتەرلىرىدىكە ناھايىتى لىللا ۋە ئۆتكۈر باھالار يېزىلغان. دوستۇمنىڭ قەلبىدىن چىقىدىغان مەنىۋى نۇر باشقىلارنىڭ قەلبىنى ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ قەلبىنى يورىتىشقىمۇ يەتمىگەندەك قىلىدۇ.

جەمئىيەت تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە، مىللىي مەدەنىيەتنى يۈكسەلدۈرۈشتە ھەممە پەنلەرنىڭ ئۆز نۆۋىتىدە ئۆزىگە خاس رولى ۋە ئەھمىيىتى بار. شېئىرىيەتكە بولغان مۇنداق ھېرىسمەنلىك، شائىرلىققا بولغان مۇنداق ئىشتىياق شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئابرويىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇنى مەملىكەت سەۋىيىسىدىن ھالقىتىپ، دۇنيا سەۋىيىسىگە يەتكۈزۈشتە ئانچە ئىجابىي رول ئوينىيالمايدۇ.

شېئىرىيەت ئىنسانشۇناسلىق توغرىسىدىكى تارىخىي ئەڭ ئۇزۇن پەن. ئىنساننى مەقسەت قىلمىغان ھەرقانداق شېئىرىيەت تارىخنى داۋاملاشتۇرۇشقا قادىر ئەمەس. ئەدىب بېلىنسكى مۇنداق دەيدۇ: «ھەر قانداق ئۇلۇغ شائىردىكى ئۇلۇغۋارلىق شۇ يەردىكى، ئۇنىڭ سائادىتى ياكى ھەسرىتى جەمئىيەت بىلەن تارىخنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا يىلتىز يايغان بولىدۇ. ئۇ جەمئىيەتنىڭ، زامانىنىڭ، ئىنسانىيەتنىڭ سەزگۈ ئەزاسى، شۇنىڭدەك ۋەكىلىدىن ئىبارەت.»

بۈگۈنكى مەدەنىي دۇنيادىكى ئىنسانىيەتنىڭ سەزگۈ ئەزاسى، ۋەكىلى بولۇش ئۆتمۈشتىكى ھەرقانداق زاماندىكى ئىنسانىيەتنىڭ سەزگۈ ئەزاسى، ۋەكىلى بولۇشتىن قىيىن. ئەمما تولىمۇ شەرەپلىك. بۇ شەرەپكە ئېرىشىشنىڭ مۇھىم ئاماللىرىدىن بىرى ئۆزىگە خاس شېئىرىي ماھارەتنى يېتىلدۈرۈشتىن ئىبارەت.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

www.uyghurkitap.com

بىزگە مۇشۇنداق ئەسەرلەر كېرەك

«تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1988 - يىل 6 - سانىنىڭ «تەرمە گۈللەر» سەھىپىسىگە ساۋاقداش رۇقىيە تۇردۇشنىڭ «مەن دۆت ئەمەس» دېگەن ھېكايىسى بىلەن قادىر تۇردىنىڭ «يەتتە ئەزا سۆزلەشتى» دېگەن مەسەلى بېسىلدى. بۇ ئەسەرلەر روشەن ئىدىيىۋى مەزمۇنى ۋە ئۆزىگە خاس بەدىئىي ئالاھىدىلىكى بىلەن بىز ياش ئۆسمۈرلەر ئارىسىدا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

«مەن دۆت ئەمەس» دېگەن ھېكايىدا «مەن» دادىسى، ئاچىسى ۋە ساۋاقداشلىرى تەرىپىدىن تۇغما دۆت دەپ قاتتىق ھاقارەتلىنىدۇ. ئۇ ئۆزىمۇ مەن تۇغۇلۇشۇمدىنلا دۆت دەپ قاراپ، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ياشايدۇ. مەكتەپتە ئوقۇشتىن رايى قايتىدۇ، دۆتلۈكى ئاشكارىلىنىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپلا يۈرىدۇ. ئاخىرى ئوقۇتقۇچىسىنىڭ سەمىمىي تەربىيىسى ۋە ئاغىسىنىڭ توغرا مۇئامىلە قىلىشى، كۆيۈنۈشى نەتىجىسىدە ئىدىيە، ئۆگىنىش جەھەتلەردە زور بۇرۇلۇش ياسايدۇ، تېز ئىلگىرىلەيدۇ، تىرىشىپ ئۆگىنىش ئارقىلىق مۇئەللىم ۋە ساۋاقداشلىرى ئىچىدە «زېھنى ئۆتكۈر» دېگەن ماختاشقا سازاۋەر بولىدۇ. دېمەك، ئادەمنى دۆتلەشتۈرىدىغان نەرسە روھىي بېسىم، تىل - ھاقارەت، ئۈمىدسىزلىك، روھىي چۈشكۈنلۈك قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. ئىنسان ئەسلىدە دۆت ئەمەس. دۆت تۇغۇلىدىغان ئىشمۇ مەۋجۇت ئەمەس. بۇ ھېكايىدىكى «مەن» ئەقىل ئىشلىتىشكە ماھىر بولغان، تىرىشىپ ئۆگەنگەن، شەيئىلەرگە توغرا باھا بەرگەن بولسا، مۇنداق ھاقارەتكە قالمىغان بولاتتى.

ھازىرمۇ جەمئىيەتتە ئۆزىنىڭ پەرزەنتلىرىنى، ئوقۇغۇچىلىرىنى قارىسىغىلا «دۆت»، «كالۋا» دەپ ھاقارەتلەيدىغان ھادىسىلەر مەۋجۇت. ئاتا - ئانىلارنىڭ، ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بەزىلىرى بالىلارنى تەربىيىلەشكە يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلمەيدۇ. ھەدېسىلا ئەيىبلەيدۇ. دۇنيادا ئۆزگەرمەيدىغان شەيئى يوق. ياخشى مۇھىت، ئۈنۈملۈك تەربىيە ئادەمنىلا ئەمەس، بەلكى ھايۋانىنىمۇ ئۆزگەرتەلەيدۇ. ھېكايىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغاندەك، ئىت يىلى بېشىدا تۇغۇلغان بالا دۆت بولىدۇ، تۇغما دۆت دېگەندەك سۆزلەرنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق. بۇ پەرزەنتلەرگە قىلىنغان ئوچۇق ھاقارەت. ياش - ئۆسمۈرلەرنى ئۇرۇش - تىللاش، ھاقارەتلەش گۇناھ. ياش - ئۆسمۈرلەر كېلەچەكنىڭ ئىگىلىرى. ئۇلارنى ئىلمىي تەربىيىلەش،

يارامىلىق ئادەم قىلىش، ئۇلارغا كۆيۈنۈش، غەمخورلۇق قىلىش ئوقۇتقۇچىلارنىڭ، ئاتا-ئانىلارنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچى. گوركىي: «بالىنى ياخشى كۆرۈش — بۇ مىكىيانمۇ بىلىدىغان ئىش. لېكىن بالىلارغا تەربىيە بېرىشكە ماھىر بولۇش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىقتىدار ۋە تۇرمۇش بىلىمى بولۇشى كېرەك» دېگەنىدى. ئومۇمەن ئالغاندا، بۇ ھېكايىنىڭ تېمىسى ئاكتۇئال، خاھىشى ساغلام بولۇپ، ئەھمىيەتسىز دېتاللارغا ئورۇن بېرىلمىگەن. ئىخچام تىل بىلەن كەڭ مەنە ئىپادىلەنگەن. ھېكايىنىڭ تۇرمۇش پۇرىقى قويۇق. شۇڭا ئۇنىڭ قايىل قىلىش كۈچى، ئۇنۇمى يۇقىرى بولغان.

يولداش قادىر تۇردىنىڭ «يەتتە ئەزا سۆزلەشتى» دېگەن ئەسىرىدىمۇ چوڭقۇر مەنىلىك شېئىرىي پىكىرلەردىن ئۇستىلىق بىلەن پايدىلىنىش ئارقىلىق ئىتتىپاقلىقنىڭ، بىرلىكنىڭ تەڭداشسىز كۈچ-قۇدرىتى ئىپادىلەنگەن. ئادەم ئۈچۈن يەتتە ئەزا ئىنتايىن مۇھىم. ماشىنا ئۈچۈن ھەر خىل زاپچاس-سايمانلارنىڭ ماسلىشىشى زۆرۈر. ئادەمدىكى ئەزالار ئۆزئارا ماسلاشمىغاندا، ئۆز رولىنى جارىي قىلالمايدۇ. ھەر بىر ئەزانىڭ ۋەزىپىسى، مەجبۇرىيىتى بار. مۇئەييەن مەزمۇن مۇئەييەن شەكىل ئارقىلىق يورۇتۇلىدۇ. ئاپتور بۇ ئەسەردە جىددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك بولغان مۇھىم مەسىلىنى مەسەلدىن ئىبارەت ئەدەبىي شەكىلدىن پايدىلىنىپ، بىرقەدەر مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئىپادىلەپ بەرگەن. زامانىۋىلىشىش قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە بىر قىسىم ياشلار ئۆزلىرىنىڭ مەجبۇرىيىتى ۋە بۇرچىنى ئۇنتۇپ قالماقتا. «يەتتە ئەزا سۆزلەشتى» دېگەن ئەسەر بۇ جەھەتتە بىزگە جانلىق تەربىيە بەردى. بىز ياشلار تىرىشىپ سىياسىي ئاڭ سەۋىيىمىزنى، ئاڭلىقلىقىمىزنى ئۆستۈرۈپ، تىرىشىپ ئۆگىنىپ، پەننىي بىلىملەرنى ئىگىلەپ، تەشكىل ۋە خەلق تاپشۇرغان شەرەپلىك ۋەزىپىمىزنى تەلەپكە لايىق ئورۇندىشىمىز لازىم. ھەر بىر ئەزانىڭ ۋەزىپىسى، رولى بولغىنىدەك ھەر بىر ئادەمنىڭمۇ ۋەزىپىسى، بۇرچى بولىدۇ. ھەممە كىشى ئۆزىنىڭ مەجبۇرىيىتىنى ئوبدان ئادا قىلغاندىلا ئىشلار يۈرۈشىدۇ، روناق تاپىدۇ. يېڭى دەۋرىمىزدىكى تۇرمۇش تولىمۇ كۆركەم ۋە سەنئەتلىك. مەن بالىلار يازغۇچىلىرىنىڭ، جۈملىدىن روقىيە تۇردىشقا ئوخشاش ئەۋدىكار ساۋاقداشلىرىمىزنىڭ ھەر خىل ئەدەبىي شەكىللەردىن پايدىلىنىپ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى توغرا ۋە تېز ئەكس ئەتتۈرۈشىنى، «تارىم» ژۇرنىلىدىكى مۇھەررىر تاغىلارنىڭمۇ «تەرمە گۈللەر» سەھىپىسىگە مۇشۇنداق ياخشى ئەسەرلەرنى داۋاملىق تاللاپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

خوتۇنسۇمبۇل ناھىيىسىدىن: ئەنۋەرجان تۇردى (ئوقۇغۇچى)

«خەير، ياشلىقىم» توغرىسىدا ئويلىغانلىرىم

شائىر تاھىر تالىپنىڭ «خەير، ياشلىقىم» ناملىق شېئىرلار توپلىمى يېقىندا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى.

شائىر ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ جىسمانىي ھەم روھىي جەھەتتىكى مەۋجۇتلۇقىنى بىۋاسىتە، چوڭقۇر چۈشىنىپ يېتەلىگەن ئادەم. ئادەمنىڭ قىممىتى قايسى تەرەپلەردە

ئېپادىلىنىدۇ؟ ئادەم ھاياتىنى قانداق ئۆتكۈزۈشى كېرەك؟ مانا بۇ سوئاللار شائىرنىڭ يۈرىكىنى تىنىمسىز تاتىلايدۇ، ئۇنىڭ ئۈمىد شامىنى گاھ ئۆچۈرۈپ، گاھ ياندۇرىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىدە مۇرەككەپ، سىرلىق، يېمىرىلمەس بىر ئەقىدىنى تىكلەيدۇ. شائىر بۇ ئەقىدىسىنى ھەرقانداق ماكان-زاماندا ئېسىدە مەھكەم ساقلايدۇ. شائىر تاھىر تالىپنىڭ 30 نەچچە يىللىق قان-تەرىنىڭ مەھسۇلى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن «خەير، ياشلىقىم» ناملىق شېئىرلار توپلىمىدا ئادەمنىڭ قىممىتى مەسىلىسى يۈرەكلىك ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

ھەممىمىزگە مەلۇم، ئادەم — ئىنتايىن مۇرەككەپ شەيئى. ئادەم پسىخىكىلىق ئامىللارنىڭ پەۋقۇلئاددە كۈچ-قۇدرىتى، خاسىيىتى ئارقىلىق باشقا بارلىق جانلىقلاردىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە چەكسىز سىرلىق تەبىئەت دۇنياسىدىن ھەم ئۆزىنىڭ ئۆزى بىلىپ بولالمىغان روھىيەت دۇنياسىدىن ئۆز-ئۆزىنى ئىزدەپ بىر-بىرىش جەريانىدىلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. دەرۋەقە، كىشىلەر ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەم ئۈمىدلىك ھەم ئۈمىدسىز دولقۇنلىرىدا تۇپ مەۋقەدە، يەنى ياشاشتىن ئىبارەت بۇ بۈيۈك ئىستەكنىڭ يولىدا ئالغا قاراپ ئىلگىرىلىسىمۇ، لېكىن ئۆزىدە ئىنسانىي قىممەتنىڭ يارقىن شولىسىنىڭ قانچىلىك چاقناۋاتقانلىقىنى ئاسانلىقچە ھېس قىلالمايدۇ. شائىر ئىنسانىي خىسلەتنىڭ قانداق بولۇشى لازىملىقى، كىشىلەرنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتىنى قوغداشنىڭ، يۈكسەك ئادىمىيلىكنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ، كىشىلەرنىڭ ئىززەت-ھۆرمىتىنى تىكلەش ھەم قوغداشنىڭ لازىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، «ئادەم زادى قانداق بولۇشى كېرەك؟» دېگەن سوئال بەلگىسىنى كىتابخانلارنىڭ ئالدىغا ناھايىتى كۆپ ئاتىدۇ. بۇ ھال شائىر تاھىر تالىپنىڭ «چۈنكى مەن ئادەم» ناملىق شېئىرىدا ناھايىتى روشەن ئىپادىلەنگەن. بۇ شېئىرنى ئوقۇغان ھەر ئادەم ئۆزىدە جەسۇر بىر ئىرادىنىڭ بىخلىنىۋاتقانلىقىنى ئېنىق ھېس قىلالايدۇ. شۇڭا «تارىم» ژۇرنىلى «تەرمە گۈللەر» سەھىپىسىگە تۇنجى قېتىم مۇشۇ شېئىرنى تاللىغاندى.

شائىرغا جەمئىيەتتىكى كىشىلەرنىڭ دىققىتى كۆپرەك مەركەزلىشىدۇ. شائىرنىڭ دىققىتى جەمئىيەتتىكى كىشىلەرگە ھەم كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ سىرلىق يوللىرىغا، ئانا تەبىئەتنىڭ كۆركەم باغرىغا مەركەزلىشىدۇ.

ۋەتەن — ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ مۇقەددەس چۈشەنچە. بۇ چۈشەنچىنىڭ ئاستىغا سانسىزلىغان ئۈمىدلىك يۈرەكلەر كۆمۈلگەن. ھەرقانداق ئادەم تۇغۇلۇشى بىلەنلا تەبىئىي ھالدا ماكان بىلەن زاماننىڭ بىرلىك رامكىسى ئىچىگە مەھكۇم بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ روھىيەت دۇنياسى ماكان بوشلۇقى ئىچىگە سىتىخىيىلىك ھالدا سىڭىپ كىرىدۇ. شائىر تاھىر تالىپنىڭ بۇ شېئىرلار توپلىمىدا ۋەتەنپەرۋەرلىك روھ بىرقەدەر يۇقىرى دەرىجىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان.

شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، ھەممە ئادەم بىر گۈلنى پۇرىسا، ئۇنىڭدىن ئوخشاش لەززەت ئالالمايدۇ. چۈنكى كىشىلەرنىڭ سەزگۈ ئىقتىدارى پەرقلىق بولىدۇ. سەھنىگە چىقىپ ئۇسسۇل ئوينىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىلا ئۇسسۇلنى ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە

ئوينىيالىشى ناتايىن. سەزگۈر تاماشىبىن باھالايدۇ، ئۇنىڭ قەلبىدە ھەقىقىي ئۇسسۇلچىغا بولغان ھۆرمەت ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا تىكلىنىدۇ.

ۋەتەنگە چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىغان شائىرلارنىڭ ئۆز ھېسسىياتىنى ئۇنۇملۇك ئىپادىلەپ بېرىشى ناتايىن. شائىر تاھىر تالىپ ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى ئۆزىگە خاس ۋاستىلەر بىلەن، «ئۆزىنىڭ تىلى» بىلەن بىرقەدەر مۇكەممەل ئىپادىلەپ بېرەلىدى. ئىپادىلەپ بەرگەندىمۇ «ۋەتەن» دېگەن بۇ ئۇقۇمنى قايىل قىلارلىق دەرىجىدە خېلى چوڭقۇر ئىپادىلەپ بېرەلىدى. شائىر ۋەتەننىڭ ھەر بىر گىياھىنى گويا ئۆز تېنىنىڭ بىر ئەزاسىدەك بىلىدى.

شېئىر كونكرېت، ئىنچىكە ھالەتنى ئىپادىلىگەن بولۇشى لازىم. لېكىن بەزى ئاپتورلار ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەتنى ئەقلى خۇلاسە شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويۇشقا ئامراق. يەنە كېلىپ بىر قازان ئوماچقا كىچىككىنە بىر قوشۇق ياغ سالغاندەك بۇنداق ئەقلى خۇلاسىلەرگە بەزى ئوخشىتىشلارنى قىستۇرۇپ قويىدۇ. نەتىجىدە شېئىر ئابستراكت ھالەتتە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇنداق شېئىرلاردا قۇرۇلما دېگەننىڭ كۆلەڭگىسىمۇ بولمايدۇ. شائىر تاھىر تالىپنىڭ شېئىرلىرى بۇنداق ئاجىزلىقتىن خالى.

شائىرنىڭ قەلبى — مۇھەببەتنىڭ پېچى. ئەدەبىيات تارىخىغا نەزەر تاشلايدىغان بولساق، مۇھەببەت تېمىسىدا شېئىر يازمىغان شائىر تېپىلمىسا كېرەك. مەلۇمكى مۇھەببەت — ئىنسان ھاياتىنىڭ تۈۋرۈكى. دۇنيا مۇھەببەت بىلەن يارىتىلغان، مۇھەببەت بىلەن تەرەققىي قىلغان. شائىر تاھىر تالىپ رېئاللىقتىكى باشقا شەيئىلەرگە بولغان مۇھەببەتتىن ئادەملەرگە بولغان مۇھەببەتنى يۇقىرى ئورۇنغا قويىدۇ. توپلامدىكى «چىراغ، ئالما ۋە ساھىبجامال» ناملىق شېئىر بۇنىڭ ئەڭ جانلىق مىسالى.

شائىر تاھىر تالىپ مۇھەببەت لىرىكىلىرىنى ئۆز تىلى بىلەن يېزىپ چىققان. بەزى شائىرلىرىمىز باشقا شائىرلاردىن شېئىرىي مەزمۇن ۋە تېمىلارنى «ئارىيەت» ئېلىپ شېئىر يېزىشقا خۇشتار. يىغىنچاقلىغاندا، شائىر تاھىر تالىپنىڭ بۇ شېئىرلار توپلىمىدىكى شېئىرلار ئاساسىي جەھەتتىن ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغان شېئىرلار. شائىر مەزمۇنى يېڭى شېئىرلارنى كۆپ يازغان. لېكىن شەكىل جەھەتتە ئوخشاش قېلىپتا يازغان شېئىرلىرىمۇ خېلى بار. گەرچە شەكىل مەزمۇن تەرىپىدىن بەلگىلەنسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە مەزمۇنغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. بىز ناھايىتى مول شېئىر شەكىللىرىگە ئىگە. شائىر يېڭى مەزمۇننى يېڭى شەكىل بىلەن ئىپادىلىشى كېرەك. قىسقىسى، شائىر «خەير، ياشلىقىم» نى ئىجاد قىلمىدى، بەلكى «خەير، ياشلىقىم» شائىرنى ئىجاد قىلدى.

ئۈرۈمچى شەھىرىدىن ئابدۇكېرىم ناسىر

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

www.uyghurkitap.com

شايىم شاۋايېۋ

ئېيىقى بالىسى

(ھېكايە)

شايىم شاۋايېۋ 1938 - يىلى ئالمۇتا ئوبلاستى ئۇيغۇر رايونىنىڭ تۈگمەن يېزىسىدا تۇغۇلغان. سەنئەت ئىنستىتۇتىنى تۈگىتىپ جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياتىرىدا كەسپىي رېژىسسور بولۇپ ئىشلىگەن. ئۇنىڭ «ئىمزاسىز خەتلەر»، «ئانار گۈلى»، «چىمەن دوپپا»، «يوقالغان قەلەم»، «سېنى ئىزدەيمەن» ناملىق پوۋېستلار ۋە ھېكايىلار توپلىمى نەشىر قىلىنغان. «سېنىڭ قارا كۆزلىرىڭ»، «ئاكام ئۆيلىنىدۇ»، «بىلال نازىم» ناملىق درامىلىرى ئوينالغان. ئۇ، 1973 - يىلدىن باشلاپ كەسپىي يازغۇچى. س س س ر يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى. ھازىر قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا ئىشلەيدۇ.

دەم ئېلىش ۋاقتىنىڭ يېتىپ كېلىشى مېنى بىردىنلا چەكسىز مۇڭكىنچىلىك بىلەن تەمىن ئەتتى. كۆزۈمنى يۇمۇپ، خۇددى دېڭىز دولقۇنىنىڭ تىۋىشىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. بالتىق دېڭىزىمۇ ياكى قارا دېڭىزمۇ، ئىسسىق كۆلمۇ ياكى ئارالمۇ، ئۇلارنىڭ پەرقى نېمە؟ بېلىيارت ئۈستىلىنىڭ كۆك سوكناسىنى، ئاندىن پىل سۆڭىكىدىن ياسالغان شارلارنىڭ شاراقلىغان ئاۋازىنى ئېنىق تەسەۋۋۇر قىلدىم، كاۋاپنىڭ ئىسى ۋە لەززەتلىك ھىدى دېمىقىمنى غىدىقلىغاندەك بولدى. س س س رنىڭ ھەرقانداق بىر يېرىگە بېرىش ئەركىنلىكىگە ئىگە ئىكەنمەن، شىمالىي قۇتۇپ مۇزلىرىدا مۇزلاپ، قارا قۇمنىڭ پىژ - پىژ ئاپتىپىدا تاپىنىمنى كۆيدۈرۈش ئىختىيارىممۇ ئۆزۈمدە بولۇشى كېرەك. بوش ۋاقتىمنى ئۆز خاھىشىم بويىچە ئۆتكۈزۈش ئەركىنلىكىم بارغۇ! لېكىن مەن بۇ نۆۋەت ساناتورىيە، دەم ئېلىش ئۆيلىرى، دېڭىز قىرغىقى ۋە ئاجايىپ مېھمانخانىلارنى ئىككىنچى پىلانغا سۈرۈپ تاشلىدىم، تۇغۇلغان يېزام مەيلىمنى تارتماقتا ئىدى.

«دەرھال قايت! بەلكىم، بالىلىق چېغىڭنىڭ ئاخىرقى ئىزلىرىنى كۆك چىمەنزارلىقلاردىن ئۇچرىتىپ قالارسەن. ئۆزگىرىپ، گۈزەللىشىپ كەتكىنىمنى تاماشا قىل! بەلكىم، تۇنجى سۆيگەن قىزىڭنىڭ كۈمۈش

قوڭغۇراقتەك جاراڭلىق ئاۋازى يۈرەك-
تارىڭنى چېرتىپ ئۆتەر؛ بەلكىم، بالىلىق
كۈنلىرىڭنىڭ ئېسىڭدىن كۆتۈرۈلگەن پۇراق-
لىرىنى يەنە بىر مەرتىۋە خاتىرەڭگە ئالار-
سەن ... چاپسان كەل، سېنى كۈتىمەن!»
دېگەنىدەك بولاتتى سۆيۈملۈك يېزام.

ئاخىرى يولغا چىقتىم. دېمىسىمۇ
ئاكامنىڭ يېرىلىپ كەتكەن ئالقانلىرىنى،
ئاپامنىڭ مېھرىبانلىق يېغىپ تۇرغان كۆز-
لىرىنى، دوستلىرۇمنىڭ شاد-خۇرام چاق-
چاقلىرىنى سېغىنغانىدىم ...

هويلىغىلا داستىخان سېلىندى،
ئەتكەن چاي ئىچىپ ئولتۇردۇق. يېنىمىدىكى
بىر ئېرىق سۇ ئۈنچە-مارجان چاچرىتىپ،
شىلدىرلاپ ئاقماقتا، ئەتراپىمدىكى ھەرخىل
سادا، ھەتتا پاشىلارنىڭ غىڭشىپ ئۇچقان
ئاۋازىغىچە مېنى قىزىقتۇرماقتا. يېقىنلا
يەردىن بىر قۇشنىڭ چىرقىراق ئۈنى ئاڭ-
لىنىپ قالدى. تۈندە ۋارقىرىغان قانداق
قۇش بۇ دەپ ئويلىنىپ، ئۆز-ئۆزۈمدىن
سورىغان بولدۇم.

— نېمىلا بولسۇن، ئۆز ئۆيۈك-
دە، — دېدىم خورسىنىپ.

— ئۆز ئۆي دېگەن، سەن يېتىپ
چوڭ بولغان بۆشۈك، — دېدى ئاپام، —
چارچاپ قالدىڭمۇ نېمە؟

— مەن ئانچە ئىشلەپ چارچايدىغان-
لاردىن ئەمەس ...

— ئەمىسە نېمىدىن؟ — دېدى ئاكام
تەئەججۈپلىنىپ.

بۇ يىللار داۋامىدا، ئۇلار مېنىڭ
غېمىمنى تولا يەپ، قورقۇپ يۈرگەن بول-
سىمۇ يۈرگەندۇر. «تېخى ياش ئەمەسمۇ،
هوشىنى يوقىتىپ قويسا-ھە»، دېيىشكەن
بولسىمۇ ئەجەب ئەمەس.

— ھەممە ئىش قانائەتلىنەرلىك-
تىن، — دېدىم مەن، — نېمىدۇر بىر چوڭ-
راق نەرسىنى خالايدىغۇ ئادەمنىڭ
كۆڭلى!

ئاكام ئۈنچىقمىدى: ئارىدا ئېيتىل-
مىغان بىر سىر قالغاندەك ئىدى. شۇ ئەس-
نادا ئاكامنىڭ ئوغلى كىرىپ كەلدى. ئۇ
مەيدىسىنىڭ ئېچىلىپ قالغىنىغا قارىماي،
بېشىغا قولاقچا كىيىۋاپتۇ.

— ھەي، ئېيىق بالىسىغا ئوخشاپ-
سەنغۇ، بېرى كەلگىنە، — دەپ تۇتۇۋالدىم.
ئۇ قولىنى ئاغزىغا سېلىپ، ئۇسسۇۋې-
تىدىغاندەك ھۈرپىيىپ قاراپ قالدى. يات-
سىرىغان بولسا كېرەك، دېدىم ئىچىمدە.

— يايلاققا چىقىپ بىرنەچچە كۈن
ئويناپ كەل، — دېدى ئاپام ماڭا قاراپ، —
ھازىر يايلاق دەل جەننەتنىڭ ئۆزى،
نېمە دېسەڭ تېپىلىدۇ!

— شۇنداق، — دېدى ئاكام مۇت-
سىكىلىتىنىڭ بىر يېرىنى سۈرتىقلىتىپ، —
ئۇۋ ئۇۋلايمەن دېسەڭ، ئۆيدە تەييار مىل-
تىق بار ...

ئەتىسى ئەتىگەندە مىلتىقنى مۈ-
رەمگە ئاستىمدە، تونۇش قويچى ئاغىنەم
تۇرىدىغان تاغ تەرەپكە قاراپ يولغا
چىقتىم.

تەگرى تاغلىرى قالتىس ئېگىز ئىدى،

ئۇنىڭ بىگىزدەك ئۇچلۇق چوققىلىرى، قورقۇنچلۇق، بىراق گۈزەل كەلگەن غار-ئۆڭكۈرلىرى، بۆككىدە قېلىن قارىغايلىقلىرى ئادەمنى ئۆزىگە ئاجايىپ مەپتۇن قىلاتتى. ساي بويىدىكى يالغۇز ئاياغ چىغىر يولنى بولۇق ئۆسكەن چۆپلەر زىرىق، دولانا، ئارچا چاكاندىلىرى توسۇپ ئاپتۇ، بالا چاغلىرىمىزدا قويچى ئاغىنەم بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئېشەك ئۈستىگە بىرمۇنچە قۇرۇق قارىغاي ئوتۇنلىرىنى ئارتىپ، مۇشۇ يولدىن توشۇپ كېلىدىغانلىقىمىز ئېسىمگە چۈشتى. ھەتتا يول ئۈستىدىكى ھەر بىر تاش، ياۋا ئۆرۈك دەرىخى، ئەگىپ ئۆتىدىغان دوقمۇشلارغىچە كۆز ئالدىمغا پەيدا بولدى. ئۆرۈكنىڭ تاتلىق مېغىزىنى دېمەمسەن، ئوتۇن ئېلىپ قايتقىچە قويىنىمىزنى لىق تولدۇرۇۋېلىپ، مەھەللىگە يەتكۈچە ئۇنىڭ ئۇرۇقچىسىنى چېقىپ يەپ بارغانلىرىمىز...

مەن ئۆرۈكنىڭ ئالا غورىسىدىن ئىككى-ئۈچ تال ئېلىپ ئاغزىمغا سالدىم. ئۇنىڭ شۇ بۇرۇنقى ماڭا تونۇش تەمى ئۆز پېتى تۇرۇپتۇ. كۈن ئىسسىق بولغىنى بىلەن تاغ ئىچى خېلىلا سالقىن ئىدى؛ مەن تاغنى تىڭشىغان پېتى ئالدىرىماي ماڭدىم. قەيەردىندۇر كاككۇكنىڭ ئەلەملىك ئاۋازى ئاڭلاندى. ئالىقانات سېغىزخان پالاقلاپ ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

مەن ناھايىتى تىك كەلگەن «ئاق قارىغاي» داۋىنىدىن ئېشىپ «ئەپەل» يايلىقىغا چىقتىم. قىزىل، يېشىل، سېرىق ئېچىلىپ يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرغان يايلاق گۈللىرى كۆزۈمنى ئالاك-بۇلاك قىلىۋەتتى. چەكسىز تۈز كەتكەن يايلاق مەنزىرىسى، قويچىلارنىڭ قاتار كەتكەن ئۆيلىرى، ئەتراپىدا ئوتلاۋاتقان قوي-قوزىلارنىڭ مەرەشلىرى، ئىلقا-قۇلانلارنىڭ كىشنەشلىرى، كالا-موزايلارنىڭ مۆرەشلىرى قەلبىمنى لەرزىگە سالدى.

قويچى دوستۇمنىڭ ئاۋۇلىغا كېلەر-كەلمەيلا يۇڭلۇق ئىتلار بوغۇق ئاۋازدا ھاۋشۇپ، مېنى قارشى ئېلىۋاتقاندەك يۈگۈرۈپ چىقىشتى. قارا ئۆيدىن بىرسى چىقىپ، قولىنى كۆزىگە سايىۋەن قىلغان ھالدا ماڭا قاردۇۋالغاندىن كېيىن، قوللىرىنى يولاڭلىتىپ مەن تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. بىرلا قاراپ قويچى دوستۇم ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ مېنى ئۆيىگە باشلىدى، ئايالى ئولتۇرۇشۇم ئۈچۈن يېڭى ئورۇن ھازىرلىدى، ئاندىن ساندۇقنى ئېچىپ جانان چىنىلەرنى، قىممەت باھالىق كەمپىتلەرنى بىر-بىرلەپ ئېلىشقا باشلىدى.

قويچى دوستۇمنىڭ بۇنداق تۇيۇقسىز يېتىپ كەلگەنلىكىمدىن ھەيران قالغان بولسا كېرەك، يېنىشلاپ-يېنىشلاپ غولۇمغا قېقىپ، «قانداق ئەھۋالىڭ!» دەپ تەكرارلايتتى. ئۇلارنىڭ بۇ خۇشاللىقى مېنىمۇ ھاياجانلاندۇرماقتا ئىدى. ئۆزىمىزنى ئازراق بېسىۋالغاندىن كېيىن، ئۇلار مېنى قىمىزغا تەكلىپ قىلدى، قايماق ۋە باشقا تاتلىقلاردىن يېيىشكە زورلىمىدى. چايدىن كېيىن گۆش ئېلىپ كېلىندى، مەن تاماق يەۋېتىپ:

— بۇ ئەتراپتا ئۇۋلىغۇدەك بىر نەرسە بارمۇ؟ — دەپ سورىدىم.

— تېپىلىدۇ، — دېدى قويچى دوستۇم، — بىز تۇرغان قىيادىن چۈشسەڭلا قىلىن كەتكەن قارىغايلىق. كىشىلەر ئۇ يەردە يىلپىز كۆرۈپتۇ، پەخەس بولۇش كېرەك!

ئەتىسى ئۇۋغا چىقىش ئۈچۈن، سەھەردىلا تۇرۇپ كەتتىم. تەييارلىقىم پۈتكەندىن كېيىن ئوڭ تەرەپتىكى سايغا قاراپ ماڭدىم. ئالدىمدا ئادەم بالىسى ئاياغ باسمايدىغان تاشلىقلار، قاپقاراڭغۇ غارلار، قارىغاي بىلەن قاپلانغان تۆپىلىكلەر پەيدا بولۇشقا باشلىدى. بىر قىر ئاشقاندىن كېيىن، كۈنگەي تەرەپتىكى قاپتالنىڭ قارىغايزارلىقى ئىچىگە شۇڭغۇدۇم. سەھەر جىمجىتلىقىدا شامال بىلەن تەۋرىنىۋاتقان قارىغاي شاخلىرىنىڭ ھەيۋەتلىك ئاۋازى ئاجايىپ سۈرلۈك ئاڭلىناتتى. ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان تاغ قۇشلىرى، بالدۇرلا ئۇيقۇدىن ئويغانغان بولسا كېرەك، بەس - بەستە نەغمە - ناۋا قىلىۋاتقان سازەندىلەردەك چۇرۇقلاشماقتا ئىدى.

بىرەر سائەت مېڭىپ ھارغاندەك بولدۇم، تەرلەپ كەتتىم، تىنالماي ھاسىراپ قالدىم، قارىسام ئۆزۈم مۆلچەر قىلغان خادا تاشنىڭ تېگىگىلا كېلىپ قاپتىمەن. بىر ئۇچلۇق تاشنىڭ كەينىنى ئەپلىكىرەك دەپ پەرەز قىلدىم - دە، شۇنىڭ ئارقىسىغىلا يوشۇرۇندۇم. مۇشۇ تاپتا مەن رەسمىي ئوۋچىنىڭ ئۆزىگە ئوخشاپ قالغانىدىم. ھېچ نەرسىنىڭ تىۋىشى يوق، پۇشۇلداپ، تىنىشلىرىمنى پۈتۈن تاغ ئاڭلاۋاتقاندەك ھېس قىلدىم، قارىغاينىڭ ئەڭ ئېگىز شاخلىرىدا تاۋلىنىۋاتقان زەڭگەر نۇردىن، تاڭ ئاتقانلىقى مەلۇم بولدى. تۆت ئەتراپىمدا ھەر خىل سادالار كۆپىيىپ قالدى. مەن يەنە بىر ھازا ئولتۇردۇم، لېكىن مەن كۈتكەن تاغ تېكىلىرىنىڭ ئۆزى تۈگۈل سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. كۈننىڭ نۇرى مەن ئولتۇرغان يەرگىمۇ يېتىپ كەلدى، ئارتۇق كۈتۈش پايدىسىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئاۋۇلغا قايتماقچى بولدۇم، قارىغايلىقتىن تۆۋەنلەۋاتقان چېغىمدا بۇلاق سۈيىنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازى قۇلىقىمغا كىردى.

ئىككى قىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئادەم بويىدەك ئېگىز ئۆسكەن بۆلجۈرگەنگە دۇچ كەلدىم. ئۇنىڭ مېۋىلىرى قىپقىزىل بولۇپ، كۆزۈمگە ياقۇتتەك كۆرۈنۈپ كەتتى. مىلتىقنى بىر يانغا قويۇپ، بۆلجۈرگەن مېۋىسىنى تويغۇچە يېدىم، ئاندىن قويچى دوستۇمنىڭ بالىلىرىغىمۇ ئېلىۋالايچۇ دەپ يىغىشقا كىرىشتىم. شۇ چاغدا، مەندىن ئونبەش قەدەم نېرىداراق بىر نەرسىنىڭ شەپىسى كەلدى. غەلىتە بىر تەشۋىش ئىچىدە قالغاندەك بولدۇم. دەسلەپتە، بۆلجۈرگەننىڭ ئىچىگە كىرىۋالغان بىرەر كالا بولسا كېرەك، دېگەن ئوي بىلەن ئانچە دىققەت قىلىپمۇ كەتمىدىم. لېكىن بۇ شەپە بارغانسېرى يېقىنلاپ، تېخىمۇ ئېنىق ئاڭلاندى. «يىلپىز بولۇپ يۈرمىسۇن!» دېدىم ئىچىمدە، ئارقىدىنلا ئۇ بۇ يەردە نېمە قىلار دەپ ئۆزۈمنى بەزلىدىم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ، شەپە كەلگەن تەرەپكە قارىۋىدىم، بۆلجۈرگەننىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋېلىپ، پۈتۈن دىققىتى

ئۇيغۇر كىتابلىرى تورى www.uyghurkitap.com

بىلەن مېۋە تېرىپ يەۋاتقان ئېيىق بالىسىنىڭ پاخماق بېشى بىردىنلا كۆزۈمگە چۈشتى، قورقۇپ تېنىم شۈركۈنۈپ كەتتى. ئۇ ئۆزى قىلىۋاتقان ئىشقا شۇنچە بېرىلىپ كەتكەنكى، مېنى قىلچە بايقىمىدى، تىكەنلەرگىمۇ پەرۋا قىلمىغان بولسا كېرەك، ئىككى پۇتى تىزىغىچە قىپقىزىل بولۇپ كەتكەنىدى. ئۆزۈمچە زوقۇم كېلىپ، ئۇنىڭغا بىرپەس قاراپ تۇردۇم. ئۆيچۈردە ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى بولۇشى مۇمكىن دېگەن خىيال كۆڭلۈمگە كەلگەندىلا، بەدىنىم تىكەنلىشىپ، ئورنۇمدىن قوزغالالماي قالدىم. مىلتىق مەندىن ئون-ئون بەش قەدەم نېرىدا قالغانىدى. نېمىلا قىلىپ بولمىسۇن، مىلتىقنى قولۇمغا ئېلىۋېلىشىم زۆرۈر ئىدى. مەن ئاستا-ئاستا مىلتىق تەرەپكە سىلجىدىم، ئايىغىمدىكى بىر تال تاش ئورنىدىن قوزغىلىپ دومىلاپ كەتتى. ئېيىق بالىسى خۇددى كىچىك بالىغا ئوخشاش ئىنچىكە ئاۋازى بىلەن بىرنى چىرقىراپ، ساي تەرەپكە قاراپ تىكىۋەتتى. مەنمۇ كۈچۈمنىڭ بارىچە مىلتىققا قاراپ ئېتىلدىم. ئۇنى قولۇمغا ئالدىم-دە، بەتلەپ بولۇپلا ئېيىق بالىسىنى قارىغا ئالدىم، ئېيىق بالىسى ئېمىشقىدۇر قىيپاش دەسسەپ يۈگۈرەپ كېتىپ باراتتى. مەن مىلتىق تەپكىسىنى باسماي تۇرۇپ، ئەتراپىمغا ئالاقزادە بولغان ھالدا خاۋاتىرلىنىپ قاراشقا باشلىدىم، كۆزلىرىم قاراڭغۇلاشقاندەك بولدى، ئېيىق بالىسى شۇ قاچقان پېتى سول تەرەپتىكى ھاڭ تاشنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى. شۇ تاپتا مەن: ئۇ مېنى، ئۆزىنى ئېتىپ چوڭ قىلغان تەبىئەتكە، ھەمراھ بولغان گۈللەرگە، پايانسىز كۆك ئاسمانغا يامانلاپ يىغلاۋاتقانمىكىن دەپ ئويلاپ قالدىم.

ئۇزاققىچە ئورنۇمدىن قوزغالماي ئولتۇردۇم، ھەر بىر تىۋىش، ماڭا بالىسىنى چۈچۈتىۋەتكەنلىكىم ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىشقا كېلىۋاتقان ئېيىقنى، ئۇنىڭ غەزەپكە تولغان دەھشەتلىك ئەلپازىنى كۆرسىتىۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. لېكىن ئېيىق قايتا كۆرۈنمىدى. مەن پەخەس بولۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، بۇلاق تەرەپتىكى قىر بىلەن يولغا راۋان بولدۇم. قويچى دوستۇمنىڭ ئاۋۇلى سول تەرەپتە بولسىمۇ، ئۇ تەرەپكە قەدەم بېسىشتىن قورقتۇم. ماڭا يولنىڭ يىراق بولغىنى ياخشى ئىدى، يېقىن يول بىلەن ماڭغۇم كەلمەيۋاتاتتى ...

تەييارلىغۇچى ئىمىن ئەخمىدى

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

ئالبېرت موراۋىيا [ئىتالىيە]

پايلاش

(ھېكايە)

مەن ئوۋ قىلمىغان ياكى ئېنىقراقىنى ئېيتقاندا بىرلا قېتىم قىلغان، بۇ ھاياتىمدىكى بىرىنچى شۇنداقلا ئاخىرقىسى. ئۇ تېخى ئۆسمۈرلۈك دەۋرىم ئىدى. بىر كۈنى قانداق بولدى بىلمىدىم، ئۆزۈمنىڭ دادام بىلەن بىر تۈپ دەرەخنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈۋالغانلىقىمنى بايقىدىم. دادام قولىغا مىلتىق ئېلىۋالغانىدى: بىز يېقىنلا بىر جايدىكى دەرەخ شېخىغا قونۇۋالغان بىر قۇشقا تىكىلىپ تۇراتتۇق. ئۇ قۇشنىڭ كۆل رەڭ ياكى قوڭۇر رەڭ پەيلىرى ۋە ئۇزۇن ياكى قىسقا تۇمشۇقى بارمۇ يوق، تازا ئېنىق يادىمدا قالماپتۇ. بىراق، شۇنىسى يادىمدىكى، مەن ئاشۇ قۇشقا قاراپ تۇرغاندا، ماڭا ئۇ ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىم ۋە قاراپ تۇرغانلىقىمنى بىلەلمەيۋاتقانلىقى ئۈچۈنلا تېخىمۇ جانلىق، تېتىك كۆرۈنۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ياۋىلىق ئۇقۇمى شۇ چاغدىن باشلاپلا قەلبىمدىن ئورۇن ئالدى، يەنە كېلىپ، شۇنىڭدىن كېيىن زادىلا چىقىپ كەتمىدى. بۇ ھەرقانداق نەرسە ئۆز - ئۆزىگە خوجا بولسىلا، تېگى - تەكتىگە يەتكىلى بولمايدىغان ۋە بىزگە بېقىنمايدىغان بولسىلا ياۋا بولىدۇ، دېگەن ئۇقۇم ئىدى. شۇ چاغدا تۇساتتىنلا مىلتىق ئاۋازى ئاڭلاندى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ھېلىقى قۇش ھېچيەردىلا كۆرۈنمىدى، مەن ئۇنى ئۇچۇپ كەتتىمىكىن دەپ ئويلاپتىمەن. ئەمما دادام مېنى ئەگەشتۈرگىنىچە دەرەخلەرنى ئارىلاپ يۈرۈپ ئاخىرى يەردىن بىر نەرسىنى ئېلىپلا قولۇمغا تۇتقۇزدى. بۇ ئىسسىق ھەم يۇمشاقلا بىر نېمە ئىدى. يېقىن ئەكىلىپ قارىسام ھېلىقى قۇشكەن، شۇ تاپتا ئۇ قولۇمدىلا تۇرۇپتۇ! ئۇنىڭ مىجىلىپ كەتكەن، قان داغلىرى قېتىشقا باشلىغان بېشى ساڭگىلاپ تۇراتتى. مەن ۋارقىرىدىلا يىغلاپ قۇشنى يەرگە تاشلىۋەتتىم. شۇنىڭدىن باشلاپ زادىلا ئوۋغا چىقمايدىغان بولدۇم.

بىر كۈنى ئايالىمنىڭ كوچىدا سەيلە قىلىپ يۈرگىنىنى كەينىدىن پايلاپ يۈرگىنىمدە ھاياتىمدىكى ئاشۇ ئىش يەنە يادىمغا چۈشتى. شۇ قېتىمقى ئىز قوغلاشمۇ ھاياتىمدىكى بىرىنچى قېتىملىق، شۇنداقلا ئاخىرقى قېتىملىق ئىش بولۇپ قالدى. بۇنىڭ تەپسىلاتىنى بىلەي دېسىڭىز يەنىلا ئۆز رېتى بىلەن سۆزلەپ بېرەي.

مېنىڭ ئايالىم بۇرۇن قانداق ئىدى؟ ھازىر چۇ؟ ئاددىيراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئۇ بۇرۇن ياۋاراق ئىدى. يەنى، پۈتۈنلەي مۇستەقىل، ئۆز - ئۆزىگە

www.uyghurkitap.com

خوجا ۋە تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان ئايال ئىدى. ئەمما يېقىندىن بۇيان ئىنتائەتمەن، نېمە دېسەم ھە دەيدىغان، ئادەتتىكىچە ئايال بولۇپ قالدى. ئۇزۇندىن بېرى ئايالىمنىڭ ئوبرازى ئۆسمۈرلۈك دەۋرىدىكى ھېلىقى ئەتتىگەنلىكى دەرەخ شېخىغا قونۇۋالغان قۇشقا ئوخشايتتى. ئەپسۇسلىنارلىقى، ھازىر ئۇ مىكيانغىلا ئوخشاپ قالدى. كىشىلەر مىكياننىڭ جىمى ئىشلىرىنى — قانداق ماڭىدىغانلىقىنى، قانداق دانلايدىغانلىقى، قانداق تۇخۇم تۇغىدىغانلىقى، قانداق ئۇخلايدىغانلىقى دېگەندەكلەرنى ئالدىنئالا بەش قولدەك دەپ بېرەلەيدۇ.

ئەمما مەن ئايالىمنىڭ ياۋىلىقىنى شاللاق ۋە مۇتەھەم كىشىلەرنىڭ ياۋىلىقى دەپ قارايدىغانلارنىڭ چىقىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلمايمەن. ئەمەلىيەتتە، ئايالىم ئىنتايىن گۈزەل بولۇپلا قالماستىن، يەنە دۇنيادىكى ئەڭ مۇلايىم، ئەڭ نازاكەتلىك، ئەڭ كۆيۈمچان ئايال. ئۇنىڭ ياۋىلىقىنى دېگىنىمدە تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان ۋە ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان مىجەزىنى، تۇرمۇش ئۇسۇلىدا ئۆزى بىلگەنچە ئىش قىلىدىغان ئۆز - ئۆزىگە خوجا بولۇش خاراكتېرىنى نەزەردە تۇتۇۋاتىمەن. تويىمىز بولغاندىن كېيىنكى بىرنەچچە يىلدا ئايالىم مەيلى ئۆيدە ياكى سىرتتا بولسۇن كۆز ئالدىمدا مانا شۇنداق ياۋىلىقى بىلەن پەيدا بولغانىدى. ياۋىلىق يېقىن، سىرلىق، ئاشكارىلاشقا بولمايدىغان بىر ھالەتتىن دېرەك بېرىدۇ. بۇنىسى ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق. ئايالىم پەرداز ئەينىكىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئۇزۇن ۋە يۇمشاق چاچلىرىنى قايتا - قايتا تارىغىنىدا، ئۇنىڭ ياۋىلىقى بىر تۇرۇپ توپتىن ئايرىلىپ قېلىپ قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگەن ئېتىز بويىدا دىكىلداپ كېتىۋاتقان بۇدۇنىگە، يەنە بىر تۇرۇپ ئۇچۇقچىلىقتا توختاپ ئەتراپىغا قارىۋەتكەندىن كېيىن يەنە داۋاملىق يۈگۈرەۋاتقان تۈلكىگە ئوخشايتتى. شۇ تاپتا ئۇ ياۋا ئىدى، چۈنكى مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغىنىمدا ئۇنىڭ قولىدىكى تاغاقنى قاچان تاشلاپ قويۇپ يېنىمغا كېلىدىغانلىقىنى ئۇقالمايتتىم. ئۇنىڭ ياۋىلىقى شۇنداق كۈچلۈك ئىدىكى، ھەتتا بەزىدە ئۆيگە كىرگىنىمدە ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئۇۋىسىغا كىرىپ قالغاندەكلا بولاتتىم، ئۇنىڭ بەدىنىدىن چىققان خۇشبۇي پۇراق دىمىقىمنى سەل ئېچىشتۇراتتى.

بارا - بارا ئۇ ئانچە ياۋىلىق قىلمايدىغان بولدى، تېخىمۇ ئىنتائەتمەن بولۇپ قالدى. مەن ئېيتقانىدىم، ئىلگىرى مېنىڭ ئۆيۈمدە بىر تۈلكەم، بىر بۇدۇنەم باردى، ئەمما كېيىنكى كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەندىكىنىڭ ئەسلىدە بىر مىكيانلا ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدىم. سىز بىر مىكيانغا قارىغىنىڭىزدا قانداق ھالەتنى كۆرىسىز؟ بۇنى مۇنداق ھالەت دېيىشكە بولىدۇ: ئۇنىڭ سىرتقى شەكلى توخۇغا، ئەمما ھەرىكىتى ئاپتوماتىك ماشىنىغا ئوخشايدۇ: قەدىمىنى كىچىك ۋە جىددىي ئېلىپ مېڭىشلىرى، قوپال ۋە زېرىكىشلىك دانلاش ھەرىكىتى؛ يۇمىلاق كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇرىدىغان نۇر؛ خورازنىڭ ئالدىغا ئىنتائەتچانلىق بىلەن موككىدىلا چۆكۈدىغان جۈپلىشىش ھەرىكىتى مېخانىكىلىق بولىدۇ. ھەرقانداق جايدا زادىلا ئۆزگەرمەيدىغان تۇخۇم تۇغۇش ئۇسۇلى ۋە تۇخۇم تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن قاقاقلىغان ئاۋازىمۇ مېخانىكىلىق بولىدۇ. خەير - خوش تۈلكەم؛ خەير - خوش بۇدۇنەم؛ خەير - خوش ئايالىمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خۇش بۇي پۇراق.

بىز شەھەرنىڭ زامانىۋى ئولتۇراق جاي رايونىدىكى چوڭ بىر ئىمارەتنىڭ بىرىنچى قەۋىتىدە ئولتۇراتتۇق، دېرىزىمىزنىڭ سىرتى مەيدان بولۇپ، مەيداندا ئانچە چوڭ بولمىغان بىر گۈللۈك باردى. ئۇ، بالا باققۇچىلار، ئۆسمۈرلەر ۋە كىچىكلەر ھەممىشە بېرىۋالىدىغان جاي ئىدى. بىر كۈنى مەن دېرىزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ گۈللۈككە ئەلەم بىلەن قاراپ تۇراتتىم، ئايالىم بولسا سىرتقا چىقماقچى بولۇپ يۇيۇنۇپ- تارىنىپ بولغانىدى. مەن ئۇنىڭغا قارىغىنىمدا ئۇنىڭ قىياپىتى ۋە مىجەزىدىكى قەتئىيسي، يەنە كېلىپ ئاسان سېزىۋالغىلى بولمايدىغان ئالاھىدىلىككە، مەلۇم بىر ئىشنى كۆرگەن ۋە قىلغان چېغىڭىزدىلا ئاشكارىلىنىدىغان ئالاھىدىلىككە يەنە بىر قېتىم دىققەت قىلدىم. مەن گۈللۈككە قارىغاچ ئايالىمنىڭ ئىلگىرىكى يېقىملىق ياۋىلىقىنىڭ نېمىشقا شۇنچە تېز يوقاپ كەتكەنلىكىنى چۈشىنەلمەي تۇرغىنىمدا، كۆزۈم بىردىنلا ئايالىمغا چۈشتى: ئۇ گۈللۈكتىن ئىتتىك ئۆتۈپ ئاپتوبۇس بېكىتىگە قاراپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇردۇم، ئارقىدىن خۇشاللىقىمدىن سەكرىۋەتكىلى تاس قالدىم: ئۇ تار يوپكىسىنىڭ پۇرلىشىپ قالغان يېرىنى تېقىمىغا چاپلاپ تۇرۇپ ئۇزۇن تىرنىقى بىلەن تۈزلىدى.شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ مېنى بۇرۇن كۆيدۈرگەن چاغدىكى ياۋىلىقىنى تونۇپ قالدىم. بۇ ھايت - ھۇيت دېگۈچىلىك ئارىلىقتىلا بولۇپ ئۆتكەن ئىش بولسىمۇ، ئەمما مەن ئۆز - ئۆزۈمگە: ياۋىلىق ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا يەنە قايتىپ كەلدى، چۈنكى ئۇ مېنىڭ يېنىمدا يوقلۇقىمغا، قاراپ تۇرمىغىنىمغا ئىشەندى، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن دېرىزىنىڭ يېنىدىن ئايرىلىپ، سىرتقا قاراپ يۈگۈردۈم.

ئەمما مەن ئاپتوبۇس بېكىتىگە بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىدىم، ئىختىيارسىزلا ئۇنىڭغا ئۆزۈمنى كۆرسەتمەسلىكىم بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن يېقىنلا بىر جايدا توختىتىپ قويۇلغان ماشىنامغا كىرىپ كۆزىتىپ ئولتۇردۇم. ئاپتوبۇس كەلدى، ئۇ باشقىلار بىلەن بىللە ئاپتوبۇسقا چىقتى. ئاپتوبۇس قوزغالغاندا ئۇنىڭ كەينىگە چۈشۈپ مېڭىشقا باشلىدىم.شۇ چاغدا ئۆسمۈرلۈك دەۋرىمدىكى شۇ قېتىملىق ئوۋ كەچۈرمىشلىرى كۆز ئالدىمدا يېڭىباشتىن پەيدا بولدى: ئاپتوبۇس چاتقاللار ۋە دەل - دەرەخلەر كېرىشىپ كەتكەن ئاشۇ بۈك - باراقسان ئورمانلىق، ئايالىم دەرەخ شېخىدىكى ئاشۇ كۈلرەڭ قۇش ئىدى. مەن بولسام يوشۇرۇنۇۋالغان يېرىمدە ئاشۇ قۇشنىڭ جانلىق ۋە جۇشقۇن ھالىتىگە قاراپ تۇراتتىم. ئەمما بۇ شەھەر مۇشۇ قېتىمقى ئىزقوغلاشتا گويا سېھىرلەنگەندەكلا ھەققىي، بىپايان يېزىغىلا ئوخشايدىغان تەبىئەت دۇنياسىغا يەنى ئۆيلەر قاتار كەتكەن تاغلارغا، دەل - دەرەخلەر سۇلۇق جىراغا، كېلىپ - كېتىۋاتقان ماشىنىلار تۈپتۈز چىتلاق ۋە غۇجمەك - غۇجمەك چاتقاللارغا ئايلىنىپ قالغانىدى، ھەتتا پىيادىلەر يولدا كېتىۋات-

قان كىشلەرمۇ تېگى - تەكتىگە يەتكىلى بولمايدىغان، ئۆزى بىلگەنچە ئىش قىلىدىغان بىر خىل سىرلىق تۇيغۇ بىلەن — ھېلىقدەك ياۋلىق بىلەن يۈرەتتى. ئەمما مېنىڭ ئېغىزىمدىن، مەھكەم كىرىشكەن چىشلىرىمنىڭ ئارىلىرىدىن دىماغىمنى ئېچىشتۇرىدىغان، تۆمۈر دېتى ئارىلاشقان پۇرۇخ ھىدى چىقىپ تۇراتتى. ئادەتتە خىرە - شىرە كۆرىدىغان كۆزلىرىم شۇ تاپتا سەزگۈرلۈك ۋە ھوشيارلىقتىن چاقناپ كەتكەنىدى.

ئاپتوبۇس ئاخىرقى بېكەتكە يېتىپ بارغاندا ئۇنىڭ ئىشىكىگە مىختەك قادالدىم. بىر قىسىم كىشىلەر ماشىنىدىن چۈشتى، ئارقىدىن ئايالىمنىڭمۇ چۈشۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ كىشىلەر ئارىسىدىن چىقىپ ياندىكى بىر كوچىغا قاراپ ماڭغاندا، مەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئۆزۈم پۈتۈنلەي ياقتۇرىدىغان ھېلىقى ياۋلىقنى يەنە بىر قېتىم بايقىدىم. شۇڭا، ماشىنىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئۇنىڭ كەينىدىن مېڭىشقا باشلىدىم.

ئۇ ئىزىغا چۈشكەنلىكىمنى قىلچە سەزمەي ئالدىمدا كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئېگىز بويى، قاملاشقان بەستى، ئۇزۇن پۇتلىرى، كىچىككىنە ساغرىسى ۋە كەڭ دۈمبىسى، مۈرىسىنى يېپىپ تۇرغان قوڭۇررەڭ چاچلىرى ئۆزىگە ناھايىتى ياراشقانىدى.

ئۇ يېنىدىن ئۆتكەندە ئەر كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قارايتتى. بەلكىم ئۇلارمۇ ئوخشاشلا شۇ تاپتا مەن ھېس قىلىۋاتقان نەرسىنى، يەنى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سىرلىق، تۇرغۇن، بارا - بارا كۈچىيىۋاتقان، توسۇۋالغىلى بولمايدىغان ياۋلىقنى سەزگەن بولسا كېرەك. دەل مۇشۇنداق ياۋلىق مېنى ھاياجانغا سېلىپ قاتتىق ھەيرەتتە قالدۇرۇۋاتاتتى.

ئۇنىڭ ئالدىراپ - تېنەپ كېتىۋاتقانلىقىدا مەلۇم مەقسەت بارلىقى ئېنىق ئىدى. ھەتتا ئۇ مەن بىلەلمەيۋاتقان مەلۇم مەقسەتتە كېتىۋاتقانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ياۋلىق تېخىمۇ ئېشىپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ نەگە بارىدىغانلىقىنى ئاشۇ يىراق ئۆتمۈشتىكى دەرەخ شېخىدا ئارام ئېلىپ تۇرغان قۇشنىڭ نېمە قىلىدىغانلىقىنى بىلەلمىگىنىمگە ئوخشاشلا بىلمەيتتىم. يەنە كېلىپ مەن مۇنداق ئويلايتتىم: ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ياۋلىقنىڭ بارغانسېرى كۈچىيىشىدىكى ياۋلىقنىڭ بارغانسېرى كۈچىيىشىدىكى قىسمەن سەۋەب شۇكى، ئۇ مۇشۇ قېتىمقى سىرلىق سەپىرىنىڭ مەنزىلىگە يېقىنلاشقانسېرى، ئۇنىڭ قەلبىدە مەلۇم بىر نەرسە كۈچىيىۋاتاتتى. مەن بۇ خىل نەرسىنى قانداق قىلسام ئېنىق ئىپادىلەپ بېرەلەرمەن؟ بۇ جانلىقلار جىددىيلىكى، ياشاش ئەنسىزلىكى، ھايات ھاياجىنى ئىدى. ئۇنىڭ مەقسىتى گويا لاپىمدە ئۆتۈپ كەتكەن فىلىم كۆرۈنۈشىدەك تاسادىپىيلا ئاشكارىلىنىپ قالدى.

چاچلىرى ساپسېرىق، ئۈستىگە خۇرۇم چاپان ۋە جىبەرقۇت ئىشتان كىيگەن ياش بىر يىگىت كوچا بويىدىكى ئۆيىنىڭ تېمىغا يېنىچە يۆلىنىپ تۇراتتى. بۇ كونا ۋە تار كوچا ئىدى. ھېلىقى يىگىت ئالدى تەرەپكە قارىغاچ زېرىككەن ھالدا تاماكا چېكىۋاتاتتى. ئەمما ئۇ ئايالىم ئۆزىگە يېقىنلاشقاندا قولىنى بىرلا سىلكىپ تاماكىسىنى تاشلىۋەتتى، ئاندىن ئالدىغا بىر قەدەم چامداپ ئايالىمنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى. مەن ئايالىمنىڭ ئۇنىڭ

قولىدىن بوشىنىپ چىققىشىنى، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىشىنى كۈتتۈم، ئەمما، ھېچقانداق ئىش بولمىدى. ئايالىم يەنىلا ئۇنىڭ يېنىدا مېڭىۋەردى، شۇنىسى ناھايىتى ئېنىقكى، شۇ تاپتا ئۇ مەلۇم بىر خىل ئەنئەنىۋى مەشۇقنىڭ رولىنى ئويناۋاتاتتى. بىرنەچچە قەدەم ماڭغاندىن كېيىن ئايالىم ئۆز ھەمراھىنى قولتۇقلىۋالدى، شۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا ھەمشىرىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئارقىدىن ئۇمۇ ئۇنىڭ بېلىدىن قۇچاقلاپ ماڭدى. . .

شۇ چاغدا مەن ئايالىمغا شۇنچىۋالا ئەركىن مۇئامىلە قىلىشقا پېتىنغان بۇ يىگىتنىڭ ياۋىلىق ئازدۇرغانلىقىنى بىلدىم. شۇڭا ئۇ ئايالىم بىلەن بولىدىغان ئۇچرىشىشنى ئەنئەنىۋى شەكىلدە ئېلىپ بارمىغان: ئۇچرىشىشقا مەلۇم قەھۋەخانىنى تاللىۋالمىغان، كۆرۈشكەندە دوستانىلىق ۋە ھۆرمەت ئۇرغۇپ تۇرغان، ئەمما ساختا بولغان قول ئېلىشىپ قارشى ئېلىش ئۇسۇلىنى قوللانمىغان. ئەكسىچە، ئايالىم بىلەن كېڭىشىپ قويۇپ، ئايالىم تەنھا سەيلە قىلىۋاتقاندەك يۈرگەن چاغدا، تاسادىپىيلا ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ كۆرۈشكەن ياكى ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، تاسادىپىيلا ئۇچرىشىپ قالغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالغان. مەن بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىۋاسىتە تۇيغۇم بىلەن سېزىپ ئالدىم. مەن يەنە، ئۇ ئايالىمنىڭ يېنىغا بېرىپ بېلىكىنى تۇتقان ئاشۇ پەيتتە، ئايالىمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى جىنسىي ياۋىلىقنىڭ پەللىسىگە چىققانلىقىغا دىققەت قىلدىم. ئۇنىڭ مۇنچىۋالا ئېچىلىپ-يايراپ كەتكەنلىكىنى كۆرمىگىنىمگە بىرقانچە يىللار بوپتىكەن. ئەمما، ئۇنىڭ مۇنداق خۇشال بولۇپ كېتىشى مەن بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز ئىدى.

ئۇلار بىر-بىرىنىڭ بەللىرىدىن تۇتۇشقىنىچە كېتىۋەردى. ئارقىدىن تۇيۇقسىزلا ئىككى ياۋايى ھايۋاندەك ئادەمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان بىر ئىشنى قىلدى — بىر ئىشىكنىڭ قاپقاراڭغۇ لەمپىسى ئاستىغا كىرىپ سۆيۈشكىلى تۇردى. مەن يىراق بىر جايدا توختاپ ئاشۇ قاپقاراڭغۇ لەمپە ئاستىغا تىكىلگىنىمچە تۇرۇپ قالدىم. ئايالىم ماڭا كەينىنى قىلىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ گەۋدىسى ھېلىقى ئەر كىشىنىڭ بىسىمى تۈپەيلىدىن كەينىگە ئېگىلگەنىدى، چاچلىرى ھەريانغا چېچىلغىنىچە چۇشۇپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئۇزۇن ۋە قويۇق كەلگەن قوڭۇر چاچلىرىغا قاراپ تۇردۇم. ئۇنىڭ گەۋدىسى كەينىگە ئېگىلگەندە چاچلىرى مۈرىسىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى. مەن ئاشۇ دەقىقىدە ئايالىمدىكى جۇشقۇن ھاياتىي كۈچنىڭ مەلۇم بىر خىل تەڭگەشلىككە ئېرىشكەنلىكىنى سەزدىم. بۇ مەنزىرە خۇددى جۈپ-جۈپى بىلەن يۈرگەن ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئەسەبىي مۇھەببەت قاينىمىغا چۆمگەن چاغدا ئادەتتىكى ياۋايىلىقىنى تېخىمۇ كۈچلۈك ئاشكارىلايدىغانلىقىغا ئوخشايتتى. سۆيۈشۈش داۋاملىشىۋاتاتتى. مەن بۇنىڭغا ئۇزاقىچە قاراپ تۇردۇم. ئەمەلىيەتتە، بۇ ۋاقىت سەۋر-تاقىتىمنىڭ چېكىدىن ئېشىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىشقا ئارىلاشمىسام بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتىم.

مەن ئېتىلىپ بارغىنىمچە ئايالىمنىڭ بېلىكىدىن ياكى ئاشۇ بىر تۇتام چېچىدىن — تۆۋەنگە چۈشۈپ تۇرغان، كى

uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتابلىرى

شۇڭگە ئاياللارنىڭ ئىنتائەتچانلىقىنى تولۇق ھېس قىلدۇرىدىغان چېچىدىن كاپىسىدە تۇتۇۋېلىشىم، ئاندىن مۇشتلىرىمنى مەھكەم تۈگۈپ ھېلىقى يىگىتكە شىددەت بىلەن ئېتىلىشىم كېرەك. بۇ جەڭنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن ئايالىمغا گويا مۇنداق ئىش بولمىغاندەكلا مۇئامىلە قىلسام بولۇۋېرىدۇ. شۇ چاغدا ئۇ پوتلىسىنى ئېقىتىپ يىغلايدۇ، قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ. ئېغىر خىجالەتچىلىكتە قالىدۇ. ئەمما مەن ئۆزۈمنى غەزەپتىن تۇتالماي قالىمەن، چەكسىز ئازابلىنىمەن. ئۇنى ئەيىبلەيمەن، ئەنسىتمەيمەن.

ئەمما، مۇنداق ئارىلىشىش دادامنىڭ دەرەخ شېخىدا ئەركىن - ئازادە، ھېچقانداق تەييارلىقسىز تۇرغان ھېلىقى كىچىككىنە قۇشقا ئوق چىقارغىنىدەكلا ئىش بولىدۇ، بۇنىڭ نېمە پايدىسى؟ مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن، قاپقارا ئىگىز ئىشىك لەمپىسى ئاستىدا يۈز بەرگەن ئاشۇنداق تېپىلمىغۇسىز، قىممەتلىك ياۋلىلىق مېنىڭ ئارىلىشىشىم بىلەن چىققان قالايمىقانچىلىق، پۇشايمان ۋە خىجالەتچىلىك تۈپەيلىدىن ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان بۇزغۇنچىلىققا ئۇچرايدۇ. دۇرۇس، مۇنداق ياۋلىلىق ماڭا پايدىسىز، بىراق شۇنىمۇ ئېسىمدە تۇتۇشۇم كېرەككى، مۇنداق ياۋلىلىق مەيلى نەدىلا بولمىسۇن ھەرقانداق نەرسىگە، ھەرقانداق ئادەمگىمۇ زىيانلىق. مەن مۇشتۇمزورلۇق قىلىپ ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن بەلكىم ئايالىمنى يېڭىباشتىن كونترول قىلىۋالارمەن، ئەمما ئۇ، دادام قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويغان ئاشۇ قۇشقىلا ئوخشاپ قالىدۇ؛ ئۇنى پۇتۇنلەي جاراھەت قاپلىغان، ئۇنىڭدا ھاياتلىقتىن ئەسەرمۇ قالمىغان بولىدۇ، شۇڭا ئۇنى ئولجا خالتامغا تاشلىۋېتىشىم مۇمكىن.

سۆيۈشۈش يەنىلا داۋاملىشىۋاتاتتى. بۇنىڭ قايناق ھېسسىياتقا تولغان سۆيۈشۈش ئىكەنلىكىنى بەرىبىر ئېتىراپ قىلماي بولمايتتى. مەن كۈتتۈم، تاكى ئۇلار سۆيۈشۈشنى توختىتىپ لەمپە ئاستىدىن يېنىپ چىققۇچە، بىر - بىرىگە يۆلىنىپ ئۆز يولىنى يەنە داۋاملاشتۇرغىچە كۈتتۈم. ئاندىن ماشىنامنىڭ بېشىنى بۇراپ ئۆيگە قاراپ يۈرۈپ كەتتىم.

(«چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن ھۇزۇرلىنىش» ژۇرنىلىنىڭ 1989 - يىللىق
1 - ، 2 -قوشما سانىدىن)

غوپۇر قادىر تەرجىمىسى

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

△ لىيۇشىنۋۇ يازغۇچى بىلەن كىتابخاننىڭ مۇناسىۋىتى توغرىسىدىكى ئون تۈرلۈك پىرىنسىپ ھەققىدە توختالدى:

1. يازغۇچى كىتابخان ئۈچۈن يېزىشى كېرەك..

2. يازغۇچىنىڭ كۆڭلىدە ئۆز كىتابخانلىرى ھەققىدە مۇئەييەن سان بولۇشى كېرەك.

3. ئۆز كىتابخانلىرىنىڭ ئومۇمىي تەلەپلىرىگە ھۆرمەت قىلىش كېرەك.

4. كىتابخانلىرىغا ئالىيلىق قىلماسلىق كېرەك.

5. ئۆز كىتابخانلىرىغا ھەمىشە بەزىبىر ئالاھىدە نەرسىلەرنى بېرىپ تۇرۇش كېرەك.

6. ئەدەبىيات مۇساپىسىدا ئۈزلۈكسىز تەجرىبە قىلىش، ئۈزلۈكسىز يېڭىلاپ تۇرۇش، بىر قىسىم كىتابخانلاردىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقماي، يەنە بىر قىسىم يېڭى كىتابخانلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنىش كېرەك.

7. كىتابخانلار ئىچىدىكى ئەدەبىيات بىلەن ھەپىلەشمەيدىغان ساپ كىتابخانلارنى ھۆرمەت قىلىش كېرەك.

8. كىتابخانلارنىڭ خەتلىرىگە تەنقىدچىلەرنىڭ تەنقىد ماقالىلىرىدىنمۇ بەكرەك ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

9. كىتابخانلار بىلەن مۇۋاپىق سورۇن، مۇۋاپىق ئۇسۇلدا ئۇچرىشىپ، بىۋاسىتە پىكىر ئالماشتۇرۇش كېرەك.

10. يازغۇچىنىڭ شان-شۆھرىتى، ئاساسلىقى، كىتابخانلار ئىچىدە بولۇشى، بولۇپمۇ ساپ كىتابخانلار ئىچىدە بولۇشى كېرەك.

△ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى سىلاغا بېرىلگەنلىكتىن، لاتىن ئامېرىكىسى ئەللىرىدە بەس مۇنازىرە قوزغالدى.

سىلا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن كۈنى ئىسپانىيە ھۆكۈمىتىنىڭ باش مىنىستىرى ئۇنىڭغا تېلېگرامما ئەۋەتىپ، ئۇنى تەبرىكلىدى ھەمدە ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ، شۇنداقلا ئىسپانىيە ئەدەبىياتىنىڭ نەزەرگە ئېلىنغانلىقىدىن خۇشال بولغانلىقىنى بىلدۈردى. ئىسپانىيە ھۆكۈمىتى سىلانىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن خەلقنى ناغرا-سۇناي، داقا-دۇمباق چېلىپ، نەغمە-ناۋا قىلىشقا ئورۇنلاشتۇردى. 1982-يىلى گارسىيا ماركىز مۇكاپاتلانغاندا ئەدەبىيات ساھەسىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ئالقىشىغا ۋە تەبرىكلىشىگە ئېرىشەلىگەنىدى. ئەمما سىلا بۇنىڭغا ئېرىشەلمىدى، ئەكسىچە ئىسپانىيە ۋە لاتىن ئامېرىكىسىدىكى ئەدەبىيات ساھەسى ئۇنىڭغا ھەيران بولدى. ئىسپانىيىلىك مەشھۇر شائىر رافائىل ئالبېرتى قىلچە يوشۇرماستىن: «بۇ مۇكاپات سىلاغا بۇرۇن بېرىلىپ كەتكەندەك تۇرىدۇ. باشقا يازغۇچىلار، مەسىلەن، پىرو يازغۇچىسى بارگاس لوسا سىلانىڭ ئالدىدا مۇكاپاتلىنىشى كېرەك ئىدى» دېدى. كولۇمبىيىلىك ئاتاقلىق يازغۇچى خىرمان ئېسپىنوسا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ئابرويى بارغانسېرى

چۈشكىلى تۇردى. تازا قاملاشمىغىنى، سىبىلادەك ئەككىمىنچى دەرىجىلىك يازغۇچىلارنىڭ مۇكاپاتلانغانلىقىدىلا ئەمەس، بەلكى ئىسپان تىلىدا ئەسەر يازىدىغان ئەڭ كاتتا يازغۇچىلارنى، يەنى لويىس بورخىس، ئوكتاۋىئوپازلارنى مۇكاپاتلاشنىڭ رەت قىلىنغانلىقىدۇر، دەپ كۆرسەتتى. كولومبىيىلىك يازغۇچى مېرسېدىس كارلانسامۇ سىبىلا مۇنەۋۋەر يازغۇچى ئەمەس، لېكىن ئۇ ئىسپانىيە ئەدەبىياتىنىڭ ئاجىز ۋە ئاددەتتىكى مەزگىلىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ۋەكىلى، ئۇنىڭ ئەڭ بولىدىغان ئەسىرى «ھەرە كۆنىكى» مۇ دوس پاسوسنىڭ «مانھاتون ۋوگزالى» رومانىغا تەقلىد قىلىپ يېزىلغان، دېدى.

بۇ يازغۇچىلارنىڭ قاراشلىرىنىڭ بەلگىلىك ئاساسى بار. ئىسپانىيە ئەدەبىيات مۇنبەرىدە سىبىلا بىسىرقەدەر يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە. ئەمما لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى بارگاس لوسا، كارلوس فوئېنتېس ۋە ئوكتاۋىئوپاز قاتارلىق كاتتا يازغۇچىلارغا سېلىشتۇرغاندا ئۇ چېچىپ قالىدۇ.

△ پاستېرناكنىڭ ئوغلى دادىسىنىڭ ئورنىدا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى ئالدى.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى بورىس پاستېرناكنىڭ ھۆكۈمەت دائىرلىرىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى ئېلىشنى رەت قىلغانلىقىغا بـۇ يىـل 31 يىل بولۇپ قالدى. بۇ رومان 1955 - يىلى يېزىلغان. شۇ ۋاقىتتا مەملىكەت ئىچىدە ئۇنى نەشىر قىلغىلى بولمىغاچقا، قول يازما چەت ئەلگە چىقىرىۋېتىلگەن، 1958 - يىلغا كەلگەندە بۇ رومانى ئۈچۈن ئۇنىڭغا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى بېرىلگەن. بۇ رومان 1988 - يىلغا كەلگەندىلا سوۋېت ئىتتىپاقىدا نەشىر قىلىنغان.

سوۋېت ئىتتىپاقى ھۆكۈمىتى بولتۇر دېكابىرنىڭ بېشىدا ئۇنىڭ ئوغلى يېۋگېنى پاستېرناكنىڭ ستوكھولمغا بېرىپ، مۇكاپاتلاش مۇراسىمىغا قاتنىشىشىغا رۇخسەت قىلدى. يېۋگېنى پاستېرناك مۇكاپات ئېلىش مۇراسىمىدا «مەن بۇ يەرگە كېلىپ مۇكاپات ئېلىشنى زادىلا ئويلىمىغاندىم» دېدى.

△ ئانكېۋىسكى «لاۋشېنىڭ دەسلەپكى ئىجادىيىتى ۋە جۇڭگو جەمئىيىتى» ناملىق مەخسۇس ئەسەرىدە غەرب ئالىملىرىنىڭ بەزى كۆز قاراشلىرىنى تەنقىد قىلىپلا قالماستىن، ئەملىكەتىمىزدىكى بەزى تەتقىقاتچىلارنىڭ ئۆز قاراشلىرىغىمۇ رەددىيە بەرگەن. ئۇ «ما فامىلىلىك ئەككى ئادەم» دىكى ماروۋك بەزىلەرنىڭ ئېيتقىنىدەك «رومانتىك رىتسار»، «ئۇقۇملاشقان ئوبراز» ئەمەس، بەلكى بۇ پېرسوناژدىن جۇڭگونىڭ كەلگۈسى ئىمزناسىنى غۇۋا كۆرگىلى بولىدۇ، دېگەن قاراشنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

ئانكېۋىسكى لاۋشې گوركىي، كوپرىنلارغا ئوخشاش تۆۋەن قاتلامدىن چىققاچقا، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىمۇ ئۆرپ - ئادەت سېزىملىرىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى بار دەپ قارايدۇ، ئۇنىڭ ھەجۋىيلىرى گوگولغا يېقىن كېلىدۇ. ئۇنىڭ ھەجۋىيلىرىدە ئاددىتتە كۆزگە كۆرۈنگۈدەك ئەجابىي پېرسوناژلار يوق، پەقەت كۆزگە كۆرۈنمەس ئەجابىي پېرسوناژ ــ كۈلكىلا بار. شۇڭلاشقا بۇلار مۇنداقراق تەتقىقچىلەرنى خاتالاشتۇرۇپ قويىدۇ. سوۋېت ئىتتىپاقىدا لاۋشېدەك ئالقىشقا ئېرىشكەن جۇڭگو يازغۇچىلىرى تېخى ناھايىتى ئاز، سوۋېت ئىتتىپاقى خەنزۇشۇناسلىرى لاۋشې بىلەن لۇشۈن لىبەي بىلەن دۇفۇغا ئوخشاش تالانت ئىگىلىرى دەپ قارايدۇ.

ئەدىبلىرىمىز تۇرمۇشىدىن

پېشقەدەم ئەدىب ئەيسا يۈسۈپ ئىجادىيەت ئۈستىدە.

پېشقەدەم ئەدىب ئابدۇللا تالىپ يېڭى ئەسىرى ئۈستىدە ئىشلىمەكتە.

ئوبزورچى مەھەممەت پولات تۇرپاندا.

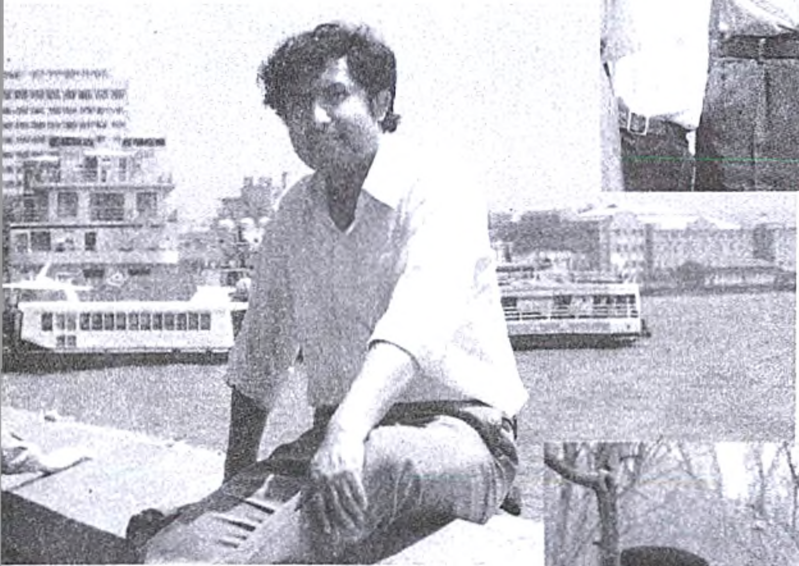

يازغۇچى مەھەممەت باغراش شاڭخەيدە.

▶ شائىر ئارسلان ياش ئەدىبلەر بىلەن بىللە.

قېيۇم تۇرسۇن، توختى نەمتۇل فوتوسى.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com

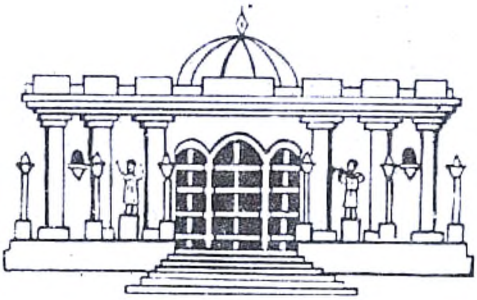

《塔 里 木》 文学月刊 （维吾尔文）

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1990 ـ يىل 4 ـ سان (350 ـ سان) ، 40 ـ يىل نەشرى .
تۈزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى دېموكراتىيە يولى 32 ـ قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 78784 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

国内统一刊号：　CN 65－1010／I
本刊代号：58－66 定　价：1.40元
邮政编码：830002

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65 ـ 1010 / I
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 – 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.40 يۈەن .
پوچتا نومۇرى :